



Monitor Sport en corona IV

De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector

Ine Pulles

Peter van Eldert

Hugo van der Poel

Monitor Sport en corona IV

De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector

Met steun van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)

Ine Pulles
Peter van Eldert
Hugo van der Poel

© Mulier Instituut
Utrecht, november 2021

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T [@mulierinstituut](https://twitter.com/mulierinstituut)

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	5
1. Inleiding	7
1.1 Waar staan we nu?	7
1.2 Kennisconsortium Sport en corona	10
1.3 Leeswijzer	10
2. Deelname en gezondheid	11
2.1 Sportdeelname	12
2.2 Beweeggedrag	18
2.3 Gevolgen voor de gezondheid	19
3. Sportverenigingen	22
3.1 Zorgen en veerkracht sportverenigingen	23
3.2 Financiële gevolgen	32
3.3 Omgang coronamaatregelen in de sportvereniging	35
4. Sportondernemers	37
4.1 Sportondernemers in vogelvlucht	38
4.2 Algemeen beeld van de sportondernemer	39
4.3 Fitnessbranche	47
5. De Nederlandse topsport	51
5.1 Tijdelijk coronamaatregelen topsport	52
5.2 Financiële gevolgen voor de Nederlandse topsport	53
5.3 Talentvolle sporters	56
5.4 Olympische en Paralympische Spelen	58
6. Sportevenementen	60
6.1 Aanbod	61
6.2 Bedrijven onder de loep	68
6.3 Deelname	71
6.4 Betaald voetbal	71
7. Ondersteuningsstructuur	74
7.1 Sportbonden	74
7.2 NOC*NSF	80
7.3 Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS)	82
7.4 Gemeenten	82
7.5 Onderzoeks- en innovatie-instellingen	85
8. De financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector	87
8.1 Bedrijvigheid in de sport	88
8.2 Steunmaatregelen	92
9. Slotbeschouwing	102
9.1 Inleiding	102
9.2 Hoe staat de sportsector ervoor?	102

9.3	Financiële gevolgen voor de sport	103
9.4	Hoe verder?	104
	Bijlage 1. Tijdelijk verspreiding coronavirus en coronamaatregelen	113
	Bijlage 2. Ledentalcijfers NOC*NSF	122
	Bijlage 3. Kerncijfers Ondernemende sportaanbieders	128
	Bijlage 4. Gebruik generieke steunmaatregelen naar SBI-code	129
	Bijlage 5. ZonMw sportprojecten COVID-19 programma	134
	Bijlage 6. Toelichting vergoeding NOW-regeling	141

Managementsamenvatting

In de Monitor Sport en corona bieden we inzicht in de gevolgen van de coronamaatregelen voor het sport- en beweeggedrag en voor de organisatie en financiering van de sport in Nederland. Daarbij gaat de aandacht uit naar sportverenigingen, sportondernemers, de ondersteuningsstructuur, topsport, sportevenementen en betaald voetbal. De voorliggende rapportage is de vierde Monitor Sport en corona. De eerste drie Monitoren Sport en corona zijn respectievelijk begin juli 2020, eind november 2020 en in juni 2021 naar de Tweede Kamer gestuurd.

Hoe staat de sportsector ervoor?

De gevolgen van de coronacrisis zijn in alle deelsectoren van de sportsector voelbaar, zij het in verschillende mate en op verschillende manieren. Al met al zijn sportverenigingen, sportondernemers en de ondersteuningsstructuur veerkrachtig gebleken, mede dankzij de steunmaatregelen van de overheid. De (nabije) toekomst zien zij in september en oktober 2021 met gematigd optimisme tegemoet.

Uiteraard hebben zij elk te maken met hun eigen uitdagingen en aandachtspunten. Zo lijkt de financiële impact van de coronacrisis bij sportverenigingen mee te vallen, maar is de crisis goed voelbaar in een daling van het aantal leden en vrijwilligers. Met name zaalsportverenigingen hebben met ledendaling te maken en voornamelijk veldsportverenigingen beschikken over te weinig vrijwilligers en/of kader. Zij verwachten hierin verbetering, maar het blijft een belangrijk aandachtspunt voor de toekomst van sportverenigingen. Cijfers van NOC*NSF bevestigen het beeld dat vooral binnensportbonden en sportbonden waarbij het ledenbestand geheel of gedeeltelijk tot stand komt door het organiseren van competities en/of evenementen hard worden geraakt. Ook het klantenbestand van sportondernemers is afgenomen. Verder blijkt het moeilijk nieuw personeel te werven.

NOC*NSF, het POS en gemeenten zijn de afgelopen tijd druk bezig geweest om sportaanbieders zo goed als mogelijk te ondersteunen. Dit kan financiële ondersteuning zijn, maar ook ondersteuning bij het naleven van regels en protocollen. Zo gaven sportverenigingen aan problemen te ervaren bij het uitvoeren van deze protocollen, bijvoorbeeld het controleren van coronatoegangsbewijzen. Sportbonden gaven aan dat zij nog wel afhankelijk zijn van de hulp en ondersteuning die de overheid biedt. Eén op de vijf sportondernemers geeft aan door het stopzetten van de steun in de financiële problemen te zullen komen.

Nederlanders zijn tijdens de coronacrisis deels anders gaan sporten, hoewel in de scores op de kernindicatoren voor sport- en beweegdeelname van Nederlanders (2020) nauwelijks effecten van de coronamaatregelen zijn terug te zien. De maatregelen hebben vooral invloed op de manier waarop wordt gesport (van binnen naar buiten, van georganiseerd naar ongeorganiseerd) en op verschillen in deelname tussen verschillende bevolkingsgroepen. Zorgelijk is dat de deelname- en gezondheidsverschillen tussen lager- en hogeropgeleiden in de coronacrisis zijn vergroot.

- managementsamenvatting gaat verder op de volgende pagina -

Voor het jaar 2021 is tot en met september maandelijks een lichte stijging in de sportdeelname waarneembaar. Ongeveer vier op de tien Nederlanders geven aan dat zij van plan zijn het sportgedrag van voor de coronacrisis weer op te pakken. Een vergelijkbaar aandeel is vanwege de coronacrisis nieuwe sport- of beweegactiviteiten gaan beoefenen. Dit wil overigens niet zeggen dat zij meer zijn gaan sporten of bewegen. De nieuwe activiteiten zullen in de (nabije) toekomst voor een groot deel blijvend beoefend worden, vaak naast de activiteit die zij al beoefenden, soms ter vervanging ervan. Als het sportgedrag structureel is veranderd, heeft dat op de langere termijn gevolgen voor de organisatie van de sportsector.

Financiële gevolgen voor de sport

Het totaalbedrag van de uitgekeerde steunmaatregelen over 2020 is 619 miljoen euro. Daarmee komt de nettoschade voor de breedtesport in 2020 naar schatting uit op 452 miljoen euro.

Voor de ontvangen ondersteuning vanuit de financiële steunmaatregelen zijn voor het jaar 2021 tot en met begin november voorlopige cijfers beschikbaar. Tot begin november is 451 miljoen euro vanuit generieke en sportspecifieke steunmaatregelen aan de sportsector uitgekeerd. Aangezien voor 2021 nog gegevens over een aantal maatregelen ontbreken, zal de eindstand over 2021 hoger uitvallen.

Het aandeel ondernemers in de sportsector, inclusief evenementenorganisatoren, dat de omzet of het aantal medewerkers zag toenemen lag in het derde kwartaal van 2021 voor het eerst sinds het begin van de coronacrisis hoger dan het aandeel dat een afname zag. Dit wil niet zeggen dat de omzet weer terug is op het niveau van voor de coronacrisis, maar het is wel een teken dat de bedrijvigheid in de sport weer op gang komt. Vooralsnog zijn er geen signalen dat het aantal faillissementen in de sport toeneemt. Met de versoepelingen in september was er voor de evenementensector weer sprake van enig perspectief. Dat bleek met de nieuwe maatregelen die in november volgden van korte duur, terwijl al lange tijd op grote schaal gebrek aan perspectief werd ervaren, personeel moest worden ontslagen of contracten niet konden worden verlengd.

Ondanks de versoepelingen in de zomer en het begin van het najaar van 2021 zullen de diverse groepen sportaanbieders de komende tijd nog te maken hebben met de nodige uitdagingen. Buiten de omgang met de nieuwe maatregelen, zoals het coronatoegangsbewijs, zijn dat voldoen aan uitgestelde betalingsverplichtingen en het aantrekken van nieuwe arbeidskrachten en vrijwilligers. Daar komt ook nog eens bij dat het in verschillende situaties voor kan komen dat (een deel van) de ontvangen steun terugbetaald moet worden. Er zijn in de sector veel minder (financiële) buffers dan begin 2020. De resultaten zullen nog verder onder druk komen te staan als de sporters niet allemaal terugkomen en als de maatregelen weer strenger worden.

Hoe verder?

De samenleving waar we nu in leven is niet dezelfde als anderhalf jaar geleden. De behoefte om terug te gaan naar een 'normaal' dagelijks leven en sport- en beweegpatroon is sterk, maar de verdere ontwikkeling van de pandemie is onzeker. Diverse scenario's zijn mogelijk, van terug naar het 'normaal' tot het 'worst case'-scenario waarbij het virus wereldwijd blijft circuleren en veel dodelijke slachtoffers maakt. In de slotbeschouwing staan we stil bij de mogelijke scenario's en zetten we uiteen wat deze voor de sportsector betekenen. Daarnaast worden vier aanbevelingen uitgewerkt: 1) **anticipeer op verschillende scenario's**, 2) **zet in op brede schokbestendigheid**, 3) **verbind de herstelopgave met de aanpak van langetermijnvraagstukken** en 4) **bescherm de waarden van de sport**.

1. Inleiding

Ine Pulles

De coronacrisis duurt inmiddels ruim anderhalf jaar en de gevolgen voor de sportsector zijn omvangrijk. Om op deze gevolgen in te kunnen spelen is het belangrijk om goed zicht te houden op de sportsector. Het kennisconsortium Sport en corona is opgericht om de wederzijdse afstemming tussen kennisontwikkeling en beleidsontwikkeling ten tijde van de coronacrisis te versnellen en te optimaliseren (zie paragraaf 1.2). Onderdeel van de werkzaamheden is het uitbrengen van halfjaarlijkse rapportages, waarin de beschikbare beleidsrelevante kennis over de (financiële) gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector worden gebundeld en onderbouwd en voorzetteren worden gegeven voor beleidsontwikkeling.

De voorliggende rapportage is de vierde Monitor Sport en corona. De eerste drie Monitoren Sport en corona¹ zijn respectievelijk begin juli 2020, eind november 2020 en in juni 2021 naar de Tweede Kamer gestuurd. De insteek van deze monitorreeks is te komen tot een zo goed mogelijke schatting van het omzetverlies en de directe (financiële) schade voor de diverse deelsectoren van de sportsector. Daarbij richten we ons vooral op de breedtesport. De financiële gevolgen in de sport worden gemonitord door per deelsector omzetverlies, kostenbesparingen en gebruik van steunmaatregelen bij elkaar te brengen. Het **omzetverlies minus de kostenbesparingen en de ‘opbrengsten’ uit de steunmaatregelen** levert de directe schade voor de deelsector op, die moet worden gedekt door het aanspreken van reserves.

In deze vierde Monitor Sport en corona worden de data en kennis over de gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector gebundeld die in oktober 2021 beschikbaar zijn. Daarbij ligt de nadruk op nieuwe data en kennis sinds juni 2021. Wat tot dan bekend was, is gepubliceerd in de eerste drie uitgaven van de Monitor Sport en corona. In deze rapportage neemt de financiële schade in de breedtesport een minder prominente plek in dan in voorgaande rapportages. In een volgende rapportage, die naar verwachting in het najaar van 2022 verschijnt, wordt de nettoschade voor het jaar 2021 geïnventariseerd.

1.1 Waar staan we nu?

Nadat het dagelijks leven en zo ook de sportsector in 2020 lange tijd volledig op slot zaten, was de hoop op het jaar 2021 gevestigd. De eerste helft van het jaar bood niet de verlichting waar velen uit de sportsector naar snakten. Een tweede lockdown duurde van december 2020 tot juni 2021, waarbij de maatregelen vanaf april enigszins versoepeld werd. Het kabinet stelde een openingsplan met vijf stappen op², om de samenleving stap voor stap te openen.

In mei en juni werden stap 2 en 3 uitgevoerd. Vanaf dat moment waren binnensport en sporten in groepsverband weer toegestaan en openden zwembaden, sportscholen en verenigingen hun deuren (ook van de sportkantine) weer voor sporters.

¹ Van der Poel, H., & Pulles, I. (Reds.) (2020). [Monitor Sport en corona. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Mulier Instituut.

Van der Poel, H., Nafzger, P., & Van Eldert, P. (Reds.) (2020). [Monitor Sport en corona II. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Mulier Instituut.

Pulles, I., Van Eldert, P., & Van der Poel, H. (Reds.) (2021). [Monitor Sport en corona III. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Mulier Instituut.

² Rijksoverheid (z.d.). [Openingsplan](#). Geraadpleegd op 10 oktober 2021.

Dankzij de stijgende vaccinatiegraad was vanaf eind juni weer meer mogelijk en ging stap 4 van het openingsplan in. Voor de sport betekende dit dat de maximale groepsgrootte voor buitensport werd opgeheven, amateursportwedstrijden weer met publiek gespeeld mochten worden en sommige evenementen met coronatoegangsbewijzen doorgang konden vinden.

Na een stijging in het aantal besmettingen en ziekenhuisopnamen in de zomer kon eind september stap 5 - de laatste stap - van het openingsplan worden gezet. Alle basisregels en maatregelen kwamen daarmee te vervallen. Voor de sport betekende dit dat het maximumaantal bezoekers bij sportwedstrijden buiten of met een vaste zitplaats kwamen te vervallen. Voor het eerst in maanden kon er weer voor volle stadions worden gespeeld.

In oktober 2021 werden alle beperkende coronamaatregelen in de sportsector opgeheven: er kon weer zonder beperkingen worden gesport en ook evenementen konden weer bezocht worden (zij het met een coronatoegangsbewijs). Dat is in november nog altijd mogelijk, maar om binnen georganiseerde sport te mogen beoefenen dient een coronatoegangsbewijs getoond te worden. Daarnaast is er geen publiek bij sportwedstrijden toegestaan.

Tabel 1.1 bevat een compacte versie van een tijdlijn met de belangrijkste wijzigingen in de coronamaatregelen in de periode juni 2021-november 2021. In bijlage 1 is een uitgebreidere versie van deze tijdlijn te vinden.

Tabel 1.1 Tijdlijn (steun)maatregelen en ontwikkelingen in de Nederlandse sportsector als gevolg van de coronacrisis, juni 2021–november 2021

Maatregelen		Gevolgen sportsector
<p><i>Stap 3 van het openingsplan</i> Einde lockdown met diverse versoepelingen. De meeste publiek toegankelijke locaties binnen mogen weer open.</p>	5 juni	<p>Sporten in groepen is toegestaan (vanaf 18 jaar max. vijftig personen) en anderhalve meter afstand houden is niet verplicht. Tot en met 17 jaar zijn wedstrijden tegen andere clubs toegestaan. Sportkantine, kleedkamers en douches mogen open.</p>
<p><i>Stap 4 van het openingsplan</i> Versoepelingen maatregelen: beperkingen thuisbezoek en groepsvorming vervallen, mondkapjesplicht vervalt grotendeels, van thuiswerken naar deels op kantoor, alle locaties en evenementen open op anderhalve meter (met coronatoegangsbewijs zonder anderhalve meter).</p>	26 juni	<p>Beperkingen voor het aantal mensen in groepen buiten worden opgeheven. Amateurwedstrijden mogen weer gespeeld worden met publiek. Sommige sportevenementen mogen doorgaan met coronatoegangsbewijzen.</p>
<p><i>Stap 5 van het openingsplan</i> Versoepelingen maatregelen: het anderhalve meter afstand houden vervalt, de horeca kan met maximale capaciteit open en alle evenementen zijn onder voorwaarden toegestaan. De coronatoegangspas wordt verplicht voor horeca, evenementen, bioscopen en theaters. De nachthoreca, zoals clubs en discotheken, mag tot middernacht open.</p>	25 september	<p>Geen maximaal aantal bezoekers meer bij sportwedstrijden (buiten of vaste zitplaats binnen). Voor indoor-evenementen zonder vaste zitplaatsen geldt nog een maximale bezetting van 75 procent.</p>
<p>Het steunpakket vanuit de overheid komt ten einde. Enkele aanvullende financiële regelingen lopen door.</p>	1 oktober	<p>Financiële regelingen voor de sportsector (TVS, TASO, SPUK IJZ) zijn stopgezet.</p>
<p>De inzet van het coronatoegangsbewijs wordt verbreed naar o.a. georganiseerde sporten en georganiseerde kunst en cultuur. Daarnaast komt de mondkapjesplicht terug voor publieke locaties waar geen coronatoegangsbewijzen gebruikt worden. Het thuiswerkadvies is aangescherpt naar 'werk minstens de helft van de werktijd thuis'. Restaurants en cafés zijn open tot 20.00 uur (met toegangsbewijs en vaste zitplaats) en evenementen duren tot 18.00 uur). Bioscopen, theaters en concertzalen blijven wel langer open.</p>	6 november	<p>Vanaf 18 jaar is een coronatoegangsbewijs verplicht voor sportbeoefening op binnensportlocaties. Dit geldt zowel voor de sporters zelf als het publiek van professionele en/of amateursportwedstrijden. De inzet van het coronatoegangsbewijs geldt voor evenementen met en zonder vaste zitplaats.</p>
<p>Nieuwe maatregelen tot en met 4 december: anderhalve meter afstand bewaren en een mondkapje dragen op plekken waar geen toegangsbewijs verplicht is, oproep tot thuiswerken en thuis niet meer dan vier mensen per dag te ontvangen. Als iemand thuis corona heeft, moet iedereen thuisblijven. Niet-noodzakelijke winkels zijn open tot 18.00 uur (o.a. kledingwinkels, kappers) en noodzakelijke winkels tot 20.00 uur (o.a. supermarkten, drogisterijen). Evenementen duren tot 18.00 uur. Bioscopen, theaters en concertzalen blijven wel langer open. Daarnaast wordt er al nagedacht over maatregelen op de langere termijn. Er komt financiële steun voor bedrijven die direct worden geraakt door de nieuwe coronamaatregelen.</p>	13 november	<p>Bij sportwedstrijden is geen publiek toegestaan. Niet bij amateurwedstrijden en niet bij betaalde sporten. Evenementen zijn met een coronatoegangsbewijs en vaste zitplaats toegestaan tot 18.00 uur. Maximumaantal bezoekers in een zaal is 1250.</p>

1.2 Kennisconsortium Sport en corona

Het kennisconsortium Sport en corona is ingericht om snel de beschikbare data en kennis over de gevolgen van de coronamaatregelen voor de sport te kunnen ontsluiten en delen, de lacunes in kaart te brengen waar die data en/of kennis ontbreken, en te proberen hierin te voorzien. Het kennisconsortium brengt vertegenwoordigers van de sportsector, het beleid en kennisinstellingen bijeen, om zo kortcyclische uitwisseling en afstemming mogelijk te maken van beschikbare data en kennis, opkomende beleidsvragen en ervaringen met ingezet beleid en getroffen steunmaatregelen.

Kenniscentrum Sport en Beweging (KCSB) en het Mulier Instituut (MI) vormen de projectorganisatie van het kennisconsortium. Het MI draagt zorg voor het onderzoeksmatige deel en wordt daarin ondersteund door een expertgroep.³ Leden van deze groep beschikken over financieel-economische expertise met betrekking tot de sportsector. KCSB coördineert het bijbehorende platform⁴, waarop en waardoor de vraagarticulatie, kennisontsluiting en kennisdeling plaatsvinden. Het platform heeft deels een digitale vorm, vooral gericht op kennisontsluiting en -deling (website, webinars), en deels een vorm gericht op discussie, uitwisseling en vraagarticulatie.

1.3 Leeswijzer

We beginnen deze rapportage met een beschrijving van de veranderingen in sport- en beweeggedrag als gevolg van de coronamaatregelen in hoofdstuk 2. In dit hoofdstuk is ook aandacht voor de gevolgen hiervan voor de gezondheid van Nederlanders. In de hoofdstukken 3 tot en met 6 komen de vier grootste deelsectoren van het sportsysteem aan bod: de georganiseerde sport, de sportondernemers, de topsport en de sportevenementen (inclusief betaald voetbal). In hoofdstuk 7 wordt ingegaan op de gevolgen van de coronacrisis voor de ondersteuningsstructuur van de sport. In hoofdstuk 8 staan de financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector centraal. Dit hoofdstuk gaat over de arbeidsmarkteffecten en de getroffen steunmaatregelen - zowel de sportspecifieke als het sportgerelateerde gebruik van de generieke maatregelen. Hoofdstuk 9 is de slotbeschouwing; daarin wordt ingegaan op de vraag hoe de sport ervoor staat na ruim anderhalf jaar corona en hoe de toekomst van de sportsector er mogelijk uitziet.

³ De expertgroep wordt gevormd door Willem de Boer (HAN/SERC), Enno Gerdes en Radboud Koning (beiden RebelGroup), Ruud Koning (RUG), Karin van der Maat (Kenniscentrum Sport en Beweging), Pieter Verhoogt (Sport2B) en Dick Zeegers (SWS). De expertgroep fungeert als klankbordgroep voor de rapportages van de Monitor Sport en corona.

⁴ www.sportencorona.nl

2. Deelname en gezondheid

Ine Pulles

In dit hoofdstuk schetsen we op basis van recente onderzoeken hoe de sport- en beweegdeelname van Nederlanders zich gedurende het jaar 2021 heeft ontwikkeld en hoe deze er momenteel voor staat. We inventariseren tevens de gevolgen van de coronacrisis voor de (mentale) gezondheid van de bevolking.

Samenvatting en conclusie

In het voorjaar van 2021 concludeerden we dat de coronamaatregelen nog altijd een negatieve invloed op de sport- en beweegdeelname van de Nederlandse bevolking hadden. Uit diverse onderzoeken bleek dat Nederlanders sinds het begin van de coronacrisis minder zijn gaan sporten en bewegen. Opmerkelijk genoeg wijken de kernindicatoren voor de sport- en beweegdeelname in 2020 weinig af van die van 2019. Ook Van den Dool komt in zijn verdiepende studie tot de conclusie dat de deelname aan sport en recreatief bewegen in 2020 per saldo nauwelijks onder de coronacrisis lijkt te hebben geleden.

Er zijn twee manieren waarop we deze ogenschijnlijke tegenstrijdigheid kunnen duiden. Ten eerste geldt voor de onderzoeken waarop de kernindicatoren gebaseerd zijn dat in een normaal jaar een deel van de respons is gebaseerd op webenquêtes en een deel op huis-aan-huis-enquêtes. Met die laatste methode worden laagopgeleide en laaggeletterde groepen beter bereikt dan met webenquêtes. Ten tijde van de coronamaatregelen was het niet mogelijk huis-aan-huis-vragenlijsten af te nemen, wat tot een ondervertegenwoordiging van bepaalde groepen heeft geleid, in het bijzonder groepen die over het algemeen minder deelnemen aan sport en sportieve bewegingsvormen. Ten tweede zijn de kernindicatoren voor sport- en beweegdeelname hele abstracte indicatoren voor de totale bevolking. Ze verhullen dat achter het gemiddelde grote verschuivingen en toenemende verschillen in sport- **en beweeggedrag kunnen zitten die in de indicator ‘uitmiddelen’**. Voor dit laatste zijn verschillende aanwijzingen.

Zo bezochten sporters in 2020 minder vaak overdekte sportaccommodaties en sportten zij vaker thuis of op de openbare weg. Duursporten en fitness werden vaker beoefend dan in 2019. In de vorige rapportage concludeerden we dat het sporten als lid van een sportvereniging en bij een commerciële aanbieder afnam wanneer de coronamaatregelen strenger werden. Met de versoepelingen die in 2021 hebben plaatsgevonden is het sporten bij een sportvereniging en commerciële aanbieder weer toegenomen. Dit ging ten koste van individueel en ongeorganiseerd sporten, al is dat nog steeds de populairste manier om te sporten.

Kijken we naar specifieke groepen, dan wijzen diverse onderzoeken op een toename van verschillen in sport- en beweegdeelname naar opleidingsniveau. Vooral lageropgeleiden en lage inkomensgroepen zijn in 2020 minder gaan bewegen. Versoepelingen in coronamaatregelen zorgen er nog niet voor dat het beweeggedrag weer terug is op het niveau van voor de coronacrisis kwam. Wel laten de cijfers van NOC*NSF zien dat de verschillen in sportdeelname in mei 2021 kleiner waren: de sportdeelname van hogeropgeleiden bleef stabiel in 2021, maar die van lageropgeleiden nam toe. Lageropgeleiden lijken het meeste baat te hebben bij de versoepelingen van de maatregelen in de sportsector, maar nog altijd sporten zij minder dan hogeropgeleiden.

- samenvatting en conclusie gaat verder op de volgende pagina -

- vervolg samenvatting en conclusie -

Kortom, de coronamaatregelen mogen dan nauwelijks effect hebben op de scores op de kernindicatoren voor de sport- en beweegdeelname van Nederlanders, ze hebben wel invloed op de manier waarop wordt gesport (van binnen naar buiten, van georganiseerd naar ongeorganiseerd) en op verschillen in deelname tussen verschillende bevolkingsgroepen.

De NOC*NSF Sportdeelname Index laat voor het jaar 2021 zien dat tot en met september maandelijks een lichte stijging waarneembaar is. Ongeveer vier op de tien Nederlanders geven aan dat zij van plan zijn het sportgedrag van voor de coronacrisis weer op te pakken. Een vergelijkbaar aandeel is vanwege de coronacrisis nieuwe sport- of beweegactiviteiten gaan beoefenen. Deze activiteiten zullen voor een groot deel blijvend beoefend worden, vaak naast de activiteit die zij al beoefenden, soms ter vervanging ervan.

De coronacrisis heeft niet alleen zijn weerslag op de sport- en beweegdeelname van Nederlanders, maar ook op de gezondheid en het welzijn van de bevolking. Direct, maar ook indirect door veranderingen in sport- en beweeggedrag. Zo was na de eerste lockdown in het voorjaar van 2020 een deel van de basisschoolkinderen (4-12 jaar) in Nederland motorisch minder vaardig dan kinderen van die leeftijd vóór de lockdown. Het percentage Nederlanders van 12 jaar of ouder dat psychisch ongezond is, was in de eerste twee kwartalen van 2021 het hoogst sinds 2001. De gevolgen van de coronacrisis voor het mentaal welbevinden zijn ongelijk over de bevolking verdeeld. Vrouwen, jongeren, mensen met een minimuminkomen én degenen met een matige of slechte gezondheid ervaren significant meer angst en stress als gevolg van het coronavirus dan hun tegenpolen. Jongeren gingen in de tweede lockdown vaker met depressieve gevoelens en angst naar de huisarts en huisartsen schreven vaker antidepressiva aan hen voor. Het mentaal welbevinden van Nederlanders daalt en de eenzaamheid stijgt wanneer coronamaatregelen strenger worden en er minder mogelijkheden zijn in georganiseerd verband te sporten. Versoepelingen van maatregelen hebben een positieve invloed op het mentaal welbevinden en de eenzaamheid.

Nederlanders zijn tijdens de coronacrisis anders gaan sporten. Als het sportgedrag structureel is veranderd, heeft dat op de langere termijn gevolgen voor de organisatie van de sportsector. Zo blijkt uit cijfers van NOC*NSF dat vooral binnensportbonden en sportbonden waarbij het ledenbestand geheel of gedeeltelijk tot stand komt door het organiseren van competities en/of evenementen hard worden geraakt. De deelname- en gezondheidsverschillen tussen lager- en hogeropgeleiden die in de coronacrisis zijn vergroot, zijn zorgelijk.

2.1 Sportdeelname

Er zijn diverse monitoren die ontwikkelingen in de sport- en beweegdeelname van Nederlanders voor langere tijd volgen.⁵ Daarnaast vinden sinds het uitbreken van de coronacrisis onderzoeken plaats die zich specifiek richten op ontwikkelingen in coronatijd. Vaak komen dergelijke onderzoeken tot de conclusie dat Nederlanders, en met name specifieke doelgroepen, het afgelopen anderhalf jaar minder zijn gaan

⁵ Leefstijlmonitor/Gezondheidsenquête, Vrijtijdsomnibus, NOC*NSF Sportdeelname Index.

sporten en bewegen.⁶ De diverse monitoren en onderzoeken hanteren niet altijd dezelfde definitie of vraagstelling. Soms wordt sportdeelname specifiek of afzonderlijk uitgevraagd en soms tegelijkertijd met (recreatief) bewegen. Wanneer de resultaten betrekking hebben op sport én bewegen, zullen we dat **vermelden. Wanneer we in deze paragraaf spreken over ‘sporten’,** gaat het om sportdeelname exclusief bewegen.

Voor een deel lijken de diverse onderzoeken elkaar tegen te spreken. Om verschillen in uitkomsten te duiden is een verdiepende studie naar de vraagstelling en gebruikte methoden van landelijke onderzoeken uitgevoerd.⁷ Zo zijn in het gedragsonderzoek van het RIVM hogeropgeleiden sterk oververtegenwoordigd en zijn de resultaten daarmee niet representatief voor de Nederlandse bevolking. Daarnaast zijn kanttekeningen te plaatsen bij de vraagstelling, waarmee de sport- en beweegdeelname in een concrete periode moet worden vergeleken met een minder concrete periode.

De algemene conclusie op basis van deze vergelijking is dat, hoe de deelname ook wordt gemeten, het beeld uit de onderzoeken redelijk consistent is en in alle gevallen laat zien dat de coronamaatregelen een beperkte invloed hebben gehad op de sport- en beweegdeelname. Maar deze bevinding komt met de bijsluiter dat vanwege de coronamaatregelen huis-aan-huis-vragenlijsten uitzetten moeilijk was en de uitkomsten vooral gebaseerd zijn op webenquêtes, waardoor laaggeletterden en lage-inkomensgroepen ondervertegenwoordigd zijn in de respons. Dat zijn groepen die minder deelnemen aan sporten en recreatief bewegen. Verder hebben de coronamaatregelen wel invloed gehad op welke sportieve beweegactiviteiten zijn ondernomen, waar die hebben plaatsgevonden (daarover verderop meer) en de verschillen in sport- en beweegdeelname. Zo zijn volwassenen voor hun sportbeoefening in mindere mate afhankelijk van de openstelling van sportaccommodaties dan kinderen, die vaak lid zijn van een (binnen)sportvereniging. Doordat sportaccommodaties lange tijd gesloten waren, werden zij sterker beperkt in hun sportmogelijkheden.

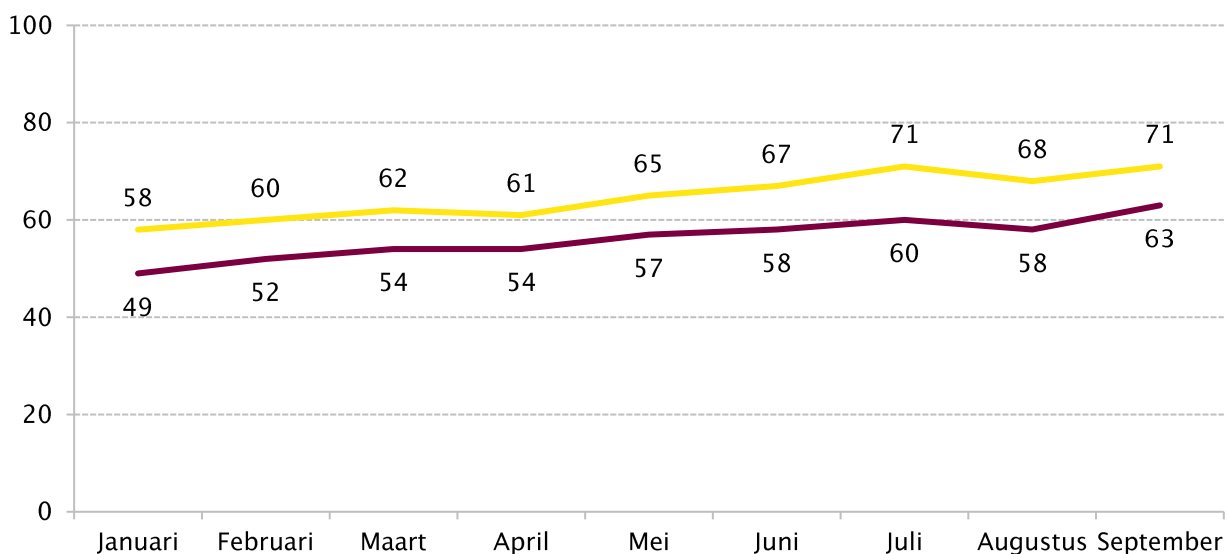
Kijken we binnen een jaar, dan laat de NOC*NSF Sportdeelname Index in de coronajaren seizoenspatronen zien die afwijken van de jaren voor de coronacrisis. Zo is tijdens de eerste lockdown in het voorjaar van 2020 een duidelijke dip zien in de sportdeelname, **terwijl deze in ‘normale’ jaren redelijk stabiel is.** Vanaf de zomermaanden van 2020 **was de deelname aan sport vergelijkbaar met ‘normale’ jaren. De cijfers die NOC*NSF in 2021 heeft verzameld laten maandelijks tot en met september een lichte stijging zien** (figuur 2.1).⁸ Waar in januari van dit jaar 58 procent van de Nederlanders minstens één keer per maand sportte, is dat in september 2021 toegenomen tot 71 procent. Ook bij de sportdeelname van minstens vier keer per maand was een vergelijkbare toename te zien. In september 2021 sportte 63 procent van de 5-80-jarigen minstens vier keer per maand. De sportdeelname was in augustus lager dan in juli, maar de gemiddelde sportfrequentie lag in augustus wel hoger dan in juli (niet in figuur). In voorgaande jaren nam de sportdeelname in de zomermaanden af, om vervolgens in augustus weer op te krabbelen. Van die zomerdip is in 2021 geen sprake.

⁶ Pulles, I. (2021). Deelname en gezondheid. In I. Pulles, P. Van Eldert, P. Nafzger & H. Van der Poel (Reds.), [Monitor Sport en corona III. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#) (pp. 10–21). Mulier Instituut.

⁷ Van den Dool, R., & Hoekman, R.H.A. (in voorbereiding). *Deelname sport en bewegen in het coronajaar 2020*. Mulier Instituut.

⁸ NOC*NSF (2021). [NOC*NSF Sportdeelname Index september 2021](#). NOC*NSF/Kantar.

Figuur 2.1 Sportdeelname van Nederlanders (5–80 jaar) in 2021* naar sportfrequentie (in procenten)



Bron: NOC*NSF (NOC*NSF Sportdeelname Index), 2021.

* Wegens een trendbreuk ten opzichte van het jaar 2020 worden de cijfers voor 2021 in dit hoofdstuk los gerapporteerd en wordt de eerder gepresenteerde figuur voor 2020 niet aangevuld met de cijfers voor 2021. Gemiddeld meet het panel dat in 2021 gebruikt wordt een 9 procent lagere sportdeelname dan het panel dat gebruikt werd voor de NOC*NSF-sportdeelnamemetingen tot eind 2020.

Volgens de cijfers van NOC*NSF (augustus 2021) is zes procent van de Nederlanders het afgelopen jaar gestopt met sporten. Ongeveer één op de vijf Nederlanders (18%) is het afgelopen jaar naar eigen zeggen minder gaan sporten dan voor de coronacrisis.⁹ 39 procent van de Nederlanders geeft aan dat de sportdeelname gelijk is gebleven en 16 procent zegt meer te sporten. Van de Nederlanders die voor de coronacrisis aan sport deden is 7 procent gestopt, 22 procent minder en 21 procent meer gaan sporten.

In het Nationaal Sportonderzoek geeft een kwart van de volwassen Nederlanders in september 2021 aan dat zij in vergelijking met de periode voor de coronacrisis per saldo (veel) minder sporten en bewegen.¹⁰ In maart 2021 gold dit nog voor 35 procent van de volwassenen.¹¹ Voor de helft van de volwassenen is de sportdeelname ongeveer gelijk gebleven. Dit percentage is toegenomen ten opzichte van maart 2021 (42%). Het aandeel volwassenen dat zegt meer te sporten dan voor de coronacrisis is in september (24%) nagenoeg gelijk aan maart (23%).

Vier op de tien Nederlanders (39%, 16 t/m 79 jaar) zijn vanwege de coronamaatregelen nieuwe of andere vormen van sport en bewegen gaan beoefenen.¹² Zo is 19 procent gaan wandelen, 9 procent gaan fietsen en 6 procent gaan hardlopen. Daarnaast zijn Nederlanders thuis oefeningen gaan doen voor fitness (13%) en yoga (5%). Een groot deel van hen is van plan om deze vormen van sport en bewegen na de coronacrisis te blijven beoefenen, vaak naast een sportactiviteit die zij al deden. Ongeveer een derde van de Nederlanders die deze activiteiten zijn gaan doen, wil deze ter vervanging van de andere activiteit

⁹ NOC*NSF (2021). [NOC*NSF Sportdeelname Index augustus 2021](#). NOC*NSF/Kantar.

¹⁰ Nationaal Sportonderzoek, september 2021.

¹¹ Nationaal Sportonderzoek, maart 2021.

¹² Nationaal Sportonderzoek, september 2021.

beoefenen. Voor de sporten yoga (43%) en fitness (38%) ligt dit aandeel nog wat hoger. Degenen die thuis fitnessoefeningen doen en hardlopen geven het vaakst aan dat zij niet van plan zijn om dit na de coronacrisis te blijven doen (respectievelijk 17% en 18%). Bijna de helft van de mensen die voor de coronacrisis in hun vrije tijd wandelden (45%), geeft aan dat zij dat tijdens de coronacrisis (veel) meer zijn gaan doen. Ook zijn mensen in de vrije tijd meer gaan fietsen (36%).

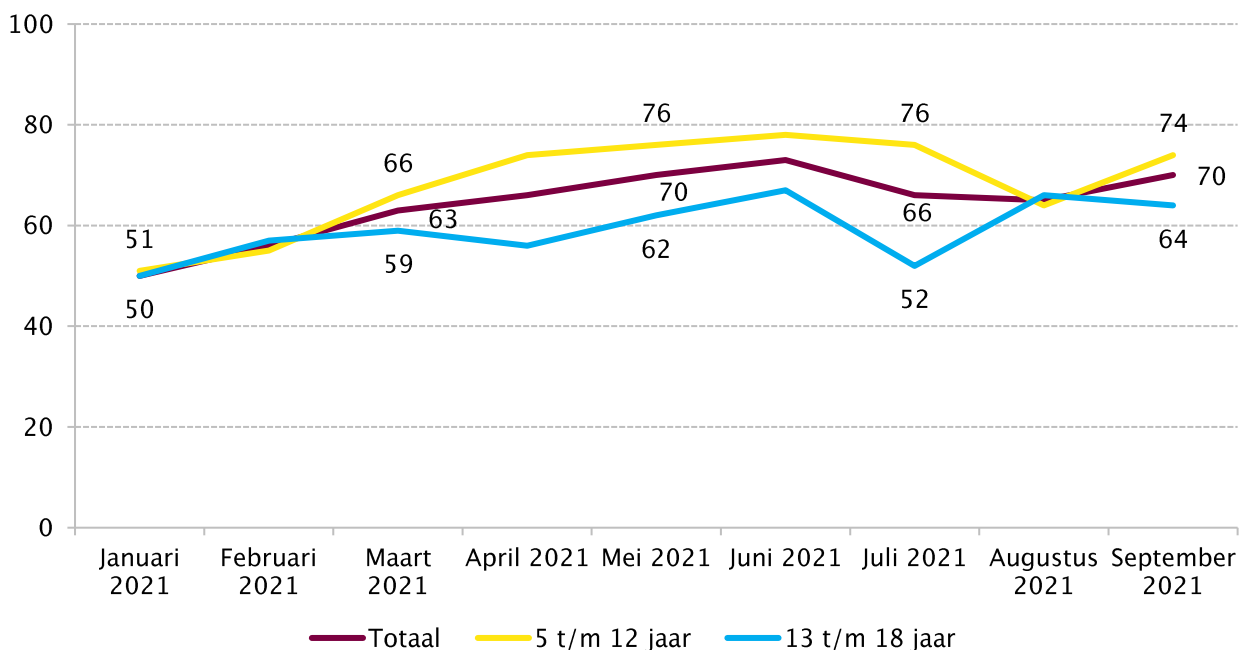
Uit de cijfers van NOC*NSF blijkt dat in augustus 2021 bijna vier op de tien Nederlanders (37%) van plan zijn het oude sportgedrag van voor de coronacrisis weer op te pakken.¹³ Voor ongeveer een kwart (23%) is dit nog niet duidelijk en 15 procent zegt dit niet van plan te zijn.

Verschillen in sportdeelname

In de voorgaande rapportages concludeerden we dat de sportdeelname van kinderen en jongeren hard door de coronacrisis was geraakt, maar met de versoepelingen van de maatregelen in de zomer van 2020 weer was opgekrabbeld en gedurende het najaar stabiel was. Voor januari t/m september 2021 laat de Sportdeelname Index van NOC*NSF een toename zien in de sportdeelname (vier keer per maand of vaker) onder 5-18-jarigen. In juni 2021 sportte 73 procent van de 5-18 jarigen; dat daalde in juli en augustus, net als in andere jaren, tot 65 procent. Een zomerdip in sportdeelname, waarvan bij de bevolking als geheel geen sprake was, is wel zichtbaar onder kinderen en jongeren.

Voornamelijk kinderen in de leeftijd van 5-12 jaar blijken sinds februari 2021 meer te zijn gaan sporten (figuur 2.2). Het is aannemelijk dat versoepelingen voor buiten sporten in teamverband voor kinderen, jongeren en jongvolwassenen een grotere invloed hebben op jonge kinderen dan op jongeren, omdat kinderen vaker lid zijn van een sportvereniging.

Figuur 2.2 Sportdeelname van kinderen en jongeren (5–18 jaar) in 2021 naar leeftijdsgroep (in procenten)

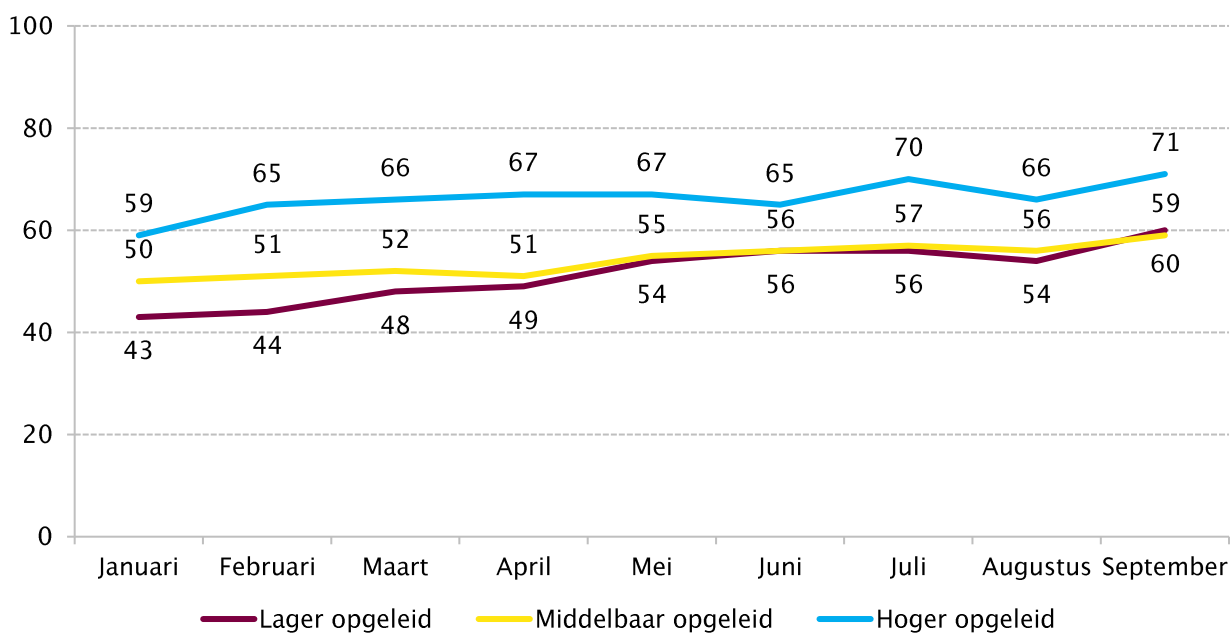


Bron: NOC*NSF (NOC*NSF Sportdeelname Index), 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

¹³ NOC*NSF (2021). [NOC*NSF Sportdeelname Index augustus 2021](#). NOC*NSF/Kantar.

Op basis van diverse onderzoeken kon in 2020 een toename van verschillen in sport- en beweegdeelname naar opleidingsniveau worden geconstateerd.¹⁴ In de eerste maanden van 2021 namen de verschillen in sportdeelname tussen hoger- en lageropgeleiden nauwelijks af in de cijfers van NOC*NSF.¹⁵ Vanaf mei 2021, de periode waarin maatregelen versoepeld werden, zijn de verschillen tussen hoger- en lageropgeleiden kleiner geworden (figuur 2.3). De sportdeelname van hogeropgeleiden bleef stabiel, maar die van lageropgeleiden nam toe. Zij lijken het meeste baat te hebben bij de versoepelingen van de maatregelen in de sportsector. In mei sportte 54 procent van de lageropgeleiden en 67 procent van de hogeropgeleiden minstens vier keer per maand. Het aandeel sporters onder lageropgeleiden ligt daarmee op het niveau van middelbaar opgeleiden (55%). Gedurende de zomer van 2021 bleven de verschillen naar opleidingsniveau stabiel. In september sportte 60 procent van de lageropgeleiden, 59 procent van de middelbaar opgeleiden en 71 procent van de hogeropgeleiden minstens vier keer per maand.

Figuur 2.3 Sportdeelname in 2021 naar opleidingsniveau (in procenten)



Bron: NOC*NSF (NOC*NSF Sportdeelname Index), 2021.

Organisatieverband

In de vorige rapportage concludeerden we dat het sporten als lid van een sportvereniging en bij een commerciële aanbieder afnam wanneer de coronamaatregelen strenger werden. Met name in het voorjaar en najaar van 2020, ten tijde van de twee lockdowns, was hierin een afname te zien. Het individueel en ongeorganiseerd sporten nam in deze perioden juist toe. De Vrijtijdsomnibus laat zien dat hoe men sport, ofwel het sportverband, over heel 2020 nauwelijks is veranderd ten opzichte van 2018.¹⁶ Wel neemt

¹⁴ NOC*NSF (2020). [Sportdeelname Index december 2020](#). Ipsos/NOC*NSF.

Schoemaker, J., & De Boer, W. (2021). [Impact van veranderingen in sport en bewegen door het coronavirus in 2020. Van Coronacrisis naar Bewegingscrisis?](#) Sports & Economics Centre (SERC)/HAN University of Applied Sciences (HAN).

¹⁵ NOC*NSF (2021). [NOC*NSF Sportdeelname Index september 2021](#). NOC*NSF/Kantar.

¹⁶ Van den Dool, R., & Hoekman, R.H.A. (in voorbereiding). [Deelname sport en bewegen in het coronajaar 2020](#). Mulier Instituut.

het lidmaatschap van een sportvereniging sinds 2012 geleidelijk af.¹⁷ Onder volwassen sporters is een afname te zien van 40 procent in 2012 naar 33 procent in 2020.¹⁸ Sporters bezoeken in 2020 daarnaast minder vaak overdekte sportaccommodaties en sporten vaker thuis of op de openbare weg.¹⁹ Ruim één op de vijf Nederlanders (22%) zegt thuis te sporten of lichamelijke oefeningen te doen. Ruim een derde van de Nederlanders die thuis sporten geeft aan dat zij het afgelopen jaar vanwege coronamaatregelen thuis zijn gaan sporten. Omgerekend is dat 11 procent van de bevolking van 18 tot 80 jaar.²⁰ Duursporten en fitness werden in 2020 vaker beoefend dan in 2019.

Op basis van registratiecijfers van NOC*NSF blijkt dat het totale aantal leden bij sportbonden in 2020 met ongeveer 35.600 is afgenomen ten opzichte van 2019.²¹ Het aantal lidmaatschappen nam af met 34.900. Bij 48 van de 77 sportbonden nam het ledental met meer dan 2 procent af. Zij verloren samen ruim 150.000 leden (zie tabel B2.1 in bijlage 2). Daar staat een groep van veertien sportbonden tegenover die groeide met in totaal ongeveer 110.000 leden (zie tabel B2.3). Voorbeelden van sportbonden die groeiden zijn onder andere de Skateboard Federatie Nederland, Sportvisserij Nederland, de Koninklijke Nederlandsche Roei Bond, de Koninklijke Nederlandse Schaak Bond en de Koninklijke Nederlandse Golf Federatie.

Om iets meer gevoel te krijgen bij de invloed van de coronacrisis heeft NOC*NSF gekeken naar een meerjarige trend. Uiteindelijk blijken 51 sportbonden minder leden te hebben dan op basis van die trend werd verwacht (-116.000 leden, zie tabel B2.4). Twintig sportbonden hadden in 2020 meer leden dan de verwachting was (+113.000 leden). Binnensporten en sportbonden waarbij het ledenbestand geheel of grotendeels tot stand komt door het organiseren van competities en evenementen worden het hardst door de coronamaatregelen geraakt. Voorbeelden hiervan zijn de sportbonden voor darts, survivalrun, triatlon, zwemmen, gymnastiek, basketbal en handbal.

Sporten als lid van een sportvereniging is sinds het begin van 2021 toegenomen (figuur 2.4). Met name in maart is het aandeel verenigingssport toegenomen. Toen sportte 16 procent van de Nederlanders als lid van een sportvereniging. Met de versoepelingen in maart was het voor kinderen, jongeren en jongvolwassenen weer toegestaan om buiten in teamverband te sporten. In mei is opnieuw een stijging te zien (tot 19%). Vanaf eind april mochten sporters van 27 jaar of ouder hun teamsport buiten weer beoefenen en begin mei werd ook binnensport weer mogelijk. In juni volgden nog versoepelingen met betrekking tot de groepsgrootte en het spelen van wedstrijden. In september was de sportdeelname als lid van een sportvereniging het hoogst (25%).²² Sinds de versoepelingen in mei 2021 zijn Nederlanders weer vaker bij een commerciële sportaanbieder gaan sporten. Bij individueel en ongeorganiseerd sporten is een omgekeerd beeld te zien: met de versoepelingen in de sportsector neemt sporten in ongeorganiseerd verband licht af.

¹⁷ Van den Dool, R. (2021). [Sportdeelname en lidmaatschap 2012-2020 \[Factsheet 2021/20\]](#). Mulier Instituut.

¹⁸ Doordat het aantal waarnemingen voor kinderen en jongeren laag is, zijn uitspraken over de ontwikkelingen binnen deze leeftijdsgroepen niet mogelijk.

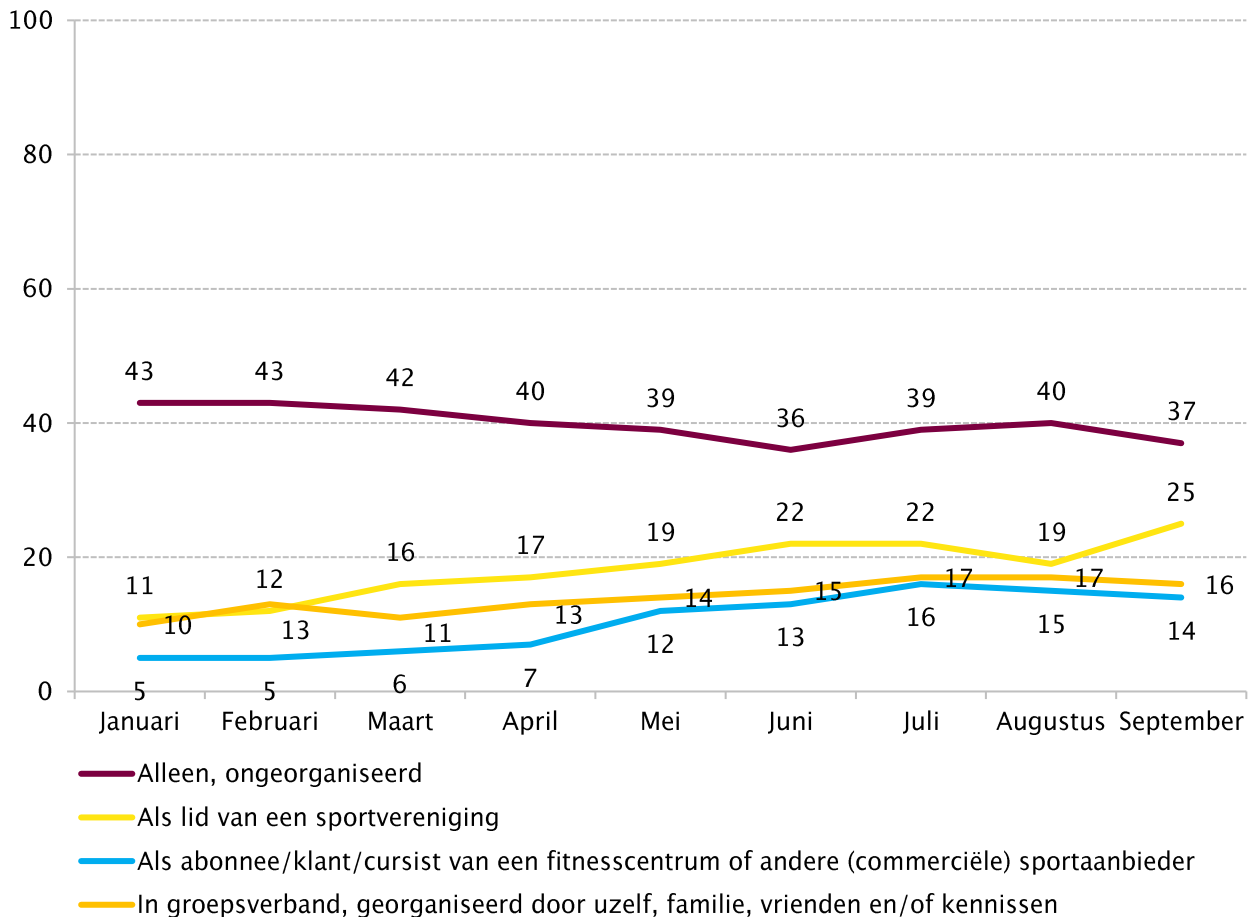
¹⁹ Van den Dool, R., & Hoekman, R.H.A. (in voorbereiding). *Deelname sport en bewegen in het coronajaar 2020*. Mulier Instituut.

²⁰ Van den Dool, R., & Van den Breul, W. (2021). [Thuis, de vergeten sportaccommodatie](#). Mulier Instituut.

²¹ NOC*NSF (2021). [Zo sport Nederland. 2020. Trends en ontwikkelingen in sportdeelname 2020](#).

²² NOC*NSF (2021). [NOC*NSF Sportdeelname Index september 2021](#). NOC*NSF/Kantar.

Figuur 2.4 Verband waarin Nederlanders (5–80 jaar) sporten in 2021 (in procenten)



Bron: NOC*NSF (NOC*NSF Sportdeelname Index), 2021.

2.2 Beweggedrag

Het RIVM concludeert dat Nederlanders tijdens de coronacrisis aangeven minder te bewegen, maar dat tegelijkertijd nog altijd hetzelfde aandeel Nederlanders aan de beweegrichtlijnen voldoet.²³ In het voorjaar van 2020 gaf de helft van de respondenten aan minder te zijn gaan sporten en bewegen dan voor de coronacrisis. Aan het einde van de zomer was dit percentage met 30 procent het laagst in 2020. De groep Nederlanders die naar eigen zeggen meer is gaan bewegen bedraagt gedurende het hele jaar zo'n 15 procent. In paragraaf 1.2 plaatsten we enkele kanttekeningen bij het gedragsonderzoek van het RIVM.

In 2020 voldeden meer Nederlanders aan de beweegrichtlijnen (53%) dan in 2019 (49%). Het voldoen aan de beweegrichtlijnen kent een bepaald patroon gedurende het jaar, waarbij in de zomermaanden meer wordt bewogen dan in de wintermaanden. Dit patroon was ook in 2020 aanwezig. In 2020 werd meer in en rondom het huis bewogen dan in 2019. Het ging daarbij vooral om wandelen, huishoudelijke activiteiten en klussen. Dit gold vooral voor volwassenen van 30-39 jaar, mensen met betaald werk, mensen met een hoger inkomen en een hogere opleiding, kinderen die thuis wonen, ouders met thuiswonende kinderen en mensen in stedelijk gebied. De toename in het voldoen aan de beweegrichtlijnen ten opzichte van 2019 heeft verder mogelijk methodologische redenen. Vanwege de coronacrisis was het niet mogelijk bepaalde groepen thuis voor een interview te bezoeken. Dit zijn over

²³ Duijvestein, M., Schurink, T., Van den Berg, S., Euser, S., & Wendel-Vos, W. (2021). [Sport- en Beweggedrag in 2020. RIVM rapport 2021-0117](#). RIVM.

het algemeen groepen die minder sporten en bewegen, terwijl mensen die webenquêtes invullen vaak meer sporten en bewegen. Het kan dus zo zijn dat de personen die niet of minder sporten en bewegen in dit onderzoek ondervertegenwoordigd zijn.

Uit onderzoek van De Boer et al. blijkt dat vooral lageropgeleiden en lage-inkomensgroepen door de coronacrisis in 2020 minder zijn gaan bewegen en dat dit blijvend lijkt.²⁴ Versoepelingen in coronamaatregelen zorgden er namelijk niet voor dat het beweeggedrag weer op het niveau van voor de coronacrisis kwam.

2.3 Gevolgen voor de gezondheid

De coronacrisis heeft niet alleen zijn weerslag op de sport- en beweegdeelname van Nederlanders, maar ook op de gezondheid en het welzijn van de bevolking. Direct, maar ook indirect door veranderingen in sport- en beweeggedrag. Naast dat sporten en bewegen bijdragen aan een gezonde leefstijl, biedt sport veel Nederlanders een uitlaatklep en ontmoetingsfunctie: op het sportveld, als lid van een hardlooptroepje, langs de lijn of in het stadion. Wanneer de mogelijkheden om te sporten en bewegen worden beperkt en mensen elkaar niet meer kunnen ontmoeten, heeft dat potentieel gevolgen voor leefstijl, fysieke gezondheid en mentaal welbevinden. Daarbij komt dat inactiviteit samenhangt met een hoger risico op ernstige coronaklachten. Consequent voldoende bewegen verkleint deze ernstige klachten.²⁵ Natuurlijk hebben op de leefstijl, gezondheid en mentaal welbevinden van Nederlanders ook andere zaken dan sport invloed.

Uit een meting van het gedragsonderzoek van RIVM en GGD GHOR Nederland in september 2021 blijkt dat ongeveer een kwart van de deelnemers aan het onderzoek **een positieve en zo'n** 15 procent een negatieve invloed van de coronamaatregelen op de lichamelijke gezondheid ervaart.²⁶ Waar de een de coronacrisis aangrijpt om gezonder te gaan eten en meer te gaan bewegen, zorgt deze periode bij anderen juist voor uitdagingen op het gebied van leefstijl en gezondheid. De impact van het coronavirus en de beperkende maatregelen zijn bij lageropgeleiden groter dan bij hogeropgeleiden. Zo concludeert Pharos dat de coronacrisis de gezondheidsverschillen in Nederland heeft vergroot.²⁷ Eerder concludeerden onderzoekers van de HAN²⁸ al dat er door het veranderde beweeggedrag onder 25-plussers 46.000 gezonde levensjaren verloren zijn gegaan. Dat kostte de samenleving naar schatting 2,3 miljard euro aan gezondheidswaarde.

²⁴ De Boer, W. I. J., Mireau, J. O., Schoemaker, J., Viluma, L., & Koning, R. H. (2021). The impact of the Covid-19 crisis on socioeconomic differences in physical activity behavior: Evidence from the Lifelines COVID-19 cohort study. *Preventive Medicine*, 153(2021), Article 106823. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2021.106823>

²⁵ Sallis, R., Young, D. R., Tartof, S. Y., Sallis, J. F., Sall, J., Li, Q., Smith, G. N., & Cohen, D. A. (2021). [Physical inactivity is associated with a higher risk for severe COVID-19 outcomes: a study in 48 440 adult patients. *British Journal of Sports Medicine*, 55, 1099–1105. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2021-104080>](https://doi.org/10.1136/bjsports-2021-104080)

²⁶ Vragenlijstonderzoek RIVM en GGD GHOR Nederland, meting 8–12 september 2021. Onderzoek naar gedragsmaatregelen en welbevinden. Elke drie weken vindt een meting plaats. Resultaten te raadplegen via: <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/maatregelen-welbevinden/welbevinden-en-leefstijl>

²⁷ Pharos (2021). [Infosheet / oktober 2021](#).

²⁸ Schoemaker, J., & De Boer, W. (2021). [Impact van veranderingen in sport en bewegen door het coronavirus in 2020. Van Coronacrisis naar Beweegcrisis?](#) Sports & Economics Research Centre (SERC)/HAN University of Applied Sciences (HAN).

De coronamaatregelen blijken gevolgen te hebben voor de motorische ontwikkeling van basisschoolkinderen. Na de eerste lockdown in het voorjaar van 2020 was een deel van de basisschoolkinderen (4-12 jaar) in Nederland motorisch minder vaardig dan kinderen van die leeftijd vóór de lockdown.²⁹ Deze achteruitgang in motorische vaardigheden is mogelijk het gevolg van het wegvallen van de lessen bewegingsonderwijs op school en het niet kunnen sporten bij een sportvereniging.

Mentaal welbevinden

Uit diverse studies blijkt dat er in 2020 ten opzichte van 2019 geen sprake is van verslechtering van het mentaal welbevinden van de bevolking.³⁰ Jongeren zijn hierop een uitzondering. Voor deze groep was het mentaal welbevinden tijdens de coronacrisis lager dan in 2019. Ondanks dat het welbevinden tussen 2019 en 2020 voor de bevolking als geheel stabiel lijkt, zijn er binnen perioden wel veranderingen zichtbaar. Zo daalt het mentaal welbevinden van Nederlanders bij het ingaan van strengere maatregelen en stijgt het vervolgens weer bij de versoepeling daarvan.³⁰ Dit is duidelijk terug te zien in de periode van de tweede lockdown (december 2020-juni 2021). In de eerste maanden van 2021 was de psychische gezondheid het laagst.³¹ Het CBS concludeert dat het percentage Nederlanders van 12 jaar of ouder dat psychisch ongezond is in de eerste twee kwartalen van 2021 het hoogst was sinds 2001, het jaar waarin het CBS begon met de monitoring van de mentale gezondheid. Vooral jongeren hadden **een ‘slechte’ psychische** gezondheid. Nivel berichtte dat 20-24-jarigen in de tweede lockdown vaker met depressieve gevoelens en angst naar de huisarts gingen.³² Ook schreven huisartsen in de tweede lockdown vaker antidepressiva voor aan jongeren in de leeftijd van 15-24 jaar.³³

Uit diverse onderzoeken blijkt dat de gevolgen van de coronacrisis voor het mentaal welbevinden ongelijk over de bevolking verdeeld zijn.³⁴ Zo blijkt uit onderzoek van Snel et al. dat vrouwen, jongeren, mensen met een minimuminkomen en degenen met een matige of slechte gezondheid significant meer angst en stress ervaren als gevolg van het virus dan hun tegenpolen.³⁵ Dit zijn ook de groepen die minder zijn gaan sporten en bewegen. De sociaaleconomische status van mensen lijkt voor het mentaal welbevinden belangrijker dan etnische of culturele kenmerken op zich. Daarnaast concludeerden de onderzoekers dat

²⁹ Vrieswijk, S., Balk, L., & Singh, A. S. (2021). [Gevolgen van de coronamaatregelen voor de motorische ontwikkeling van basisschoolkinderen](#). Mulier Instituut.

³⁰ Harbers, M., Van der Borg, W., Zantinge, E., Smit, E., & Schrijvers, C. (2021), [Inventarisatie Nederlandse COVID-19 onderzoeken: Preventie en Zorg & Brede Maatschappelijke vraagstukken. Rapportage nr. 12: update mentaal welbevinden](#). RIVM.

³¹ Vragenlijstonderzoek RIVM en GGD GHOR Nederland, meting 8–12 september 2021. Onderzoek naar gedragsmaatregelen en welbevinden. Elke drie weken vindt een meting plaats. Resultaten te raadplegen via: <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/maatregelen-welbevinden/welbevinden-en-leefstijl>

³² Jansen, T., Bolt, E., Hooiveld, M., Hendriksen, J., & Korteveer, J. (2021). [Gevolgen corona in de huisartsenpraktijk. 20-24 jarigen in tweede lockdown vaker naar de huisarts met depressieve gevoelens en angst](#). Nivel.

³³ Bolt, E., Abdel Nour, F., Jansen, T., Korevaar, J., Van Dijk, L., & Hek, K. (2021). [Geneesmiddelenmonitor in coronatijd. Voortschrijven van psychofarmaca door de huisarts tijdens de coronapandemie. 2020 wk 2 – 2021 wk 24 \(6 jan 2020 – 20 jun 2021\)](#). Nivel.

³⁴ Pharos (2021). [Infosheet / oktober 2021](#). Harbers, M., Van der Borg, W., Zantinge, E., Smit, E., & Schrijvers, C. (2021), [Inventarisatie Nederlandse COVID-19 onderzoeken: Preventie en Zorg & Brede Maatschappelijke vraagstukken. Rapportage nr. 12: update mentaal welbevinden](#). RIVM.

³⁵ Snel, E., De Boom, J., & Engbersen, G. (2021). Sociaal kapitaal als bescherming tegen de mentale gevolgen van COVID-19. [Working papers. Maatschappelijke impact COVID-19](#), nr. 3, februari 2021.

sociaal kapitaal een rol speelt bij het mentaal welbevinden in tijden van corona. Jongeren, lagere-inkomensgroepen en mensen met een minder goede gezondheid hebben meer angst en stressklachten door corona, doordat zij over minder sociaal kapitaal (steun, vertrouwen in mensen en instituties) beschikken. Ouderen (65 jaar en ouder) hebben juist minder angst en stress, doordat zij over meer sociaal kapitaal beschikken.

De eenzaamheid onder de bevolking nam in 2020 toe in vergelijking met 2019.³⁶ Net als de psychische gezondheid beweegt eenzaamheid mee met de beperkende maatregelen: in periodes waarin maatregelen strenger waren, rapporteerden mensen meer eenzaamheid en misten ze het meer om hun vrienden en familie in het echt te zien. Sinds maart 2021 neemt de eenzaamheid af en in september 2021 is het percentage deelnemers dat zich enigszins tot sterk eenzaam voelt het laagst sinds het begin van de coronacrisis (42%).³⁷

³⁶ Harbers, M., Van der Borg, W., Zantinge, E., Smit, E., & Schrijvers, C. (2021), [*Inventarisatie Nederlandse COVID-19 onderzoeken: Preventie en Zorg & Brede Maatschappelijke vraagstukken. Rapportage nr. 12: update mentaal welbevinden.*](#) RIVM.

³⁷ Vragenlijstonderzoek RIVM en GGD GHOR Nederland, meting 8–12 september 2021. Onderzoek naar gedragsmaatregelen en welbevinden. Elke drie weken vindt een meting plaats. Resultaten te raadplegen via: <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/maatregelen-welbevinden/welbevinden-en-leefstijl>

3. Sportverenigingen

Resie Hoeijmakers en Janine van Kalmthout

In dit hoofdstuk beschouwen we de gevolgen van de coronamaatregelen voor sportverenigingen, in het bijzonder de zorgen en veerkracht van sportverenigingen (paragraaf 3.1), de financiële gevolgen (paragraaf 3.2) en het coronabeleid op de sportvereniging (paragraaf 3.3).

Samenvatting en conclusie

In vergelijking met eerdere peilingen maken minder verenigingsbestuurders zich (ernstige) zorgen over de gevolgen van de coronacrisis voor de vereniging. In oktober 2021 maken twee op de tien verenigingsbestuurders zich (ernstige) zorgen over de toekomst van de vereniging. Kijkend naar de aard van de zorgen, worden financiële problemen minder vaak genoemd en betreffen zorgen vaker ledendaling en verlies van vrijwilligers. 3 procent van de verenigingen zegt op omvallen te staan. Dit is vergelijkbaar met het voorjaar van 2021.

Bij vier op de tien verenigingen is het ledental in de afgelopen twaalf maanden (sterk) gedaald. Met name bij zaalsportverenigingen is dit vaak het geval. Van de verenigingen met ledendaling verwacht een deel weer te groeien. Zorgelijk is dat er ook een deel komend jaar een verdere ledendaling verwacht. Bij ongeveer een kwart van de verenigingen is het aantal vrijwilligers in de afgelopen twaalf maanden (sterk) gedaald. Dit aandeel is meer dan verdubbeld ten opzichte van de meting in het voorjaar van 2021.

De meeste sportverenigingen beschouwen zichzelf als financieel (zeer) gezond. Een derde beschouwt zichzelf als financieel minder gezond of financieel redelijk gezond. Een kleine groep verenigingen verwacht door het wegvallen van de steunmaatregelen in financiële problemen terecht te komen. Dit zijn voornamelijk de verenigingen die zichzelf als financieel minder gezond beschouwen.

Sportverenigingen hebben met verschillende protocollen te maken bij het organiseren van sport- en clubactiviteiten. De meeste sportverenigingen geven aan hierbij tegen problemen aan te lopen, zoals problemen bij het controleren van de coronatoegangsbewijzen, het niet met een grote groep binnen bijeen kunnen komen en/of het uitvoeren en handhaven van de anderhalvemeterregel.

Kortom, de financiële impact van de coronacrisis lijkt voor sportverenigingen mee te vallen. Met name zaalsportverenigingen zijn minder financieel gezond. Verenigingen lijken de consequenties van de coronacrisis het meest te voelen door een daling van het aantal leden en/of vrijwilligers. Met name zaalsportverenigingen hebben met ledendaling te maken en voornamelijk veldsportverenigingen beschikken over te weinig vrijwilligers en/of kader. Hoewel een deel van de verenigingen verwacht dat het aantal leden en/of vrijwilligers de komende periode zal verbeteren, blijven dit belangrijke aandachtspunten voor een blijvende toekomst van sportverenigingen.

3.1 Zorgen en veerkracht sportverenigingen

De cijfers over sportverenigingen zijn gebaseerd op een onderzoek onder 1.046 sportverenigingen in Nederland. De dataverzameling heeft van 16 september tot en met 6 oktober 2021 plaatsgevonden.³⁸ Wat betreft de zorgen, veerkracht en financiën zijn de resultaten vergeleken met eerdere peilingen in het voorjaar van 2021 (24 maart t/m 21 april), het najaar van 2020 (25 september t/m 13 oktober), de zomer van 2020 (8 juli t/m 31 augustus) en het voorjaar van 2020 (1 t/m 13 april 2020). Nieuw ten opzichte van de eerdere peilingen is de aandacht voor het coronabeleid van sportverenigingen en de problemen die ze daarbij ondervinden.

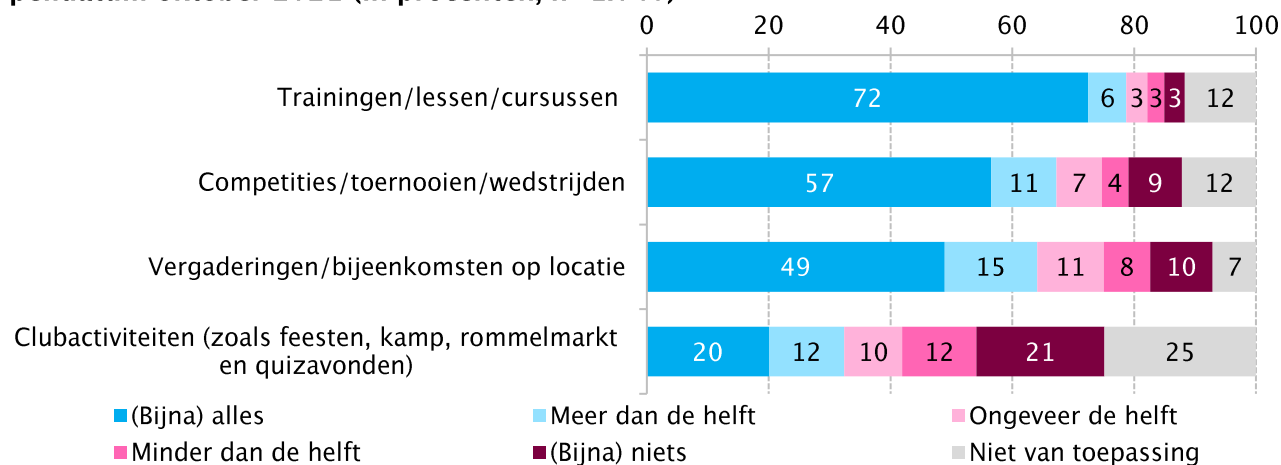
Hervatting verenigingsactiviteiten

De sport- en clubactiviteiten zijn op het moment van de dataverzameling nog niet bij alle sportverenigingen volledig hervat. Bij zeven op de tien verenigingen (72%) zijn (bijna) alle trainingen/lessen/cursussen hervat en bij ongeveer de helft (bijna) alle competities/toernooien/wedstrijden (57%) en vergaderingen/bijeenkomsten op locatie (49%) (zie figuur 3.1). Clubactiviteiten, zoals feesten, kamp, rommelmarkt en quizavonden, zijn in mindere mate hervat: twee op de tien verenigingen (20%) geven aan dat (bijna) alle clubactiviteiten weer volledig plaatsvinden.

In vergelijking met het najaar 2020 zijn sportverenigingen op dit moment in grotere mate ‘geopend’. In het najaar van 2020 waren bij ongeveer de helft van de verenigingen (bijna) alle trainingen/lessen/cursussen hervat (55%), bij een derde (bijna) alle competities/toernooien/wedstrijden (33%), bij één op de acht (bijna) alle vergaderingen/bijeenkomsten (12%) en bij 2 procent (bijna) alle clubactiviteiten.

Kijkend naar de mate waarin verenigingsactiviteiten zijn hervat, zijn minder grote verschillen te zien tussen typen verenigingen dan in het najaar van 2020. Toen waren het vooral zaalsportverenigingen (o.a. judo, basketbal, gymnastiek) en veldsportverenigingen (o.a. voetbal, hockey, tennis) waarbij activiteiten waren hervat. In het najaar van 2021 zijn de verschillen tussen verschillende typen verenigingen minder groot.

Figuur 3.1 Mate waarin sport- en clubactiviteiten bij sportverenigingen zijn hervat, peildatum oktober 2021 (in procenten, n=1.046)



Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, oktober 2021.

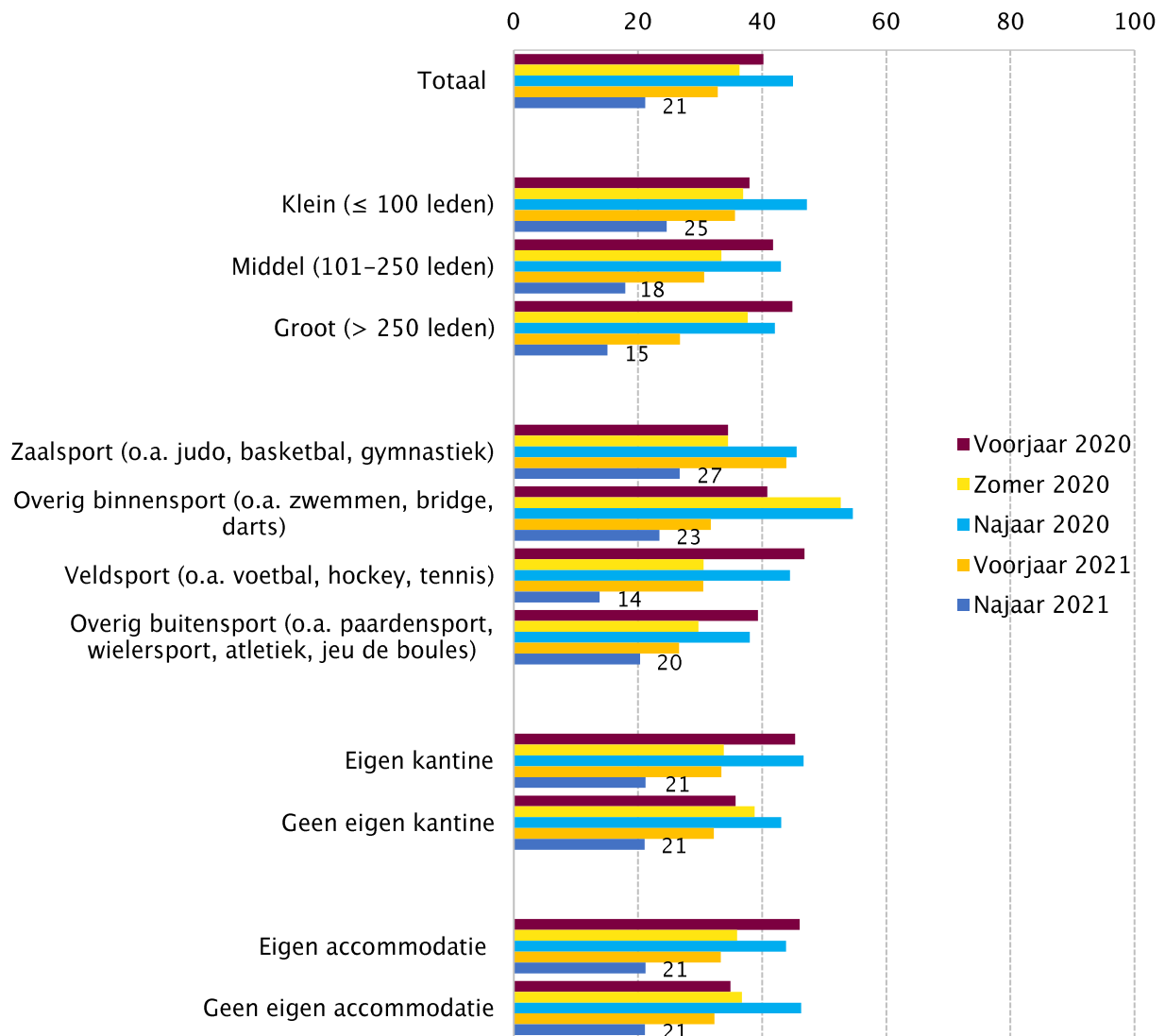
³⁸ In totaal zijn van 481 sportverenigingen in het Verenigingspanel en 565 sportverenigingen via de open link de vragenlijsten geanalyseerd. De sportverenigingen vormen een acceptabele afspiegeling van de totale groep sportverenigingen in Nederland. Om de representativiteit van de steekproef te waarborgen is de steekproef gewogen naar grootte van de vereniging en type sport.

Zorgen bij verenigingen

Ongeveer twee op de tien verenigingsbestuurders (21%) geven aan zich (ernstige) zorgen te maken over de gevolgen van de coronacrisis voor de vereniging (zie figuur 3.2). Zaalsportverenigingen (27%), kleine verenigingen (≤ 100 leden, 25%) en overige binnensportverenigingen (o.a. zwemmen, bridge, darts, 23%) maken zich het vaakst (ernstige) zorgen over hun toekomst. Verenigingen maken zich met name (ernstige) zorgen over ledenverlies door opzeggingen en weinig nieuwe aanwas, de daling van het aantal vrijwilligers/kaderleden, verlies aan sociale binding en de verhoogde werkdruk voor vrijwilligers door alle maatregelen.

Vergeleken met eerdere peilingen maken minder verenigingsbestuurders zich (ernstige) zorgen over de toekomst van de vereniging dan in het voorjaar van 2021 (33%), het najaar van 2020 (45%), de zomer van 2020 (36%) en het voorjaar van 2020 (40%). Kijkend naar de aard van de zorgen, worden financiële problemen minder vaak genoemd en betreffen zorgen vaker ledendaling en verlies van vrijwilligers.

Figuur 3.2 Aandeel sportverenigingen dat zich (ernstige) zorgen maakt over de gevolgen van de coronacrisis voor de vereniging, voorjaar 2020 (n=3.256), zomer 2020 (n=456), najaar 2020 (n=1.141), voorjaar 2021 (n=1.619) en najaar 2021 (n=1.046), uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2020, juli/augustus 2020, oktober 2020, april 2021, oktober 2021.

Veerkracht en continuïteit verenigingen

Met veerkracht wordt het vermogen van de vereniging bedoeld om de impact van de coronacrisis te absorberen en terug te veren naar de situatie van voor de coronacrisis. Drie kwart van de verenigingen (75%) geeft aan vertrouwen te hebben in de veerkracht van de vereniging om de gevolgen van de coronacrisis te overleven. Dat is meer dan in het voorjaar van 2021 (72%), het najaar van 2020 (66%), de zomer van 2020 (73%) en het voorjaar van 2020 (67%). Over het algemeen hebben zaalsportverenigingen (o.a. judo, basketbal, gymnastiek, 65%), **kleine verenigingen (≤ 100 leden, 68%)** en overige binnensportverenigingen (o.a. zwemmen, bridge, darts, 70%) het minste vertrouwen in de veerkracht van de vereniging.

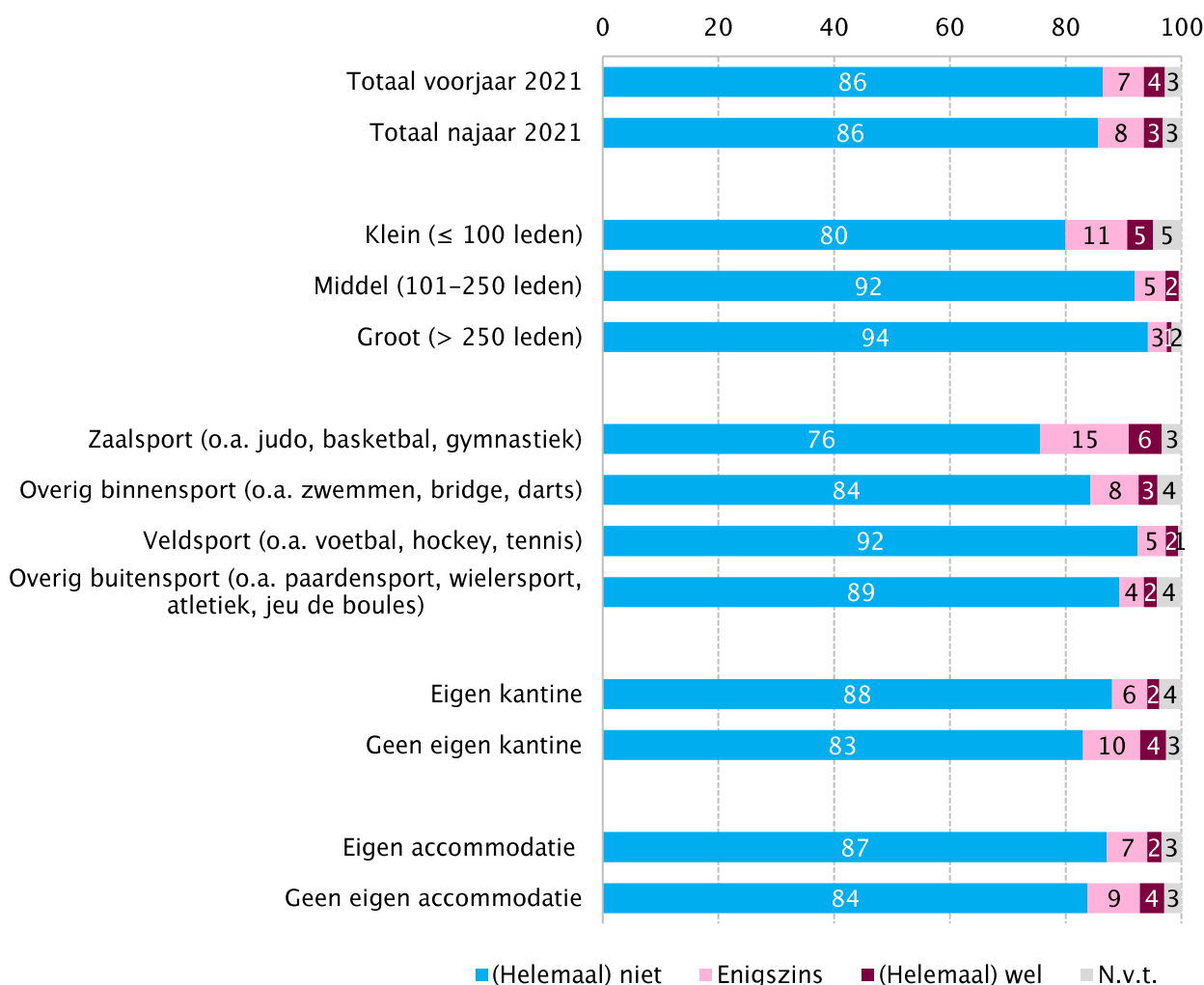
In oktober 2021 zegt 3 procent van de verenigingen op omvallen te staan en 8 procent enigszins op omvallen te staan (zie figuur 3.3). Dit is vergelijkbaar met het voorjaar van 2021 (4% (helemaal) wel en 7% enigszins). Het zijn wederom voornamelijk zaalsportverenigingen (6% (helemaal) wel en 15% enigszins) en **kleine verenigingen (≤ 100 leden, 5% (helemaal) wel en 11% enigszins)** die aangeven op omvallen te staan. Het aandeel zaalsportverenigingen en kleine verenigingen dat op omvallen staat, is ten opzichte van het voorjaar 2021 gestegen. Begin april 2021 gaf van de kleine verenigingen (≤ 100 leden) 5 procent aan (helemaal) wel en 9 procent enigszins op omvallen te staan. Bij zaalsportverenigingen gaf 6 procent aan (helemaal) wel en 9 procent enigszins op omvallen te staan.

Wanneer gevraagd wordt hoe lang sportverenigingen de continuïteit van de vereniging kunnen waarborgen gegeven de huidige beperkende coronamaatregelen en het pakket aan steunmaatregelen, verwacht 2 procent van de verenigingen binnen vijf maanden te zijn opgeheven (zie figuur 3.4). 7 procent verwacht de continuïteit van de vereniging tussen de zes en twaalf maanden te kunnen waarborgen. Dit is verbeterd ten opzichte van het voorjaar van 2021, toen twee op de tien verenigingen (20%) verwachtten niet langer dan twaalf maanden te kunnen blijven voortbestaan. Verenigingen die verwachten korter dan twaalf maanden te kunnen blijven voortbestaan geven met name aan dat ledenverlies en/of de financiële situatie doorslaggevend gaat zijn.

Ook vóór de coronacrisis maakten sportverenigingen zich zorgen over de toekomst. In het voorjaar van 2019 gaf één op de tien verenigingen aan weinig vertrouwen te hebben en de toekomst van hun vereniging **(zeer) somber in te zien. Kleine verenigingen (≤ 100 leden, 15%),** binnensportverenigingen (12%) en verenigingen zonder eigen accommodatie (16%) waren vaker negatief over hun toekomst dan andere verenigingen. Meer dan de helft van de verenigingen die pessimistisch waren over de toekomst (52%) zag de ledendaling en/of het behoud van leden als grootste uitdaging voor de toekomst van de vereniging.³⁹

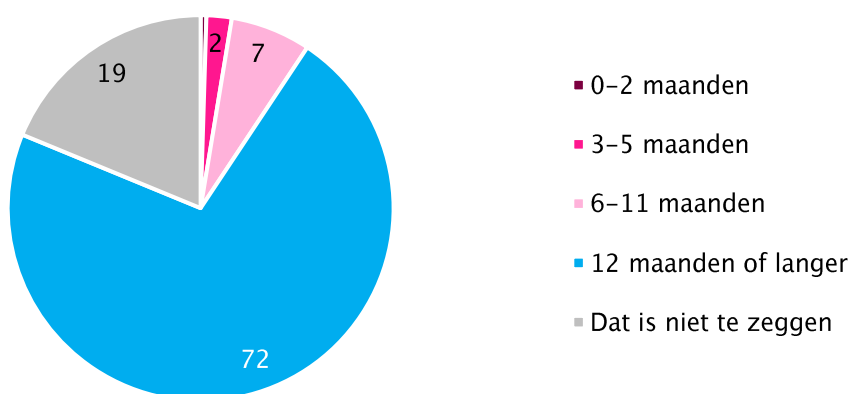
³⁹ Hoeijmakers, R. & Van Kalmthout, J. (2019). [*Hoe zien sportverenigingen hun toekomst? De grootste uitdagingen voor sportclubs*](#). Mulier Instituut.

Figuur 3.3 Mate waarin sportverenigingen op het punt van omvallen staan in najaar 2021 (n=1.046) en voorjaar 2021 (n=1.619) uitgesplitst naar kenmerken vereniging in najaar 2021 (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021, oktober 2021.

Figuur 3.4 Termijn waarop sportverenigingen de continuïteit van de vereniging verwachten te kunnen waarborgen gegeven de huidige beperkende coronamaatregelen en het huidige pakket aan steunmaatregelen, peildatum oktober 2021 (in procenten, n=1.046)



Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, oktober 2021.

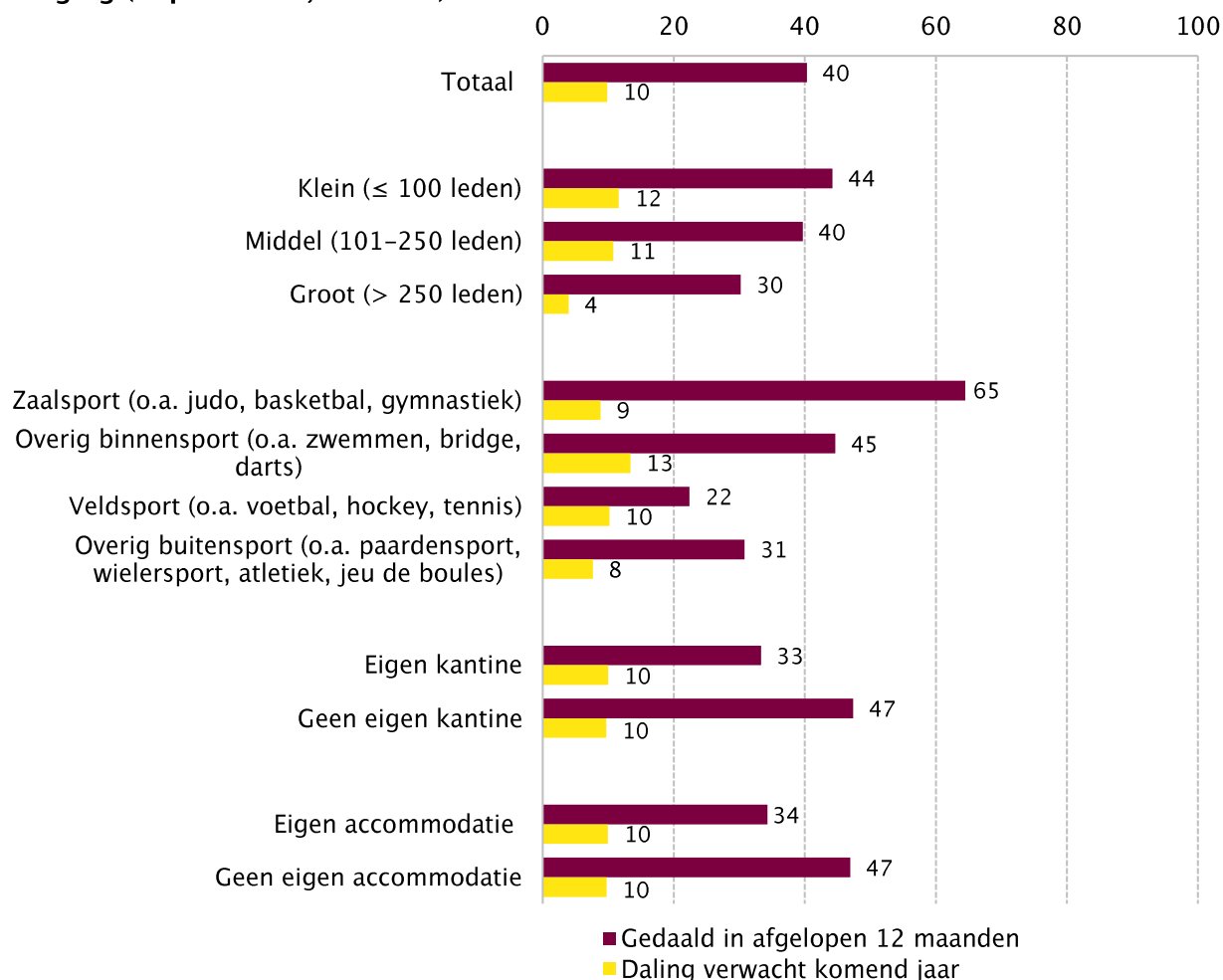
Gevolgen ledenontwikkeling

Bij vier op de tien verenigingen (40%) is het ledental in de afgelopen twaalf maanden (sterk) gedaald (zie figuur 3.5). Bij vier op de tien verenigingen (42%) is het ledental gelijk gebleven en bij ongeveer één op de zes (17%) is het (sterk) gestegen. Van de verenigingen met ledendaling geven negen op de tien verenigingen (92%) aan dat de ledendaling deels (30%), voornamelijk (27%) of heel erg (34%) aan de coronacrisis kan worden toegeschreven. Dit lijkt te betekenen dat de coronacrisis voor een deel van de verenigingen de oorzaak van het ledenverlies is, terwijl de coronacrisis bij andere verenigingen de trend van ledenverlies heeft versterkt. Met name zaalsportverenigingen (65%), overige binnensportverenigingen (45%), verenigingen zonder eigen kantine (47%), verenigingen zonder eigen accommodatie (47%) en kleine verenigingen (≤ 100 leden, 44%) hebben met (sterke) ledendaling te maken.

Van de verenigingen met een ledendaling heeft 42 procent meer dan 20 procent van het ledenbestand verloren. Bij een derde van de verenigingen met ledendaling heeft in het afgelopen jaar een ledendaling van 10 tot 20 procent van het ledenbestand plaatsgevonden. Zaalsportverenigingen, overige binnensportverenigingen, verenigingen zonder eigen kantine, verenigingen zonder eigen accommodatie en kleine verenigingen (≤ 100 leden) hebben niet alleen het vaakst met ledendaling te maken, maar hebben ook relatief de meeste leden verloren. Ook op basis van de ledentallen van sportbonden kan geconcludeerd worden dat de binnensport hard door de coronacrisis geraakt wordt (tabel B2.2).

Verenigingen met een ledendaling maken zich vaker (ernstige) zorgen (37%) om de gevolgen van de coronacrisis dan verenigingen waar het ledenaantal gelijk is gebleven (12%) of is gestegen (8%).

Figuur 3.5 Ontwikkeling van het ledental bij sportverenigingen in het afgelopen jaar en de verwachting voor komend jaar, peildatum oktober 2021, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in procenten, n=1.046)

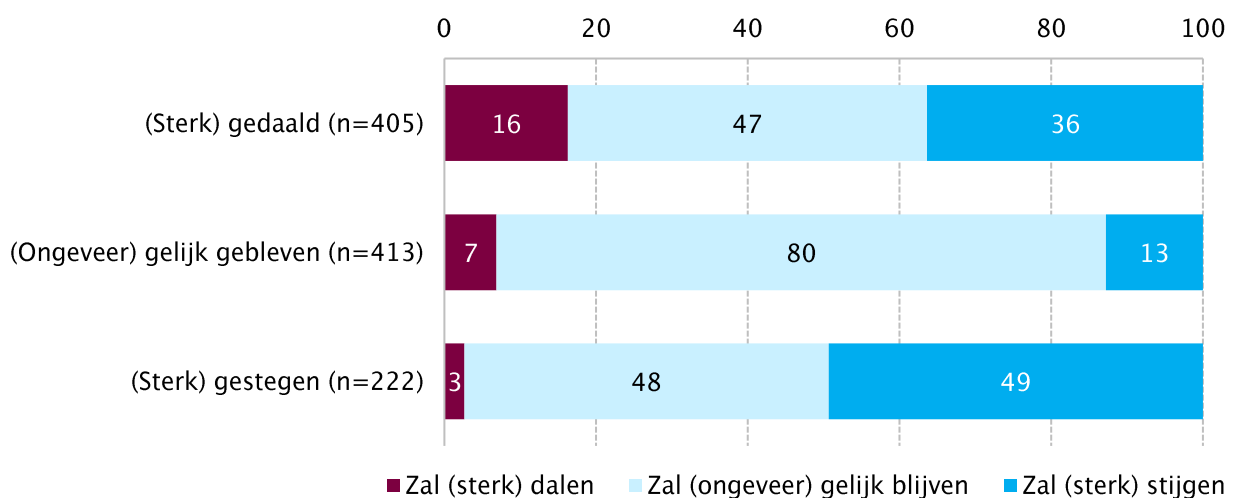


Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, oktober 2021.

Van de verenigingen met ledenstijging (17%) geeft ongeveer de helft (45%) aan dat deze deels (28%), voornamelijk (13%) of heel erg (4%) aan de coronacrisis kan worden toegeschreven. Met name veldsportverenigingen (35%) en grote verenigingen (> 250 leden, 32%) hebben afgelopen jaar een ledenstijging doorgemaakt. Van de verenigingen met een ledenstijging heeft ongeveer één op de drie een groei van 5 tot 10 procent (32%) en één op de drie een groei van 10 tot 20 procent (32%) van het ledenbestand doorgemaakt.

Drie op de tien verenigingen (29%) verwachten komend jaar een (verdere) groei van het ledenbestand. Eén op de tien verenigingen (10%) verwacht komend jaar een (verdere) krimp van het ledenbestand (zie figuur 3.5). Positief is dat van de verenigingen met ledendaling een derde (36%) verwacht komend jaar te groeien (zie figuur 3.6). 16 procent van de verenigingen met ledendaling verwacht komend jaar een verdere daling.

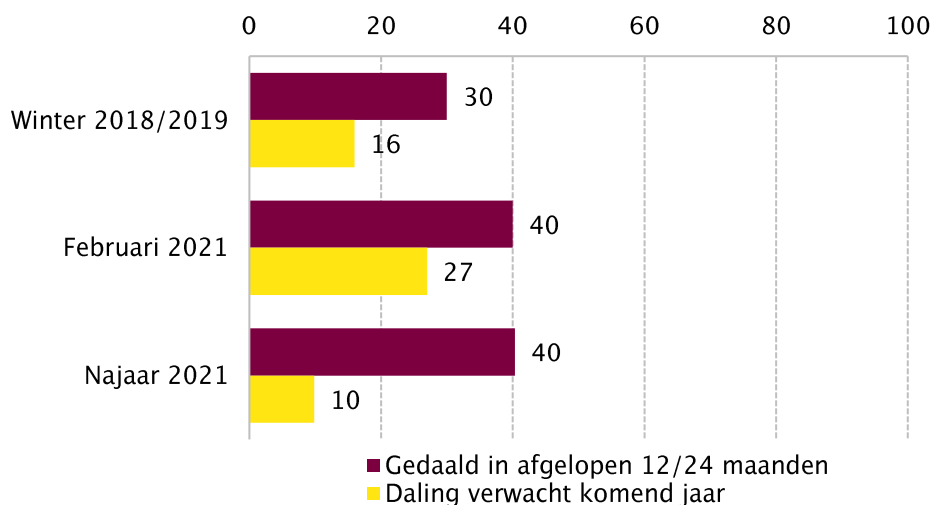
Figuur 3.6 Verwachte ontwikkeling van het ledental bij sportverenigingen, afgezet naar de ontwikkeling van het ledenbestand in het afgelopen jaar, peildatum oktober 2021 (in procenten, n=1.040)



Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, oktober 2021.

Wanneer de ontwikkeling van het ledenbestand en de verwachting voor komend jaar wordt vergeleken met een meting vóór de coronacrisis (in de winter van 2018/2019), blijkt dat het aandeel verenigingen met ledendaling is toegenomen (van 30% in 2019 naar 40% in 2021) (zie figuur 3.7). Opvallend is dat het aandeel verenigingen dat komend jaar een ledendaling verwacht, is afgenomen (van 16% in de winter van 2018/2019 naar 10% in het najaar van 2021). Ook opvallend is dat het aandeel verenigingen dat een ledendaling verwacht is afgenomen in vergelijking met februari 2021 (van 27% in februari 2021 naar 10% in het najaar van 2021). Dit lijkt te betekenen dat verenigingen positiever zijn over de toekomst of het gevoel hebben dat ze voornamelijk trouwe leden hebben overgehouden.

Figuur 3.7 Ontwikkeling van het ledental bij sportverenigingen in het afgelopen jaar/de afgelopen twee jaar en de verwachting voor komend jaar, najaar 2021 (n=1.046), februari 2021 (n=549), winter 2018/2019 (n=442) (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, oktober 2021, februari 2021, winter 2018/2019.

Gevolgen vrijwilligers en kaderleden

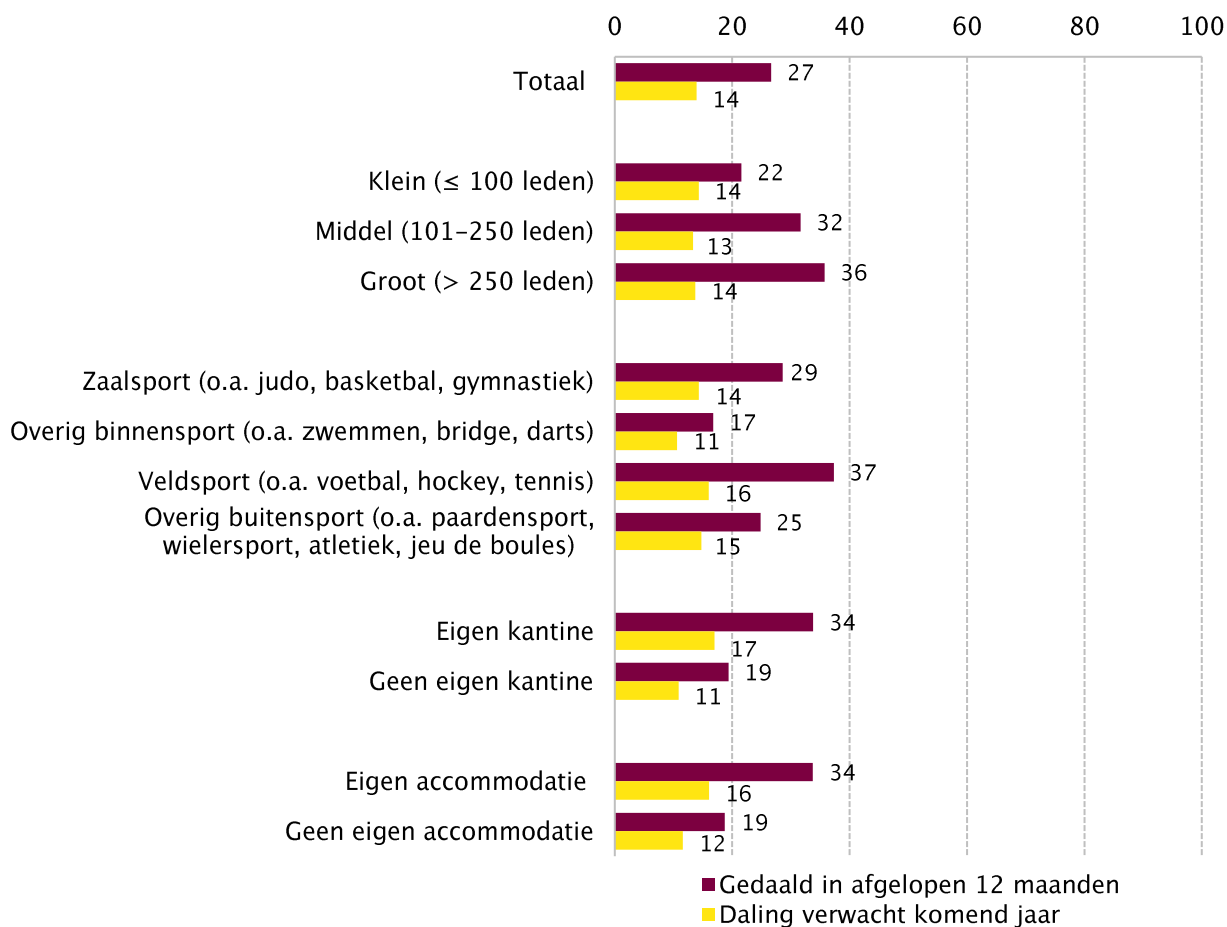
Ruim een derde van de verenigingen (35%) beschikt momenteel over (veel) te weinig vrijwilligers en/of kader. Dit zijn voornamelijk veldsportverenigingen (50%), grote verenigingen (>250 leden, 49%) en zaalsportverenigingen (41%). Verenigingen geven voornamelijk aan een tekort aan vrijwilligers en/of kaderleden te ervaren bij het uitvoeren van bestuursfuncties en op het gebied van trainers/coaches.

Bij ongeveer een kwart van de verenigingen (27%) is het aantal vrijwilligers in de afgelopen twaalf maanden (sterk) gedaald (zie figuur 3.8). Bij twee derde (67%) is het aantal vrijwilligers gelijk gebleven en bij 3 procent is het (sterk) gestegen. Het aandeel verenigingen dat aangeeft in het afgelopen jaar een daling van het aantal vrijwilligers te hebben ondervonden is meer dan verdubbeld ten opzichte van de meting in het voorjaar van 2021. Toen gaf 12 procent van de verenigingen dit aan.

Van de verenigingen met een daling van het aantal vrijwilligers geven negen op de tien verenigingen (88%) aan dat de daling deels (39%), voornamelijk (32%) of heel erg (17%) aan de coronacrisis kan worden toegeschreven. Dit lijkt te betekenen dat de coronacrisis voor een deel van de verenigingen de oorzaak van het verlies van vrijwilligers is, terwijl de coronacrisis bij andere verenigingen de trend van het verlies aan vrijwilligers heeft versterkt. Veldsportverenigingen (37%), grote verenigingen (>250 leden, 36%), verenigingen met een eigen accommodatie (34%) en verenigingen met een eigen kantine (34%) hebben het vaakst met een daling van het aantal vrijwilligers te maken. Verenigingen waar het aantal vrijwilligers daalt, maken zich vaker (ernstige) zorgen (41%) om de gevolgen van de coronacrisis dan verenigingen waar het aantal vrijwilligers gelijk is gebleven (14%) of (sterk) is gestegen (0%).

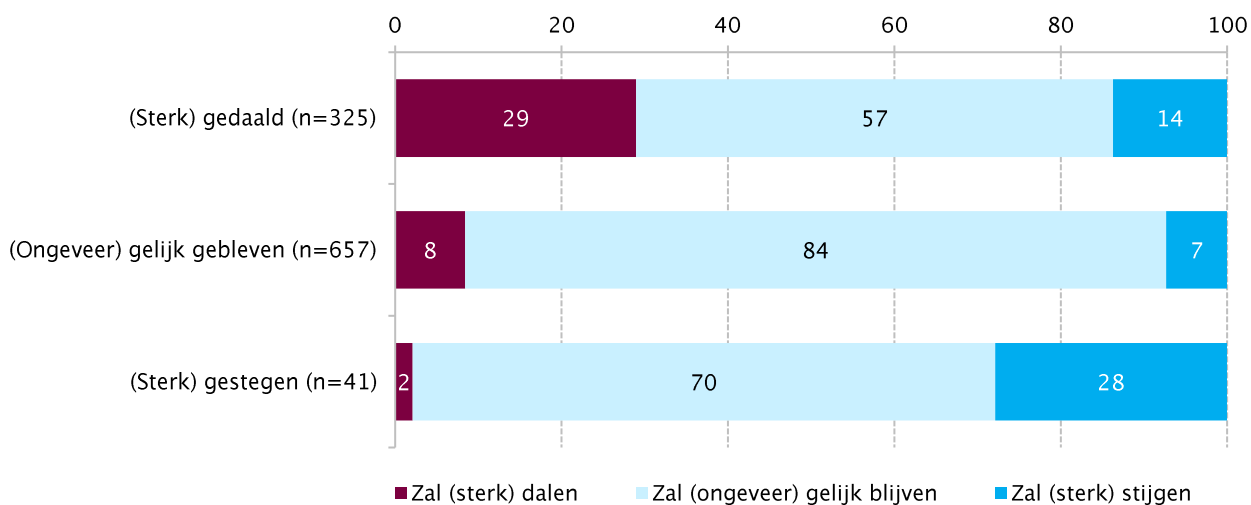
Eén op de zeven verenigingen (14%) verwacht komend jaar een (verdere) (sterke) daling van het aantal vrijwilligers (zie figuur 3.8). Dit geldt voornamelijk voor verenigingen met een eigen kantine (17%), verenigingen met een eigen accommodatie (16%) en veldsportverenigingen (16%). Eén op de tien verenigingen (10%) verwacht komend jaar een stijging van het aantal vrijwilligers. Zorgelijk is dat van de verenigingen met een daling van het aantal vrijwilligers 14 procent verwacht dat het aantal vrijwilligers het komend jaar zal stijgen. Drie op tien verenigingen (29%) met een daling verwacht het komend jaar een verdere daling (zie figuur 3.9).

Figuur 3.8 Ontwikkeling van het aantal vrijwilligers bij sportverenigingen in het afgelopen jaar en de verwachting voor komend jaar, peildatum oktober 2021, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in procenten, n=1.046)



Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, oktober 2021.

Figuur 3.9 Verwachte ontwikkeling van het aantal vrijwilligers/kaderleden bij sportverenigingen, afgezet tegen de ontwikkeling van het aantal vrijwilligers/kaderleden in het afgelopen jaar, peildatum oktober 2021 (in procenten, n=1.023)

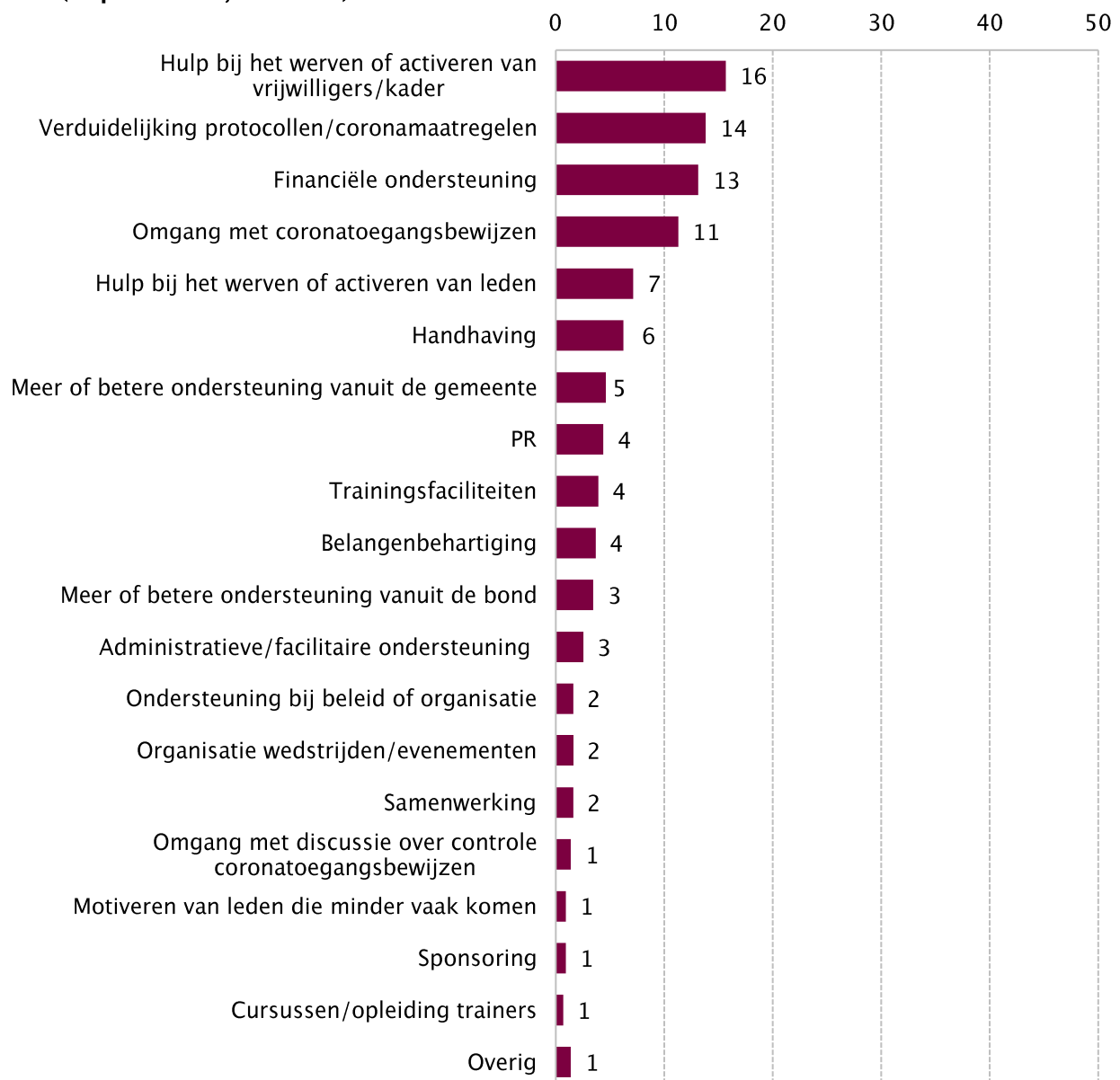


Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, oktober 2021.

Gewenste ondersteuning

Eén op de drie sportverenigingen (30%) geeft aan behoefte te hebben aan ondersteuning vanuit de sportbond, gemeente of andere organisaties. De helft van de verenigingen (48%) heeft geen behoefte aan ondersteuning. Met name verenigingen die zich (ernstige) zorgen maken over de gevolgen van de coronacrisis (46%), grote verenigingen (> 250 leden, 39%), middelgrote verenigingen (101-250 leden, 34%) en veldsportverenigingen (34%) hebben behoefte aan ondersteuning. De ondersteuningsbehoefte heeft met name betrekking op hulp bij het werven of activeren van vrijwilligers/kaderleden (16%), verduidelijking van of tips bij coronamaatregelen en/of protocollen (14%), financiële ondersteuning (13%) en hulp bij de omgang met de coronatoegangsbewijzen (11%) (zie figuur 3.10).

Figuur 3.10 Genoemde ondersteuningsbehoefte door sportverenigingen, peildatum oktober 2021 (in procenten, n=1.046)



Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, oktober 2021.

3.2 Financiële gevolgen

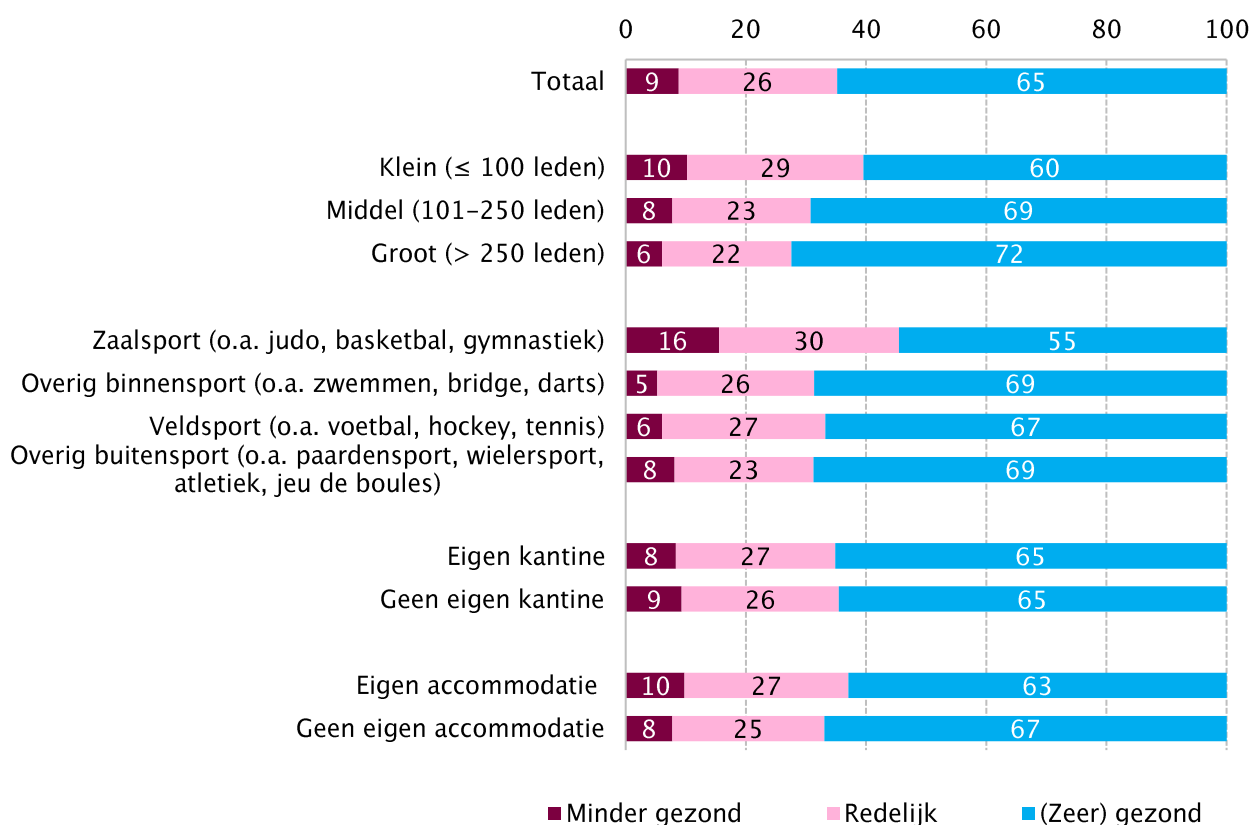
Financiële positie sportverenigingen

Sportverenigingen zijn gevraagd om hun eigen financiële positie te beoordelen. Twee derde (65%) beschouwt zichzelf als financieel (zeer) gezond (zie figuur 3.11). Een derde beschouwt zichzelf als financieel minder gezond (10%) of financieel redelijk gezond (26%). Met name zaalsportverenigingen (16%), verenigingen met een eigen accommodatie (10%) en kleine verenigingen (≤ 100 leden, 10%) omschrijven zichzelf vaker als financieel minder gezond. Verenigingen die zichzelf als financieel minder gezond omschrijven, maken zich vaker (ernstige) zorgen om de gevolgen van de coronacrisis (62%) dan verenigingen die redelijk gezond (31%) of (zeer) gezond zijn (12%).

Vergeleken met een meting vóór de coronacrisis (in de winter van 2018/2019) is het aandeel verenigingen dat zichzelf als financieel minder gezond (van 7% in 2019 naar 9% in het najaar van 2021) of redelijk gezond (van 22% in 2019 naar 26% in het najaar van 2021) beschouwt, licht toegenomen (zie figuur 3.12). In vergelijking met februari 2021 is de financiële positie van sportverenigingen stabiel.

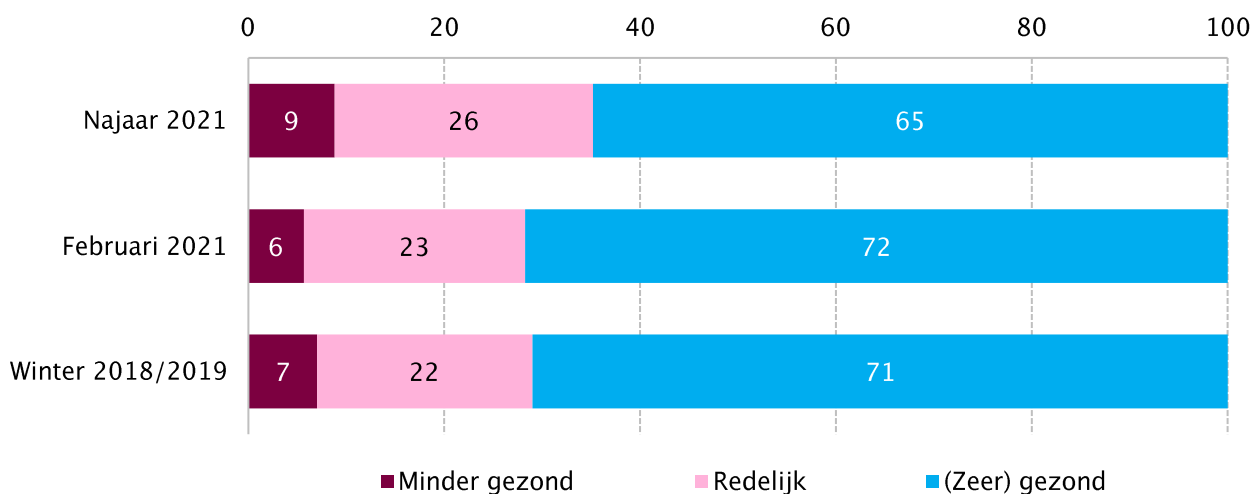
Van de sportverenigingen die beschikken over een eigen sportaccommodatie en/of kantine, geeft één op de drie (33%) aan door de coronacrisis (geplande) investeringen in bouw en/of onderhoud van de sportaccommodatie en/of kantine te hebben uitgesteld. Dit betreft voornamelijk het onderhoud van de sportaccommodatie (17%), energiebesparende maatregelen en/of duurzame energieopwekking (16%), het onderhoud van de kantine (10%) en het verbouwen van de sportaccommodatie (8%) en/of kantine (5%).

Figuur 3.11 Eigen beoordeling financiële positie sportverenigingen, peildatum oktober 2021, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in procenten; n=1.046)



Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, oktober 2021.

Figuur 3.12 Eigen beoordeling financiële positie sportverenigingen, najaar 2021 (n=1.046), februari 2021 (n=549), winter 2018/2019 (n=442) (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, winter 2018/2019, februari 2021, oktober 2021.

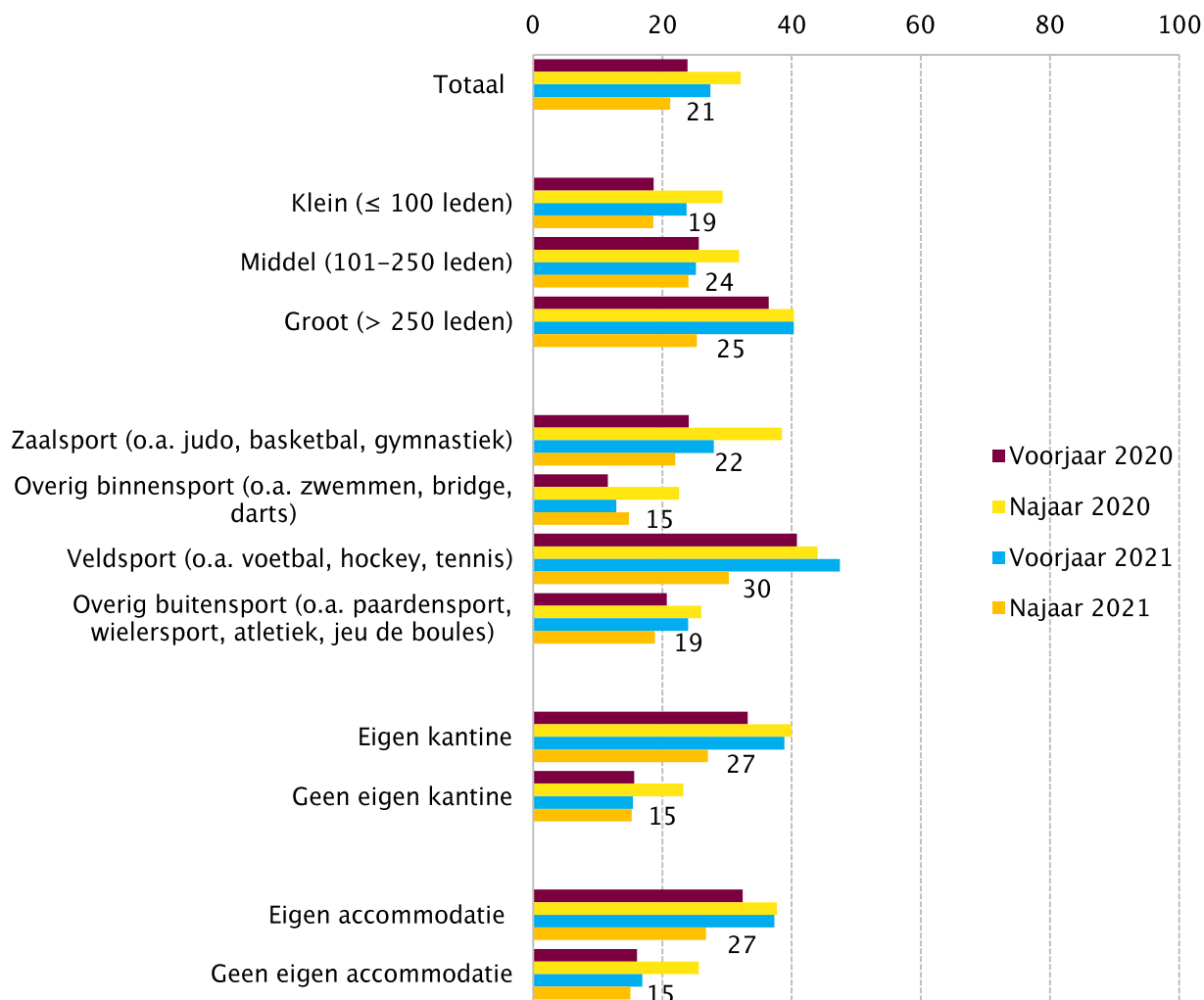
Gebruik financiële steunmaatregelen overheid

Begin april 2020 gaf ongeveer een kwart van de sportverenigingen in Nederland (24%) aan dat steunmaatregelen, hulp of ondersteuning essentieel zouden zijn om als vereniging de coronacrisis te kunnen overleven. In oktober 2020 was dit licht gestegen naar een derde van de verenigingen (32%). In het voorjaar van 2021 was dit aandeel weer licht gedaald naar ongeveer een kwart (27%), en in het najaar van 2021 is het verder gedaald naar ongeveer twee op de tien verenigingen (21%, zie figuur 3.13). Dit zijn met name veldsportverenigingen (30%), verenigingen met een eigen kantine (27%), verenigingen met een eigen accommodatie (27%) en grote verenigingen (> 250 leden, 25%). In vergelijking met het voorjaar van 2021 zijn alleen overige binnensportverenigingen steunmaatregelen, hulp of ondersteuning vaker essentieel gaan achten voor het overleven van hun vereniging.

Verenigingen konden gebruik maken van verschillende steunmaatregelen. 48 procent van de verenigingen geeft aan in 2020 (46%) en/of 2021 (37%) gebruik te hebben gemaakt van de financiële steun van de Rijksoverheid of gemeente (zie figuur 3.14). Met name veldsportverenigingen (91%), grote verenigingen (> 250 leden), verenigingen met een eigen kantine (73%) en verenigingen met een eigen accommodatie (69%) hebben gebruik gemaakt van financiële steunmaatregelen van de overheid. Dit zijn overwegend de verenigingen die aangeven dat steunmaatregelen/hulp/ondersteuning essentieel zijn om te overleven. Van de verenigingen die aangeven dat steunmaatregelen/hulp/ondersteuning essentieel zijn om te overleven, heeft 77 procent gebruik gemaakt van financiële steun van de overheid.

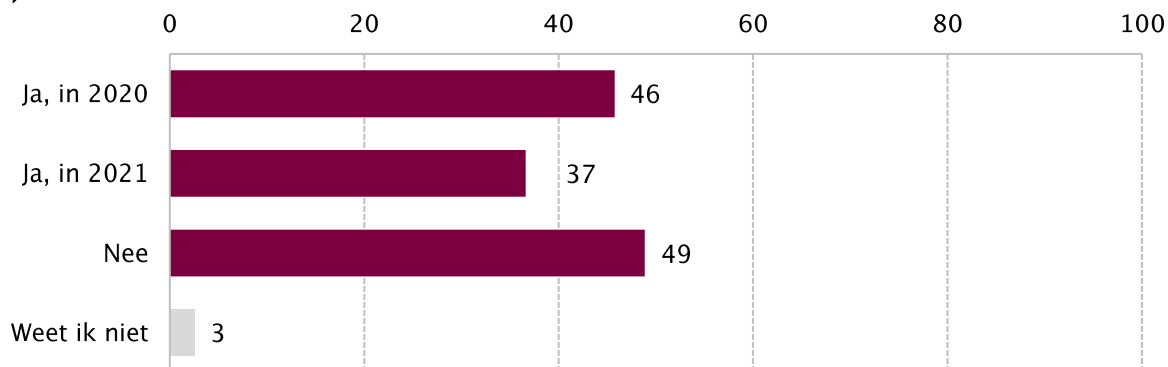
Vanaf 1 oktober 2021 stoppen naar verwachting de financiële steunmaatregelen van de overheid. Ongeveer één op de tien verenigingen (11%) verwacht door het wegvallen van de steunmaatregelen in financiële problemen terecht te komen (2%) of enigszins in financiële problemen terecht te komen (9%). Dit zijn voornamelijk de verenigingen die zichzelf als minder gezond beschouwen. 84 procent van de verenigingen verwacht met het wegvallen van de steunmaatregelen niet in financiële problemen te komen.

Figuur 3.13 Aandeel verenigingen waarvoor steunmaatregelen/hulp/ondersteuning essentieel zijn om te overleven, voorjaar 2020 (n=3.256), najaar 2020 (n=1.141), voorjaar 2021 (n=1.619) en najaar 2021 (n=1.046), uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2020, juli/augustus 2020, oktober 2020, april 2021, oktober 2021.

Figuur 3.14 Aandeel verenigingen dat in 2020 en/of 2021 gebruik heeft gemaakt van financiële steunmaatregelen van de overheid, peildatum oktober 2021 (in procenten, n=1.046)



Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, oktober 2021.

3.3 Omgang coronamaatregelen in de sportvereniging

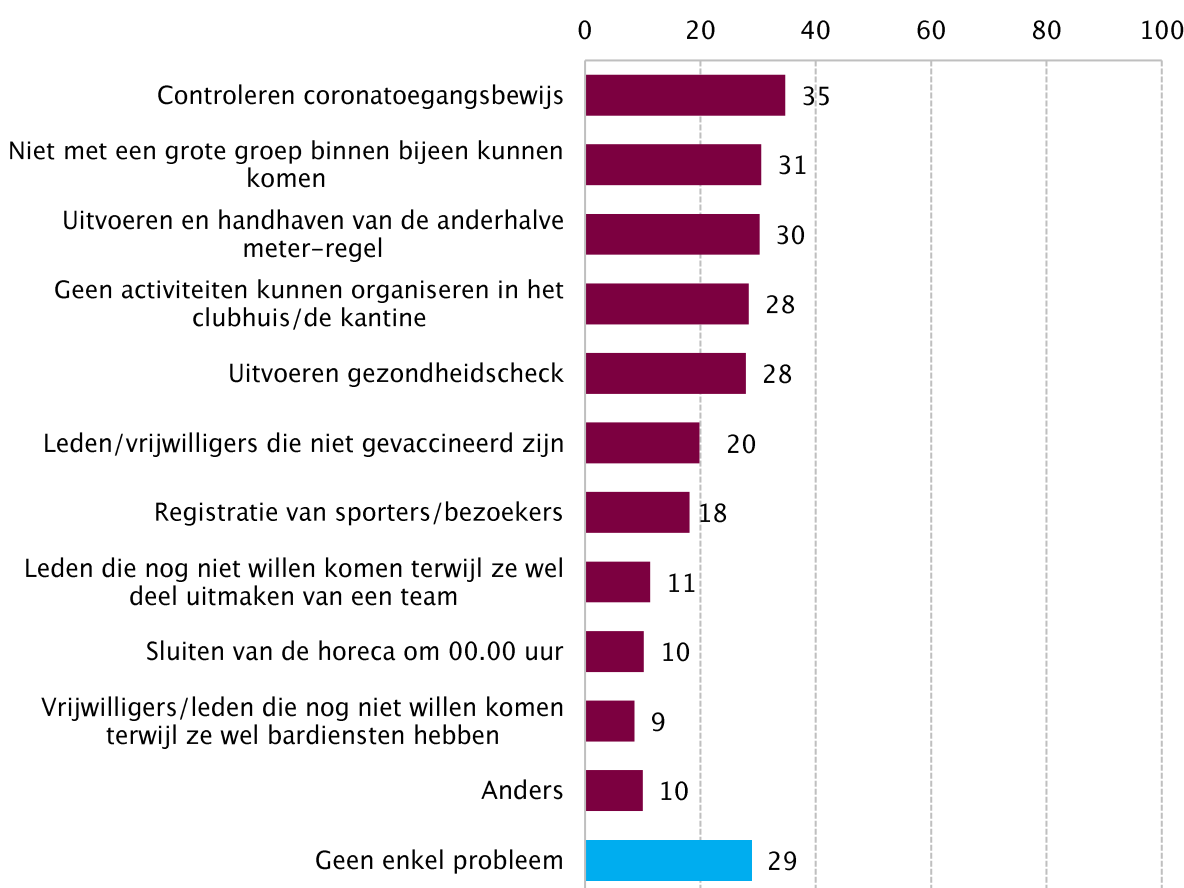
Problemen omtrent protocollen en vaccinatiegraad

Sportverenigingen hebben met verschillende protocollen te maken bij het organiseren van sport- en clubactiviteiten. Zeven op de tien sportverenigingen (71%) geven aan hierbij tegen problemen aan te lopen (zie figuur 3.15). Veldsportverenigingen (87%), grote verenigingen (>250 leden, 84%), verenigingen met een eigen kantine (81%) en verenigingen met een eigen accommodatie (80%) ervaren het vaakst problemen met de coronamaatregelen bij het organiseren van sport- en clubactiviteiten.

Ongeveer een derde van de verenigingen ervaart problemen bij het controleren van de coronatoegangsbewijzen (35%), het niet met een grote groep binnen bijeen kunnen komen (31%) en het uitvoeren en handhaven van de anderhalvemeterregel (30%). Daarnaast ondervinden verenigingen problemen omdat ze geen activiteiten kunnen organiseren in het clubhuis/de kantine (28%), bij het uitvoeren van de gezondheidscheck (28%), met leden/vrijwilligers die niet gevaccineerd zijn (20%) en bij de registratie van sporters/bezoekers (18%).

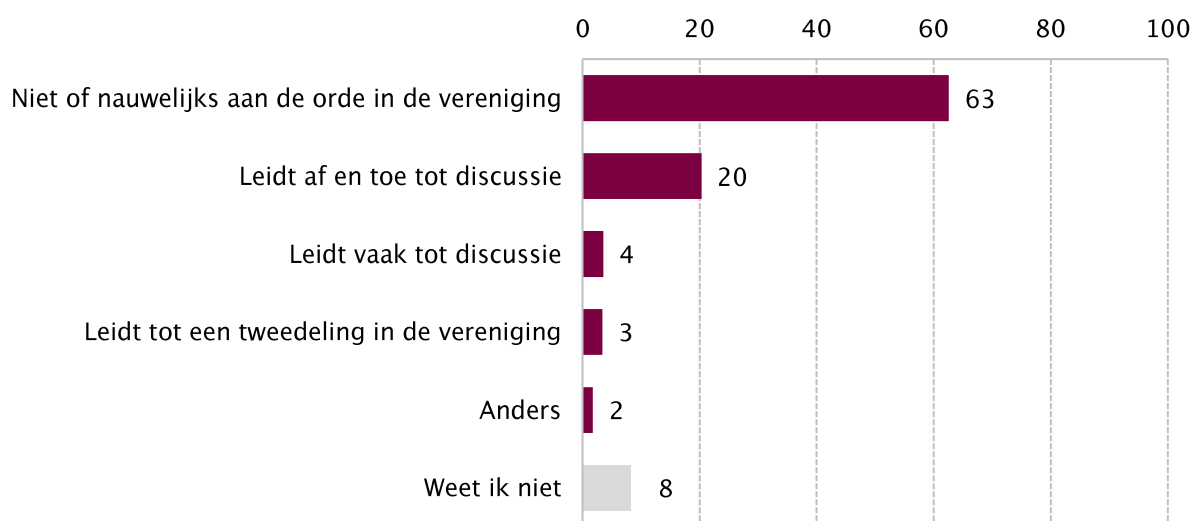
Bij de meeste verenigingen leidt de vaccinatie van leden/vrijwilligers niet of nauwelijks tot discussie (63%) (zie figuur 3.16). Bij ongeveer een kwart van de verenigingen (27%) leidt vaccinatie af en toe tot discussie (20%), vaak tot discussie (4%) of zelfs tot een tweedeling binnen de vereniging (3%). De verenigingen waar discussie heeft plaatsgevonden geven met name aan dat dit gaat over het wel of niet controleren van een coronatoegangsbewijs en over de keuzevrijheid van leden. Bestuurders staan niet altijd achter de verplichte controle van coronatoegangsbewijzen en/of willen niet (meer) leden verliezen die niet gevaccineerd zijn.

Figuur 3.15 Ervaren problemen met de coronamaatregelen bij het organiseren van sport- en clubactiviteiten, peildatum oktober 2021 (in procenten, n=1.046)



Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, oktober 2021.

Figuur 3.16 Discussie in de vereniging vanwege de vaccinatie van leden en vrijwilligers/kader, peildatum oktober 2021 (in procenten, n=1.046)

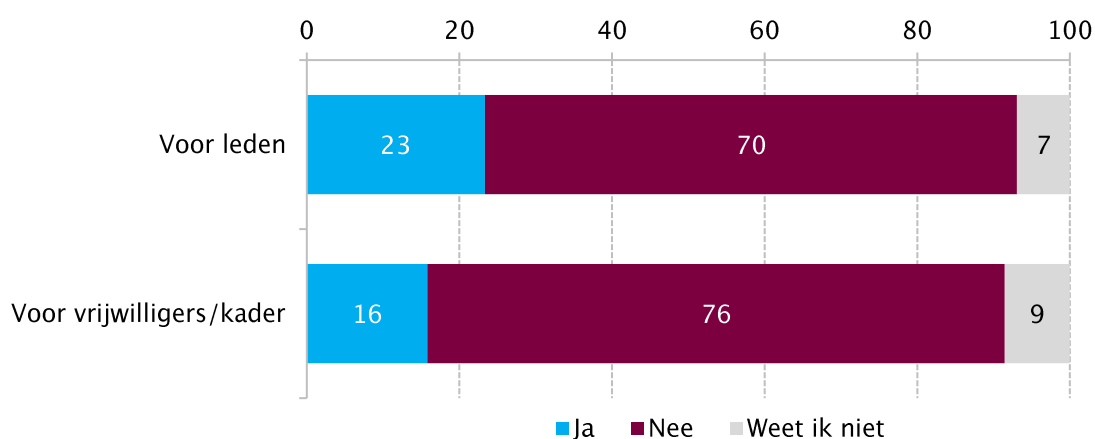


Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, oktober 2021.

Coronabeleid op de sportvereniging

Ongeveer twee op de tien verenigingen hebben beleid of regelgeving over coronavaccinatie, negatieve coronatests of herstelbewijzen voor leden (zie figuur 3.17). Het gaat hierbij meestal om het opstellen van een coronaprotocol voor de vereniging. De meeste verenigingen geven aan de regels van de Rijksoverheid, het RIVM, de gemeente, NOC*NSF en/of de sportbond te volgen. 16 procent van de verenigingen heeft beleid of regelgeving over coronavaccinatie, negatieve coronatests of herstelbewijzen voor vrijwilligers/kaderleden (zie figuur 3.17). Deze verenigingen geven veelal aan dat het om dezelfde protocollen gaat als voor leden. Ook hierbij noemen de meeste verenigingen dat ze de regels van de Rijksoverheid, het RIVM, de gemeente, NOC*NSF en/of de sportbond volgen.

Figuur 3.17 Aandeel verenigingen met beleid of regelgeving over coronavaccinatie, negatieve coronatests of herstelbewijzen voor leden en vrijwilligers/kader, peildatum oktober 2021 (in procenten, n=1.046)



Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, oktober 2021.

4. Sportondernemers

Johan Steenbergen, Rutger de Kwaasteniet en Peter van Eldert

Dit hoofdstuk gaat over de gevolgen van de coronacrisis voor ondernemende sportaanbieders in Nederland in de periode van medio mei 2021 tot en met september 2021. We geven eerst een algemeen beeld van de ondernemende sportaanbieders, om vervolgens wat uitvoeriger stil te staan bij de fitnessbranche.

Samenvatting en conclusie

Op basis van een peiling onder ondernemende sportaanbieders in september 2021 wordt een algemeen beeld geschetst over de gevolgen van de coronacrisis in het eerste halfjaar van 2021. Door een beperkte respons en een scheve verdeling binnen de respons geven de resultaten een indicatie van de daadwerkelijke ontwikkelingen.

Het klantenbestand van de sportondernemers is afgenomen. Weliswaar is er een verschil naar type aanbieder, met name binnensport versus buitensport, maar het algehele beeld is dat een afname van het klantenbestand aanzienlijk vaker voorkomt dan een toename. Daarnaast heeft de helft van de sportondernemers te maken met een personeelstekort en ervaart de helft van alle sportondernemers problemen met het aantrekken van nieuw personeel. De financiële situatie van ondernemende sportaanbieders geeft een gematigd positief beeld. Bijna twee op de drie sportondernemers zien de eigen onderneming als gezond. Onder binnensportaanbieders is het oordeel over de financiële situatie minder positief.

Een groot deel (41%) van de sportondernemers heeft in 2020 en 2021 gebruik gemaakt van de financiële steunmaatregelen van de overheid. De helft van de sportondernemers verwacht niet in problemen te komen nu de overheid deze steunmaatregelen heeft stopgezet. De verwachtingen voor de toekomst worden door de sportondernemers in september 2021 toch vooral als positief aangemerkt. Zo beschouwt de meerderheid de eigen onderneming als voldoende veerkrachtig.

De fitnessbranche heeft in vergelijking met net voor de uitbraak van het coronavirus bijna een kwart van de leden verloren. Het te incasseren incassobedrag lag in juli 2021 voor een groot deel van de sportondernemers lager dan in januari 2021. Wel lijkt er in vergelijking met een jaar geleden wat **herstel qua omzet: deze is zo'n 15 procent hoger. Toch is de omzet in juni 2021 nog zo'n 25 procent lager dan in oktober 2019.** Om te overleven hebben fitnessondernemers de kosten teruggebracht door op het eigen inkomen te bezuinigen (69%), zelf meer uren te gaan werken (61%), te bezuinigen op personeel en aanpassingen in de huur te regelen. Daarnaast hebben ze gebruik gemaakt van een aantal steunmaatregelen, zoals de NOW- en de TVL-**regeling. Niet iedereen kwam voor zo'n regeling** in aanmerking: 50 procent van de fitnessondernemers die geen gebruik hebben gemaakt van de steun geeft aan dat het verlies aan omzet hiervoor te beperkt was.

Een voorzichtige conclusie is dat de weg is ingezet naar een licht herstel van de financiële situatie en de sportondernemers in september 2021 gematigd positief naar de (nabije) toekomst kijken. Dit geldt overigens niet voor alle typen aanbieders, de binnensportaanbieders lijken er minder goed voor te staan dan de aanbieders van buitensport. In de (nabije) toekomst zal moeten blijken wat de invoering van het coronatoegangsbewijs betekent voor de sportondernemers. Daarnaast zullen de sportondernemers nog geconfronteerd worden met gevolgschade, waaronder het voldoen aan uitgestelde betalingsverplichtingen.

4.1 Sportondernemers in vogelvlucht

Onder het aanbod van sportondernemers scharen wij aanbieders met een winstoogmerk of commercieel verdienmodel. Een groot deel van deze sportondernemers is aangesloten bij brancheorganisaties, maar dit verschilt per branche. De verschillende brancheorganisaties hebben zich verenigd in een samenwerkingsverband: het Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS). Bij het POS zijn eind 2021 de volgende ondernemende sportaanbieders aangesloten:

1. Airsoftcentra
2. Biljartcentra
3. Budosportscholen
4. Buitensportbedrijven
5. Dansscholen
6. Fitnesscentra
7. Golfbanen
8. Hippische sportcentra
9. Klim- en bergsportcentra
10. Skatecentra
11. Ski indoorcentra
12. Squashcentra
13. Vechtsportcentra
14. Watersportcentra
15. Yogacentra
16. Zwembaden

Tabel B3.1 (bijlage 3) bevat een overzicht van deze sectoren met daarbij enkele kerncijfers.⁴⁰ Volgens schattingen van het POS vertegenwoordigen de verschillende categorieën samen ruim 13.000 bedrijven, waar bijna 117.000 medewerkers werken.⁴¹ Het totale aantal lidmaatschappen bij sportondernemers is vergelijkbaar met dat van lidmaatschappen bij sportverenigingen. In 2018 was 23 procent van de Nederlandse bevolking (6 jaar en ouder) lid bij een commerciële sportaanbieder.⁴² Daarnaast hebben sportondernemers niet alleen te maken met leden, maar ook met ongebonden sporters, bijvoorbeeld mensen die een kaartje kopen in een zwembad en huurders van zwembaden, maneges, golfbanen en squashbanen.

Bevraging onder leden van het POS en NL Actief

Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de coronacrisis heeft het Mulier Instituut, in samenwerking met het POS, een vragenlijst samengesteld die via de brancheorganisaties onder de aangesloten sportondernemers is uitgezet. Deze vragenlijst is een voortzetting van de uitvraag die eerder is gedaan in het voorjaar van 2021. De vragenlijst stond uit in een drukke periode voor de sportondernemers (eind

⁴⁰ Enkele sectoren zijn wat uitgebreider beschreven in de eerste Monitor Sport en corona.

⁴¹ Op basis van de indeling naar typen bedrijven en de schattingen van brancheorganisaties is de verwachting dat sommige categorieën bedrijven overlap met elkaar vertonen, waaronder in aantal bedrijven en aantal medewerkers.

⁴² RIVM (2021). [Kernindicatoren/clublidmaatschap](#). Geraadpleegd op 2 juni 2021.

september 2021), waardoor niet alle branches hebben deelgenomen. De respons is lager uitgevallen dan de vorige peiling in het voorjaar van 2021 (n=90).

De resultaten geven dus een indicatie van de gevolgen van de coronacrisis en een globaal beeld van de sportondernemers. Wel zijn er verschillen tussen de verschillende branches. Om hiervoor enigszins te corrigeren hanteren we een weegfactor aan de hand van het totale aantal bedrijven per branche volgens cijfers van het POS (zie bijlage 3). In tabel 4.1 wordt de respons na opschonen van de resultaten weergegeven zoals die gelden voor de POS-vragenlijst. Naast de vragenlijst die onder het POS is uitgezet, heeft ook NL Actief onder haar leden een vragenlijst uitgezet. Ook hier was de respons niet al te hoog (n=89).

Tabel 4.1 Responsoverzicht van de POS-vragenlijst in september 2021

Branche	Aantal respondenten
Biljart-, snooker- en/of poolzalen	5
Buitensportbedrijven	2
Golfbanen	22
Hippische sportcentra	27
Squashcentra	6
Watersportcentra	4
(Commerciële) zwembaden	11
Zwemscholen	13
Totaal	90

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, september 2021.

4.2 Algemeen beeld van de sportondernemer

Beperkende maatregelen

De veerkracht van sportondernemers is vanaf de start van de coronacrisis behoorlijk op de proef gesteld. Sportondernemers moesten vanwege de beperkende coronamaatregelen vrijwel per direct stoppen. De dienstverlening moest worden afgeslankt en in de meeste gevallen zelfs gestaakt, met als gevolg omzet- en inkomensverlies en verlies van personeel voor veel sportondernemers. Ook in het voorjaar van 2021 waren nog veel deuren gesloten of moest men naar alternatieven zoeken, maar vanaf mei 2021 werden veel beperkende maatregelen vanuit de overheid weer versoepeld.

In de periode vanaf mei 2021 zijn tal van versoepelingen doorgevoerd. Deze hebben bijvoorbeeld betrekking op de grootte van de groepen die toegelaten mogen worden, langere openstelling van de accommodatie en het loslaten van de anderhalvemeterregel en de mondkapjesplicht in binnenruimtes. Met ingang van 6 november heeft de georganiseerde binnensport te maken met het coronatoegangsbewijs. Voor een overzicht van de coronamaatregelen zie tabel 1.1 en tabel B1.1.

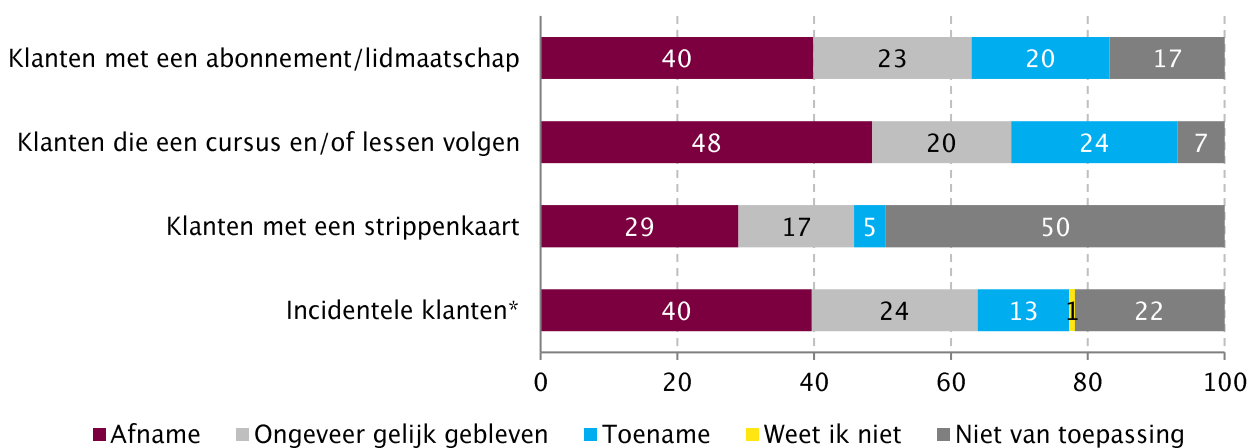
Gevolgen coronacrisis

Klanten- en personeelsbestand

De coronacrisis heeft haar weerslag gehad op het klantenbestand van de ondernemende sportaanbieders. Voor klanten met een abonnement en/of lidmaatschap neemt 40 procent van de ondernemende sportaanbieders een afname waar (figuur 4.1). Bij 23 procent van de sportondernemers bleef dit aantal gelijk en 20 procent zag het aantal klanten met een abonnement/lidmaatschap toenemen.

Een nog hoger percentage (48%) van de ondernemende sportaanbieders zag het aantal klanten dat een cursus en/of les volgt afnemen. 20 procent dit aantal ongeveer gelijk blijven en een iets hoger percentage (24%) zag dit type klanten juist toenemen. 29 procent van de ondernemende sportaanbieders zag een afname van het aantal verkochte strippenkaarten. 17 procent van de sportondernemers zag dit aantal gelijk blijven en slechts 5 procent zag een toename. Het aantal incidentele klanten nam voor 40 procent van de sportondernemers af. Voor 24 procent bleef het gelijk en 13 procent zag een toename.

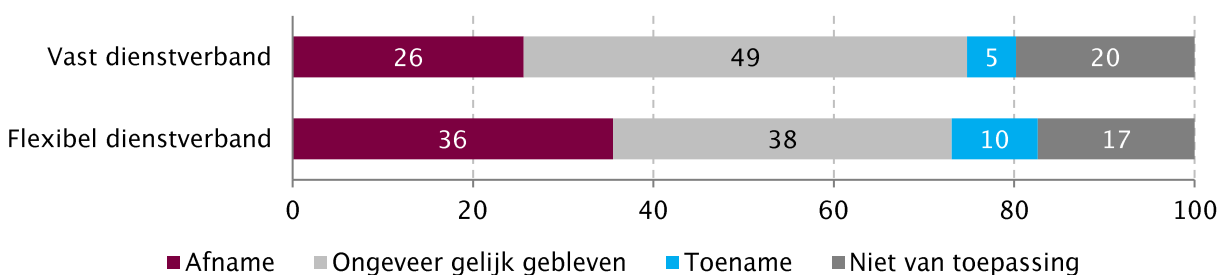
Figuur 4.1 Verandering in het klantenbestand volgens sportondernemers tussen januari 2021 en september 2021, naar type klanten (in gewogen procenten, n=90)



Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, september 2021.
 * Zonder abonnement of lidmaatschap.

Kijkend naar de verandering in het personeelsbestand tussen januari en september 2021 is voor ongeveer de helft (49%) van de sportondernemers het aantal medewerkers met een vast dienstverband gelijk gebleven (figuur 4.2). Voor iets meer dan een kwart (26%) is dit afgenomen en voor slechts 5 procent van de ondernemers is het aantal medewerkers in vaste dienst toegenomen. Bij flexibele dienstverbanden liggen de percentages iets anders. Iets meer dan een derde (36%) van de sportondernemers ziet een afname van het aantal medewerkers met een flexibel contract. Bij 38 procent is het aantal flexibele aanstellingen gelijk gebleven en bij één op de tien (10%) sportondernemers is dit aantal toegenomen.

Figuur 4.2 Verandering in het personeelsbestand van sportondernemers tussen januari 2021 en september 2021, naar type dienstverband (in gewogen procenten, n=90)

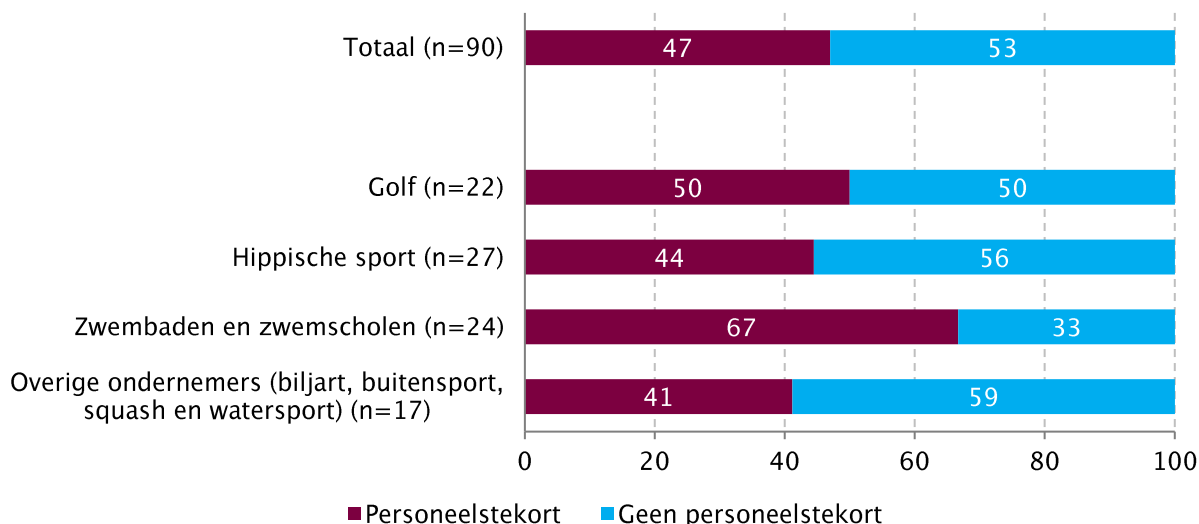


Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, september 2021.

Doordat de meeste sportondernemers in de zomer de deuren weer konden openen, is de vraag naar arbeidskrachten mogelijk toegenomen. Het kan echter zijn dat deze arbeidskrachten niet beschikbaar zijn. De mogelijkheid bestaat dat medewerkers tijdens de sluiting van de sport de sector hebben verlaten

om in een andere sector te gaan werken. Gezien de landelijke spanning op de arbeidsmarkt⁴³, is het lastig om deze arbeidskrachten opnieuw aan te trekken. Bijna de helft van de sportondernemers (47%) heeft in september 2021 te maken met een tekort aan personeel (figuur 4.3). In de branches golf en hippische sport is dit respectievelijk 50 procent en 44 procent. Voor zwembaden en zwemscholen ligt dit percentage aanzienlijk hoger: daar kampt ongeveer twee derde van de ondernemers (67%) met een tekort aan personeel. Binnen de groep ‘overige sportondernemers’ (biljart, buitensport, squash en watersport) hebben vier op de tien (41%) te kampen met personeelstekorten.

Figuur 4.3 Aandeel sportondernemers dat in september 2021 kampt met een personeelstekort, met uitsplitsing naar type branche (in gewogen procenten, n=90)

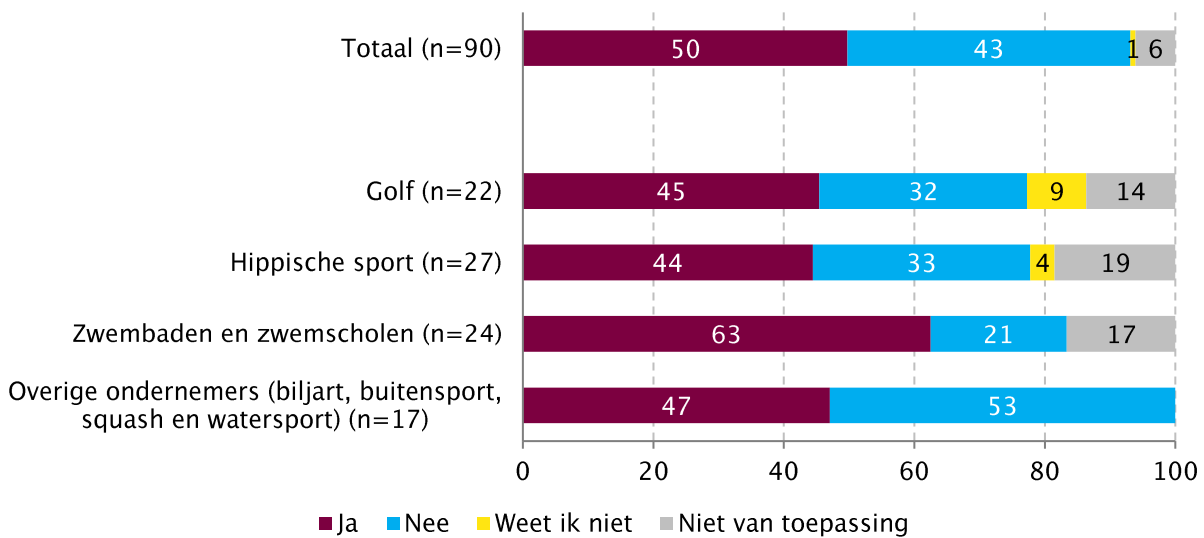


Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, september 2021.

Dit personeelstekort is naar verwachting niet eenvoudig op te lossen. Op dit moment (september 2021) ervaart namelijk 50 procent van de ondernemers problemen bij het aantrekken van nieuwe arbeidskrachten (figuur 4.4). Onder golfondernemers (45%) en in de hippische sport (44%) is het aantrekken van personeel een iets minder groot probleem dan voor zwembaden en sportscholen. Daar hebben meer dan zes op de tien ondernemers (63%) problemen met het aantrekken van personeel.

⁴³ CBS (2021, 17 augustus). [Meer vacatures dan werklozen in tweede kwartaal.](#)

Figuur 4.4 Aandeel sportondernemers dat in september 2021 problemen ervaart bij het aantrekken van nieuwe arbeidskrachten, met uitsplitsing naar type branche (in gewogen procenten, n=90)



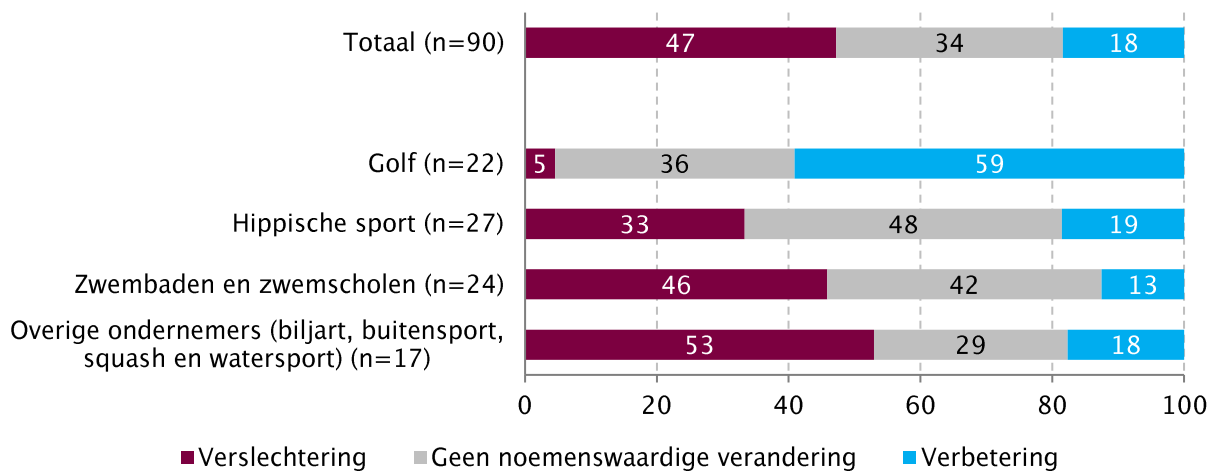
Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, september 2021.

Financiële situatie

De coronamaatregelen en het (tijdelijk) sluiten van de sportaccommodatie hebben, zo blijkt uit eerdere metingen, financiële gevolgen voor de sportonderneming. We schetsen hier hoe de sportondernemers dit in september 2021 inschatten. In de eerste helft van 2021 is de financiële situatie voor bijna de helft (47%) van de ondernemingen slechter geworden in vergelijking met het einde van 2020 (figuur 4.5). Bij ongeveer één op de drie (34%) is er geen noemenswaardig verschil en voor bijna één op de vijf (18%) is de financiële situatie verbeterd.

Van de golfondernemers geldt voor slechts 5 procent dat de financiële situatie in de eerste helft van 2021 slechter is dan aan het einde van 2020. Bij 59 procent van de golfondernemers is sprake van een verbetering. Binnen de hippische sport is voor 33 procent van de ondernemers sprake van een verslechtering, voor ongeveer de helft (48%) is er geen noemenswaardig verschil en bij 19 procent is er een verbetering. Van de zwembaden en zwemscholen is voor 46 procent sprake is van een verslechtering, ziet 42 procent geen noemenswaardig verschil en ziet 13 procent een verbetering.

Figuur 4.5 Verandering in de financiële situatie van ondernemingen in de eerste helft van 2021 vergeleken met eind 2020, met uitsplitsing naar type branche (in gewogen procenten, n=90)

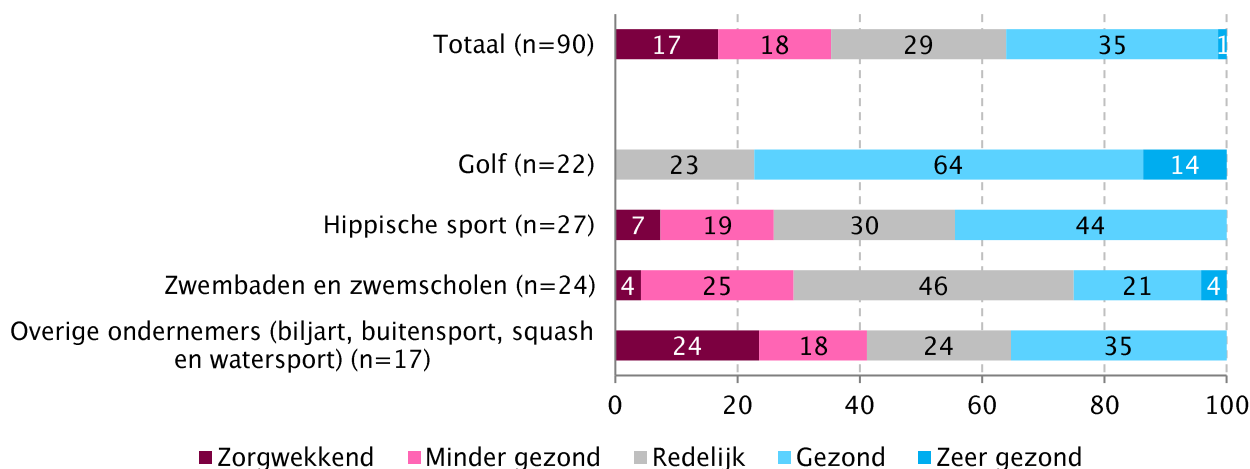


Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, september 2021

Van de ervaren financiële situatie (in september 2021) ontstaat een gematigd positief beeld. In totaal beschrijft 36 procent van de ondernemende sportaanbieders de huidige financiële situatie als gezond (35%) of zelfs zeer gezond (1%; figuur 4.6). 29 procent ervaart de huidige financiële situatie als redelijk. Toch is iets meer dan één op de drie sportondernemers minder positief over de financiële situatie. 18 procent schat de huidige financiële situatie in als minder gezond en voor 17 procent geldt zelfs dat de financiële situatie zorgwekkend is.

Van de golfondernemers geeft maar liefst 78 procent aan gezond (64%) of zeer gezond (14%) te zijn. Binnen de hippische sport geeft 44 procent aan dat de huidige financiële situatie gezond is, maar ervaart 26 procent deze als minder gezond (19%) of zorgwekkend (7%). Een soortgelijk beeld zien we binnen de zwembadbranche: 25 procent ervaart de financiële situatie als minder gezond en 4 procent als zorgwekkend. Onder de overige ondernemers (biljart, buitensport, squash en watersport) zijn de percentages aanmerkelijk minder positief: 18 procent vindt de huidige financiële situatie minder gezond en bijna een kwart (24%) vindt deze zorgwekkend.

Figuur 4.6 Beschrijving van de huidige financiële situatie van de onderneming van sportondernemers, met uitsplitsing naar type branche, peilmoment september 2021 (in gewogen procenten, n=90)



Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, september 2021.

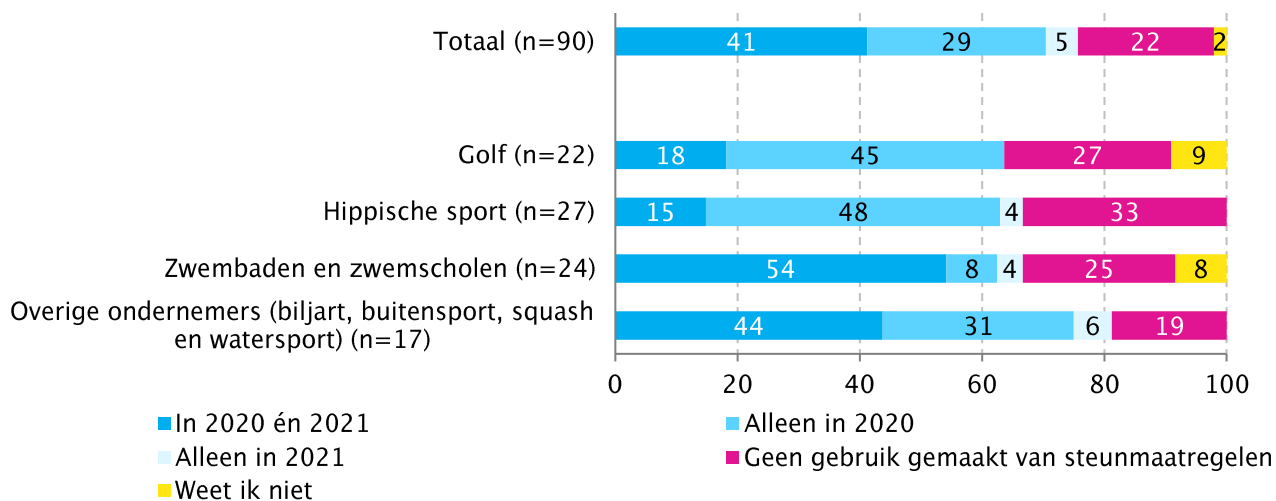
Van de sportondernemers heeft 41 procent in zowel 2020 als 2021 gebruik gemaakt van de financiële steunmaatregelen van de overheid (figuur 4.7). 29 procent heeft dit alleen gedaan in 2020 en slechts 5 procent alleen in 2021. 22 procent heeft geen financiële steunmaatregelen van de overheid gebruikt.

Per branche verschillen de percentages iets. Van de golfondernemers heeft 18 procent zowel in 2020 als in 2021 gebruik gemaakt van de financiële steunmaatregelen. Een aanmerkelijk groter deel (45%) van de golfondernemers heeft dit alleen in 2020 gedaan. Iets meer dan een kwart (27%) gebruikte geen financiële steunmaatregelen. Voor de hippische sport komt het beeld nagenoeg overeen met dat van de golf. 15 procent kreeg zowel in 2020 als in 2021 financiële steun vanuit de overheid en bijna de helft (48%) alleen in 2020. Een geringe hoeveelheid ondernemers uit de hippische sport (4%) maakte alleen in 2021 gebruik van de financiële steunmaatregelen. Een derde (33%) van de ondernemers uit de hippische sport maakte geen gebruik van steunmaatregelen.

Voor sportondernemers uit de zwembranche is het beeld geheel anders. Van de zwembaden en zwemscholen maakte 54 procent in zowel 2020 als 2021 gebruik van financiële steunmaatregelen en een aanmerkelijk kleiner deel alleen in 2020 (8%) of 2021 (4%; figuur 4.7). Een kwart van de zwembaden en zwemscholen (25%) maakte in het geheel geen gebruik van de financiële steunmaatregelen.

Van de overige sportondernemers (biljart, buitensport, squash en watersport) heeft 44 procent zowel in 2020 als in 2021 gebruik gemaakt van financiële steunmaatregelen. 31 procent deed dit alleen in 2020 en 6 procent alleen in 2021. 19 procent heeft geen gebruik gemaakt van financiële steunmaatregelen. Binnen de zwembadbranche (58%) en bij overige ondernemers (50%) wordt in 2021 dus nog relatief veel gebruik gemaakt van de financiële steunmaatregelen in vergelijking met de golfbranche en hippische sport.

Figuur 4.7 Aandeel sportondernemers dat gebruik heeft gemaakt van de financiële steunmaatregelen van de overheid in 2020 en 2021, met uitsplitsing naar type branche (in gewogen procenten, n=90)

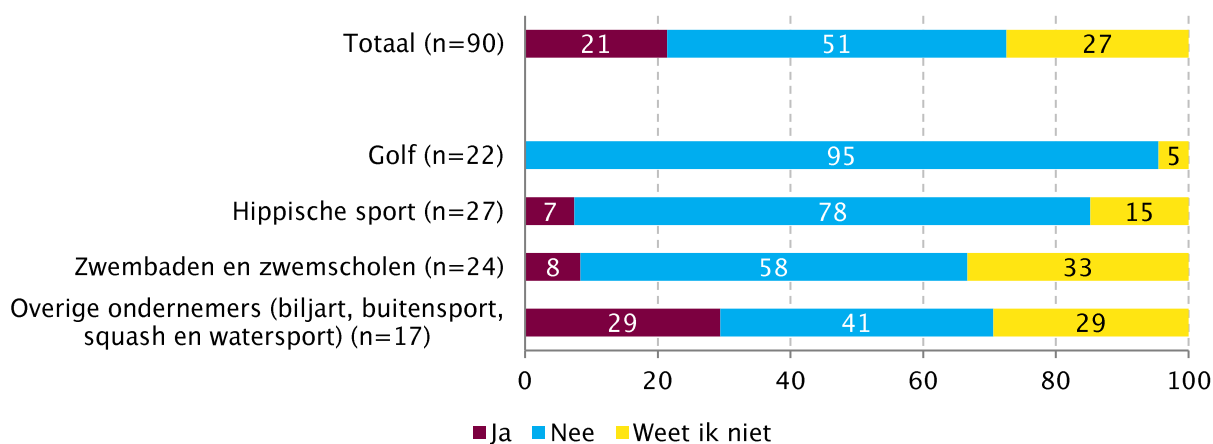


Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, september 2021.

De financiële steunmaatregelen van de overheid zijn gestopt per 1 oktober 2021. Van de sportondernemers verwacht iets meer dan de helft (51%) dat ze hierdoor niet in problemen komen (figuur 4.8). Eén op de vijf (21%) is daarentegen minder positief en ziet zichzelf wel in financiële problemen komen. Iets meer dan een kwart (27%) heeft geen idee of ze in de problemen komen.

Vrijwel alle golfondernemers (95%) denken niet in problemen te komen als financiële steunmaatregelen worden stopgezet. Ook een hoog percentage ondernemers uit de hippische sport (78%) verwacht niet in de problemen te komen, maar hier geeft ook 7 procent aan dat ze wel in problemen komen. Van de zwembaden en zwemscholen denkt 8 procent in de problemen te komen als de financiële maatregelen stoppen en verwachten meer dan zes op de tien (68%) dit niet. Wat hier opvalt is dat één op de drie (33%) het niet weet. Van de overige sportondernemers uit biljart, buitensport, squash en watersport zijn de percentages wat meer gelijk verdeeld. 29 procent komt in de problemen als de financiële maatregelen stoppen, 41 procent verwacht dit niet en 29 procent verkeert in het ongewisse.

Figuur 4.8 Aandeel sportondernemers dat financieel in de problemen verwacht te komen doordat de financiële steunmaatregelen van de overheid per 1 oktober 2021 zijn stopgezet, met uitsplitsing naar type branche (in gewogen procenten, n=90)

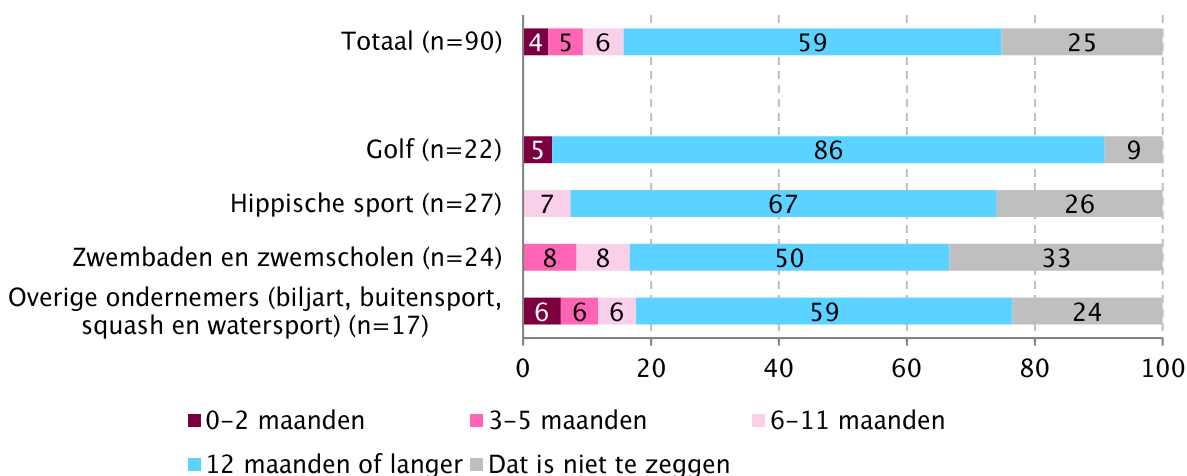


Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, september 2021.

De blik vooruit

Hoe zien de ondernemende sportaanbieders de nabije toekomst? 59 procent van de sportondernemers geeft, op basis van de financiële situatie in september 2021, aan de continuïteit van de onderneming nog twaalf maanden of langer te kunnen handhaven (figuur 4.9). Voor 25 procent van de sportondernemers is dit lastig in te schatten. Slechts een enkele sportondernemer (4%) verwacht de continuïteit nul tot twee maanden te kunnen waarborgen en ongeveer eenzelfde percentage (5%) denkt dat de onderneming het nog zes tot elf maanden kan uithouden. Kijken we naar de verschillen tussen ondernemende sportaanbieders, dan valt op dat de verwachting de continuïteit twaalf maanden of langer te kunnen waarborgen bij golf het hoogst is (86%) en binnen de zwembadbranche het laagst (50%).

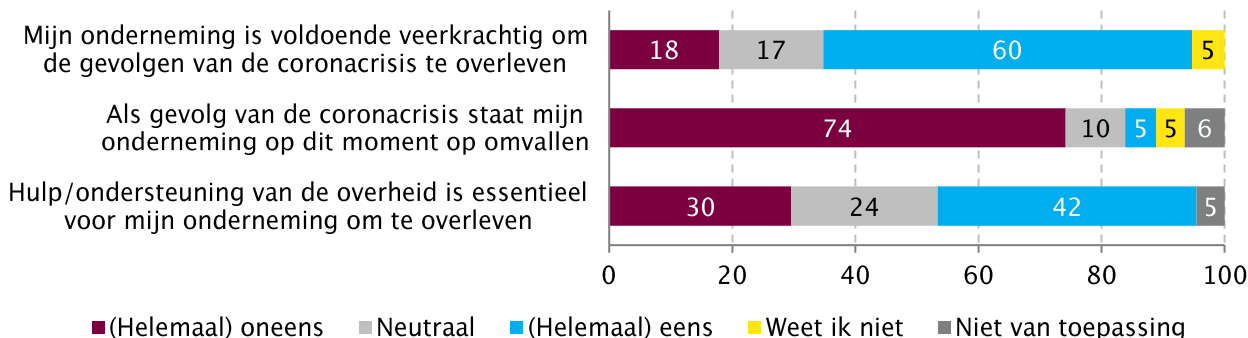
Figuur 4.9 Termijn waarop sportondernemers de continuïteit van de onderneming verwachten te kunnen waarborgen, met uitsplitsing naar type branche, peilmoment september 2021 (in gewogen procenten, n=90)



Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, september 2021.

In figuur 4.10 is te zien dat de verwachtingen voor de toekomst, met enige voorzichtigheid, positief zijn. Met de stelling dat de onderneming voldoende veerkrachtig is om de gevolgen van de coronacrisis te overleven is 60 procent van de sportondernemers het eens. Ook is 74 procent van de sportondernemers het (helemaal) oneens met de stelling dat hun onderneming door de coronacrisis op omvallen staat. Wel is voor 42 procent van de ondernemende sportaanbieders ondersteuning door de overheid essentieel om te overleven. Voor 30 procent van de ondernemende sportaanbieders is die steun niet essentieel.

Figuur 4.10 Verwachtingen voor de toekomst volgens sportondernemers, peilmoment september 2021 (in gewogen procenten, n=90)



Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, september 2021.

4.3 Fitnessbranche

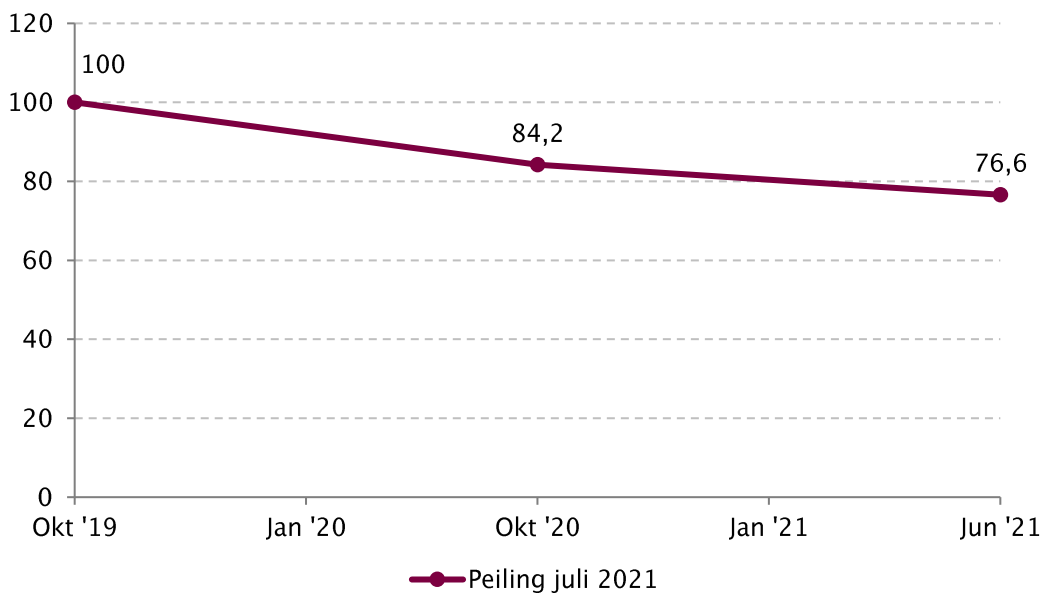
Brancheorganisatie NL Actief heeft een vragenlijst uitgezet onder haar leden (n=89). In dit deel geven we, aan de hand van de uitkomsten van deze vragenlijst, een verdiepend beeld van de fitnessbranche. Op basis van een peiling van NL Actief in juli 2021 kunnen we de ledenontwikkeling, de omzetontwikkeling, eventuele kostenbesparingen, het gebruik van steunmaatregelen en incasseringen binnen de fitnessbranche in kaart brengen.

Gevolgen coronacrisis voor de fitnessbranche

Ledentalontwikkeling

In de periode tussen oktober 2019 en oktober 2020 nam het ledenaantal gemiddeld met 15,8 procent af (figuur 4.11) en tussen oktober 2020 en juni 2021 daalde het met nog eens 7,6 procent. Door deze verdere afname kwam het ledenaantal in juni 2021 gemiddeld 23,4 procent lager uit dan in oktober 2019, net voor de uitbraak van het coronavirus. De fitnessondernemers hebben tijdens de coronacrisis dus ongeveer een kwart van hun leden verloren.

Figuur 4.11 Gemiddelde ledenontwikkeling bij fitnessondernemers aangesloten bij NL Actief, oktober 2019–juni 2021 (in indexcijfers, n=89)



Bron: coronapeiling NL Actief, juli 2021, Bewerking: Mulier Instituut.

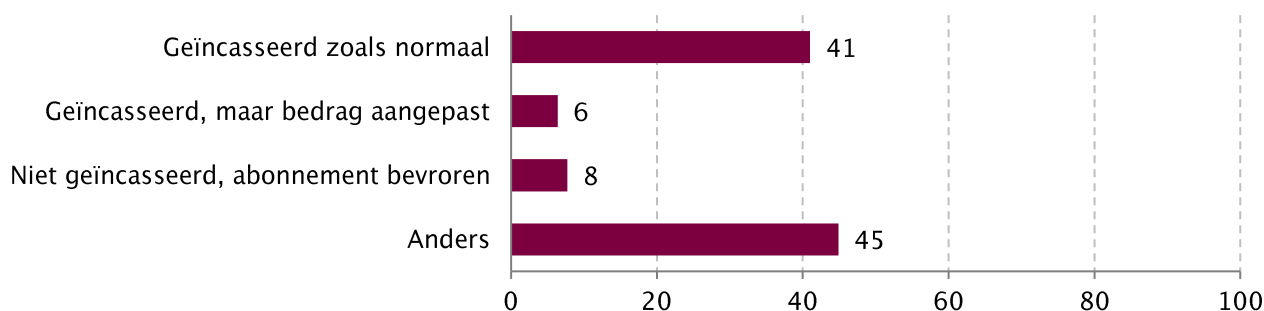
Incasseren abonnementsgelden en incassobedrag tijdens tweede lockdown

De inkomsten van de fitnessondernemers kwamen tijdens de tweede lockdown, van 15 december 2020 tot 19 mei 2021, niet alleen door de terugloop van leden onder druk te staan: ook de inkomsten uit de overgebleven leden liepen terug. Zo incasseerde minder dan de helft van de fitnessondernemers (41%) de abonnementsgelden zoals voor de coronacrisis (figuur 4.12). Ongeveer 6 procent incasseerde wel, maar heeft het bedrag aangepast, en 8 procent van de fitnessondernemers heeft het abonnement bevroren.

Een hoog percentage (45%) geeft aan iets anders te hebben gedaan. De antwoorden die zijn gegeven zijn **te plaatsen onder de noemer 'we hebben leden eigen keuze laten maken', met enkele variaties.**

Sommigen boden een keuze tussen betalen, bevroren of storneren. Andere fitnessondernemers boden leden de mogelijkheid een percentage van het abonnementsgeld te betalen: 100 procent, 75 procent, 50 procent of 0 procent.

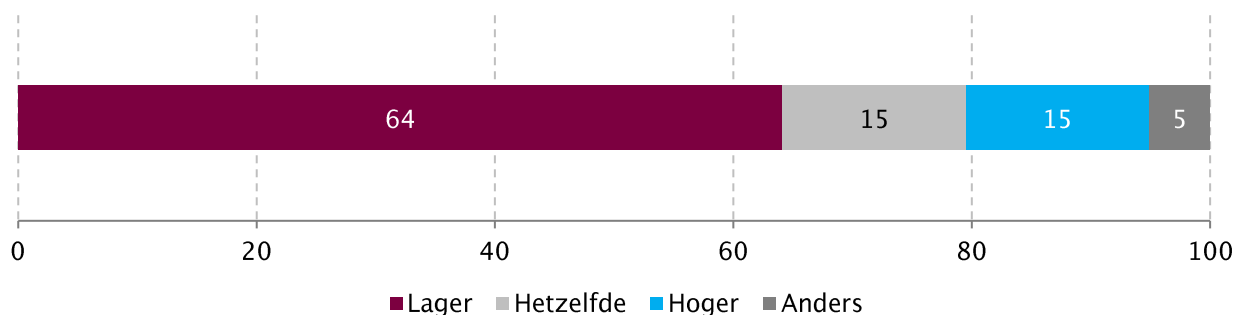
Figuur 4.12 Percentage fitnessondernemers dat tijdens tweede lockdown abonnementsgelden heeft geïncasseerd (in procenten, n=89)



Bron: coronapeiling NL Actief, juli 2021. Bewerking: Mulier Instituut

In juli 2021 incasseerde 64 procent van de fitnessondernemers een lager bedrag dan in januari 2020 (figuur 4.13). 15 procent incasseerde hetzelfde bedrag en voor 15 procent lag het te incasseren bedrag in juli 2021 hoger dan in januari 2020.

Figuur 4.13 Hoogte van het incassobedrag in juli 2021 in vergelijking met januari 2020 (in procenten, n=89)

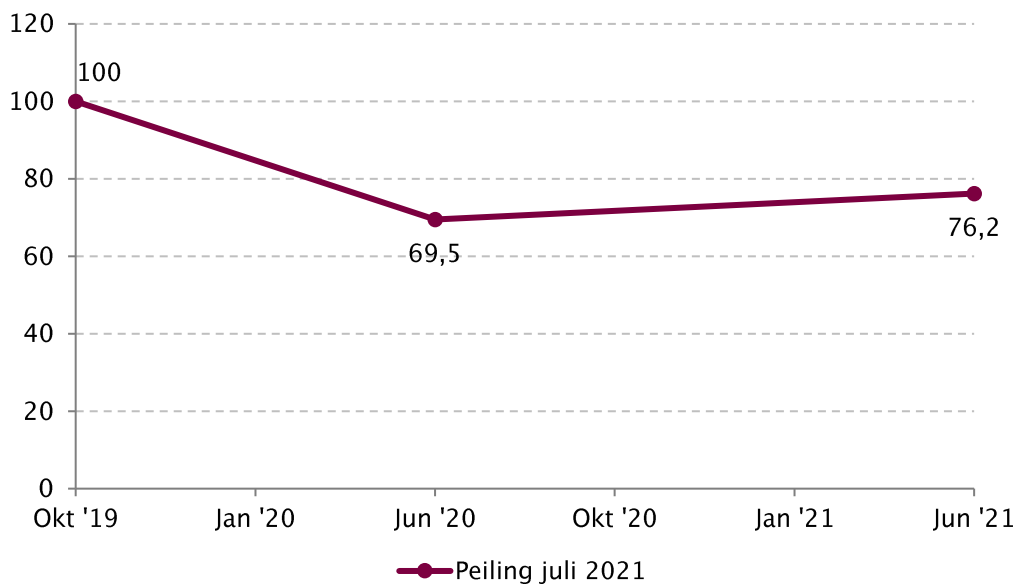


Bron: coronapeiling NL Actief, juli 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Financiële gevolgen

In de peiling van NL Actief zijn de fitnessondernemers voor de omzetontwikkeling over de afgelopen jaren gevraagd een inschatting te maken op dezelfde manier als voor de ledenontwikkeling. Voor verschillende meetmomenten moesten ze de omzet uitdrukken als percentage van de omzet in oktober 2019. In de periode van oktober 2019 tot en met juni 2020 nam de omzet met 30,5 procent af (figuur 4.14). De omzet herstelde zich in het jaar daarna (juni 2020 tot en met juni 2021) enigszins met een stijging van 15 procent (van 69,5% naar 76,2%). Aangenomen mag worden dat deze stijging zich vooral heeft ingezet vanaf medio mei 2021, toen de versoepelingen zijn doorgevoerd. Weliswaar is er de laatste tijd sprake van herstel, maar de omzet is in juni 2021 nog altijd 23,8 procent lager dan in oktober 2019, voor de coronacrisis.

Figuur 4.14 Gemiddelde omzetontwikkeling bij fitnessondernemers aangesloten bij NL Actief, oktober 2019–juni 2021 (in indexcijfers, n=89)

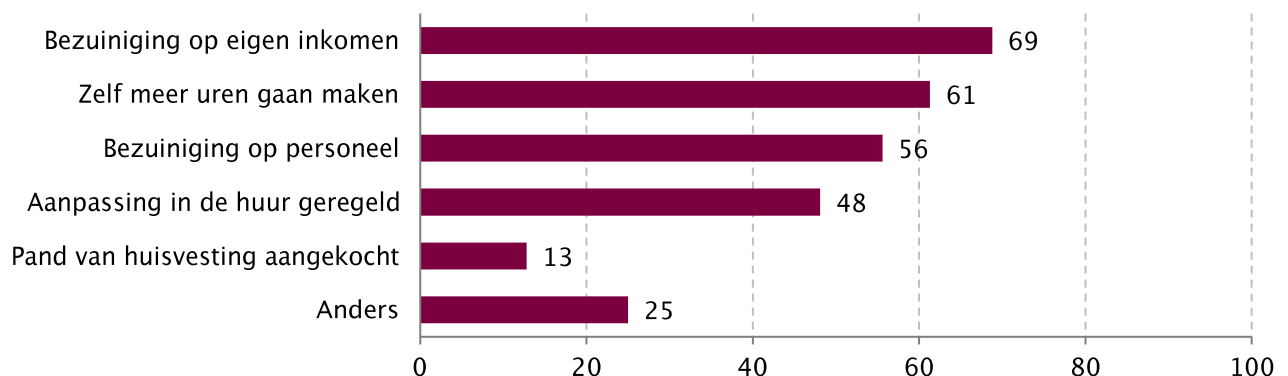


Bron: coronapeiling NL Actief, juli 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Kostenbesparing

Tijdens de lockdowns hebben fitnessondernemers, naast de steunmaatregelen, op verschillende manieren geprobeerd de kosten terug te brengen. 69 procent van de fitnessondernemers heeft zichzelf minder salaris uitgekeerd. Ook zijn veel ondernemers zelf meer gaan werken (61%) of hebben ze bezuinigd op het personeel (56%; figuur 4.15). Een aantal ondernemers heeft het pand aangekocht waarin ze zijn gehuisvest (13%). Bijna de helft (48%) heeft een huuraanpassing kunnen regelen en één op de tien hoefde geen huur te betalen tijdens de lockdowns.

Figuur 4.15 Wijze waarop fitnessondernemers hun kosten hebben teruggebracht (in procenten, n=89)



Bron: coronapeiling NL Actief, juli 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Gebruik steunmaatregelen

Ondernemers in de fitnessbranche kunnen gebruik maken van de landelijke steunmaatregelen. In hoofdstuk 8 worden deze steunmaatregelen verder beschreven. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) publiceert periodiek cijfers over het gebruik van deze steunmaatregelen en maakt hierbij een uitsplitsing naar sectoren, op basis van de SBI-sectorcodering. Aangezien fitnesscentra binnen die codering

een eigen code hebben (9313 Fitnesscentra), is voor een aantal van deze steunmaatregelen een uitsplitsing mogelijk naar fitnesscentra.

In totaal ontvingen fitnesscentra tot en met 31 augustus 2021 zo'n 91 miljoen euro steun vanuit de NOW-regelingen (bijlage 4). Daarvan kwam 27 miljoen euro vanuit de NOW 1.0 (675 aanvragen), 13 miljoen euro vanuit NOW 2.0 (355 aanvragen), 9 miljoen euro vanuit NOW 3.1 (400 aanvragen) en 23 miljoen euro vanuit NOW 3.2 (525 aanvragen). De registraties voor de NOW 3.3 waren op het peilmoment van 31 augustus 2021 nog niet compleet, maar de tussenstand van deze regeling voor de fitnesscentra stond op 18 miljoen euro (395 aanvragen). De NOW 4.0 stond op het peilmoment nog open, waardoor hiervoor enkel voorlopige cijfers beschikbaar zijn. Per 31 augustus 2021 stond de tussenstand voor deze regeling op 1 miljoen euro (90 aanvragen), maar dit zal naar verwachting hoger uitvallen als de regeling is afgesloten.

Van de TOGS-regeling maakten 1.431 fitnesscentra gebruik, voor een totaalbedrag van 5,7 miljoen euro (bijlage 4). De daaropvolgende TVL-regeling zorgde tot en met 28 februari 2021 in totaal voor 9 miljoen euro steun voor de fitnesscentra. Van TVL-1 en TVL Q4 2020 werd voor respectievelijk 4 en 2 miljoen euro steun aangevraagd, terwijl van TVL Q1 2021 voor 14 miljoen euro werd aangevraagd. Net als voor NOW 3.3 waren de registraties voor TVL Q2 2021 op het peilmoment van 31 augustus 2021 nog niet compleet. De tussenstand stond voor deze regeling op 6 miljoen euro (330 aanvragen).

Over de meest recente NOW- en TVL-regelingen is in de peiling van NL Actief in juli in voorkomend geval gevraagd waarom fitnessondernemers geen aanvraag hadden gedaan. Voor alle bevroegde regelingen gaf meer dan de helft aan dat dit kwam doordat de onderneming niet genoeg omzetverlies had geleden om ervoor in aanmerking te komen. Dit is een positief signaal: het impliceert immers dat de omzeterderving voor deze ondernemers enigszins beperkt was in de periode waarvoor de steunmaatregel gold.

5. De Nederlandse topsport

Marit Dopheide, Agnes van Suijlekom en Lianne Balk

In dit hoofdstuk belichten we op basis van recente gegevens, gesprekken en mediaberichten de ontwikkelingen die de Nederlandse topsport gedurende de zomer en het najaar van 2021 heeft doorgemaakt. De focus ligt op de financiële gevolgen voor de topsport en de ontwikkeling van sporttalenten. Daarnaast staan we stil bij de Olympische en Paralympische Spelen.

Samenvatting en conclusie

Sinds de zomer van 2021 draait de Nederlandse topsport weer bijna op volle toeren. De sportkalender van de zomer van 2021 was weer gevuld met (inter)nationale wedstrijden en competities, waaronder de Olympische en Paralympische Spelen in Tokio. De Spelen zijn qua resultaten voor Nederland zeer succesvol verlopen. Wel hebben het uitstel van de Spelen en de bijbehorende maatregelen voor extra kosten gezorgd. Voor NOC*NSF komen de totale extra kosten voor onder andere personeel, transport en coronamaatregelen uit op ruim 860.000 euro. Ook richting de Winterspelen in Beijing (2022) worden extra kosten verwacht door de strenge coronamaatregelen.

Naast de topsporters kunnen talentvolle (jonge) sporters in Nederland weer deelnemen aan competities en wedstrijden. Uit onderzoek naar de gevolgen van de coronacrisis voor talentvolle sporters in Nederland blijkt dat ruim de helft van de talenten (56%) het afgelopen jaar (juli 2020-juli 2021) niet heeft kunnen deelnemen aan wedstrijden. Bijna de helft van de respondenten (46%) heeft de invloed van de coronamaatregelen op de ontwikkeling van hun sportcarrière als zowel positief als negatief ervaren. Ruim een kwart (29%) ervoer enkel een (zeer) negatief effect. De sporters die op een TeamNL-centrum trainen ervoeren minder vaak een negatief effect. Hoewel de grootste ervaren nadelen inmiddels zijn weggenomen, is er een groep sporters (15%) die aangaf alsnog behoefte te hebben aan ondersteuning gericht op het terugkomen in het oude ritme.

Door teruglopende inkomsten kwam de eigen bijdrage van de sportbonden aan de topsport- en **talentprogramma's in het geding. De overheid** heeft daarom in 2021 een eenmalige tegemoetkoming van 5 miljoen euro beschikbaar gesteld. Uit een rondgang bij de sportbonden blijkt dat het merendeel van de bonden deze bijdrage daadwerkelijk nodig heeft gehad. Drie sportbonden hebben aangegeven de bijdrage (gedeeltelijk) toch niet nodig te hebben.

Daarnaast is inzicht verkregen in de daadwerkelijke kosten van de topsportprogramma's en TeamNL-centra in 2020. Met een totale onderbesteding van 10,6 miljoen euro zijn de uiteindelijke kosten lager uitgevallen dan begroot. Dit komt hoofdzakelijk door het wegvallen van wedstrijden en trainingstages (81% van de totale onderbesteding). Van de totale onderbesteding van 10,6 miljoen euro is een bedrag van circa 5,7 miljoen euro gerealiseerd naar 2021. Daarnaast zal NOC*NSF een bedrag van circa 1,4 miljoen euro terugvorderen. Dit komt enerzijds terecht in de topsportreserve van NOC*NSF en anderzijds in de egaliseringsreserve van het ministerie van VWS

Middels een peiling is inzicht verkregen in de vraag in hoeverre de coronacrisis invloed heeft op het gemeentelijke topsportbeleid. Bij 17 procent van de gemeenten (totale n=140) is het thema talentontwikkeling en/of topsport opgenomen in de huidige gemeentelijke begroting. Als gevolg van de coronacrisis verwacht ruim twee derde (68%) van deze gemeenten geen aanpassingen te hoeven doen in dit budget. Sommige gemeenten (17%) kunnen nog niet goed inschatten in hoeverre het topsportbudget overeind kan blijven.

5.1 Tijdelijk coronamaatregelen topsport

In de vorige editie van de monitor waren de coronamaatregelen voor de topsporters die trainden op een topsportlocatie en/of deelnamen aan een topcompetitie al nagenoeg opgeheven. De maatregelen vanaf 16 maart 2021 die betrekking hebben op de topsport zijn hoofdzakelijk van invloed op de groep sporttalenten en topsporters die niet op een aangewezen topsportlocatie trainen (zie tabel 5.1). Zij hebben te maken met de maatregelen die gelden voor de breedtesport. Momenteel (oktober 2021) kan deze groep weer trainen zonder beperkingen en deelnemen aan wedstrijden. Voor het publiek bij professionele sportwedstrijden en competities geldt dat zij verplicht een coronatoegangsbewijs moeten kunnen tonen.

Tabel 5.1 Tijdelijk coronamaatregelen voor de Nederlandse topsport (maart-oktober 2021)

16 maart 2021	De groep topsporters/talenten vanaf 27 jaar die <u>niet</u> op een aangewezen topsportlocatie trainen en/of deelnemen aan een topcompetitie, mag buiten bij de sportvereniging trainen met maximaal vier personen, op anderhalve meter afstand.
19 mei 2021	De groep topsporters/talenten vanaf 27 jaar die <u>niet</u> op een aangewezen topsportlocatie trainen en/of deelnemen aan een topcompetitie, mag buiten bij de sportvereniging trainen met maximaal dertig personen, op anderhalve meter afstand. Binnensportlocaties, zoals sportscholen en zwembaden, zijn weer open: vanaf 18 jaar is sporten toegestaan met maximaal twee personen, op anderhalve meter afstand.
1 juni 2021	Voor een bepaalde groep topsporters is een uitzondering gemaakt op de thuisquarantaineplicht na reizen uit een zeer hoog risicogebied. Zij moeten een verklaring, uitgegeven door NOC*NSF of de KNVB, kunnen voorleggen dat zij vanwege hun professe in de topsport een noodzakelijke reis naar het buitenland of naar Nederland maken.
26 juni 2021	De groep topsporters/talenten die <u>niet</u> op een aangewezen topsportlocatie trainen en/of deelnemen aan een topcompetitie, mogen binnen en buiten gezamenlijk sporten. Als het nodig is voor de sportbeoefening, is anderhalve meter afstand houden niet verplicht. Sportwedstrijden zijn toegestaan. Onder voorwaarden is ook publiek toegestaan.
25 september 2021	Voor publiek bij professionele sportwedstrijden en topcompetities ⁴⁴ is een coronatoegangsbewijs (QR-code) verplicht voor iedereen van 13 jaar en ouder.
6 november 2021	De groep topsporters/talenten (vanaf 18 jaar) die niet op een aangewezen topsportlocatie trainen en/of deelnemen aan een topcompetitie zijn verplicht een coronatoegangsbewijs te tonen bij alle binnensportlocaties, zowel voor trainingen als wedstrijden. Voor de groep topsporters/talenten (vanaf 18 jaar) die wel op een aangewezen topsportlocatie trainen en/of deelnemen aan een topcompetitie is een wettelijke uitzondering gemaakt, zij zijn niet verplicht om het coronatoegangsbewijs te tonen bij binnensportlocaties.
13 november 2021	Er is geen publiek bij (top)sportwedstrijden toegestaan.

⁴⁴ De Jonge, H., Grapperhaus, F., & Ollongren, K. (2020). [Ministeriële regeling met bedoelde professionele sporten \(artikel 6.1\)](#). Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

5.2 Financiële gevolgen voor de Nederlandse topsport

Topsportprogramma's

In de vorige monitor is beschreven dat de eigen bijdrage van de sportbonden aan de topsport- en talentprogramma's onder druk kwam te staan door de inkomstenderving bij een groot aantal bonden. Vanwege deze inkomstenderving heeft de overheid destijds eenmalig 5 miljoen euro beschikbaar gesteld om de continuïteit van **de topsportprogramma's te waarborgen**.⁴⁵ Zowel sportbonden als TeamNL-centra hebben de mogelijkheid gekregen om een subsidieaanvraag in te dienen, waarbij alleen de (geschatte) inkomstenderving mocht worden aangedragen. In totaal hebben 27 sportbonden en vier TeamNL-centra deze compensatie aangevraagd. Zij hebben allemaal een toezegging gekregen voor een (gedeeltelijke) compensatie.

In de zomer van 2021 heeft NOC*NSF de sportbonden gevraagd in hoeverre de geschatte inkomstenderving als gevolg van de coronacrisis overeenkomt met de huidige situatie en of de (gedeeltelijke) compensatie inderdaad nodig blijkt. De meerderheid van de sportbonden blijkt de eenmalige toekenning daadwerkelijk nodig te hebben. Drie bonden hebben daarentegen aangegeven de compensatie (gedeeltelijk) niet te hoeven gebruiken. De vrijgekomen gelden van deze sportbonden worden verdeeld over de sportbonden die extra steun nodig hebben.

Definitieve kosten topsportprogramma's en TeamNL-centra in 2020

De daadwerkelijke kosten van de topsportprogramma's en TeamNL-centra in 2020 zijn opgehaald bij NOC*NSF. In totaal is een bedrag van circa 57,8 miljoen euro gerealiseerd, terwijl een totaal van circa 68,4 miljoen euro was begroot. Dit betekent een totale onderbesteding van 10,6 miljoen euro. Hiervan is **81 procent toe te wijzen aan de post 'Wedstrijd en trainingsprogramma's'**. Veel wedstrijden en trainingsstages vonden namelijk geen doorgang. Voor deze post was een totaalbedrag van 18,2 miljoen euro begroot, maar is uiteindelijk 9,6 miljoen euro gerealiseerd.

Van de totale onderbesteding van 10,6 miljoen euro is een bedrag van circa 5,7 miljoen euro gerealloceerd naar 2021. Dit is opgebouwd uit reallocaties van NOC*NSF-gelden (circa 3,6 miljoen euro) en reallocaties van bondsgelden (circa 2,1 miljoen euro). Daarnaast zal NOC*NSF een bedrag van circa 1,4 miljoen euro terugvorderen. Dit komt enerzijds terecht in de topsportreserve van NOC*NSF en anderzijds in de egaliseringsreserve van het ministerie van VWS.

Topsporters

In de vorige monitor werd duidelijk dat het aantal topsporters met een A-/HP-status was toegenomen. Hierdoor konden meer sporters gebruik maken van de stipendiumregeling.⁴⁶ Na elke Olympische en Paralympische Spelen vindt een uitstroom plaats van topsportstatussen. Dit is, nu de Olympische en Paralympische spelen van Tokio voorbij zijn, inmiddels gebeurd. Het aantal A-/HP-statussen lag op 1 september 2021 op een totaal van 614. Dit is gedaald naar 554 op 1 oktober 2021. Volgens NOC*NSF klopt dit met de verwachtingen.

⁴⁵ Heerema, R., Diertens, A., & Von Martels, M. (2020). [Motie van het lid Rudmer Heerema c.s. over een financiële tegemoetkoming voor sportbonden met één of meer topsport- en/of talentprogramma's](#).

⁴⁶ Het stipendium is een maandelijkse financiële ondersteuning voor topsporters die geen of onvoldoende inkomen hebben om te voorzien in hun levensonderhoud. De hoogte van het stipendium is leeftijdsafhankelijk en kan oplopen tot een bedrag van 2.500 euro bruto per maand.

In de situatie vóór corona maakte ongeveer drie kwart van de sporters met een A-/HP-status gebruik van de stipendiumregeling. Door het wegvallen van andere inkomstenbronnen (bv. uit start- en prijzengeld en sponsoring) bleek dit percentage in de vorige monitor licht gestegen (78,1%). In september 2021 lag dit percentage nog op 78 procent, slechts een fractie hoger dan de begrote 76 procent. De prognose is dat het gemiddelde percentage stipendiumgebruikers voor 2021 uitkomt op 77 procent.

In 2020 zijn topsportstatussen collectief verlengd door het wegvallen van de wedstrijden waar prestaties geleverd konden worden voor het behoud van de status. Aangezien topsportevenementen momenteel weer worden georganiseerd, kan ook aan deze meetmomenten weer worden voldaan en is de versoepeling van de regels voor het behoud van de status niet meer nodig. Daarnaast valt op dat TeamNL Athlete Services steeds minder coronagerelateerde vragen krijgt van topsporters.

Regelingen topsport

Topsporters met inkomensverlies als gevolg van de coronacrisis konden gebruik maken van diverse financiële regelingen. Sinds 1 oktober 2021 zijn de meeste regelingen afgeschaft. Hieronder volgt een update van de aanvragen per regeling vanuit de topsport.

NOW-regeling

De Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW) was bedoeld voor werkgevers die als gevolg van het coronavirus een substantieel omzetverlies hadden (minimaal 20%). Er waren zes perioden om een tegemoetkoming aan te vragen. Onder de noemer **'beroepssportlieden'** (n=375) is een totaal van 4 miljoen euro uitbetaald tot 28 december 2020. Voor de periode daarna zijn zowel aan NOW 3.2-subsidies als NOW 3.3-subsidies vijf aanvragen vanuit de topsport toegekend (bijlage 4). Onduidelijk is nog welk bedrag is uitgekeerd. Ook de gegevens van de NOW 4.0 zijn nog niet bekend. Deze subsidie kon worden aangevraagd tot 1 oktober 2021.

TVL

De Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL) is bedoeld om bedrijven met minimaal 30 procent omzetverlies te ondersteunen bij het betalen van de vaste lasten. De vijfde aanvraagperiode van de TVL-regeling (TVL Q3 2021) loopt tot en met 26 oktober 2021 en komt daarna te vervallen. In elk van de vier perioden daarvoor **zijn vijf aanvragen toegekend aan 'beroepssportlieden'** (bijlage 4). Onbekend is hoeveel ondersteuning deze topsporters hebben ontvangen.

Tozo

Topsporters die als zelfstandig ondernemer staan ingeschreven bij de Kamer van Koophandel konden aanspraak maken op de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Topsporters mochten hierbij ook de eventuele misgelopen verdiensten uit het buitenland (start-, prijzen- en sponsorgelden) opgeven als inkomstenderving. Over de eerste twee perioden (Tozo-1 en Tozo-2) hebben in totaal 120 **'beroepssportlieden'** een Tozo-uitkering ontvangen (bijlage 4). In de periode daarna (Tozo-3, tot 1 april 2021) zijn vanuit de topsport vijftig aanvragen toegekend. Voor Tozo-4 en Tozo-5 zijn nog geen cijfers beschikbaar vanuit het CBS.

TONK

De Tijdelijke Ondersteuning Noodzakelijke Kosten (TONK) was bedoeld voor ondernemers van wie het inkomen aanzienlijk is gedaald door de coronacrisis en die daardoor moeite hadden met het betalen van de noodzakelijke kosten. Ook topsporters mochten gebruik maken van deze regeling. Aangezien de regeling via de gemeenten liep en de mate van ondersteuning afhankelijk was van het gemeentelijk beleid, is niet bekend hoeveel in totaal is uitgekeerd aan topsporters.

Belastinguitstel

Als een bedrijf betalingsproblemen heeft door de coronacrisis, kon het tot 1 oktober 2021 bijzonder uitstel van belasting aanvragen. Deze belastingsschuld moet in de komende vijf jaar terugbetaald worden. Vanuit

de topsport hebben veertig bedrijven (t/m 3 september 2021) onder de noemer ‘beroepssportlieden’ een uitstel van belastingbetaling toegekend gekregen.⁴⁷ Momenteel hebben tien bedrijven deze belasting betaald en hebben dertig bedrijven nog een openstaand uitstel van belastingbetaling.

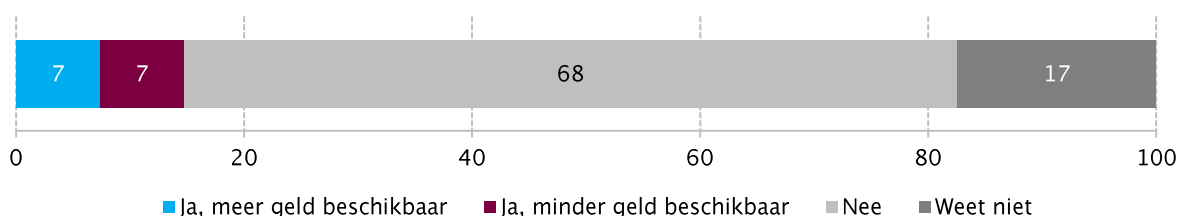
Gemeenten

Gemeenten zijn een belangrijk onderdeel van verschillende financiële stromen in de topsportsector.⁴⁸ In een peiling onder gemeenten in Nederland⁴⁹ is gevraagd naar het gemeentelijk beleid gericht op de topsport en het verwachte effect van de coronacrisis hierop. In totaal hebben 140 gemeenten de vragenlijst ingevuld, waarvan 20 procent (n=31) beleid heeft gericht op de ondersteuning van sporttalenten en/of topsporters. Dit zijn vaker grote gemeenten (meer dan 75.000 inwoners) gelegen in (zeer) sterk stedelijk gebied. Van deze 31 gemeenten geeft de meerderheid (85%) aan dat zij geen aanpassingen verwachten in het gemeentelijk topsportbeleid als gevolg van de coronacrisis. De overige gemeenten verwachten wel aanpassingen (9%) of weten dit (nog) niet (6%).

Bij 17 procent van alle gemeenten is het thema talentontwikkeling en/of topsport opgenomen in de huidige gemeentelijke begroting. Als gevolg van de coronacrisis verwacht ruim twee derde (68%) van deze gemeenten geen aanpassingen te hoeven maken in dit budget (zie figuur 5.1). Een gemeente licht dit als volgt toe:

‘Er wordt al behoorlijk geïnvesteerd in talentontwikkeling. Deze gelden zijn structureel in de begroting opgenomen en deze zal vooralsnog naar verwachting niet worden gewijzigd.’

Figuur 5.1 Mate waarin bij gemeenten aanpassingen worden verwacht in het budget voor het thema talentontwikkeling en/of topsport als gevolg van de coronacrisis (in procenten, n=27)



Bron: Mulier Instituut, VSG gemeentepanel, mei 2021.

Twee gemeenten verwachten minder geld beschikbaar te hebben voor het thema talentontwikkeling en/of topsport en twee gemeenten juist meer. Dit laatste heeft echter niet zozeer te maken met de coronacrisis, maar met het feit dat het thema talent/topsport is opgenomen in het landelijke sportakkoord en daardoor meer aandacht krijgt. Ongeveer een op de zes gemeenten (17%) kan nog niet goed inschatten in hoeverre het topsportbudget overeind kan blijven:

⁴⁷ CBS (2021). *Registratie financiële steunmaatregelen coronacrisis in de sport*.

⁴⁸ Van der Poel, H., & Pulles, I. (Reds.) (2020). [Monitor Sport en corona. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Mulier Instituut.

⁴⁹ Gemeentepanel Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), mei 2021.

‘We gaan er vooralsnog vanuit dat het topsportbudget overeind blijft, maar met zekerheid kunnen we dat niet zeggen. Dat blijft tot op het laatste moment spannend gezien de bezuinigingsopgave die de stad heeft door onder andere de coronacrisis.’

5.3 Talentvolle sporters

Inmiddels beoefenen veel talentvolle sporters hun sport weer zoals vóór de coronacrisis. Sinds de versoepelingen in mei 2021 zijn de meeste (inter)nationale competities en wedstrijden voor de sporttalenten hervat en kunnen zij weer trainen op hun eigen trainingsaccommodatie, waaronder de **RTC's**. In 2020 hebben veel talenten echter niet kunnen deelnemen aan wedstrijden en competities en niet op hun reguliere sportaccommodatie kunnen trainen. Om een beeld te krijgen van de gevolgen van de coronacrisis voor de huidige sporttalenten in Nederland heeft het Mulier Instituut in samenwerking met NOC*NSF een online vragenlijst uitgestuurd naar talenten die door NOC*NSF worden aangemerkt als talentvol. De vragenlijst is ingevuld door 1.320 sporters.⁵⁰ De resultaten van dit onderzoek zijn reeds beschreven in een factsheet.⁵¹ In deze paragraaf beschrijven we de belangrijkste bevindingen.

Veranderingen in trainingssituatie

Gedurende de coronamaatregelen is de trainingssituatie voor veel talenten gewijzigd. Bij ruim vier op de tien talentvolle sporters (43%) veranderde de invulling van de trainingen door de coronamaatregelen. Voorbeelden zijn een andere verhouding tussen sportspecifieke training en krachttraining en het trainen in kleinere groepen.

Verder is bij de helft het gemiddelde aantal trainingsuren veranderd gedurende de coronamaatregelen. Hierbij is het merendeel minder gaan trainen (40%) en 10 procent juist meer. Het gemiddelde aantal trainingsuren is vaker afgenomen bij binnensporters (53%) dan bij buitensporters (32%).

Daarnaast heeft bijna 40 procent van de talentvolle sporters als gevolg van de coronamaatregelen volledig (9%) of deels (30%) op een andere locatie getraind. Veel sporters geven daarbij aan dat zij hun trainingen in de buitenlucht of thuis hebben uitgevoerd, aangezien binnensportlocaties voor veel sporters gesloten waren.

Ervaren invloed op sportcarrière

Talenten is gevraagd in welke mate de coronacrisis het afgelopen jaar (juli 2020-juli 2021) invloed heeft gehad op de ontwikkeling van hun sportcarrière. 46 procent (zie figuur 5.2) ervaaarde dit effect zowel positief als negatief. Van de respondenten ervaaarde 29 procent een (zeer) negatief effect. Dit was vaker het geval bij sporters die een binnensport beoefenen (34%) dan bij sporters die een buitensport beoefenen (23%).

De meest genoemde reden voor het ervaren negatieve effect is het ontbreken van wedstrijden. Meer dan de helft van de talentvolle sporters (56%) heeft in deze periode niet aan wedstrijden kunnen deelnemen. Het ontbreken van wedstrijden, competities en (normale) trainingen zorgde bij een deel van de sporters

⁵⁰ Totale n=1.320, waarvan 652 man en 664 vrouw. Gemiddelde leeftijd is 17 jaar. Drie kwart van de sporters (74%) beoefent een olympische discipline, bijna een kwart (24%) een niet-olympische discipline en de overige sporters (2%) een paralympische discipline. De meerderheid van de sporters heeft een Beloftestatus (43%), gevolgd door een NT-status (Nationaal Talent, 25%) en een IT-status (Internationaal Talent, 12%).

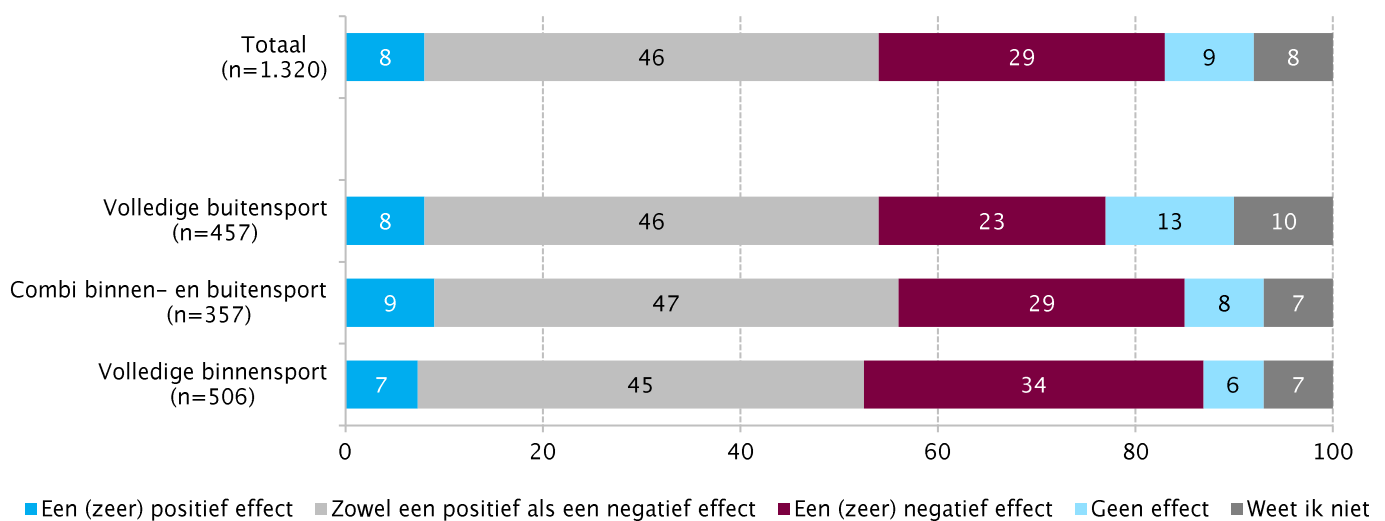
⁵¹ Van Suijlekom, A., Dopheide, M., & Balk, L. (2021). [Gevolgen van de coronacrisis voor talentvolle sporters in Nederland](#). Mulier Instituut.

voor eentonigheid, motivatieproblemen, (internationale) niveaoverschillen en een afname van conditie en/of kracht. Hierdoor hadden talentvolle sporters het gevoel dat zij zich niet konden bewijzen of ontwikkelen, of niet konden stijgen in de ranking van hun sport.

‘Het is belangrijk om je prestaties te kunnen laten zien om hoger op in de sport te kunnen komen. Door maar aan een enkele wedstrijd deel te kunnen nemen heb ik weinig mogelijkheden gehad om me te bewijzen en me te kunnen laten zien.’ (sporter met status Internationaal Talent)

De sporters die fulltime op een TeamNL-centrum trainen ervaren minder vaak een (zeer) negatief effect op hun sportcarrière dan de sporters die daar niet of gedeeltelijk trainen. Ook de sporters die deel kunnen nemen aan wedstrijden ervaren minder vaak een negatief effect (20%) dan de sporters die geen wedstrijden hebben kunnen doen (36%).

Figuur 5.2 Ervaren invloed van de coronamaatregelen op de ontwikkeling van de sportcarrière van talentvolle sporters gedurende het afgelopen jaar (juli 2020–juli 2021), naar type sport (volgens talentvolle sporters, in procenten)



Bron: Gevolgen van de coronacrisis voor talentvolle sporters in Nederland (2021). Mulier Instituut.

Een kleine groep (8%) heeft enkel een (zeer) positief effect ervaren als gevolg van de coronacrisis. Voorbeelden van positieve effecten zijn meer tijd voor persoonlijke ontwikkeling, school of studie en meer ruimte om mentaal en/of fysiek uit te rusten. Daarnaast gaf een aantal sporters aan dat ze meer aanpassingsvermogen hebben ontwikkeld en/of zich zijn gaan realiseren hoeveel de sport voor hen betekent.

Een derde (34%) van de sporttalenten geeft aan (veel) moeite te hebben gehad om gemotiveerd te blijven. Eén op de zeven talenten heeft zelfs overwogen om te stoppen met zijn of haar sport. De sporters vanaf 18 jaar hebben dit gemiddeld vaker overwogen. Tegelijkertijd hebben veel sporters (86%) ingezien hoe belangrijk de (top)sport voor hen is en heeft een deel meer ruimte gehad om zich te kunnen ontwikkelen op andere terreinen (36%).

Nu de meeste talenten weer als vanouds trainen en de wedstrijden en competities hervat zijn, zijn de grootste ervaren nadelen voor de meeste sporters weggenomen. Toch is er nog steeds een groep sporters (15%) die aangeeft behoefte te hebben aan ondersteuning in de vorm van financiële hulp of (mentale) begeleiding, om weer terug te komen in het oude ritme.

De langetermijngevolgen van de coronamaatregelen voor de talentvolle sporters zijn nog onduidelijk, maar het is belangrijk om aandacht te blijven houden voor deze groep jonge sporters.

5.4 Olympische en Paralympische Spelen

De Olympische en Paralympische Spelen in Tokio zijn voor Nederland qua resultaten zeer succesvol geweest. Met 36 medailles wist de Olympische equipe een recordaantal medailles binnen te halen. Hiermee eindigde Nederland op een zevende plaats in de medaillespiegel en was het na Groot-Brittannië en Rusland het beste Europese land. Ook de aansluitende Paralympische Spelen verliepen succesvol voor Nederland, met een totaal van 59 medailles en een vijfde plek in het medailleklassement. Nederland was sinds 1988 niet meer zo succesvol geweest.

In hoeverre het Nederlandse coronabeleid voor de topsport heeft bijgedragen aan deze sportprestaties is moeilijk vast te stellen, maar duidelijk is wel dat veel gedaan is om deze groep sporters te blijven ondersteunen. Zij kregen vrij snel (29 april 2020) de mogelijkheid om de trainingen te hervatten op aangewezen topsportlocaties en hebben kunnen blijven trainen tot en met de Spelen. Ook heeft deze groep uitzonderingen gekregen voor het reizen van en naar het buitenland (voor trainingsstages en/of wedstrijden) en voorrang gekregen in het vaccinatieprogramma.

Financiële situatie rondom Tokio en richting Beijing

In de derde Monitor Sport en corona werden de totale extra kosten voor NOC*NSF als gevolg van het uitstel van de Olympische en Paralympische Spelen geschat op 1,1 miljoen euro. Momenteel is in grote lijnen duidelijk wat de daadwerkelijke kosten zijn geweest (zie tabel 5.2).

De uiteindelijke extra kosten voor de Olympische en Paralympische Spelen bedragen in totaal ruim 860.000 euro. Hierbij moet worden vermeld dat een aantal posten nog niet definitief is. Daarnaast is er een eenmalige compensatie van 100.000 dollar toegezegd vanuit het Internationaal Olympisch Comité (IOC). Hierdoor zullen de totale extra kosten uitkomen op ruim 776.000 euro.

Tabel 5.2 Overzicht geschatte en daadwerkelijke extra kosten NOC*NSF voor de Olympische en Paralympische Zomerspelen 2021

Type onkosten	Geschatte extra kosten (mei 2021)	Daadwerkelijke extra kosten
Extra personeelskosten	€325.688	€359.602
Kosten voor extra bijeenkomsten	€96.337	€39.035
Extra vrachtkosten	€40.700	€56.940*
Extra transportkosten	€160.000	€25.135*
Extra luchtvaartkosten (KLM-bubbel)	X	€13.506
Extra kosten accommodaties	€312.000	€17.000
Kosten Covid-maatregelen	€235.285	€335.866
Overige extra kosten	€15.000	€13.036
Subtotaal	€1.185.010	€860.120
Compensatie vanuit het IOC	- €83.910 (\$100.000)	- €83.910 (\$100.000)
Totaal	€1.101.100	€776.210

* Deze kosten zijn nog niet definitief vastgesteld.

Bron: Van den Pol, H. Persoonlijke communicatie, 2021.

De extra kosten aan transport zijn lager uitgevallen dan eerder ingeschat, mede doordat het organisatiecomité van de Olympische en Paralympische Spelen heeft voorzien in het lokale transport. Daarnaast vielen de extra kosten voor accommodaties lager uit, onder andere doordat sportbonden hebben meebetaald aan de accommodatiekosten. De kosten voor de Covid-maatregelen zijn daarentegen een stuk hoger uitgevallen. Dit komt voornamelijk door de coronatesten die voorafgaand aan de Spelen

moesten worden uitgevoerd. Elke sporter heeft voor vertrek drie coronatesten plus een antistoffentest moeten ondergaan en moest in het bezit zijn van een geldig internationaal certificaat.

Ondanks dat de daadwerkelijke extra kosten voor de Olympische en Paralympische Spelen lager zijn uitgevallen dan eerder gedacht, zal worden ingeteerd op de bestemmingsreserve van NOC*NSF. Dit kan voor druk zorgen op de begroting richting Parijs 2024.

Winterspelen Beijing

Ook richting de Olympische en Paralympische Winterspelen in Beijing zal NOC*NSF te maken krijgen met extra kosten als gevolg van de coronamaatregelen. Op het moment van het schrijven is nog geen concrete schatting te maken van de extra kosten voor de Winterspelen in 2022. Het ziet ernaar uit dat Beijing een compleet verzorgde bubbel zal creëren, waarbij de verwachting is dat met name de kosten voor transport (o.a. vliegtickets) en accommodaties hoger zullen uitvallen. De extra kosten voor de Covid-maatregelen zullen naar verwachting lager zijn, doordat niet drie, maar één coronatest per persoon moet worden afgenomen voor vertrek.

Net als in Tokio eist de organisatie in Beijing per land twee zogenaamde *Covid Liaison Officers*. Zij moeten ervoor zorgen dat TeamNL de coronamaatregelen ter plekke respecteert. Naast de Covid Liaison Officers eist de organisatie in Beijing ook een *Mental Health Officer*. Wat betreft de vrachtkosten zal er een overlap zijn met de kosten van Tokio. Met het oog op kostenbesparing en duurzaamheid is een aantal containers namelijk direct vanuit Tokio doorgestuurd naar Beijing. Daarnaast zal in vergelijking met Tokio een kleinere groep atleten en staf afreizen naar Beijing, waardoor de totale extra kosten lager zullen uitvallen. Het is nog onduidelijk of er voor de Winterspelen in Beijing ook een financiële compensatie vanuit het IOC komt. De subsidies vanuit het IOC voor de Spelen in Tokio hadden hoofdzakelijk betrekking op de extra kosten vanwege het uitstellen van de Spelen.

Gevolgen Spelen in coronatijd

Tokio

Naast de overwegend goede prestaties waren het de Spelen van de vele extra maatregelen, zoals de wedstrijden zonder publiek, een zo kort mogelijk verblijf in het Olympisch dorp en het dagelijks testen op het coronavirus. Uit een interne evaluatie van NOC*NSF blijkt dat er verdeeldheid bestaat over de ervaringen tijdens de Spelen. Veel sporters hebben positieve ervaringen: de strenge maatregelen zouden voor sommige sporters hebben geleid tot minder afleidingen en meer focus. Toch is er ook een groep sporters die te maken heeft gehad met angst en onzekerheid door positieve coronatesten binnen de ploeg. Voor deze groep wordt voorzien in nazorg door middel van een bijeenkomst en/of een-op-een-begeleiding.

Beijing

De maatregelen tijdens de Winterspelen in Beijing 2022 lijken strenger te worden dan die van Tokio. In China wil men een Olympische bubbel creëren met daarin sub-bubbels voor de sporters, officials en scheidsrechters. Daarnaast zullen coronatests onder andere uitgevoerd worden door robots om contact te beperken.⁵² Het wordt nagenoeg onmogelijk gemaakt om ongevaccineerd naar de Winterspelen af te reizen. Deelnemers die niet gevaccineerd zijn moeten bij aankomst in Beijing verplicht 21 dagen in quarantaine.⁵³

⁵² Parool (2021). [Strenge maatregelen voor de Winterspelen in Peking zullen die van Tokio doen verbleken](#).

⁵³ Algemeen Dagblad (2021). [Ongevaccineerd naar Winterspelen bijna onmogelijk: 'Dat is wel een dingetje'](#).

6. Sportevenementen

Paul Hover en Eva Heijnen

In dit hoofdstuk wordt voor de vierde keer de balans opgemaakt van de gevolgen van de coronamaatregelen voor sportevenementen en het betaald voetbal in Nederland. Terwijl het accent in de voorgaande monitoren op kwantitatieve gegevens lag, is er nu meer aandacht voor kwalitatieve gegevens, grotendeels gebaseerd op semigestructureerde interviews met organisatoren en leveranciers. Het voornemen is om in de volgende Monitor Sport en corona weer resultaten van een onderzoek onder de Nederlandse bevolking te presenteren.

Samenvatting en conclusie

Fieldlab Evenementen presenteerde eind mei 2021 de resultaten van de zogenaamde praktijktesten. De uitkomsten wijzen erop dat hogere bezoekersaantallen bij evenementen mogelijk zouden moeten zijn, ook bij een hoog risiconiveau voor besmetting. Daarnaast werd bepleit dat - onder voorwaarden - **een volledige bezetting van de beschikbare capaciteit in het risiconiveau 'zorgelijk' mogelijk zou zijn.**

Ondanks deze resultaten heeft dat niet geleid tot de versoepelingen waarop de evenementensector gehoopt had, **de 'Unmute Us!'-demonstraties** en een kort geding tegen de overheid ten spijt. Dankzij enkele versoepelingen in september was er weer sprake was enig perspectief voor de (sport)evenementensector. De strengere coronamaatregelen die in november volgden leidden opnieuw tot ongenoegen. Het is wederom alle hens aan dek in de sector en is het de vraag wanneer de maximale veerkracht van de sector is bereikt.

In het derde kwartaal van 2021 zijn er in de bedrijfstak 'organisatie van sportevenementen'

1.403 bedrijven geregistreerd, 25 meer dan het kwartaal ervoor. Het is voor het eerst sinds de uitbraak van het coronavirus dat het aantal bedrijven in de bedrijfstak niet daalt, maar stijgt. Tegenover de bescheiden groei van het aantal bedrijven staat de forse krimp van de vijf grootste bedrijven uit de sector.

Tot en met 31 augustus 2021 hebben organisaties uit de bedrijfstak 'organisatie van sportevenementen' 1.590 aanvragen voor steunmaatregelen gedaan, voor een bedrag van 40 miljoen euro. De Tijdelijke Overbruggingsregeling Zelfstandig Ondernemers (TOZO) 1 en 2 zijn in de **bedrijfstak 'organisatie van sportevenementen' tot en met 31 augustus 2021 het vaakst aangevraagd** (driehonderd keer).

Er zijn voorbeelden van bedrijven in de sportevenementensector die tijdens de coronapandemie naar omstandigheden succesvolle evenementen hebben kunnen organiseren of tijd hebben ingeruimd voor de ontwikkeling van nieuwe concepten en het vinden van draagvlak daarvoor. Daar staat tegenover dat er op grote schaal gebrek aan perspectief werd ervaren, personeel moest worden ontslagen of contracten niet konden worden verlengd. Er zijn van organisaties omzetsdalingen tot 90 procent gerapporteerd. In de sector gaan stemmen op die erop wijzen dat het leed nog niet is geleden en dat **negatieve (gevolg)effecten de komende jaren nog kunnen opdoemen. Te verwachten is dat de 'hands-on'-mentaliteit in de sector dit niet helemaal kan opvangen.**

- samenvatting en conclusie gaat verder op de volgende pagina -

- vervolg samenvatting en conclusie -

Er zijn aanwijzingen dat supporters aan de start van het seizoen 2021/2022 loyaal zijn geweest, wat zich uit in het op beperkte schaal vragen van compensatie voor gemiste wedstrijden en de run op seizoenkaarten voor het nieuwe seizoen. Veel sponsors lijken de voetbalclubs door dik en dun te hebben gesteund. Daarnaast werkte de stijgende vaccinatiegraad de betaaldvoetbalsector in de kaart, net als de verlenging van de NOW-regeling. Eerder werd gevreesd voor faillissementen in het betaald voetbal, maar die zijn tot nu toe uitgebleven.

6.1 Aanbod

Ontwikkelingen in de branche

Sinds de publicatie van de vorige Monitor Sport en corona heeft de evenementenbranche zich sterk gemaakt voor het verantwoord organiseren van evenementen. De belangrijkste ontwikkelingen tussen mei en september 2021 worden hierna kort geschetst. Het gaat hierbij om ontwikkelingen in de evenementensector breder dan sportevenementen.

Fieldlab Evenementen

Op 27 mei 2021 presenteerde Fieldlab Evenementen de resultaten van praktijktesten die zijn uitgevoerd door externe onderzoekers (o.a. Radboudumc en Breda University of Applied Sciences). De kernvraag bij die testen was onder welke voorwaarden de anderhalvemeterregel bij evenementen kon worden losgelaten. Die regel belemmert volgens organisatoren namelijk een rendabel evenement.

Fieldlab Evenementen concludeerde op basis van de onderzoeken dat hogere bezoekersaantallen bij evenementen mogelijk zijn, ook bij een hoog risiconiveau. Daarnaast werd bepleit dat - onder voorwaarden - **een volledige bezetting van de beschikbare capaciteit in het risiconiveau ‘zorgelijk’** mogelijk zou zijn.⁵⁴ Het onderzoek was niet vrij van kritiek. De studie werd door sommigen gezien als een lobbycampagne van de evenementenbranche, het aantal besmettingen na vrijwel alle testevenementen bleef ongemeten, er zou onvoldoende rekening gehouden zijn met reisbewegingen en het ontbrak aan een openbaar volledig onderzoeksrapport op het moment van de perspresentatie.⁵⁵

Tijdelijke regeling subsidie evenementen COVID-19

Op 17 juni 2021 is de tijdelijke regeling subsidie evenementen COVID-19 (TRSEC, ook wel **‘garantieregeling’ genoemd) voor geannuleerde evenementen (in de periode 1 juli-31 december 2021)** van de Rijksoverheid gepubliceerd. De regeling is in het leven geroepen omdat organisatoren te maken hebben met verzekeraars die kosten niet willen vergoeden. Aanvankelijk bedroeg het subsidieplafond 385 miljoen euro en konden evenementenorganisatoren 80 procent van de gemaakte kosten vergoed krijgen als het evenement vanwege corona(maatregelen) niet door kon gaan.⁵⁶ De regeling is later uitgebreid: het subsidieplafond werd hoger (450 miljoen) en 100 procent van de kosten kon worden vergoed.

⁵⁴ Persbericht Fieldlab Evenementen (2021, 28 mei). [Meer is mogelijk, ook bij een hoge prevalentie.](#)

⁵⁵ Ter Rele, A. (2021, 27 mei). [Fieldlab oogst kritiek met onderzoeksresultaten. ‘Dit is een lobbycampagne van de evenementenbranche’.](#) Trouw.

⁵⁶ Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat (2021, 17 juni). [Tijdelijke regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat van 16 juni 2021, nr. WJZ/21154365, houdende regels](#)

‘Unmute Us!’

Op 21 augustus en 11 september 2021 vonden ‘Unmute Us!’-demonstraties plaats met naar verluidt tienduizenden demonstranten namens meer dan 2.500 aangesloten organisaties. De demonstranten wensten antwoorden op vragen en een directe heropening van de evenementensector onder de voorwaarden die geschetst waren na de praktijktesten die gecoördineerd waren door het Fieldlab Evenementen. Twintig organisaties uit de sector, waaronder Mojo en ID&T, spanden een kort geding aan tegen de overheid, omdat van overheidswege werd opgelegd dat bij evenementen die binnen worden georganiseerd, die geheel of gedeeltelijk ongeplaceerd zijn en waar geen sprake is van doorstroming, slechts 75 procent van de capaciteit van de locatie mocht worden gebruikt. Verder mochten evenementen niet georganiseerd worden tussen 00.00 uur en 06.00 uur en stond daar geen passende steun tegenover. Dit kort geding is verloren, omdat de rechtbank de keuzes van de overheid navolgbaar en niet onbegrijpelijk vond.

Dutch Grand Prix

Op zondag 5 september 2021 vond de Dutch Grand Prix in Zandvoort plaats. Het kabinet heeft dit evenement niet financieel gesteund, maar wel facilitair.⁵⁷ Het evenement kon doorgaan omdat er vaste zitplaatsen waren, twee derde van de capaciteit kon worden benut (waardoor circa 30.000 personen niet konden komen) en er gebruik werd gemaakt van coronatoegangsbewijzen. Hierdoor hoefde geen anderhalve meter afstand te worden bewaard. Naar verluidt leidde het evenement tot weinig coronabesmettingen.

De Dutch Grand Prix, en met name de grote mensenmassa (op de heen- of terugweg naar de toegewezen tribuneplaats, horeca of toilet) leidde tot verontwaardiging in de sector: er zou sprake zijn van willekeur bij de mogelijkheden voor de organisatie van (sport)evenementen.⁵⁸ Hier zijn Kamervragen over gesteld, waarbij de minister beargumenteerde dat binnen de coronaregels, zoals die op het moment van de Dutch Grand Prix golden, ook andere evenementen plaats hadden kunnen vinden als zij aan de voorwaarden voldeden.⁵⁹ Aan de andere kant voelde de sector zich vanwege het uitblijven van veel besmettingen gesterkt.⁶⁰

Aanvullende tegemoetkoming evenementen

Het kabinet heeft de Aanvullende Tegemoetkoming Evenementen (ATE) aangekondigd. Daarmee worden organisatoren van evenementen die door het (plotselinge) besluit van 9 juli 2021 verboden zijn en die niet tot de doelgroep van de TRSEC behoren, onder voorwaarden tegemoetgekomen. De regeling geldt voor evenementen die gepland stonden tussen 10 juli en 13 augustus 2021. Het budget van de regeling bedraagt 120 miljoen euro. De ATE is nog niet geheel uitgewerkt en wordt waarschijnlijk eind 2021 gepubliceerd, na goedkeuring door de Europese Commissie.⁶¹

[betreffende subsidie voor evenementen bij een evenementenverbod in verband met COVID-19 \(Tijdelijke regeling subsidie evenementen COVID-19\)](#). *Staatscourant*, 31019.

⁵⁷ Dit betreft investeringen in het spoortraject Haarlem–Zandvoort, vooral bedoeld om de bereikbaarheid van Zandvoort per trein te vergroten. De plannen voor deze investeringen bestonden al voordat sprake was van een Dutch Grand Prix.

⁵⁸ BNR Webredactie (2021, 13 september). [Meerdaagse evenementen en festival mogelijk onder voorwaarden, melden ingewijden](#). BNR.

⁵⁹ Kamerstukken, 2021Z15109 (2021, 18 oktober). [Antwoorden op Kamervragen over de drukte bij de Formule 1 in Zandvoort](#). Ministerie van VWS.

⁶⁰ Visser, M. (2021, 17 september). [Zandvoort laat zien dat evenementen best kunnen](#). Trouw.

⁶¹ Kamerbrief (2021, 28 juli). [Nadere uitwerking aanvullende steun voor evenementen](#). Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

Coronaregels voor evenementen per 13 november 2021

Met ingang van 13 november zijn er strengere coronamaatregelen. Evenementen zijn toegestaan tussen 6.00 uur en 18.00 uur. Een vaste zitplaats voor bezoekers is verplicht, behalve bij doorstroomevenementen. En er mogen maximaal 1.250 personen in een ruimte aanwezig zijn. Anderhalve meter afstand houden is bij niet meer verplicht, maar bezoekers moeten wel een coronatoegangsbewijs laten zien. Er is geen publiek toegestaan bij wedstrijden en trainingen in de professionele sport en amateursport. Ook bij open evenementen is een coronatoegangsbewijs nodig, zoals bij het bezoek aan een stadsmarathon.⁶² Terwijl er in oktober 2021 weer sprake was van enig perspectief voor de (sport)evenementensector, leiden de strengere coronamaatregelen nu opnieuw tot ongenoegen. Het is wederom alle hens aan dek in de sector en is het de vraag wanneer de maximale veerkracht van de sector is bereikt.

Bedrijvigheid

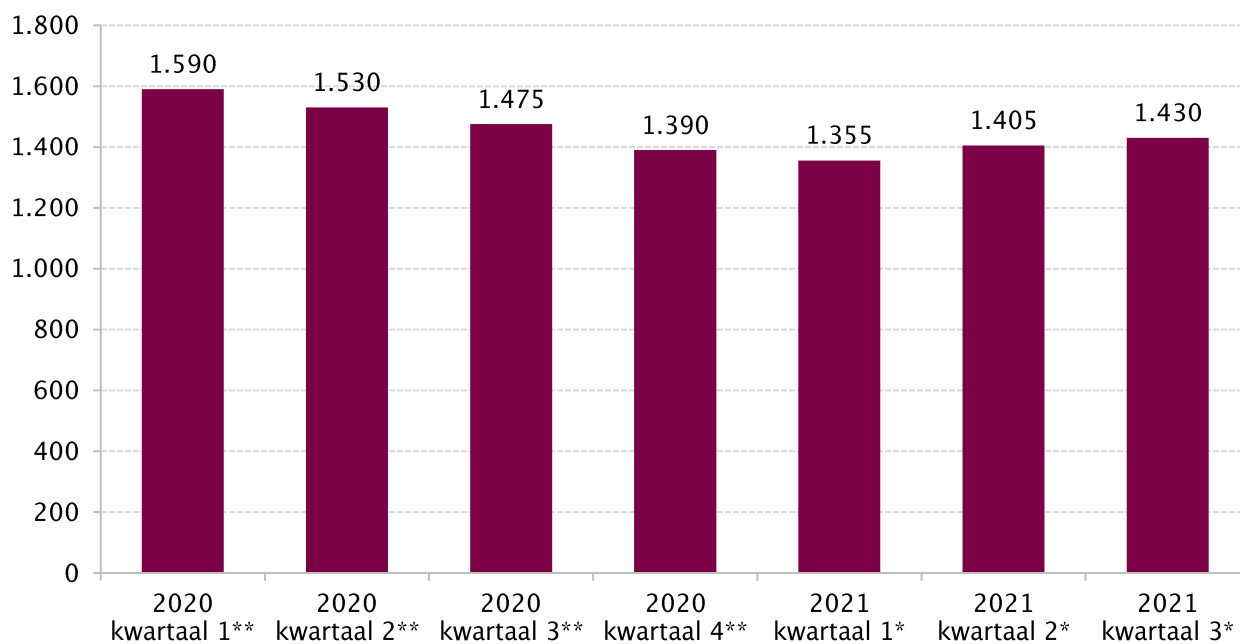
Wat zijn de recentste ontwikkelingen qua aantal bedrijven in de bedrijfstak organisatie van sportevenementen (SBI-code 93195)? Deze bedrijfstak omvat bedrijven die eenmalige of periodiek terugkerende sportevenementen organiseren, maar ook bedrijven die in dat kader diensten leveren (zoals het verzorgen van administratieve afwikkeling, tijdwaarneming, sanitair en verlichting).⁶³

De ontwikkeling van het aantal bedrijven duidt op een voorzichtig herstel van de bedrijfstak 'organisatie van sportevenementen'. In het derde kwartaal van 2021 zijn er in die sector 1.403 bedrijven geregistreerd (figuur 6.1). Dat zijn er 25 meer dan het kwartaal ervoor. Het is voor het eerst sinds de uitbraak van het coronavirus in het eerste kwartaal van 2020 dat er geen sprake is van krimp, maar van (een bescheiden) groei. Toch is het aantal bedrijven in de bedrijfstak nog lang niet op het niveau van vóór de coronacrisis: in het eerste kwartaal van 2020 telde de bedrijfstak 1.590 bedrijven.

⁶² Rijksoverheid (2021). [Coronaregels voor evenementen](#). Geraadpleegd op 15 november 2021.,

⁶³ De ontwikkeling van het aantal bedrijven in de bedrijfstak is het saldo van het aantal nieuwe bedrijven en het aantal faillissementen of opheffingen. Er zijn bedrijven die vanwege de pandemie de deuren moesten sluiten, maar er zijn ook bedrijven die tijdens de pandemie zijn opgericht.

Figuur 6.1 Bedrijven in bedrijfstakken 'organisatie van sportevenementen' (SBI 93195), kwartaal 1 2020 t/m kwartaal 3 2021 (in aantallen)



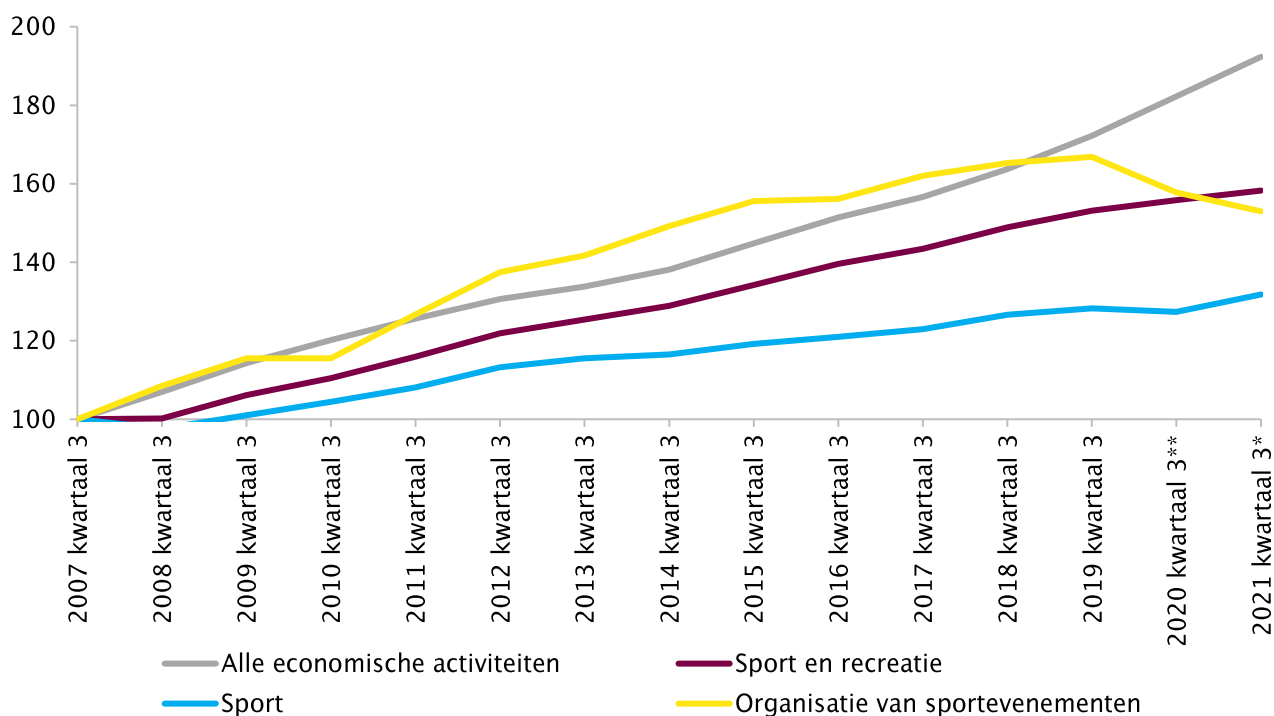
Bron: CBS, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Voorlopige cijfers.

** Nader voorlopige cijfers (door het CBS bijgestelde voorlopige cijfers).

De ontwikkeling van het aantal bedrijven in de bedrijfstak 'organisatie van sportevenementen' krijgt meer betekenis wanneer die wordt vergeleken met die in andere sectoren en met de totale bedrijvigheid in Nederland en wanneer het tijdvak vóór 2020 in ogenschouw wordt genomen. In de voorgaande Monitoren Sport en corona werd reeds duidelijk dat de sportevenementensector hard werd getroffen: de procentuele krimp van het aantal bedrijven was **beduidend groter dan in de totale economie en de sectoren 'sport' en 'sport en recreatie'**. Vermeldenswaard is dat de sector 'sport', waar de bedrijfstak 'organisatie van sportevenementen' deel van uitmaakt, in termen van het aantal bedrijven **óók tekenen van herstel** laat zien (figuur 6.2). De sector 'sport en recreatie' groeide de afgelopen twaalf maanden (verder) door, net als het totale aantal bedrijven in Nederland.

Figuur 6.2 Bedrijven in bedrijfstakken ‘organisatie van sportevenementen’ (SBI 93195), ‘sport en recreatie’ (SBI 93), ‘sport’ (SBI 931) en ‘alle bedrijfstakken’ (alle SBI-codes), kwartaal 3 2007 t/m kwartaal 3 2021 (in indexcijfers, kwartaal 3 2007 = 100)



Bron: CBS, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Voorlopige cijfers.

** Nader voorlopige cijfers (door het CBS bijgestelde voorlopige cijfers).

Werkgelegenheid

De werkgelegenheid in de Nederlandse evenementenbranche - waar de sportevenementenbranche deel van uitmaakt - werd in 2020 geraamd op 100.000 banen en 32.000 zzp'ers. De jaarlijkse omzet van de totale evenementensector werd geschat op 7 tot 7,4 miljard euro.⁶⁴

Naast het aantal bedrijven (zie figuren 6.1 en 6.2) is de grootte van die bedrijven - in termen van aantal werkzame personen - een indicatie voor ontwikkelingen aan de aanbodkant van de Nederlandse sportevenementenmarkt. In het derde kwartaal van 2021 was 80 procent van de bedrijven in de bedrijfstak organisatie van sportevenementen een eenmanszaak. Bij meer dan 10 procent werkte een tweetal personen (tabel 6.1). Deze verhoudingen zijn enigszins vergelijkbaar met de proporties van de jaren daarvoor. Dit is een mogelijke aanwijzing dat deze bedrijven niet (veel) minder personeel in vaste dienst hadden.⁶⁵

⁶⁴ Respons (2020, 31 maart). [Impactanalyse COVID-19 op de Nederlandse eventbranche](#). Zie ook: Misset, R. (2020, 10 juni). Kuip is groter dan een bioscoop. *De Volkskrant*, p. 9.

⁶⁵ Dit is niet goed aan te geven op basis van de cijfers van het CBS, omdat het CBS categorieën onderscheidt. Daardoor is het bijvoorbeeld wel zichtbaar als een bedrijf inkrimpt van 30 naar 15 personen, maar niet als het krimpt van 45 naar 30 personen.

Het valt op dat er aan het begin van de coronacrisis, begin 2020, nog vijf bedrijven met 50 tot 100 personen in de bedrijfstak actief waren, maar dat deze in het derde kwartaal van 2021 ontbreken (tabel 6.1). Dit wijst erop dat één of meerdere van deze grote bedrijven niet meer bestaan en/of dat deze fors zijn gekrompen. Dat laatste ligt meer voor de hand. Dit kan worden beschouwd als een aanzienlijk gat dat in de bedrijfstak is geslagen.

Tabel 6.1 Werkzame personen in bedrijfstak ‘organisatie van sportevenementen’ (SBI 93195), kwartaal 3 2017 t/m kwartaal 3 2021 (in aantallen en procenten)

	2017		2018		2019		2020		2021	
	kwartaal 3		kwartaal 3		kwartaal 3		kwartaal 3**		kwartaal 3*	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
1 persoon	1.215	80,2	1.240	80,3	1.240	79,5	1.170	79,3	1.145	80,1
2 personen	160	10,6	160	10,4	165	10,6	150	10,2	150	10,5
3 tot 5 personen	65	4,3	65	4,2	65	4,2	70	4,7	50	3,5
5 tot 10 personen	45	3,0	40	2,6	45	2,9	40	2,7	55	3,8
10 tot 20 personen	15	1,0	25	1,6	25	1,6	30	2,0	20	1,4
20 tot 50 personen	10	0,7	10	0,6	10	0,6	10	0,7	10	0,7
50 tot 100 personen	5	0,3	5	0,3	5	0,3	5	0,3	0	0,0
Totaal bedrijven	1.515	100,0	1.545	100,0	1.560	100,0	1.475	100,0	1.430	100,0

Bron: CBS, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Voorlopige cijfers.

** Nader voorlopige cijfers (door het CBS bijgestelde voorlopige cijfers).

Gebruik steunmaatregelen

Tot en met 31 augustus 2021 hebben bedrijven in de bedrijfstak ‘organisatie van sportevenementen’ in totaal 1.590 aanvragen voor steunmaatregelen gedaan (tabel 6.2). In totaal zijn er 575 aanvragen voor de tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW) voor behoud van werkgelegenheid gedaan, waarvan de meeste voor de NOW 1.0 (165). De Tijdelijke Overbruggingsregeling Zelfstandig Ondernemers (TOZO) 1 en 2 zijn van alle steunmaatregelen het meest aangevraagd door bedrijven in de bedrijfstak ‘organisatie van sportevenementen’ (18,9%). 4,2 procent van de aanvragen uit de bedrijfstak ‘sport’ is afkomstig uit de bedrijfstak ‘organisatie van sportevenementen’.

Tabel 6.2 Gebruik van de steunmaatregelen tot en met 31 augustus 2021 in de bedrijfstak ‘organisatie van sportevenementen (SBI 93195)’ (in aantallen en in procenten)

	Aanvragen uit bedrijfstak ‘organisatie van sportevenementen’		
	Aantal	%	Percentage van aanvragen uit bedrijfstak ‘sport’
NOW 1.0	165	10,4	3,9
NOW 2.0	90	5,7	4,8
NOW 3.1	110	6,9	4,4
NOW 3.2	115	7,2	4,2
NOW 3.3	75	4,7	3,9
NOW 4	20	1,3	5,2
TVL 1	180	11,3	8,9
TVL Q4 2020	175	11,0	5,9
TVL Q1 2021	175	11,0	4,5
TVL Q2 2021	105	6,6	5,0
TOZO 1 en 2*	300	18,9	3,1
TOZO 3**	80	5,0	2,5
Totaal	1.590	100	4,2

Bron: CBS, 2020 en 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

*Toegekende aanvragen tot en met eind september 2020. Resultaten zijn indicatief, zie de technische toelichting.

**Toegekende aanvragen vanaf oktober 2020 tot en met december 2020. Nader voorlopige (nog niet volledige) cijfers. Resultaten zijn indicatief, zie de technische toelichting.

Tot en met 31 augustus 2021 werd in totaal voor een bedrag van ongeveer 40 miljoen euro aan steunmaatregelen aangevraagd door bedrijven uit de bedrijfstak ‘organisatie van sportevenementen’ (tabel 6.3). Dit is 4 procent van de totale aanvraag in de bedrijfstak ‘sport’ (469 miljoen euro; niet in tabel).⁶⁶ Via de NOW 1.0 en TVL Q1 2021 is in verhouding het meeste geld uitgekeerd aan bedrijven in de bedrijfstak ‘organisatie van sportevenementen’ (beide 17,5%). 6,2 procent van de gevraagde steun uit de bedrijfstak ‘sport’ is aangevraagd door de bedrijfstak ‘organisatie van sportevenementen’.

⁶⁶ Het CBS heeft geen financiële gegevens beschikbaar van de TOZO 1, 2 en 3. Daarom ontbreken de bedragen van de regelingen in tabel 6.3.

Tabel 6.3 Vraag naar steunmaatregelen tot en met 31 augustus 2021 in de bedrijfstak 'organisatie van sportevenementen' (SBI 93195) (in miljoenen euro's en procenten)*

	Gevraagde steun uit bedrijfstak 'organisatie van sportevenementen'		
	In miljoenen euro's	%	Percentage van aanvragen uit bedrijfstak 'sport'
NOW 1.0**	7	17,5	4,6
NOW 2.0***	4	10	4,5
NOW 3.1	3	7,5	5,1
NOW 3.2	4	10	4,2
NOW 3.3	2	5	2,9
NOW 4	-	-	-
TVL 1	4	10	17,4
TVL Q4 2020	4	10	11,8
TVL Q1 2021	7	17,5	8,3
TVL Q2 2021	5	12,5	13,2
Totaal	40	100	6,2

Bron: CBS, 2020 en 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Cellen met te weinig waarnemingen of waar cijfers tot onthulling zouden kunnen leiden, worden door het CBS weergegeven met een punt ('.'). Daarnaast zijn de aantallen aanvragen afgerond op vijftallen en worden de bedragen afgerond op miljoenen euro's.

** Totaal van de door het UWV in drie maandelijks termijnen uitbetaalde voorschotbedragen voor de tegemoetkoming in de loonkosten uit de NOW 1.0-regeling.

*** Totaal van de door het UWV in twee termijnen uitbetaalde voorschotbedragen (en evt. eenmalige betalingen) voor de tegemoetkoming in de loonkosten uit de NOW 2.0-, 3.1-, 3.2-, 3.3-, 3.4- en 4.0-regelingen.

6.2 Bedrijven onder de loep

In de vorige paragraaf is een beeld geschetst van de ontwikkeling van het aantal bedrijven in de sportevenementensector. In deze paragraaf wordt een beknopte verdiepingsslag gemaakt. Daarbij is er aandacht voor de verschillende bedrijven in de bedrijfstak (leveranciers en organisatoren) en voor de manier waarop het coronavirus en de maatregelen de sector hebben gehinderd of - positief verwoord - hebben uitgedaagd. Er wordt teruggeblikt en naar de toekomst gekeken. Deze informatie is op basis van kwalitatief onderzoek en literatuurstudie verkregen.⁶⁷

Leveranciers

Leveranciers ervaren een groot gebrek aan perspectief, wat in de sector leidt tot onzekerheden voor het plannen op de (middel)lange termijn. Dit wordt veroorzaakt door de kabinetsplannen, die steeds voor een periode van enkele weken gelden, zonder garanties voor de periode die daarop volgt. Omzetverliezen tot 90 procent zijn gemeld. De overheidssteun heeft leveranciers geholpen en zij zijn daar dankbaar voor, zeker omdat in andere Europese landen minder financiële steun voor de sector beschikbaar is. Wel had de overheidssteun volgens bepaalde leveranciers beter verdeeld mogen worden: er hadden meer middelen moeten gaan naar bedrijven die meer steun nodig hebben (zoals evenementen die voor hun inkomsten

⁶⁷ Gebaseerd op een verdiepingstudie van het Mulier Instituut die eind 2021 wordt gepubliceerd.

sterk leunen op kaartverkoop) en minder naar de bedrijven waar de financiële nood minder hoog is. De sterkste schouders zouden de zwaarste lasten moeten torsen.

Groepen leveranciers helpen elkaar waar nodig. Ook zijn er opdrachtgevers die forse voorschotten hebben betaald, die van levensbelang waren voor het voortbestaan van de leverancier. Bedrijven die relatief veel **werken met zzp'ers melden dat dit voor het bedrijf van groot belang is geweest, omdat ze relatief eenvoudig in de personeelskosten konden snijden.** Zoals te lezen in tekstvak 6.1 leidde de coronacrisis tot saamhorigheid onder leveranciers, wat weer kan leiden tot de ontwikkeling van nieuwe producten.

Tekstvak 6.1 Innovatie door samenwerking van leveranciers

Een voorbeeld van een leverancier die vanwege de coronacrisis samen met partners een nieuw productconcept in de markt zette is festivalproductiebureau Deworrying. Dit bedrijf uit Delft levert ondersteunde diensten aan muziekfestivals, maar is ook actief in de sport (o.a. Mud Masters en TT Assen). Door de coronacrisis was er veel minder werk. Dat noopte dit bedrijf tot samenwerking en het ontwikkelen van een nieuw product.

Onder de noemer East Nomads hebben Deworrying en partners in Aalten (Gelderland) een coronaproof **'belevingscamping' met negentig ingerichte tenten in het leven geroepen. De camping wordt** gekarakteriseerd door een hoog serviceniveau, een ontspannen sfeer, hoogstaande horeca en uiteenlopende activiteiten (yoga, cursus hutten bouwen, silent disco, eten van sterrenchef Ron Blaauw). Wat East Nomads naast het innovatieve concept intrigerend maakt, is dat uiteenlopende bedrijven uit de sector elkaar hebben opgezocht om, via het ontwerpen en verkopen van een nieuw product, door samenwerking een moeilijke periode te overbruggen. De Lead Operations and Strategy van Deworrying duidt dat pakkend:

'Bij het opzetten van East Nomads slaan we de handen ineen met verschillende organisatoren en leveranciers. Zo hopen we elkaar te helpen uit dit dal te komen. Wij hebben een nieuwe vorm van recreëren ontwikkeld (...). Omdenken en durven ondernemen in deze tijden is heel belangrijk.'⁶⁸

Organisatoren

Het gebrek aan perspectief wordt ook door organisatoren ervaren; **het 'stappenplan' van de Rijksoverheid** hielp maar ten dele. Organisatoren melden een krimp van de omzet en het personeel. De coronacrisis heeft organisatoren en partners aangemoedigd om alternatieven te verzinnen voor sportevenementen die geen doorgang konden vinden. Dat is op grote schaal gebeurd: hardloopevenementen werden virtueel georganiseerd, dam- en schaakcompetities werden online op poten gezet en via paardrijden.nl konden thuis opgenomen dressuur- en menproeven online worden beoordeeld door KNHS-juryleden. Zonder slag of stoot ging dat zelden, omdat werknemers niet altijd de kennis en ervaring hadden om die innovaties te bedenken én uit te voeren.

De coronacrisis zal de sector waarschijnlijk op de lange termijn veranderen. Zo is het plausibel dat investeringen voor het binnenhalen van grote sportevenementen in de toekomst door meerdere **organisatoren worden gedeeld (organisatoren hebben een kleiner personeelsbestand), zodat risico's**

⁶⁸ Le Fébre, A. (2020). [East Nomads biedt nieuwe vorm van recreëren](#). *EB Live*, 6, 28–29.

worden gespreid en kosten gedeeld (de financiële draagkracht van organisatoren is verminderd). Dat er tijdens de coronacrisis toch enkele internationale topsportevenementen konden worden georganiseerd, is te lezen in tekstvak 6.2.

Tekstvak 6.2 King of the Court 2020: coronaproof internationaal topsportevenement

Van 9 tot en met 12 september 2020 werd in Utrecht het beachvolleybalevenement King of the Court georganiseerd. Er werd een coronaproof stadion op het Jaarbeursplein gebouwd. Het evenement was vanwege de coronapandemie uniek opgezet, met inachtneming van maatregelen ter voorkoming van de verspreiding van het virus. King of the Court werd georganiseerd door sportevenementenbureau Sportworx, in samenwerking met de Nevobo en wereldvolleybalbond FIVB.

Het is interessant om te schetsen hoe dit bijzondere topsportevenement - het evenement was sinds de uitbraak van het coronavirus het eerste internationale sportevenement in Nederland waarbij publiek live aanwezig bij mocht zijn - door de bezoekers is ervaren.⁶⁹ Bijna alle bezoekers (96%) vonden de maatregelen die de organisatie had genomen goed (3% vond dat er te weinig maatregelen waren en 1% te veel). Nog geen één op de vijf bezoekers (18%) was bezorgd over de eigen gezondheid. Bijna acht op de tien bezoekers (79%) gaven aan sportevenementen erg te hebben gemist in de maanden voorafgaand aan het evenement. Nog meer bezoekers (85%) gaven aan specifiek te hebben uitgekeken naar King of the Court. De algehele waardering van bezoekers voor King of the Court, uitgedrukt in een gemiddeld rapportcijfer, bedroeg 8,9. Dit is een relatief hoog rapportcijfer in vergelijking met topsportevenementen die vóór de coronacrisis plaatsvonden.

Er waren meer internationale topsportevenementen die tijdens de coronacrisis plaats hebben gevonden, waaronder het ABN AMRO World Tennis Tournament 2021 in Rotterdam (Ahoy) en de Billie Jean King Cup **in 2021 in 's**-Hertogenbosch (Maaspoort Sports & Events).

In de periode dat veel sportevenementen niet plaats mochten vinden ging het doorontwikkelen van bestaande concepten en het bedenken van nieuwe concepten door. Dit laat zien dat bepaalde organisatoren concrete plannen smeden voor het postcovidium en voldoende vertrouwen hebben in het herstel van de sportevenementenmarkt. Een voorbeeld zijn de ambities van een Nederlandse sportevenementenorganisator om de European Para Championships (EPC) te ontwikkelen. De EPC bestaan nog niet: het is een idee voor een nieuw internationaal multi-topsportevenement voor topsporters met een lichamelijke beperking. Het evenement is een bundeling van Europese **Kampioenschappen (EK's)** in negen tot twaalf takken van sport. De bedoeling is om het evenement in augustus 2023 voor de eerste keer in Rotterdam te organiseren en daarna om de vier jaar in een andere Europese stad.⁷⁰

⁶⁹ Berfelo, B., Schoemaker, J., & De Boer, W. (2020). [King of the Court Utrecht 2020. Onderzoek naar het bezoekersprofiel en de economische impact van King Of The Court voor de gemeente Utrecht](#). Sports & Economics Research Centre (SERC)/HAN University of Applied Sciences (HAN).

⁷⁰ Hover, P., & Heijnen, E. (2021). [European Para Championships the Netherlands 2023: een waardevolle bijdrage aan de Nederlandse Topsportevenementenstrategie 2021-2030?](#) Mulier Instituut.

6.3 Deelname

Effect lockdown op sportdeelname evenementendeelnemers

Zes weken na de lockdown is wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd onder volwassen Vlamingen die in de twaalf maanden vóór de lockdown hadden deelgenomen aan een sportevenement en/of die daar in die periode voor aan het trainen waren.⁷¹ Deelnemers aan wandel-, hardloop- en wielerevenementen en triatlons vormden de doelgroep (mede gezien de relatief hoge deelnamecijfers van de sporten in Vlaanderen). In de studie werden deze vragen beantwoord: 1) In hoeverre hebben de Covid-maatregelen en de afgelasting van sportevenementen de sportfrequentie en -intensiteit van de deelnemers beïnvloed? 2) In welke mate hebben de Covid-maatregelen en de afgelasting van sportevenementen geleid tot deelname aan virtuele evenementen? Ook vanuit Nederlands perspectief zijn de uitkomsten van dit onderzoek van de zuiderburen waardevol.

Het onderzoek leert dat sinds de Covid-maatregelen 86 procent van de evenementendeelnemers met dezelfde frequentie is blijven sporten en dat 47 procent de intensiteit van de training heeft verminderd. Klaarblijkelijk blijven veel personen uit de doelgroep actief, ondanks het wegvallen van het moment om naartoe te werken. Daarnaast bleek dat vóór de Covid-maatregelen 9 procent van de evenementendeelnemers deelnam aan virtuele evenementen en dat dat aandeel sinds de Covid-maatregelen naar 23 procent is gegroeid. Bovendien nam 30 procent deel aan het virtuele sportevenement als alternatief na de annulering van het evenement waarvoor getraind werd. Met name deelnemers die sociale interactie bij het evenement zoeken toonden een verminderde interesse voor een virtuele variant.

Als organisatoren van virtuele sportevenementen (nog) beter inspelen op de behoefte aan ‘online ontmoeting’, kan de interesse voor deelname worden verhoogd. In Nederland zijn initiatieven ontstaan om dit te realiseren, zoals het nieuwe evenementenplatform TRACX, dat zich primair richt op de ongebonden (evenementen)sporter.⁷² Verwacht mag worden dat virtuele sportevenementen in de toekomst - zonder een pandemie - vaker een aanvulling op het sportevenementenaanbod vormen dan een substituuft hiervoor. Virtuele sportevenementen (en trainingen voor die evenementen) bieden organisatoren en hun partners immers voordelen, zoals het min of meer onbegrensde aantal deelnemers (want niet plaatsgebonden) en de mogelijkheid om voortdurend de relatie met de achterban te verstevigen (omdat contacten via apps e.d. plaats kunnen vinden).

6.4 Betaald voetbal

In het seizoen 2021/2022 mag weer met publiek in de stadions van de betaaldvoetbalclubs worden gespeeld. Aanvankelijk zag het er in juni 2021 naar uit dat vanaf de aftrap van het seizoen 2021/2022 van het betaald voetbal weer in volle stadions gespeeld mocht worden, onder voorwaarde dat bezoekers een coronatoegangsbewijs kunnen overleggen.⁷³ Vanwege ontwikkelingen rondom het virus besliste het kabinet daarna echter anders: tot 24 september werd 67 procent van de maximale tribunecapaciteit toegestaan,

⁷¹ Helsen, K., Derom, I., Corthouts, J., De Bosscher, V., Willem, A., & Scheerder, J. (2021). Participatory sport events in times of COVID-19: analysing the (virtual) sport behaviour of event participants, *European Sport Management Quarterly*. <https://doi.org/10.1080/16184742.2021.1956560>

⁷² Tervoort, R. (2021, 7 oktober). [Sportunity kan ongebonden sporter beter in kaart brengen via event-platform TRACX](#). SPORTNEXT.

⁷³ KNVB (2021, 11 juni). [Volle stadions bij seizoenstart](#).

in combinatie met een coronatoegangsbewijs. Sinds 25 september is er weer een maximale bezetting mogelijk.⁷⁴

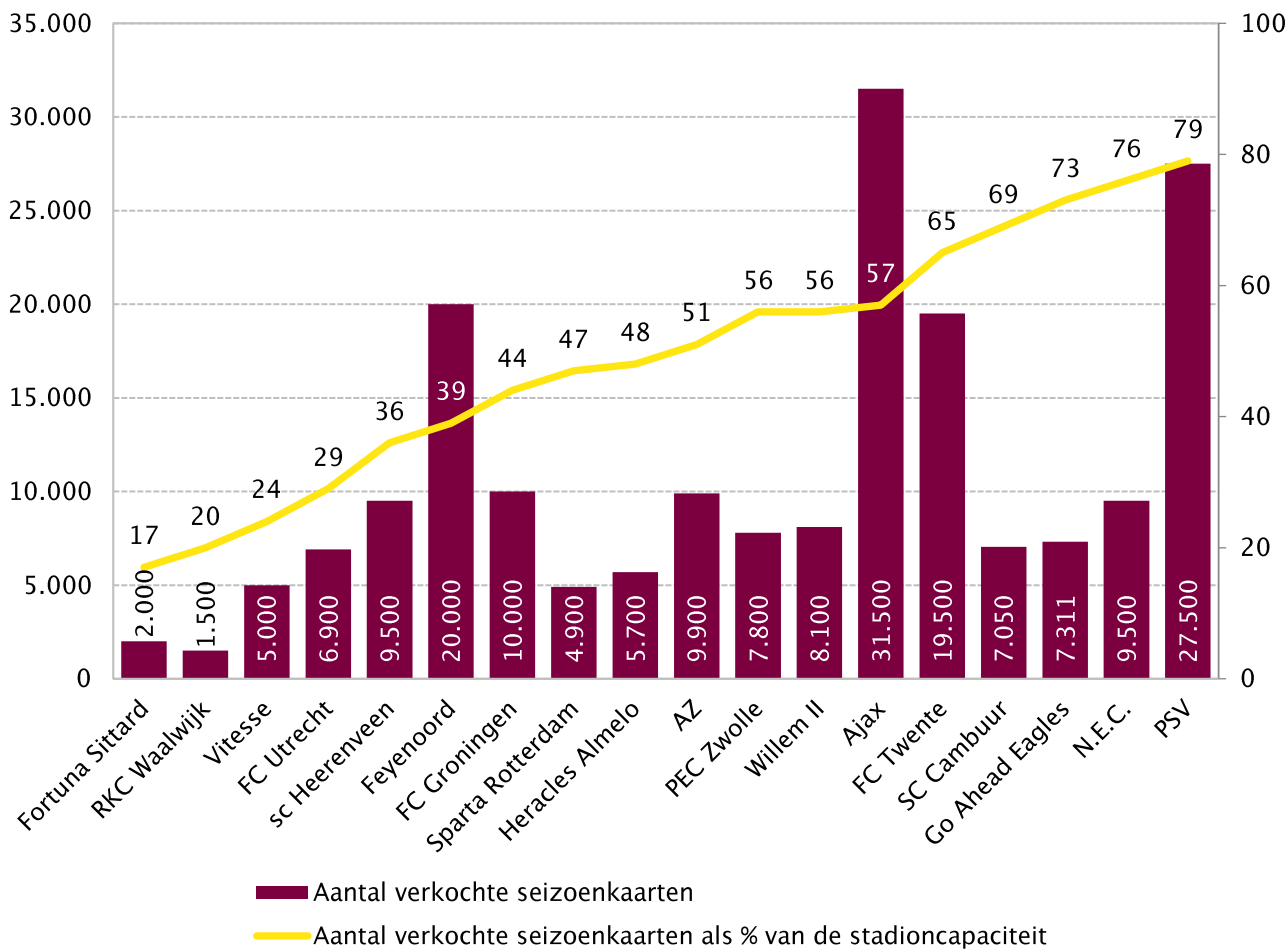
Opvallend is dat er geen club in het betaald voetbal failliet is gegaan, iets waar serieuze zorgen over waren (en zijn). De huidige situatie dankt het betaald voetbal aan de loyaliteit van supporters, die zich uit in het afzien van compensatie onder een grote groep en de massale aankoop van nieuwe seizoenkaarten (zie onderstaand). De clubs hebben zelf bijgedragen aan de getoonde loyaliteit van supporters: veel clubs hebben creatieve acties op poten gezet om het gemis van wedstrijden te compenseren. Sponsors bleven op grote schaal de betaaldvoetbalclubs trouw. Daarnaast werkte de stijgende vaccinatiegraad mee, net als de verlenging van de NOW-regeling.

In juli 2021, een maand voor de start van de Eredivisie, waren bijna **200.000 'gewone' seizoenkaarten voor Eredivisieclubs** verkocht (businesskaarten niet meegeteld). Bij zes clubs waren de jaarabbonnementen voor het nieuwe seizoen al uitverkocht. De meeste clubs hadden in juli meer seizoenkaarten verkocht dan in dezelfde periode vorig jaar. Begin juli 2021 had Ajax de meeste seizoenkaarten verkocht (31.500), maar had PSV (met 27.500 seizoenkaarten en de hoogste prijs per seizoenkaart) de hoogste stadiondekking (79%; figuur 6.3). Begin juli 2021 had de gehele Eredivisie gemiddeld een dekking van 50 procent in de stadions door seizoenkaarten. Een aantal clubs in de Eredivisie biedt naast de full-support seizoenkaart (waarop geen reductie mogelijk is) de mogelijkheid tot compensatie als door de coronamaatregelen wederom geen publiek aanwezig mag zijn.⁷⁵

⁷⁴ KNVB (2021, 14 september). [Statement betaald voetbal over persconferentie kabinet](#).

⁷⁵ Van Rossum, B. (2021). [Seizoenkaarten in de Eredivisie gaan als warme broodjes over de toonbank](#). Sports & Economics Research Centre (SERC)/HAN University of Applied Sciences (HAN).

Figuur 6.3 Verkochte seizoenkaarten van Eredivisieclubs (exclusief businesskaarten) (linker Y-as) en verkochte seizoenkaarten als percentage van de stadioncapaciteit (rechter Y-as), per 1 juli 2021 (in aantallen en in procenten)



Bron: Sports & Economics Research Centre (SERC)/HAN University of Applied Sciences (HAN), 2021.
 Bewerking: Mulier Instituut.

7. Ondersteuningsstructuur

Rutger de Kwaasteniet, Peter van Eldert, Ine Pulles en Johan Steenbergen.

Dit hoofdstuk gaat over de gevolgen van de coronacrisis voor de ondersteuningsstructuur van de sport in Nederland. De ondersteunende organisaties die aan bod komen zijn sportbonden (paragraaf 7.1), NOC*NSF (paragraaf 7.2), het Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS, paragraaf 7.3), gemeenten (paragraaf 7.4) en onderzoeks- en innovatie-instellingen (paragraaf 7.5).

Samenvatting en conclusie

Hoewel de gevolgen van de coronacrisis voor de ondersteuningsstructuur van de sport merkbaar zijn geweest, zijn sportbonden, NOC*NSF, het POS en gemeenten in de periode van 1 januari tot 1 september 2021 over het algemeen voldoende veerkrachtig gebleken. Zij zien de (nabije) toekomst met gematigd optimisme tegemoet. Hierbij moet benadrukt worden dat het om gematigd optimisme gaat, omdat de ondersteuningsstructuur van de sport aangeeft op dit moment nog wel afhankelijk te zijn van de hulp en ondersteuning die de overheid biedt. In het licht hiervan is het relevant om in de vijfde Monitor Sport en corona te monitoren en evalueren in hoeverre de ondersteuningsstructuur van de sport financieel gezond en veerkrachtig blijft bij het afbouwen van hulp en ondersteuning van overheidswege.

Het vervallen van de anderhalvemeterregel in de Nederlandse samenleving was een belangrijke reden om de (nabije) toekomst gematigd optimistisch in te zien. Het beoefenen van sport kon daardoor immers weer doorgang vinden zonder of met minimale beperkingen. Het coronatoegangsbewijs in de sport zorgt echter weer voor nieuwe uitdagingen.

Tot slot is op basis van dit hoofdstuk te concluderen dat sportbonden, NOC*NSF, het POS en gemeenten sportaanbieders daadwerkelijk en meestal toereikend hebben ondersteund bij het continueren van hun activiteiten. Die ondersteuning was gedeels financieel van aard, maar had ook betrekking op het voorlichten van sportaanbieders over hoe zij adequaat om kunnen gaan met de gevolgen van de coronacrisis.

7.1 Sportbonden

In de vorige Monitor Sport en corona⁷⁶ brachten we de financiële gevolgen van de coronacrisis voor sportbonden in kaart, waarbij de focus lag op het kalenderjaar 2020. Uit de resultaten kwam naar voren dat sportbonden in 2020 te maken hebben gehad met een omzetverlies, maar dat er daarnaast ook kosten bespaard zijn.

In deze vierde Monitor Sport en corona gaan we in op de gevolgen van de coronacrisis voor sportbonden in de eerste helft van 2021. De omzetzerving en kostenbesparing over het boekjaar 2021 laten we buiten beschouwing. Deze brengen we aan het licht in de vijfde monitor, die naar verwachting in het najaar van 2022 verschijnt. De resultaten die in deze paragraaf de revue passeren, zijn ontleend aan een vragenlijst

⁷⁶ Pulles, I., Van Eldert, P., Nafzger, P., & Van der Poel, H. (Reds.) (2021). [Monitor Sport en corona III. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Mulier Instituut.

die in september 2021 onder sportbonden is uitgezet. Van de 77 sportbonden die Nederland telt, vulden 26 sportbonden deze vragenlijst in. De resultaten van de vragenlijst zijn gewogen op basis van de jaaromzet van sportbonden. In tabel 7.1 is te zien dat het merendeel van de 26 sportbonden die de vragenlijst invulden een jaaromzet had van meer dan 3 miljoen euro. Sportbonden met een jaaromzet van 500.000 tot en met 3 miljoen euro zijn enigszins ondervertegenwoordigd in de steekproef ten opzichte van de populatie.

Tabel 7.1 Respons op de sportbondenvragenlijst vergeleken met de totale populatie, uitgesplitst naar grootte op basis van jaaromzet

	Steekproef		Populatie	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
0 tot 500.000 euro omzet	10	38	31	40
500.000 t/m 3 miljoen euro omzet	5	19	18	23
Meer dan 3 miljoen euro omzet	11	42	28	36
Totaal	26		77	

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen van de coronacrisis voor sportbonden, september 2021.

Ontwikkelingen in het personeelsbestand

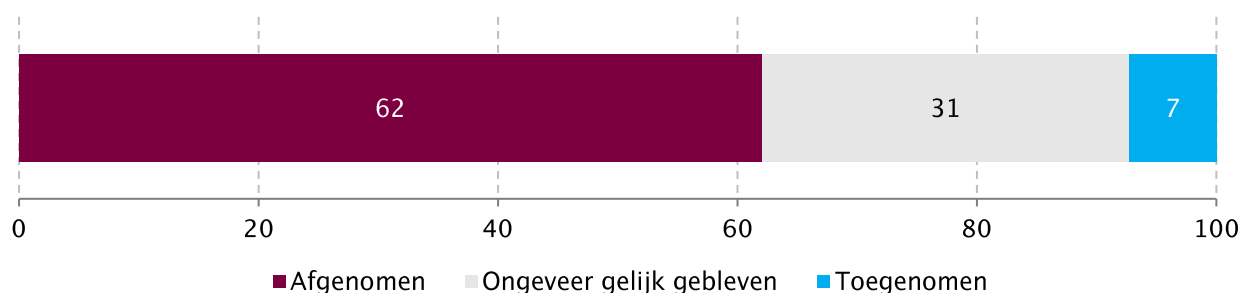
De grootte van het personeelsbestand verschilt sterk tussen de verschillende sportbonden in Nederland. Er zijn sportbonden met meer dan honderd medewerkers, maar ook bonden waar geen werkzame personen op de loonlijst staan. Op basis van de bondenvragenlijst van april 2021, waarvan de resultaten in de derde Monitor Sport en corona zijn gepresenteerd, bleek het aantal werkzame personen op 1 januari 2021 op gemiddeld ongeveer 32 te liggen. Het aantal fte bij een gemiddelde sportbond lag op 1 januari 2021 op 24. In de bondenvragenlijst van september 2021 is hier een vervolg aan gegeven door te vragen naar de ontwikkeling tussen 1 januari 2021 en 1 september 2021. Ten opzichte van 1 januari zijn het aantal werkzame personen en het aantal fte bij sportbonden op 1 september 2021 nauwelijks en daarom niet noemenswaardig veranderd.

Ontwikkelingen in het ledenbestand

Ongeveer twee derde van de sportbonden (62%) zag zich tussen 1 januari en 1 september 2021 geconfronteerd met een aflopend ledenaantal (figuur 7.2). Veel binnensporten konden als gevolg van de coronamaatregelen niet of in beperkte mate doorgaan door het sluiten van binnensportaccommodaties. Naar het zich laat aanzien werden bovenal deze sporten getroffen door een afnemend ledenaantal. De gegevens in bijlage 2 over het jaar 2020 onderschrijven dit.

Iets minder dan een derde van de sportbonden zag hun ledenaantal ongeveer gelijk blijven (figuur 7.2). Slechts 7 procent van de sportbonden kende een toename van het aantal leden. Deze toename van ledenaantallen bij sportbonden komt voor een deel op het conto van nieuwe sporten die in de buitenlucht te beoefenen zijn, zoals padel en discogolf. Ook het aantal beoefenaars van bestaande buitensporten als tennis, golf en vissen nam toe.

Figuur 7.2 Ontwikkeling ledenbestand sportbonden tussen 1 januari en 1 september 2021 (in gewogen procenten, n=26)



Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen van de coronacrisis voor sportbonden, september 2021.

Financiële ontwikkelingen

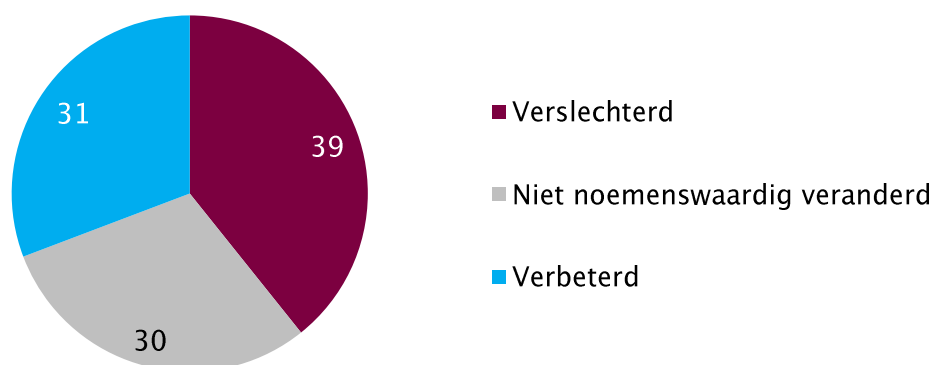
Financiële situatie

Vier op de tien sportbonden (39%) ervoeren een verslechtering van de financiële situatie in de eerste helft van 2021 ten opzichte van eind 2020 (figuur 7.3). Zij wijten dat onder meer aan dat er minder inkomsten uit evenementen werden gegeneerd en dat sponsorinkomsten terugliepen.

30 procent van de sportbonden heeft in de eerste helft van 2021 geen noemenswaardige verandering ervaren in hun financiële situatie ten opzichte van eind 2020. Bij het toelichten van hun financiële situatie gaven meerdere sportbonden aan dat zij zonder financiële steunmaatregelen van de overheid verlies geleden zouden hebben.

Sommige bonden maakten door het niet doorgaan van activiteiten en competities minder kosten en hielden daardoor budget over. 31 procent van de sportbonden meldt dat hun financiële situatie is verbeterd. Zij profiteerden onder meer van toenemende contributie-inkomsten van een populariserende sport.

Figuur 7.3 Financiële situatie sportbonden, eerste helft 2021 vergeleken met eind 2020 (in gewogen procenten, n=26)



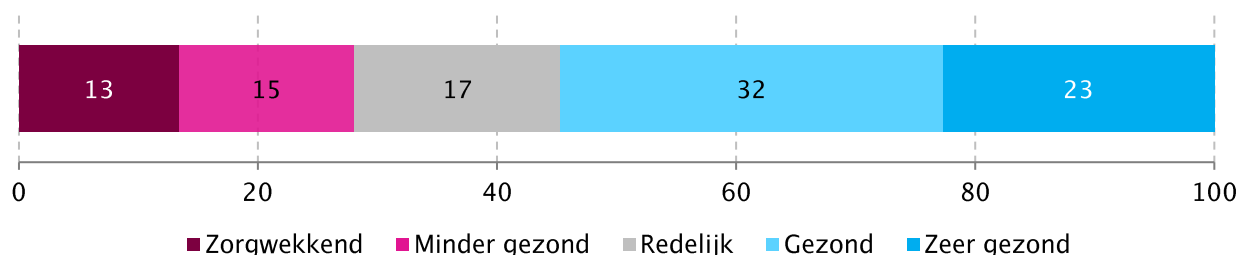
Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen van de coronacrisis voor sportbonden, september 2021.

Ongeveer 28 procent van de sportbonden geeft aan de huidige financiële situatie, op peilmoment september 2021, als zorgwekkend of minder gezond te ervaren (figuur 7.4). Daaraan liggen verschillende redenen ten grondslag, blijkt uit de toelichting die sportbonden geven (niet in figuur). Behalve dat sportbonden aangeven dat financiële overheidssteun belangrijk is om verlies te voorkomen, gaat het

daarbij vooral om teruglopende ledenaantallen en het gegeven dat sportcompetities in het sportseizoen 2020/ 2021 goeddeels geen doorgang konden vinden.

Bijna twee op de tien sportbonden (17%) omschrijven de huidige financiële situatie als redelijk. Ruim de helft van de sportbonden (55%) geeft aan in financieel opzicht op dit moment gezond of zeer gezond te zijn. Met het opheffen van de coronamaatregelen per 25 september jongstleden is dat een optimistisch stemmend gegeven. Niettemin moet deze constatering wel met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, onder andere omdat de omzetsderving van sportbonden in 2021 nog niet bekend is. Deze rapporteert het Mulier Instituut in de vijfde Monitor Sport en corona.

Figuur 7.4 Beschrijving huidige financiële situatie volgens sportbonden, peilmoment september 2021 (in gewogen procenten, n=26)



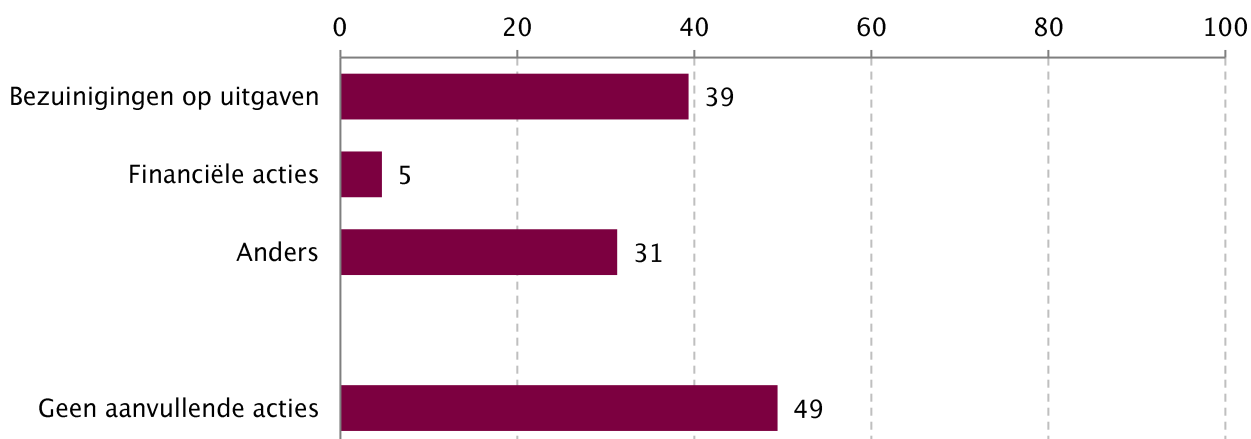
Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen van de coronacrisis voor sportbonden, september 2021.

Eigen vermogen

Dat sportbonden hun financiële situatie overwegend als redelijk of (zeer) gezond beschrijven, heeft onder andere als gevolg dat ongeveer de helft van de sportbonden (49%) momenteel (september 2021) geen aanvullende acties onderneemt om het eigen vermogen in stand te houden of te verbeteren (figuur 7.5). In de derde Monitor Sport en corona ondernamen nagenoeg zeven op de tien sportbonden geen acties om hun eigen vermogen in stand te houden of te verbeteren. Er is dus sprake van een lichte daling.

Een ander verschil met de derde monitor is dat in september 2021 meer sportbonden bezuinigen op hun uitgaven (39% versus 19%). Slechts enkele bonden (5%) ondernemen in september 2021 financiële acties om hun eigen vermogen in stand te houden of te verbeteren. Andere acties die 31 procent van de bonden onderneemt, zijn het werven van sponsors, leden en fondsen, en het creëren en implementeren van nieuwe verdienmodellen.

Figuur 7.5 Acties die sportbonden ondernemen om het eigen vermogen te verbeteren of in stand te houden, peilmoment september 2021 (in gewogen procenten, n=26)



Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen van de coronacrisis voor sportbonden, september 2021.

Waar figuur 7.5 betrekking heeft op acties die sportbonden in september 2021 plegen, gaat figuur 7.6 over financiële acties die sportbonden in 2022 verwachten te plegen om het eigen vermogen te verbeteren of te behouden. Vier op de tien sportbonden (41%) verwachten in 2022 geen acties te hoeven ondernemen (figuur 7.6).

Vergeleken met de huidige situatie verwachten sportbonden in 2022 iets vaker te moeten bezuinigen (44% versus 39%). Twee op de tien sportbonden (20%) verwachten daarnaast de contributie te moeten verhogen. Andere acties die sportbonden in 2022 verwachten te plegen om hun eigen vermogen te consolideren of verbeteren, zijn net als in september 2021 vooral gericht op het werven van leden en fondsen. Ook ‘ondernemen en innoveren’ is meermaals benoemd. Sportbonden vinden het belangrijk om, nu het beoefenen van sport in verenigingsverband weer mogelijk is, leden tevreden te stellen, zodat zij niet geneigd zijn om hun lidmaatschap op te zeggen.

Figuur 7.6 Te verwachten acties van sportbonden in 2022 om het eigen vermogen in stand te houden of te verbeteren (in gewogen procenten, n=26)



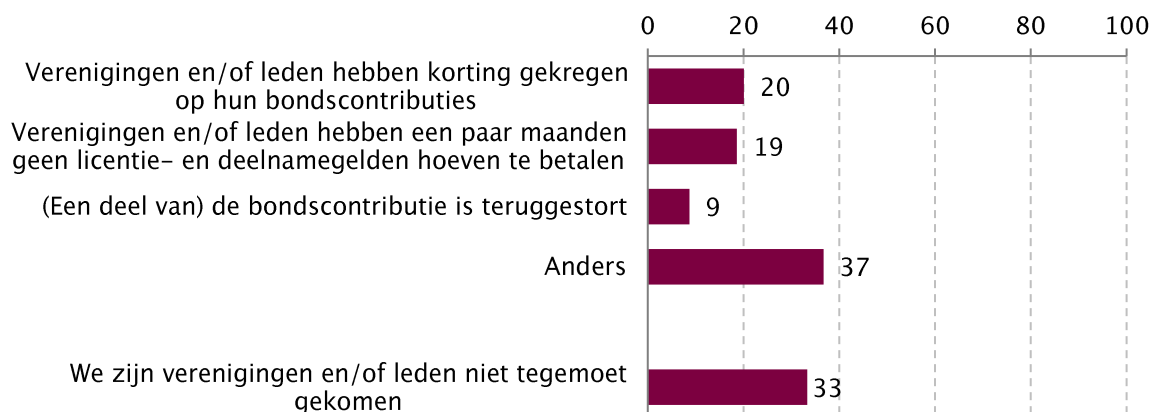
Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen van de coronacrisis voor sportbonden, september 2021.

Tegemoetkoming leden

Een derde van de sportbonden (33%) kwam verenigingen en/of individuele leden in de eerste helft van 2021 niet tegemoet in de contributie (figuur 7.7). Ongeveer twee op de tien sportbonden (20%) kwamen leden tegemoet met korting op bondscontributies of het uitstellen van het betalen van licentie- en

deelnamegelden. Vier op de tien sportbonden (37%) ondernamen tegemoetkomingsacties die anders van aard waren dan de gegeven antwoordcategorieën. Ook deze categorie ‘anders’ wordt echter gedeels gevormd door bonden die aangeven verenigingen financieel tegemoet te komen door inschrijfgeld aan leden terug te betalen en korting te verschaffen op het bondslidmaatschap.

Figuur 7.7 Wijzen waarop sportbonden verenigingen en individuele leden tegemoetkwamen in de eerste helft van 2021 (in gewogen procenten, n=26)



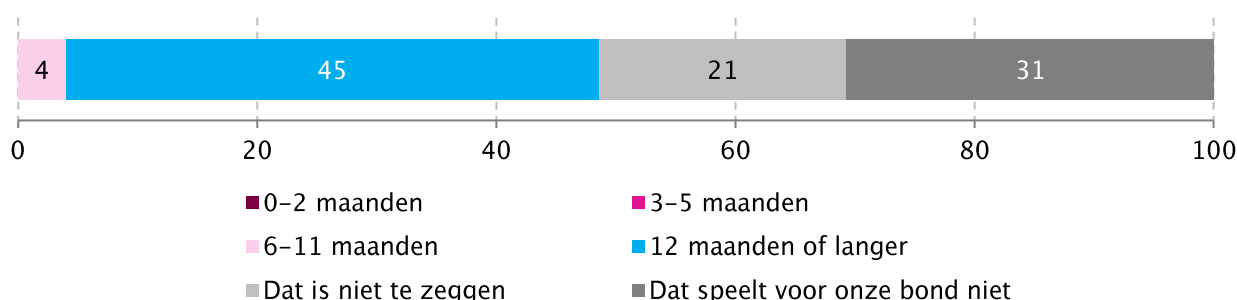
Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen van de coronacrisis voor sportbonden, september 2021.

Blik vooruit

Iets minder dan de helft van de sportbonden geeft op basis van de financiële situatie in september 2021 aan de continuïteit voor twaalf maanden of langer te kunnen handhaven (45%). Geen enkele sportbond verwacht de continuïteit de komende vijf maanden niet te kunnen handhaven. Slechts een enkele bond verwacht de continuïteit zes tot elf maanden te kunnen handhaven.

Anders dan in de derde Monitor Sport en corona konden bonden in de vraag voor figuur 7.7 ‘Dat speelt voor onze bond niet’ als antwoord aankruisen. De meeste bonden die hun continuïteit voor langer dan twaalf maanden kunnen waarborgen, hebben die antwoordcategorie aangekruist.

Figuur 7.7 Termijn waarop sportbonden verwachten hun continuïteit te kunnen waarborgen (in gewogen procenten, n=26)

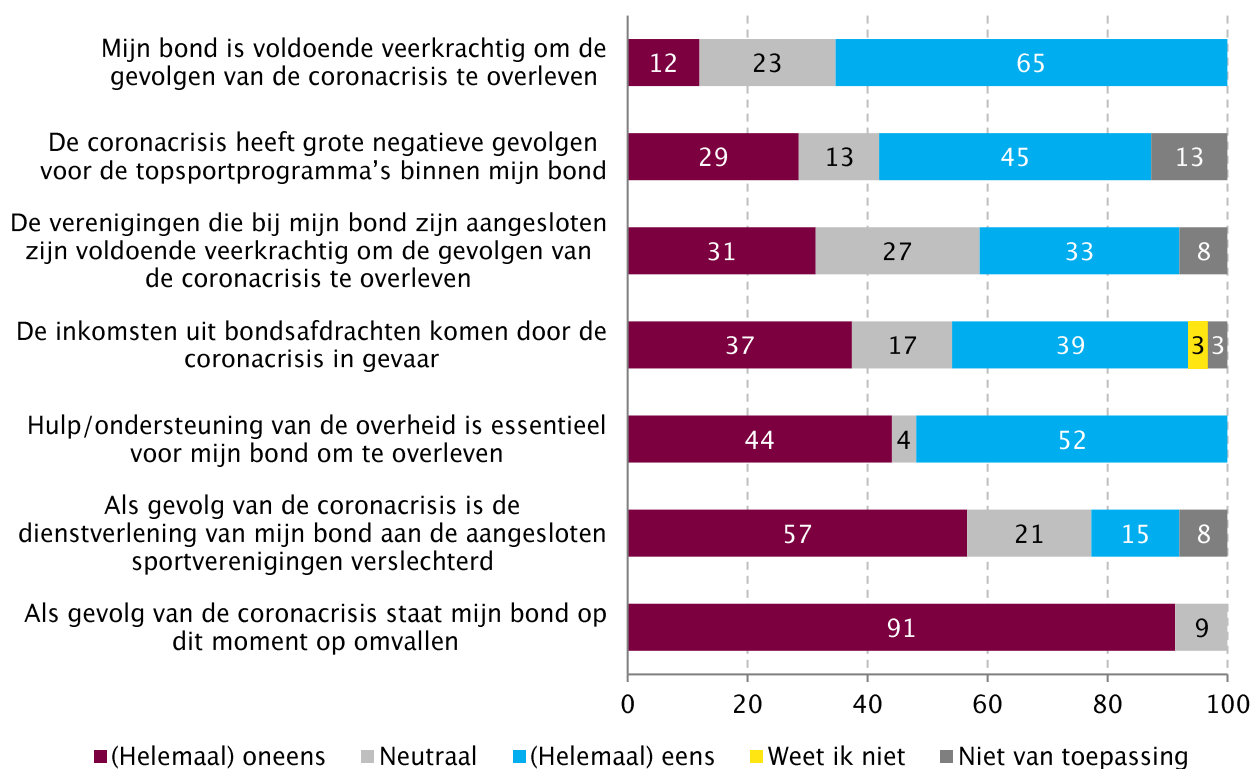


Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen van de coronacrisis voor sportbonden, september 2021.

21 procent van de bonden geeft aan niet te kunnen zeggen hoe lang de continuïteit te waarborgen is (figuur 7.7). Voor drie op de tien bonden is de vraag of de continuïteit kan worden gewaarborgd niet aan de orde. Beide resultaten moeten vooral positief geïnterpreteerd worden, zoals naar voren komt in figuur 7.8. 91 procent van de sportbonden geeft namelijk aan niet op omvallen te staan als gevolg van de

coronacrisis (figuur 7.8). Daarnaast is twee derde van de sportbonden (65%) voldoende veerkrachtig om de coronacrisis te overleven. Hulp en ondersteuning van de overheid is daarbij voor 52 procent van de bonden essentieel. Ook in de derde Monitor Sport en corona bleken sportbonden veerkrachtig en nauwelijks op omvallen te staan, maar daartoe wel afhankelijk te zijn van hulp en ondersteuning van de overheid.

Figuur 7.8 Verwachtingen voor de toekomst volgens sportbonden (in gewogen procenten, n=26)



Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen van de coronacrisis voor sportbonden, september 2021.

7.2 NOC*NSF

Het vertalen van de maatregelen naar de sport

NOC*NSF heeft zich vanaf het begin van de coronacrisis ingespannen om de coronamaatregelen (zie bijlage 1 voor een overzicht) te vertalen naar sportorganisaties.⁷⁷

Tot en met 24 september 2021 was het Protocol Verantwoord Sporten in Nederland van kracht. NOC*NSF heeft dit protocol opgesteld in samenwerking met Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) en het Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS).⁷⁸ Aan de hand van dit protocol hebben bonden en andere uitvoerende partijen (sportspecifieke) protocollen op maat opgesteld, om samen te kunnen sporten binnen de richtlijnen van het RIVM. De protocollen werden steeds aangepast aan de veranderende coronamaatregelen. Om sportverenigingen en -aanbieders te ondersteunen is op basis van het protocol een communicatiepakket ontwikkeld met voorlichtingsmaterialen. Dit pakket bestaat uit

⁷⁷NOC*NSF (2021). [Coronavirus: huidige maatregelen voor de sportactiviteiten in Nederland](#).

⁷⁸NOC*NSF (2021). [Protocol Verantwoord Sporten](#).

voorlichtingsposters en informatieborden die steeds geüpdatet werden. Sinds 25 september was het protocol in lijn met de in de vorige alinea beschreven landelijke maatregelen.

Sportverenigingen moeten alert zijn op (het correct uitvoeren van) de coronamaatregelen die van kracht zijn. NOC*NSF en sportbonden hebben de zogeheten toolkit coronamaatregelen ontwikkeld om verenigingen daarbij te ondersteunen. Per (publieke) ruimte in en rondom sportaccommodaties - zoals kantines, zwembaden, speelvelden, tribunes en kleedkamers - bevat de toolkit tips, adviezen en communicatiemateriaal. Tot dit communicatiemateriaal behoren posters, afbeeldingen en stickers die verenigingen kunnen gebruiken.⁷⁹ NOC*NSF heeft verder een checklist met aandachtspunten voor financiële en accommodatiezaken gepubliceerd.⁸⁰ Deze bevat algemene tips en richtlijnen voor verenigingen. Ook is er een overzicht van financiële regelingen voor sportclubs. Recent sprak NOC*NSF, net als de KNVB, zich uit tegen de maatregelen van het demissionaire kabinet om alleen te mogen sporten met een coronatoegangsbewijs. Zij uitten daarbij grote twijfels over de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van het controleren van deze bewijzen en gaven aan dat het moeten overleggen van een coronatoegangsbewijs door sporters, het beoefenen van sport minder laagdrempelig maakt. Uiteindelijk is besloten dat het coronatoegangsbewijs alleen bij de georganiseerde binnensport, en dus niet bij amateursport in de buitenlucht, verplicht is.

De gevolgen voor de organisatie NOC*NSF

NOC*NSF heeft als koepelorganisatie een spilfunctie in de coronacrisis. Naast te hebben gewerkt aan zijn reguliere takenpakket in het kader van sportparticipatie, ondersteunde NOC*NSF verenigingen bij het implementeren van maatregelen en het in kaart brengen van knelpunten uit de verenigingspraktijk. De coronacrisis bracht voor NOC*NSF ook extra werkzaamheden op het gebied van topsport teweeg. Het doorgaan van de Olympische Spelen onder een strikt corona-regime heeft de organisatie voor uitdagingen geplaatst. Zeker nu door uitstel van de zomerspelen de voorbereiding ervan deels samen is komen te vallen met voorbereidingen die worden getroffen voor de winterspelen van 2022.

Verder had de coronacrisis voor NOC*NSF ook impact op zijn werkzaamheden bij internationale evenementen die wel door konden gaan in Nederland, onder meer op het gebied van de inkomende buitenlandse delegaties. Daarnaast zijn er zorgen **over de impact van corona op de (programma's voor) talentontwikkeling**. NOC*NSF heeft tot slot extra inzet moeten plegen op het vlak van *public affairs*. Het ging daarbij onder meer om het uitwerken en implementeren van maatregelen die sportorganisaties in het kader van de coronacrisis compenseren.

De financiële consequenties van de extra werkzaamheden vielen voor NOC*NSF mee voor wat betreft de inkomsten vanuit de Nederlandse Loterij en 'het Rijk'. Echter, op het gebied van sponsoring waren er wel degelijk minder inkomsten dan begroot. De coronacrisis heeft NOC*NSF en sportbonden achterban gedwongen om onderlinge contacten aan te halen en versterken. Hetzelfde geldt voor contacten tussen NOC*NSF en andere sectorpartners. Vaak en intensief digitaal overleggen hebben ervoor gezorgd dat deze onderlinge contacten daadwerkelijk zijn verbeterd.

⁷⁹ NOC*NSF (2021). [De toolkit coronamaatregelen helpt jouw club op weg!](#)

⁸⁰ NOC*NSF (2021). [Coronavirus en sport: checklists en hulpmiddelen voor sportclubs.](#)

7.3 Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS)

Een relatief nieuwe organisatie binnen de ondersteuningsstructuur van de sport is het Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS). Op 18 juni 2021 werd het POS formeel een stichting. Het POS behartigt de belangen van zestien brancheorganisaties. Deze brancheorganisaties vertegenwoordigen sportondernemers van airsoftcentra, biljartcentra, budosportscholen, buitensportbedrijven, dansscholen, fitnesscentra, golfbanen, hippische sportcentra, klim- en bergsportcentra, skatecentra, indoorskicentra, squashcentra, vechtsportcentra, watersportcentra, yogacentra en zwembaden. Naar schatting zijn dit 6.100 sportaanbieders. Volgens cijfers van het POS sporten er jaarlijks circa 7 miljoen sporters bij deze ondernemende sportaanbieders en werken er in totaal bijna 115.000 mensen. Pre-corona draaiden de ondernemende sportaanbieders in totaal een jaarmzet van circa 4,8 miljard euro, naar inschatting van het POS.

Het POS heeft in de periode van juli tot en met september geen financiële gevolgen van de coronacrisis ervaren, aangezien het POS in deze periode zonder budget werkte. Het POS heeft zijn achterban van sportondernemers ondersteund door samen met NOC*NSF, de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) en het Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS) te werken aan een heropeningsplan voor de sport. Dat uitte zich concreet in het interpreteren van de gevolgen van coronamaatregelen voor sportondernemers, het schrijven van protocollen aan de hand waarvan sportondernemers geleidelijk hun activiteiten konden hervatten, en het communiceren van veranderingen in aan de coronacrisis gerelateerde maatregelen naar sportondernemers.

De coronacrisis en de gevolgen daarvan zijn de afgelopen maanden minder dominant geworden in de werkzaamheden van het POS. De focus van het POS lag voornamelijk op twee activiteiten. Ten eerste is het POS geformaliseerd tot een stichting. Het POS schreef in dat kader een ontwikkelplan waarin het ingaat op de kerntaken van het POS en (het borgen van) zijn positie in de ondersteuningsstructuur van de sport in Nederland. Op basis van advies van de Nederlandse Sportraad heeft het POS de afgelopen maanden als tweede hoofdactiviteit gewerkt aan het instellen van een overleg waarin de gehele sector van sport en bewegen (krachtiger) vertegenwoordigd is richting de overheid. Het POS werkt hierin samen met NOC*NSF.

7.4 Gemeenten

Ondersteuning sportaanbieders door gemeenten

Exploitatie ijsbanen en zwembaden

Om de financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor exploitanten van zwembaden en ijsbanen, waaronder gemeenten, te verzachten, had de Rijksoverheid de Specifieke Uitkering Ijsbanen en Zwembaden (SPUK IJZ) ingesteld. De SPUK IJZ was verdeeld over twee perioden: het kalenderjaar 2020 (SPUK IJZ 2020) en de eerste helft van 2021 (SPUK IJZ Q1 en Q2 2021). De regeling was alleen aan te vragen door gemeenten, maar die konden dat wel voor de vooraf geselecteerde exploitanten in de gemeente doen. In hoofdstuk 8 wordt de SPUK IJZ-regeling verder beschreven en wordt aangegeven in hoeverre deze is gebruikt door gemeenten. Daaruit komt onder andere naar voren dat een groot deel van de gemeenten een aanvraag heeft gedaan voor de SPUK IJZ.

Uit een uitvraag in het gemeentepanel van de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) van september 2021 komt naar voren dat gemeenten overwegend tevreden zijn over de SPUK IJZ.⁸¹ Meer dan acht op de tien gemeenten, die gebruik hebben gemaakt van de SPUK IJZ, zijn (zeer) tevreden over deze regeling. 15 procent van de gemeenten geeft aan tevreden noch ontevreden over de SPUK IJZ te zijn. Tevredenheid onder gemeenten hoeft niet te betekenen dat zij het budget dat de SPUK IJZ uitkeert toereikend vinden om de exploitatiekosten van ijsbanen en/of zwembaden te compenseren.

Ongeveer de helft van de gemeenten gaf namelijk aan niet te weten of de SPUK IJZ in de eerste helft van 2021 toereikend gaat zijn. Hiervoor zijn verschillende mogelijke verklaringen. Allereerst kan dit te maken hebben met het tijdsplan van de regeling. De eerste ronde van de SPUK IJZ (2020) had betrekking op een heel jaar, terwijl de SPUK Q1 en Q2 2021 betrekking heeft op een halfjaar. Dit kan de verantwoording van het exploitatietekort ingewikkelder maken. Wat daarnaast in de verantwoording mee kan spelen is dat gemeenten namens een andere exploitant in de gemeente een aanvraag kunnen doen. Hierdoor kan het zijn dat de exploitant stukken aanlevert ter verantwoording, maar of de tegemoetkoming genoeg gaat zijn lastig in te schatten is voor de gemeente. Verder moet de gemeente de SPUK IJZ gelden na toekenning ook bij de exploitanten zien te krijgen. Gemeenten waren vrij om te bepalen hoe ze dat zouden aanpakken (huurkorting, subsidie etc.), maar zoals in hoofdstuk 8 verder toegelicht wordt, is het soms afwachten wat voor consequenties dit heeft voor de overige steunmaatregelen waarvoor de exploitant een aanvraag heeft ingediend. Tot slot hebben de meeste exploitanten naast het zwembad andere accommodaties in de portefeuille, bijvoorbeeld een sporthal of vergaderruimten. Deze vallen buiten de SPUK IJZ regeling, maar kunnen wel bepalend zijn voor de financiële gezondheid van de exploitant.

De SPUK IJZ is gaandeweg de coronacrisis aangepast. Het merendeel van de gemeenten (64%) gaf aan niet te weten of de uitkering hiermee is verbeterd. 23 procent van de gemeenten vindt de uitkering verbeterd noch verslechterd en iets meer dan één op de tien verenigingen vindt de regeling verbeterd.

Kwijtschelden huur sportverenigingen

Gemeenten kunnen sportaanbieders op diverse manieren financieel ondersteunen. Een van die manieren is het kwijtschelden van de huur voor sportverenigingen. Om verhuurders, waaronder gemeenten, hiervoor te compenseren heeft het ministerie van VWS de regeling Tegemoetkoming verhuurders sportaccommodaties (kortweg TVS) in het leven geroepen. Verhuurders die de huur van een sportaccommodatie kwijtschelden omdat deze accommodatie vanwege de coronamaatregelen niet door amateursportorganisaties gebruikt kon worden, konden ter compensatie voor deze misgelopen huurinkomsten een aanvraag indienen voor een TVS-subsidie. Wel kwam een verhuurder alleen in aanmerking voor een tegemoetkoming als de huur daadwerkelijk is kwijtgescholden in de periode waarvoor de tegemoetkoming is aangevraagd. In hoofdstuk 8 wordt de TVS-regeling verder beschreven en wordt aangegeven in hoeverre deze is gebruikt door gemeenten.

Ongeveer 85 procent van de gemeenten die gebruik maakten van de TVS-regeling is (zeer) tevreden over deze steunmaatregel.⁸² 60 procent van de gemeenten geeft aan dat het uitgekeerde budget toereikend is om te compenseren voor de gedeelde huuropbrengsten van sportverenigingen in de eerste helft van 2021. 23 procent van de gemeenten vindt dat het aangevraagde budget ontoereikend is. Dat komt ofwel doordat gemeenten vinden dat zij onvoldoende worden gecompenseerd, ofwel doordat gemeenten zien dat verenigingen meer hulp nodig hebben dan alleen het kwijtschelden van huur. De TVS-regeling is echter zo

⁸¹ Gemeentepanel Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), september 2021 (n=135).

⁸² Gemeentepanel Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), september 2021 (n=135).

opgezet dat die alleen compenseert voor de huurgelden en niet voor andere doorlopende kosten van sportverenigingen waarvoor andere steunmaatregelen mogelijk uitkomst kunnen bieden. Verder geven gemeenten aan dat de TVS-regeling alleen bestemd is voor verenigingen en niet voor andersoortige sport- en beweegaanbieders. Dat klopt, maar dat betekent niet dat het budget van de regeling ontoereikend is, maar dat zij de regeling graag ook in zouden zetten voor het compenseren van andere sport- en beweegorganisaties.

De TVS-regeling is net als de SPUK IJZ aangepast tijdens de coronacrisis. Ongeveer een kwart van de gemeenten vindt dat de regeling met deze aanpassingen is verbeterd. Daar staat tegenover dat iets minder dan twee op de tien gemeenten vinden dat de regeling (sterk) verslechterd is.

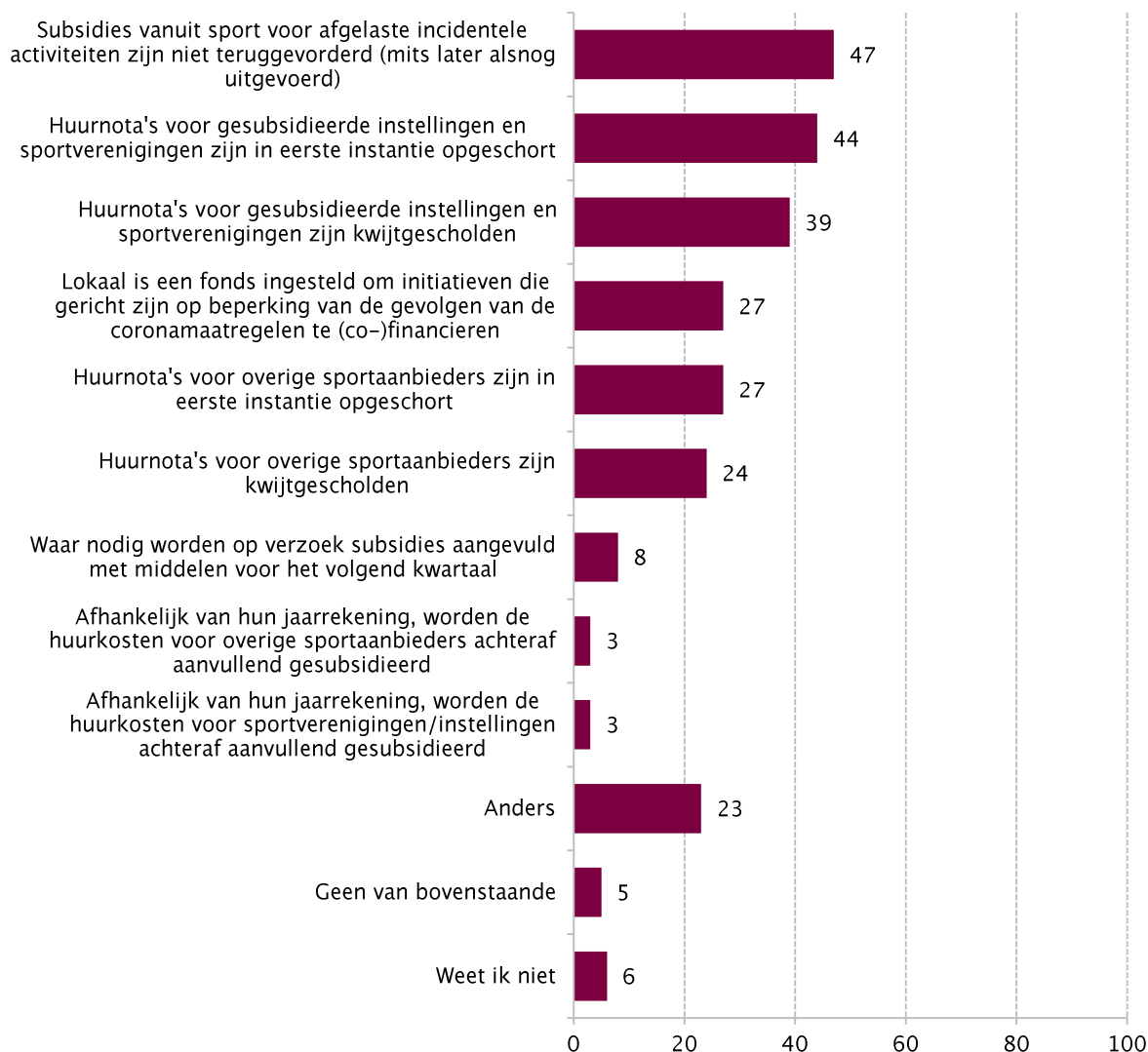
Overige ondersteuning door gemeenten zelf

Ruim een derde van de gemeenten ontving naast de TVS-regeling geen andere hulpvragen van verenigingen. Daarentegen heeft meer dan de helft van de gemeenten wel een dergelijke andere hulpvraag ontvangen. In figuur 7.9 is te zien welke maatregelen gemeenten troffen om sportaanbieders te compenseren.

De meeste gemeenten ondersteunden sportaanbieders door subsidies voor afgelaste incidentele **activiteiten niet terug te vorderen (47%) en huurnota's voor gesubsidieerde** instellingen en sportverenigingen op te schorten (44%) of kwijt te schelden (39%; figuur 7.9). In mindere mate hebben **gemeenten ook de huurnota's voor overige sportaanbieders opgeschort of kwijtgescholden en een lokaal** fonds opgericht om initiatieven gericht op het beperken van de gevolgen van de coronacrisis te (co-)financieren. Weinig gemeenten kozen ervoor om subsidies vooruit te betalen met middelen voor het volgende kwartaal en om op basis van een jaarrekening achteraf alsnog de huurkosten van sportaanbieders (waaronder sportverenigingen) aanvullend te subsidiëren.

Ongeveer een kwart van de gemeenten trof maatregelen die vallen onder de antwoordcategorie 'anders'. Het ging daarbij hoofdzakelijk om het oprichten van een coronaherstelfonds. Ook waren er gemeenten die belastingen en erfpacht compenseerden en kwijtscholden en die (eenmalig) extra subsidie aan sportaanbieders uitkeerden.

Figuur 7.9 Andere maatregelen dan de TVS en SPUK IJZ die gemeenten hebben ingesteld voor sportaanbieders om te compenseren voor de schade door de coronamaatregelen (in procenten, meerdere antwoorden mogelijk, n=135)



Bron: Mulier Instituut/VSG, Gemeentepanel Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), september 2021.

7.5 Onderzoeks- en innovatie-instellingen

Onderzoeks- en innovatie-instellingen hebben momenteel veel aandacht voor de coronacrisis. Zo loopt via Sportinnovator het nodige aan Covid-19-projecten, waaronder projecten gericht op de thematiek sport en corona. De onderzoeken zijn deels fundamenteel wetenschappelijk van aard, maar deels ook praktijkgericht, om organisaties bij hun dagelijkse activiteiten en bedrijfsvoering met (onderbouwde) kennis te ondersteunen bij de omgang met (de maatregelen tegen het verspreiden van) het coronavirus.

ZonMw is het zogeheten COVID-19 Programma gestart om diverse aspecten van sport en corona te onderzoeken. Zo is onderzoek verricht naar het thema veerkracht van de samenleving tijdens en na de coronapandemie. Tot dit thema behoren projecten die gericht zijn op de achterstanden en kansenongelijkheid die coronamaatregelen creëren, technologische en sociale innovaties die zijn ontstaan

in reactie op de coronacrisis, communicatie en media omtrent corona, en de implicaties van de toegenomen sociale distantie tussen mensen als gevolg van de coronacrisis.⁸³

Binnen de subsidieregeling ‘Wetenschap voor de Praktijk’ van het COVID-19 Programma is een aantal onderzoeksprojecten over sport en bewegen gestart. Deze gaan over:

- hoe het beweegaanbod zich aanpast aan de coronamaatregelen en welke gevolgen dat heeft voor kwetsbare personen;
- het stimuleren van sport en bewegen voor mensen met een ernstige psychische aandoening middels online sportaanbod;
- de invloed van grote (hardloop)evenementen op coronabesmettingen;
- de gevolgen van het openstellen van sportscholen en sportvelden voor het gedrag en de coronaklachten van mensen.⁸⁴

Tot slot zijn er binnen het COVID-19 Programma van ZonMw studies verricht naar hoe de negatieve gevolgen van de coronacrisis te beperken zijn.⁸⁵

In deze paragraaf zijn de hoofdthema’s en een aantal voorbeeldstudies uitgelicht van coronagerelateerd onderzoek dat in Nederland plaatsvindt. Een volledig overzicht van onderzoeks- en innovatieprojecten is opgenomen in bijlage 5.

⁸³ ZonMw (2021). [Veerkracht van de samenleving.](#)

⁸⁴ ZonMw (2021). [Wetenschap voor de praktijk.](#)

⁸⁵ ZonMw (2021). [Creatieve oplossingen op het gebied van sport en bewegen.](#)

8. De financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector

Peter van Eldert

In dit hoofdstuk laten we zien wat de actuele ontwikkelingen zijn in de bedrijvigheid in de sport. Daarnaast geven we een actualisatie van het gebruik van de financiële steunmaatregelen door de sportsector op basis van updates in de registraties. In tegenstelling tot de vorige edities van de Monitor Sport en corona maken we in deze monitor geen doorberekening van de financiële schade voor de sport over de afgelopen periode. Dit doen we in de volgende Monitor Sport en corona (die naar verwachting na in het najaar van 2022 verschijnt) in één keer voor het kalenderjaar 2021.

Samenvatting en conclusie

De bedrijvigheid in de sport komt weer op gang. Voor het eerst sinds de uitbraak van het coronavirus lag in het derde kwartaal van 2021 het aandeel ondernemers dat de omzet of het aantal medewerkers zag toenemen hoger dan het aandeel dat een afname zag. De meeste ondernemers verwachtten dat deze toename in het derde kwartaal zou voortduren. Uiteraard liggen er nog de nodige uitdagingen te wachten voor de ondernemers, met betalingsverplichtingen die nog voldaan moeten worden, belemmeringen bij het aantrekken van nieuwe arbeidskrachten en de mogelijke terugbetaling van coronasteun. Desondanks zijn de ondernemers in augustus relatief positief over het terugkeren naar het capaciteitsniveau van voor de coronacrisis en zijn er vooral nog geen signalen dat het aantal faillissementen in de sport toeneemt.

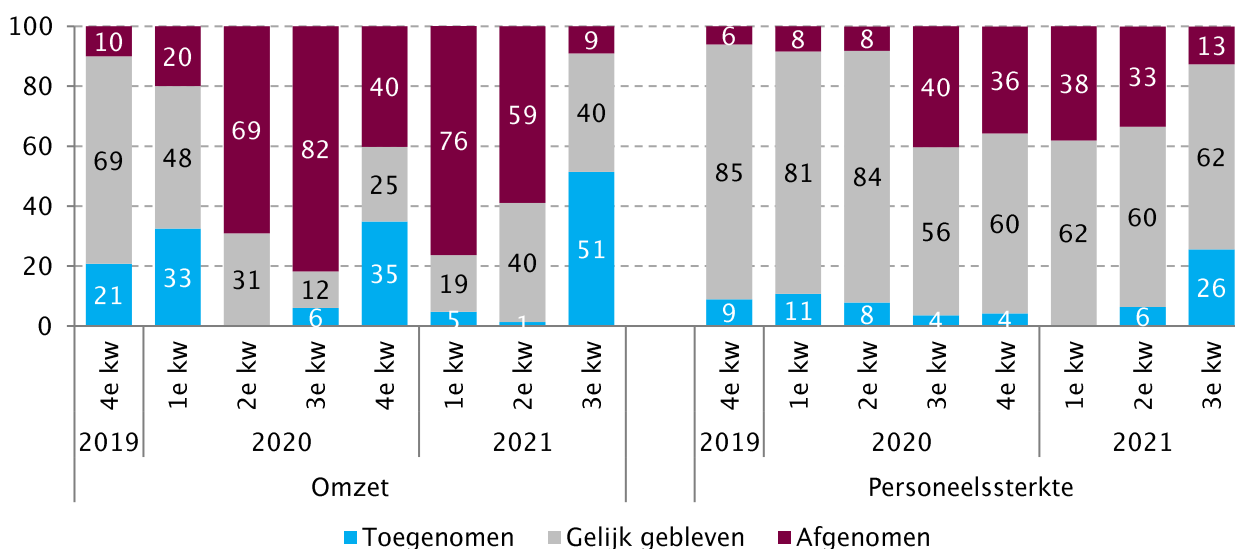
In totaal heeft de sportsector in 2020 zo'n 619 miljoen euro ondersteuning ontvangen vanuit de financiële steunmaatregelen (generieke en sportspecifieke steunmaatregelen samen). Volgens de voorlopige stand van zaken tot en met begin november 2021 komt daar over 2021 nog eens 451 miljoen euro bij. Aangezien voor 2021 nog gegevens over een aantal maatregelen ontbreken, zal de eindstand over 2021 hoger uitvallen. Daarnaast zijn er enkele steunmaatregelen waarvan het effect voor de sportsector lastiger te kwantificeren is of waarvan geen geregistreerde bedragen beschikbaar zijn. Zo zijn via de Tozo-regeling flink wat zelfstandigen binnen de sport financieel ondersteund en hebben veel organisaties binnen de sportsector gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot uitstel van de betaling van belasting. De uitstel van belastingbetaling heeft bedrijven in de sportsector op korte termijn wat ademruimte gegeven, maar uiteindelijk zal de belasting toch betaald moeten worden.

Doordat nu de gegevens beschikbaar zijn van alle steunmaatregelen die op 2020 betrekking hadden, kan de schatting van de nettoschade voor de breedtesport over 2020 uit de vorige Monitor Sport en corona geüpdatet worden. Destijds raamden we de totale omzetsderving voor de breedtesport op ruim 1,8 miljard euro, de kostenbesparing op 782 miljoen euro en kwam, met de oude tussenstand van de steunmaatregelen, de nettoschade uit op ruim 500 miljoen euro. Met het nieuwe bedrag aan steun over 2020 van 619 miljoen euro komt de nettoschade voor de breedtesport in 2020 naar schatting uit op 452 miljoen euro.

8.1 Bedrijvigheid in de sport

Vanaf eind mei is de sportsector stapsgewijs opengegaan, waardoor steeds meer mogelijk werd voor de ondernemers in de sportsector.⁸⁶ Dit is terug te zien in de positieve signalen over de bedrijvigheid die uit de sportsector naar voren komen. Zo bleek uit de julipeiling van de Conjunctuurenquête (COEN) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) dat de omzet en personeelssterkte⁸⁷ volgens ondernemers binnen de sportsector een positieve ontwikkeling hadden doorgemaakt in de drie voorafgaande maanden (april, mei en juni). Voor het eerst sinds de uitbraak van het coronavirus lag het aandeel ondernemers dat de omzet of personeelssterkte zag toenemen hoger dan het aandeel dat een afname zag (figuur 8.1). Met name voor de omzet was een groot verschil te zien. De helft van de ondernemers (51%) zag een toename in de omzet in de drie maanden voorafgaand aan juli, terwijl slechts 9 procent een afname zag. Dit zegt overigens niks over of de omzet weer terug is op het niveau van voor de coronacrisis. Maar het geeft wel een signaal dat de bedrijvigheid in de sportsector weer op gang lijkt te komen.

Figuur 8.1 Door ondernemers binnen de sportsector (SBI 931 Sport) ervaren veranderingen in omzet en personeelssterkte in de drie voorafgaande maanden, bevraging aan het begin van het kwartaal (in procenten)



Bron: Conjunctuurenquête (COEN) CBS, oktober 2019, januari, april, juli en oktober 2020, januari, april en juli 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

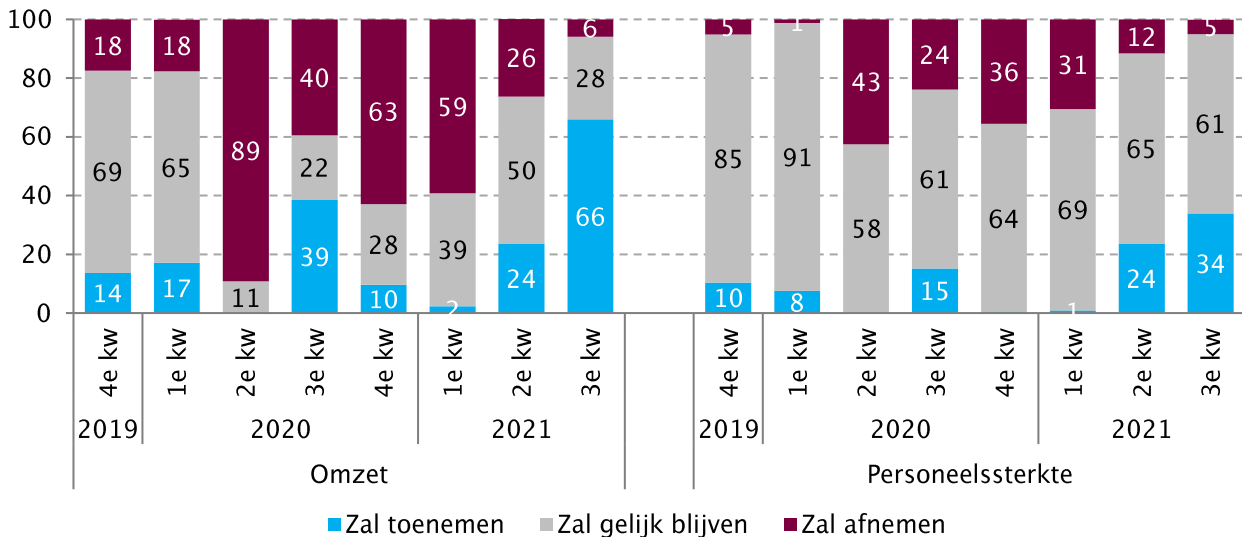
Dat de bedrijvigheid weer op gang lijkt te komen in de sport wordt ook gestaafd door de verwachtingen van de ondernemers binnen de sportsector over de drie maanden na het peilmoment van begin juli (juli, augustus en september). Twee derde van de ondernemers (66%) verwachtte in juli dat de omzet in deze periode zou toenemen en ongeveer een derde van de ondernemers (34%) verwachtte een stijging in de

⁸⁶ De definitie van 'ondernemers in de sportsector' die in dit hoofdstuk gehanteerd wordt verschilt met de definitie die in hoofdstuk 4 van deze monitor gehanteerd wordt. Waar in hoofdstuk 4 specifiek wordt gefocust op de ondernemende sportaanbieders, trekken we in hoofdstuk 8 de definitie breder naar alle ondernemers/bedrijven die binnen de cijfers van het CBS binnen de sportsector vallen. Hierdoor omvat de groep naast ondernemende aanbieders (fitnessondernemers e.d.) ook andere ondernemers, zoals organisatoren van sportevenementen of exploitanten van sportaccommodaties.

⁸⁷ De personeelssterkte verwijst naar het aantal werkzame medewerkers.

personeelssterkte (figuur 8.2). Deze verwachtingen zijn sinds de uitbraak van het coronavirus nog niet zo positief geweest.

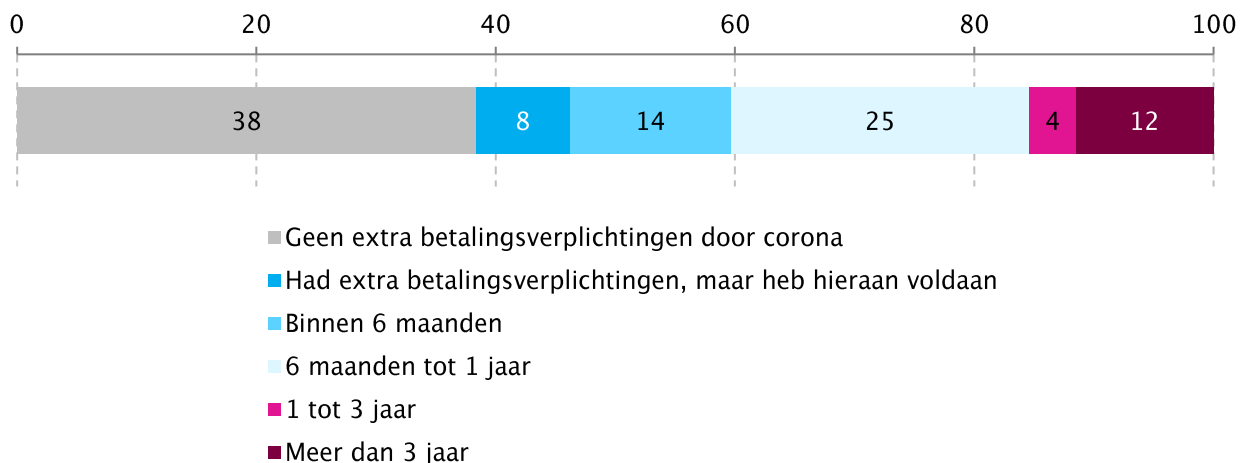
Figuur 8.2 Verwachtingen ondernemers binnen de sportsector (SBI 931 Sport) over de omzet en personeelssterkte voor de komende drie maanden, bevraging aan het begin van het kwartaal (in procenten)



Bron: Conjuncturenquête (COEN) CBS, oktober 2019, januari, april, juli en oktober 2020, januari, april en juli 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Uit een extra vragenblok van de COEN in juni 2021 blijkt dat ongeveer drie op de vijf ondernemers (62%) in de sector Sport en recreatie aan extra betalingsverplichtingen moesten voldoen als gevolg van de coronacrisis (figuur 8.3). Een deel van deze ondernemers (8%) heeft inmiddels aan deze betalingsverplichtingen voldaan, maar het grootste deel verwachtte in juni hier nog enkele maanden voor nodig te hebben. Daarbij geeft ruim een op de tien ondernemers (12%) in de sector Sport en recreatie aan nog meer dan drie jaar nodig te gaan hebben om aan alle betalingsverplichtingen te voldoen.

Figuur 8.3 De termijn waarop ondernemers binnen de sector Sport en recreatie (SBI 93) verwachten te voldoen aan de betalingsverplichtingen die zijn veroorzaakt door de situatie omtrent het coronavirus, peilmoment juni 2021 (in procenten)



Bron: Conjuncturenquête (COEN) CBS, juni 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Naast de betalingsverplichtingen die nog liggen te wachten op de ondernemers, bestaan er problemen bij het aantrekken van nieuwe arbeidskrachten. Dit probleem geldt overigens voor de gehele arbeidsmarkt. Zo meldde het CBS halverwege augustus dat de spanning op de arbeidsmarkt voor het eerst sinds het begin van de meting in 2003 zo hoog is opgelopen dat er meer vacatures zijn dan werklozen.⁸⁸ Specifiek voor de sector Sport en recreatie komt uit een extra vragenblok uit de septemberpeiling van de COEN naar voren dat slechts een derde van de ondernemers (32%) geen belemmeringen ervaart bij het voorzien in de personeelsbehoefte (figuur 8.4).

De belangrijkste belemmering die ondernemers in de sector Sport en recreatie noemen is dat potentiële arbeidskrachten kiezen voor werk buiten de sector. Mogelijk zitten hier ook arbeidskrachten bij die voor de coronacrisis in de sport werkzaam waren, maar omdat de sport dicht zat iets anders zijn gaan doen en daar zijn gebleven.

Figuur 8.4 Belangrijkste belemmeringen die ondernemers in de sector Sport en recreatie (SBI 931) ervaren bij het voorzien in de personeelsbehoefte, peilmoment september 2021 (in procenten)

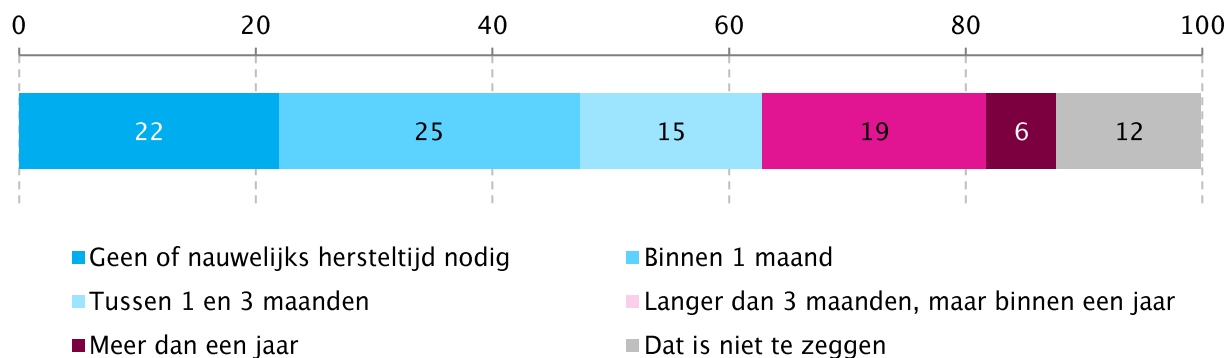


Bron: Conjunctuurenquête (COEN) CBS, september 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Ondanks de betalingsverplichtingen en problemen bij het aantrekken van nieuwe arbeidskrachten waren de ondernemers in de sector Sport en recreatie in augustus 2021 relatief positief over het mogelijk weer terugkeren naar het capaciteitsniveau van voor de coronacrisis. Uit een extra vragenblok uit de augustuspeiling van de COEN kwam naar voren dat ruim een op de vijf ondernemers (22%) aangaf geen of nauwelijks hersteltijd nodig te hebben als alle coronamaatregelen, inclusief de anderhalvemeterregel, versoepeld zouden worden (figuur 8.5). Een kwart verwachtte binnen één maand weer op het oude capaciteitsniveau te kunnen draaien. Ongeveer een op de vijf ondernemers (19%) heeft mogelijk nog wel een jaar nodig om weer terug te zijn op het oude niveau; 6 procent verwacht hier langer dan een jaar voor nodig te hebben.

⁸⁸ CBS (2021, 17 augustus). [Meer vacatures dan werklozen in tweede kwartaal.](#)

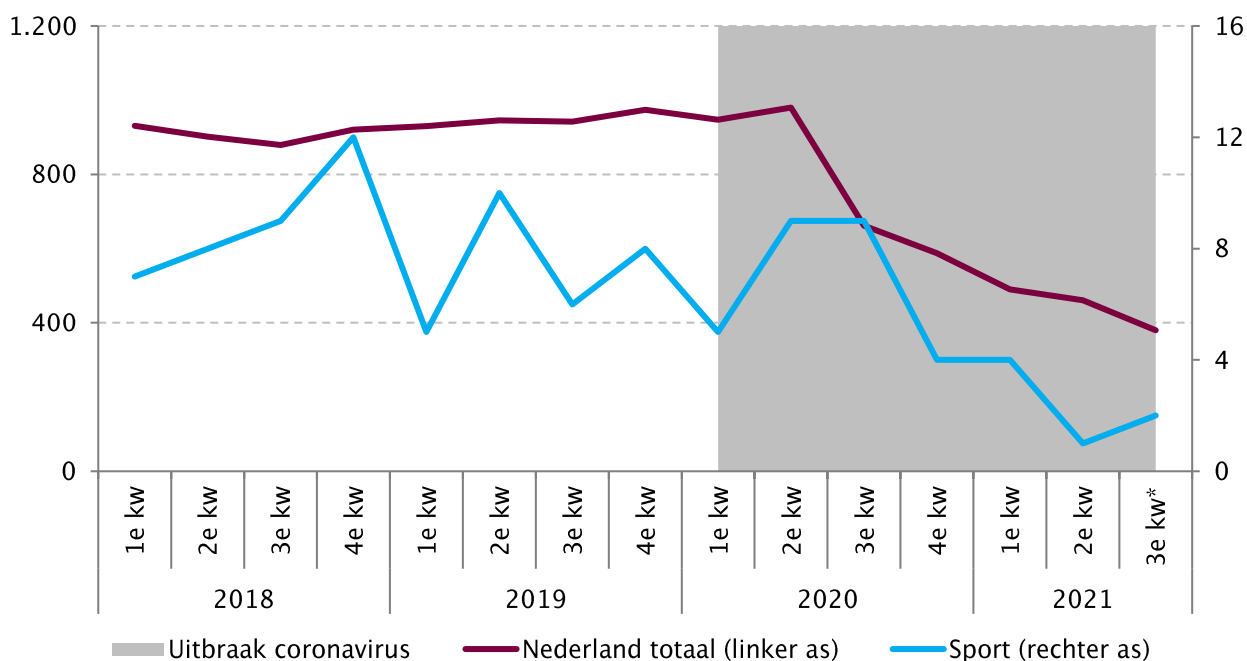
Figuur 8.5 Termijn waarop ondernemers in de sector Sport en recreatie (SBI 931) verwachten weer op hetzelfde capaciteitsniveau te draaien als voor de coronacrisis als alle coronamaatregelen versoepeld zijn, peilmoment augustus 2021 (in procenten)



Bron: Conjuncturenquête (COEN) CBS, augustus 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Zowel op landelijk niveau als specifiek voor de sportsector lijkt het aantal faillissementen af te nemen (figuur 8.6). Het kan zijn dat bedrijven en organisaties niet failliet gaan, maar (tijdelijk) stoppen. Dan verdwijnen er wel organisaties, maar is dit niet zichtbaar in de statistieken over faillissementen. Verder is het mogelijk dat met het huidige pakket aan steunmaatregelen bedrijven overeind gehouden worden die anders wellicht al failliet waren gegaan. Daarnaast speelt mee dat het CBS voor de statistieken van de ontwikkeling van het aantal bedrijven een selectie maakt op economisch actieve organisaties met minstens één werkzame persoon. Voor de sportsector vallen dan al veel organisaties af, doordat deze grotendeels op vrijwilligers draaien. In de volgende peiling van de Monitor Sport en corona proberen we de ontwikkeling van het aantal bedrijven via een andere weg accurater in beeld te brengen.

Figuur 8.6 Ontwikkeling aantal faillissementen, totaal voor Nederland en binnen de sportsector (SBI 931 Sport), per kwartaal (in absolute aantallen)



Bron: CBS (statline), oktober 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Voorlopige cijfers.

8.2 Steunmaatregelen

De generieke steunmaatregelen zijn op 27 mei 2021 verlengd tot en met het derde kwartaal van 2021.⁸⁹ Ongeveer een maand later werd in de kamerbrief van 29 juni 2021 aangegeven dat het kabinet verwachtte dat dit voorlopig de laatste verlenging van het steun- en herstelpakket zou zijn.⁹⁰ Op 30 augustus 2021 werd dit bevestigd met de aankondiging dat per 1 oktober 2021 het generieke steunpakket zou worden stopgezet.⁹¹

Doordat de beperkende maatregelen grotendeels zijn opgeheven, draait de economie weer volop en zijn steunmaatregelen niet meer nodig. Het steunpakket gaat volgens het kabinet anders het economisch herstel in de weg zitten. Enkele aanvullende financiële regelingen voor sectoren die nog steeds te maken hebben met beperkende maatregelen lopen na 1 oktober 2021 nog wel door, maar dit geldt niet voor de sportsector.

In deze paragraaf worden de maatregelen kort beschreven en de beschikbare relevante gegevens gepresenteerd.

Generieke maatregelen

De generieke steunmaatregelen waarvoor bedrijven en individuen (in het geval van de Tozo) binnen de sportsector in aanmerking komen, zijn:

- Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW);
- Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren COVID-19 (TOGS);
- Tegemoetkoming Vaste Lasten MKB (TVL);
- Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo).

Daarnaast zijn verschillende belastingmaatregelen en garantie- en kredietregelingen opgesteld.

NOW

De NOW-regeling was een tegemoetkoming in de loonkosten voor bedrijven. Wanneer een bedrijf te kampen had met een omzetverlies van minimaal 20 procent als gevolg van de coronamaatregelen, kon het de NOW aanvragen. De regeling is verschillende keren verlengd, waarvan NOW 4 de meest recente was. Die had betrekking op de periode van 1 juli tot en met 30 september 2021. De perioden van de overige NOW-regelingen worden in tabel 8.1 weergegeven. In bijlage 6 wordt over het vergoedingspercentage van de NOW-regeling een verdere toelichting gegeven.

In 2020 heeft de sportsector in totaal voor zo'n 299 miljoen euro NOW-steun ontvangen, verdeeld over de NOW 1.0, NOW 2.0 en NOW 3.1 (tabel 8.1). In 2021 liepen de NOW 3.2, NOW 3.3 en NOW 4.0, waaruit tot en met 31 augustus 2021 in totaal ongeveer 170 miljoen euro werd ontvangen. Aangezien de registraties van de NOW 3.3 nog niet compleet waren op 31 augustus 2021 en de NOW 4.0 nog openstond, valt de eindstand voor 2021 naar verwachting hoger uit.

⁸⁹ Rijksoverheid (2021, 27 mei). [Steunpakket banen en economie voortgezet in derde kwartaal.](#)

⁹⁰ Rijksoverheid (2021, 29 juni). [Aanpassingen steunpakket door herstel economie.](#)

⁹¹ Rijksoverheid (2021, 30 augustus). [Einde steunpakketten voor banen en economie.](#)

Tabel 8.1 Aantal aanvragen van de NOW-regelingen en corresponderende bedragen (in miljoenen euro's), stand van zaken tot en met 31 augustus 2021, totaal binnen de sportsector

	Regeling betrekking op (datum)	Afgesloten op (datum)	Aantal bedrijven /aanvragen (absolute aantallen)	Bedrag (mln. euro's)
NOW 1.0	mrt t/m mei 2020	5 jun 2020	4.280	151
NOW 2.0	jun t/m sep 2020	31 aug 2020	1.890	89
NOW 3.1	1 okt t/m 31 dec 2020	27 dec 2020	2.490	59
NOW 3.2	1 jan t/m 31 mrt 2021	14 mrt 2021	2.765	95
NOW 3.3*	1 apr t/m 30 jun 2021	30 jun 2021	1.915	70
NOW 4.0**	1 jul t/m 30 sep 2021	30 sep 2021	385	5

Bron: CBS(-registraties), 2020 en 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* NOW 3.3 was ten tijde van de publicatie van de gegevens afgesloten, maar de registraties zijn nog niet compleet. Dit zijn voorlopige cijfers.

** NOW 4.0 was ten tijde van de publicatie van de gegevens nog niet afgesloten. Dit zijn voorlopige cijfers.

Binnen de sportsector springen met name de onderliggende sectoren 'Veldvoetbal' en 'Fitnesscentra' eruit. Deze sectoren hebben tot nu toe in totaal respectievelijk 110 en 91 miljoen euro NOW-steun aangevraagd (zie bijlage 4). Andere sectoren waarin veel NOW-steun werd aangevraagd zijn 'Overige sportaccommodaties' (54 miljoen euro), 'Zwembaden' (46 miljoen euro) en 'Sporthallen en -zalen' (40 miljoen euro).

TOGS en TVL

Ter compensatie van de vaste lasten werd in eerste instantie de TOGS-regeling in het leven geroepen, die later werd vervangen door de TVL-regeling (Tegemoetkoming Vaste Lasten). De TOGS was een eenmalige tegemoetkoming van 4.000 euro voor specifieke groepen bedrijven, waaronder bedrijven in de sportsector, die door de coronamaatregelen werden getroffen. Vanuit de sportsector werden 16.445 TOGS-aanvragen gedaan voor in totaal een bedrag van ongeveer 66 miljoen euro (tabel 8.2).

De TOGS werd opgevolgd door de TVL-regeling. Het doel bleef hetzelfde - mkb-bedrijven en zzp'ers helpen bij het betalen van (een deel van) hun vaste lasten - maar de voorwaarden en subsidiehoogte verschilden van de voorganger. Uiteindelijk is de TVL-regeling in vijf perioden beschikbaar geweest, waarvan de laatste (TVL Q3 2021) liep in het derde kwartaal van 2021. Binnen de TVL werd bij een omzetverlies van minimaal 30 procent als gevolg van de coronacrisis een deel van de vaste lasten vergoed. Voor de berekening van de hoogte van de subsidie werd de volgende formule gehanteerd:

$$\text{Normale omzet} * \text{Omzetverlies in \%} * \text{Aandeel vaste lasten in \%} * \text{Vergoedingspercentage} = \text{Subsidie}$$

Het vergoedingspercentage is tussen de verschillende TVL-regelingen aangepast. In de eerste TVL-periode (TVL-1) lag dit op 50 procent, waarna het voor de TVL Q4 2020 (50-70%) en TVL Q1 2021 (85%) stapsgewijs werd verhoogd. In de laatste twee TVL-perioden lag het vergoedingspercentage op 100 procent, waarmee dus de opgegeven vaste lasten volledig werden gecompenseerd.

Vanuit de TVL-regelingen (TVL-1 en TVL Q4 2020) en de TOGS kreeg de sportsector in 2020 in totaal ongeveer 123 miljoen euro aan vergoeding voor de vaste lasten (tabel 8.2). De TVL Q1 2021, TVL Q2 2021 en TVL Q3 2021 hadden betrekking op 2021. Voor deze regelingen lag de voorlopige tussenstand (op 31 augustus 2021) op 122 miljoen euro voor de sportsector. Ook voor de TVL zal de eindstand voor 2021 nog hoger uitvallen, aangezien de registraties van TVL Q2 2021 nog niet compleet waren op 31 augustus en TVL Q3 2021 destijds pas net werd opengesteld.

Tabel 8.2 Aantal aanvragen van de TOGS- en TVL-regelingen en corresponderende bedragen (in miljoenen euro's), stand van zaken tot en met 31 augustus 2021, totaal binnen de sportsector

	Regeling betrekking op (datum)	Afgesloten op (datum)	Aantal bedrijven/aanvragen (absolute aantallen)	Bedrag (mln. euro's)
TOGS	16 mrt t/m 15 jun 2020	26 jun 2020	16.455	66
TVL-1	1 jun t/m 30 sep 2020	30 okt 2020	2.015	23
TVL Q4 2020	1 okt t/m 31 dec 2020	29 jan 2021	2.990	34
TVL Q1 2021	1 jan t/m 31 mrt 2021	18 mei 2021	3.890	84
TVL Q2 2021*	1 apr t/m 30 jun 2021	20 aug 2021	2.095	38
TVL Q3 2021**	1 jul t/m 30 sep 2021	26 okt 2021	n.n.b.	n.n.b.

Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), 2020 en CBS (registraties), 2020 en 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* TVL Q2 2021 was ten tijde van de publicatie van de gegevens afgesloten, maar de registraties zijn nog niet compleet. Dit zijn voorlopige cijfers.

** TVL Q3 2021 was ten tijde van de publicatie van de gegevens nog niet opengesteld, waardoor de cijfers nog ontbreken.

Binnen de sportsector springen met name de onderliggende sectoren 'Overige sportaccommodaties' en 'Fitnesscentra' eruit. Deze sectoren hebben tot nu toe in totaal respectievelijk 33 en 30 miljoen euro TOGS-/TVL-steun aangevraagd (zie bijlage 4). Andere sectoren waarin veel TOGS-/TVL-steun werd aangevraagd zijn 'Veldvoetbal' (29 miljoen euro), 'Overig sportonderwijs' (24 miljoen euro) en 'Organisatie van sportevenementen' (22 miljoen euro).

Tozo

De Tozo-regeling werd opgesteld om zelfstandig ondernemers te ondersteunen die als gevolg van de coronacrisis in de financiële problemen kwamen. De regeling bood een inkomensondersteuning tot het sociaal minimum, steeds over periodes van een aantal maanden. Ook zelfstandig ondernemers die doorgaans werkzaam zijn in de sportsector kwamen in aanmerking voor de Tozo.

De Tozo kent inmiddels vijf periodes. Tozo 1 liep van maart tot en met mei 2020 en was aan te vragen tot en met 31 mei 2020. Tozo 2 had betrekking op de periode van juni tot en met september 2020 en was tot en met 30 september 2020 aan te vragen. Tozo 3 en Tozo 4 namen de periode van 1 oktober 2020 tot en met 30 juni 2021 in twee delen voor hun rekening. De laatste Tozo-periode (Tozo 5) liep van 1 juli tot en met 30 september 2021.

Gegevens over de aanvragen voor de Tozo-regelingen zijn slechts beperkt beschikbaar. Het CBS rapporteert in het overzicht met de stand van zaken tot en met 31 augustus 2021 het aantal aanvragen dat gedaan is door zelfstandigen die werkzaam zijn binnen de sport, maar hierbij zijn geen bedragen meegenomen. Daarnaast geeft het CBS aan dat de aantallen indicatief zijn en zit in de administratie een grote vertraging.

Volgens het overzicht van het CBS kwamen ongeveer 9.560 aanvragen vanuit de sportsector binnen voor de Tozo 1 en/of Tozo 2. De tussenstand voor de Tozo 3 lag, volgens de registraties tot en met 31 augustus 2021, op 3.170 aanvragen vanuit de sportsector. Overigens komt het overgrote deel van de aanvragen vanuit de sportsector voort uit de onderliggende sector 'Overig sportonderwijs' (zie bijlage 4). Deze sector wordt binnen de SBI-indeling omschreven als 'het geven van instructies aan en trainen van sportbeoefenaars'. Hieronder vallen naar verwachting sportinstructeurs die veelal als zelfstandig ondernemer werkzaam zijn, zoals yoga-instructeurs.

Belasting-, garantie- en kredietregelingen

Het generieke steunpakket bevatte verschillende belasting-, garantie-, en kredietregelingen. De effecten van deze regelingen zijn niet altijd makkelijk te kwantificeren. Voor het uitstel van belastingbetaling is in de overzichten van het CBS op verschillende momenten de stand van zaken opgenomen. In principe kan het belastinguitstel voor bijna alle soorten belastingen worden verleend, maar in het overzicht neemt het CBS vijf soorten mee: inkomstenbelasting, zorgverzekeringswet, vennootschapsbelasting, loonheffingen en omzetbelasting (btw). Van deze belastingen wordt aangegeven hoeveel bedrijven in totaal uitstel van belasting betaling hebben aangevraagd en hoeveel bedrijven nog een belastingbedrag open hebben staan. Van dit laatste aantal zijn de bedragen die reeds voldaan zijn al afgehaald.

Tabel 8.3 Totaal aantal bedrijven in de sportsector dat uitstel van belastingbetaling heeft aangevraagd tot en met 3 september 2021 en de stand van zaken omtrent nog openstaande bedragen (totaal in miljoenen euro's en gemiddelde per bedrijf in duizenden euro's) op verschillende peilmomenten

	Aantal (absolute aantallen*)	Bedrag (mln. euro's)	Gemiddeld openstaand bedrag per bedrijf (euro's x 1.000)
Totaal aantal t/m 3 sep 2021	4.885		
Nog openstaand per 18 jan 2021	3.240	154	48
Nog openstaand per 28 feb 2021	3.480	190	55
Nog openstaand per 4 jun 2021	3.445	229	66
Nog openstaand per 3 sep 2021	3.620	277	77

Bron: CBS (registraties), 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Afgerond op vijftallen.

Tot en met 3 september 2021 hebben ongeveer 4.885 bedrijven in de sportsector uitstel van belastingbetaling aangevraagd (tabel 8.3). Het bedrag dat nog openstaat door het uitstel van betaling is de afgelopen maanden verder toegenomen. Waar op 18 januari 2021 nog 154 miljoen euro openstond (verdeeld over 3.240 bedrijven), is het openstaande bedrag per 3 september 2021 277 miljoen euro (verdeeld over 3.620 bedrijven). Ook het gemiddelde openstaande bedrag per bedrijf is tussen januari en september toegenomen.

Specifieke maatregelen voor de sport

Naast de generieke steunmaatregelen zijn voor organisaties binnen de sportsector diverse specifieke steunmaatregelen in het leven geroepen. Dit steunpakket begon met de aankondiging van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) op 18 mei 2020 dat een budget beschikbaar gesteld zou worden voor sportverenigingen. Inmiddels is het verlengd en vormgegeven in drie regelingen:

- Tegemoetkoming verhuurders sportaccommodaties (TVS);
- Tegemoetkoming amateursportorganisaties (TASO);
- Specifieke Uitkering IJsbanen en Zwembaden (SPUK IJZ).

Deze regelingen liepen af na het tweede kwartaal van 2021.

Tegemoetkoming verhuurders sportaccommodaties (TVS)

De TVS-regeling was bedoeld voor verhuurders van sportaccommodaties. Verhuurders die de huur van een sportaccommodatie kwijtscholden omdat deze accommodatie vanwege de coronamaatregelen niet door amateursportorganisaties gebruikt kon worden, konden ter compensatie voor deze misgelopen huurinkomsten een aanvraag indienen voor een TVS-subsidie. Alle verhuurders van sportaccommodaties

die een ruimte verhuren aan een amateursportorganisatie zonder winstoogmerk konden een aanvraag indienen voor de TVS. De regeling gold dus voor gemeenten, sportbedrijven en particuliere verhuurders. Wel kwam een verhuurder alleen in aanmerking voor een tegemoetkoming als de huur daadwerkelijk was kwijtgescholden in de periode waarvoor de tegemoetkoming is aangevraagd.

Na de eerste periode van de TVS is de regeling aangepast. Voor de kwijtgescholden huur werd vanaf de TVS Q4 2020 namelijk een uitsplitsing gemaakt naar gebruiksgebonden en niet-gebruiksgebonden huur.⁹² Bij gebruiksgebonden huur werd 100 procent van de kwijtgescholden huursom vergoed. Voor niet-gebruiksgebonden huur werd alle huur vergoed die was kwijtgescholden, tot een maximum van 45 procent van de totale huursom die een sportvereniging voor dit kwartaal verschuldigd was. Voor de TVL Q1 2021 werd een uitzondering gemaakt en werd het maximale vergoedingspercentage voor niet-gebruiksgebonden huur op 75 procent gezet.

In totaal is in 2020 ongeveer 74 miljoen euro TVS tegemoetkoming aangevraagd, vanuit TVS Q2 2020 en TVS Q4 2020 (tabel 8.4). Voor 2021 kwam daar vanuit TVS Q1 2021 en TVS Q2 2021 in totaal ruim 62 miljoen euro bij. Alles bij elkaar zorgde de TVS regeling daarmee voor 136,5 miljoen euro aan financiële compensatie voor verhuurders van sportaccommodaties. Bij alle TVS-regelingen gold overigens dat meer dan de helft van het aangevraagde bedrag werd aangevraagd door gemeenten. De meeste aanvragen werden per regeling gedaan door particuliere verhuurders.

⁹² Gebruiksgebonden huur is de huur van een sportaccommodatie die verschuldigd is per uur of dagdeel dat de accommodatie wordt gebruikt. Niet-gebruiksgebonden huur is de huur van een sportaccommodatie die periodiek verschuldigd is, ongeacht of de accommodatie daadwerkelijk gebruikt wordt, bijvoorbeeld bij de verhuur voor een heel jaar of seizoen.

Tabel 8.4 Beschikbaar budget, aantal aanvragen en aangevraagde bedragen (in miljoenen euro's) voor de TVS-regelingen in 2020 en 2021, naar type verhuurder

	Totaal	Gemeente	Particulier verhuurder	Sportorganisatie
TVS Q2 2020				
Budget (mln. euro's)	€ 89,5			
Aangevraagd bedrag (mln. euro's)	€ 47,1	€ 26,6	€ 10,7	€ 9,8
Aanvragen (absolute aantallen)	1.285	302	676	307
TVS Q4 2020				
Budget (mln. euro's)	€ 30,0			
Aangevraagd bedrag (mln. euro's)	€ 27,0	€ 15,1	€ 6,5	€ 5,5
Aanvragen (absolute aantallen)	1.071	264	590	217
TVS Q1 2021				
Budget (mln. euro's)	€ 50,0			
Aangevraagd bedrag (mln. euro's)	€ 41,1	€ 21,7	€ 10,2	€ 9,3
Aanvragen (absolute aantallen)	1.026	259	564	203
TVS Q2 2021				
Budget (mln. euro's)	€ 30,0			
Aangevraagd bedrag (mln. euro's)	€ 21,3	€ 12,8	€ 4,3	€ 4,2
Aanvragen (absolute aantallen)	844	241	445	158

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I), 2020 en 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Tegemoetkoming amateursportorganisaties (TASO)

Omdat het voor veel sportverenigingen niet mogelijk bleek om te voldoen aan de voorwaarden van de generieke steunmaatregelen of de financiële tegemoetkoming vanuit de generieke steunmaatregelen onvoldoende bleek, werd de TASO-regeling in het leven geroepen. De eerste TASO-regeling (TASO Q2/Q3 2020) had betrekking op het tweede en derde kwartaal van 2020. De regeling was aan te vragen voor twee groepen, zoals beschreven in de vorige Monitor Sport en corona.⁹³

De TASO-regeling is vervolgens twee keer verlengd. De TASO Q4 2020 had betrekking op het vierde kwartaal van 2020. Om in aanmerking te komen voor deze TASO-regeling golden andere voorwaarden dan voor de eerdere TASO-regeling. Een sportvereniging kwam in aanmerking voor de TASO Q4 2020 als zij in het vierde kwartaal van 2020 als gevolg van de coronamaatregelen ten minste 10 procent omzetverlies had geleden ten opzichte van het vierde kwartaal van 2019. Op basis van het geleden omzetverlies werd de tegemoetkoming bepaald, met een maximum van 12.500 euro.⁹⁴

⁹³ Pulles, I., Van Eldert, P., Nafzger, P., & Van der Poel, H. (Reds.) (2021). [Monitor Sport en corona III. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Mulier Instituut.

⁹⁴ In de vorige Monitor Sport en corona is de wisselwerking tussen het omzetverlies en de tegemoetkoming vanuit de TASO Q4 2020 in een tabel weergegeven.

De tweede verlenging van de TASO-regeling had betrekking op het eerste halfjaar van 2021 en was opgedeeld in twee regelingen: TASO Q1 2021 en TASO Q2 2021. Beide regelingen waren nagenoeg hetzelfde als de TASO Q4 2020, met uitzondering van de hoogte van de tegemoetkoming. Deze was uitgebreid naar maximaal 24.000 euro.⁹⁵

Van de TASO-regeling is in 2020, vanuit TASO Q2/Q3 2020 en TASO Q4 2020, in totaal bijna 39 miljoen euro aan tegemoetkoming aangevraagd (tabel 8.5). Vervolgens is in 2021 van de TASO Q1 2021 en TASO Q2 2021 in totaal zo'n 24,5 miljoen euro aan steun aangevraagd. Alles bij elkaar genomen leverde de TASO-regeling zo'n 63,4 miljoen euro ondersteuning voor de sportverenigingen op.

Tabel 8.5 Beschikbaar budget, aantal aanvragen en aangevraagde bedragen (in miljoenen euro's) voor de TASO-regelingen in 2020 en 2021

	Regeling betrekking op (datum)	Afgesloten op (datum)	Beschikbaar budget (mln. euro's)	Aantal aanvragen (abs. aantallen)	Aangevraagd bedrag (mln. euro's)
TASO Q2/Q3 2020	1 mrt t/m 30 sep 2020	11 okt 2020	€ 44,5	3.777	€ 21,9
TASO Q4 2020	1 okt t/m 31 dec 2020	5 apr 2021	€ 29,0	3.570	€ 17,0
TASO Q1 2021	1 jan t/m 31 mrt 2021	12 jun 2021	€ 40,0	2.777	€ 13,9
TASO Q2 2021	1 apr t/m 30 jun 2021	20 sep 2021	€ 30,0	1.941	€ 10,6

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I), 2020 en 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Specifieke Uitkering Ijsbanen en Zwembaden (SPUK IJZ)

Om de financiële gevolgen van de coronamaatregelen te verzachten voor zwembaden en ijsbanen werd de SPUK IJZ in het leven geroepen. Voor 2020 werd een bedrag van 100 miljoen euro beschikbaar gesteld en voor de eerste helft van 2021 80 miljoen euro. De regeling was alleen aan te vragen door gemeenten, maar die konden dat wel voor de vooraf geselecteerde exploitanten in de gemeente doen. Vervolgens waren de gemeenten zelf verantwoordelijk voor de manier waarop zij de zwembaden en ijsbanen ondersteunden (bv. subsidie of kwijtschelding van huur). De enige voorwaarde was hierbij dat de financiële steun werd ingezet om het daadwerkelijke exploitatietekort te compenseren.

Tabel 8.6 Beschikbaar budget, aantal aanvragen en corresponderende bedragen voor de SPUK IJZ-regelingen in 2020 en 2021

		SPUK IJZ 2020	SPUK IJZ Q1 en Q2 2021
Beschikbaar budget	<i>In euro's</i>	€ 100.000.000	€ 80.000.000
Totaal aantal aanvragen (gemeenten)	<i>In absolute aantallen</i>	279	284
Totaal aangevraagd bedrag	<i>In euro's</i>	€ 84.113.803	€ 72.298.092
Gemiddelde aanvraag per gemeente	<i>In euro's</i>	€ 301.483	€ 254.570
Totaal aantal exploitanten in aanvragen	<i>In absolute aantallen</i>	625	618
Gemiddelde aanvraag per exploitant	<i>In euro's</i>	€ 134.582	€ 116.987

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I), 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Op het moment van rapportage is deze regeling nog niet afgesloten.

⁹⁵ Ook voor de TASO Q1 2021 is in de vorige Monitor Sport en corona de wisselwerking tussen het omzetverlies en de tegemoetkoming in een tabel weergegeven. Dezelfde werkwijze is vervolgens ook voor de TASO Q2 2021 gehanteerd.

Voor de SPUK IJZ 2020 deden 279 gemeenten een aanvraag voor in totaal ongeveer 84 miljoen euro (tabel 8.6). Daarmee bedroeg een gemiddelde aanvraag per gemeente 301.483 euro. De aanvragen hadden betrekking op in totaal 625 exploitanten. Voor de SPUK IJZ Q1 en Q2 2021 deden 284 gemeenten een aanvraag voor in totaal ruim 72 miljoen euro. De gemiddelde aanvraag per gemeente kwam vergeleken met de SPUK 2020 lager uit, zo'n 254.570 euro per gemeente. De aanvragen hadden betrekking op in totaal 618 exploitanten.

Mogelijke terugbetaling coronasteun

In dit hoofdstuk spreken we voornamelijk over de aangevraagde en toegekende bedragen verkregen vanuit de verschillende financiële steunmaatregelen. Dat een organisatie steun toegekend heeft gekregen hoeft niet te betekenen dat deze organisatie de gehele steun mag houden. In verschillende situaties kan het namelijk voorkomen dat (een deel van) de steun terugbetaald dient te worden.

Allereerst kan de loonsom van de organisatie gedaald zijn wat consequenties heeft voor de NOW-steun. Organisaties ontvangen na toekenning van de NOW namelijk een voorschot van de steun. Hiervoor dienen ze de totale loonsom op te geven over de periode waarvoor de NOW wordt aangevraagd. Het kan voor komen dat werknemers vertrekken, bijvoorbeeld door pensioen, geen verlenging van contracten of werknemers die een andere baan hebben gevonden. Als gevolg van het vertrek van werknemers daalt de loonsom van de werkgever, waardoor tevens het bedrag aan NOW-steun waarop de organisatie recht heeft verminderd wordt. Op de website van Rijksoverheid worden enkele rekenvoorbeelden gegeven.⁹⁶

Daarnaast heeft de omzetontwikkeling gevolgen voor de coronasteun. Voor zowel de NOW als de TVL moeten organisaties een inschatting geven over het omzetverlies dat als gevolg van de coronacrisis wordt geleden in de periode waarvoor steun wordt aangevraagd. Valt de omzet hoger uit dan verwacht, dan is dat aan de ene kant een goed teken voor de organisatie, maar aan de andere kant zorgt dat er mogelijk wel voor dat ze minder steun zullen ontvangen. Onderaan de streep zou het zo kunnen zijn dat de toename van de omzet lager is dan de coronasteun die terugbetaald moet worden, waardoor de organisatie er alsnog op achteruit gaat.

Een toename in de omzet kan op twee manieren invloed hebben op het definitieve bedrag aan NOW- of TVL-steun. Allereerst geldt voor beide regelingen een minimale omzetderving-eis om in aanmerking te komen voor de regeling. Zorgt omzetsijging ervoor dat een organisatie niet meer aan deze eis voldoet, dan dient het hele bedrag terugbetaald te worden. Daarnaast geldt voor de TVL-regeling dat de procentuele omzetderving onderdeel uitmaakt van de berekening van de TVL-subsidie. Als de omzetderving lager uitvalt door de toename in de omzet, dan moet het verschil terugbetaald worden.

Overigens kan de omzet van een organisatie ook toenemen door een wisselwerking tussen verschillende maatregelen. Een concreet voorbeeld waar exploitanten van zwembaden en ijsbanen tegenaan blijken te lopen is de wisselwerking tussen de NOW en de SPUK IJZ. Een gemeente kon via de SPUK IJZ financiële steun aanvragen voor exploitanten van zwembaden en ijsbanen in de gemeente. Deze steun wordt door de gemeente ontvangen, die het vervolgens dient te gebruiken om de zwembaden en ijsbanen te ondersteunen. Dit kan in de vorm van een subsidie, maar deze subsidie zal dan vervolgens wel mee tellen in de omzet van de exploitant. Hierdoor neemt de omzet toe en kan het zijn dat de exploitant (een deel van) het verkregen bedrag steun vanuit bijvoorbeeld de NOW of de TVL moet terugbetalen.

⁹⁶ Rijksoverheid (z.d.). [Vaststelling NOW: Terugbetaling NOW bij daling loonsom.](#)

In hoeverre en in welke mate organisaties in de sport in de afgelopen maanden steun hebben moeten terugbetalen is op dit moment niet duidelijk. Desondanks kan dit potentieel problemen opleveren voor organisaties in de sport. Als het bedrag vanuit de steunmaatregelen bijvoorbeeld niet apart is gezet, maar gelijk is gebruikt, kan het zijn dat het geld op is en dat terugbetalen vanuit andere middelen gedaan moet worden.

Daarnaast zijn er andere steunmaatregelen zoals de eerder beschreven uitstel van belastingen en eventuele extra leningen die sowieso een keer terugbetaald dienen te worden. De terugbetaling van de belastingschuld start vanaf oktober 2022 en de ondernemers krijgen 5 jaar de tijd om deze af te lossen.⁹⁷ Dit heeft de ondernemers tijd, maar dat neemt niet weg dat de betalingsverplichtingen nog liggen te wachten.

Totaaloverzicht

In tabel 8.7 brengen we de reeds gepresenteerde gegevens over de steunmaatregelen samen in een overzicht. Aangezien er steeds meer registratiecijfers beschikbaar en definitief zijn, wordt het overzicht steeds completer. Met de gegevens over de SPUK IJZ 2020 kunnen we inmiddels een totaalbeeld van de steun voor de sportsector over 2020 geven, op basis van de steunmaatregelen waarvan registraties over bedragen beschikbaar zijn. Voor 2020 heeft de sportsector in totaal 619 miljoen euro ontvangen aan generieke en sportspecifieke steunmaatregelen.

Aangezien een aantal steunmaatregelen die betrekking hebben op 2021 nog openstaan of er nog geen definitieve cijfers van beschikbaar zijn, kunnen we over 2021 voorlopig alleen een tussenstand van de totale steun geven. Tot en met begin november 2021 heeft de sportsector in totaal 451 miljoen euro aan steun ontvangen. In de volgende Monitor Sport en corona zal dit totaalbedrag hoger uitvallen, aangezien de ontbrekende steunmaatregelen dan toegevoegd kunnen worden.

⁹⁷ Rijksoverheid (z.d.). [Belastingmaatregelen voor ondernemers, werkgevers en consumenten.](#)

Tabel 8.7 Overzicht van de verstrekte steun voor de sport, stand van zaken in oktober 2021 (in miljoenen euro's)

		Regeling betrekking op	Bedrag in 2020	Bedrag in 2021
		(datum)	(miljoenen euro's)	(miljoenen euro's)
Generieke steunmaatregelen	NOW			
		NOW 1.0	mrt t/m mei 2020	151
		NOW 2.0	jun t/m sep 2020	89
		NOW 3.1	1 okt t/m 31 dec 2020	59
		NOW 3.2	1 jan t/m 31 mrt 2021	95
		NOW 3.3*	1 apr t/m 30 jun 2021	70
		NOW 4.0*	1 jul t/m 30 sep 2021	5
		TOGS	16 mrt t/m 15 jun 2020	66
		TVL		
		TVL-1	1 jun t/m 30 sep 2020	23
		TVL Q4 2020	1 okt t/m 31 dec 2020	34
		TVL Q1 2021	1 jan t/m 31 mrt 2021	84
		TVL Q2 2021*	1 apr t/m 30 jun 2021	38
		TVL Q3 2021**	1 jul t/m 30 sep 2021	**
Sportspecifieke steunmaatregelen	TVS			
		TVS Q2 2020	1 mrt t/m 31 mei 2020	47
		TVS Q4 2020	1 okt t/m 31 dec 2020	27
		TVS Q1 2021	1 jan t/m 31 mrt 2021	41
		TVS Q2 2021	1 apr t/m 30 jun 2021	21
	TASO			
		TASO Q2/Q3 2020	1 mrt t/m 30 sep 2020	22
		TASO Q4 2020	1 okt t/m 31 dec 2020	17
		TASO Q1 2021	1 jan t/m 31 mrt 2021	14
		TASO Q2 2021	1 apr t/m 30 jun 2021	11
	SPUK IJZ			
	SPUK IJZ 2020	jan t/m dec 2020	84	
	SPUK IJZ Q1 en Q2 2021	jan t/m jun 2021	72	
Totaal			619	451

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I), 2020 en 2021, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), 2020, en CBS(-registraties), 2020 en 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Voorlopige cijfers.

** Cijfer nog niet beschikbaar.

Doordat nu de gegevens beschikbaar zijn van alle steunmaatregelen die op 2020 betrekking hadden, kan de schatting van de nettoschade voor de breedtesport over 2020 uit de vorige Monitor Sport en corona geüpdatet worden. Destijds raamden we de totale omzetsderving voor de breedtesport op ruim 1,8 miljard euro, de kostenbesparing op 782 miljoen euro en kwam, met de oude tussenstand van de steunmaatregelen, de nettoschade uit op ruim 500 miljoen euro. Met het nieuwe bedrag aan steun over 2020 van 619 miljoen euro komt de nettoschade voor de breedtesport in 2020 naar schatting uit op 452 miljoen euro.

9. Slotbeschouwing

Ine Pulles

9.1 Inleiding

Het coronavirus maakt inmiddels ruim anderhalf jaar deel uit van ons leven. In die anderhalf jaar hebben we te maken gehad met verschillende beperkende maatregelen die soms werden versoepeld en dan weer - als gevolg van een oplopend aantal besmettingen en oplopende ziekenhuisbezetting - werden aangescherpt. Variërend in sterkte van alleen het moeten naleven van de anderhalvemeterregel tot een volledige lockdown. Vooral de eerste maanden van 2021 boden nog niet de verlichting waarop velen hoopten. De lockdown met bijbehorende maatregelen werd pas in juni opgeheven. Op het moment van schrijven van deze slotbeschouwing stijgt het aantal besmettingen en de ziekenhuisbezetting opnieuw. De inzet van het coronatoegangsbewijs is recent uitgebreid naar de sportsector: om binnen georganiseerd te mogen sporten moet een geldig bewijs getoond worden. Kun of wil je dat niet, dan heb je geen toegang tot het sportaanbod. Daarnaast is er geen publiek bij amateur- en topsportwedstrijden toegestaan.

We hebben in deze Monitor Sport en corona getracht zo actueel mogelijke informatie te verzamelen en bundelen. De meeste data zijn verzameld in september en begin oktober 2021, rond of na de persconferentie waarin werd aangekondigd dat stap 5 van het openingsplan kon worden gezet en daarmee de laatste maatregelen kwamen te vervallen. De sportsector was ten tijde van de dataverzameling alweer **enkele maanden 'open'**. De tijdlijn (zie hoofdstuk 1 en bijlage 1) hebben we bijgewerkt tot de persconferentie van 12 november.

9.2 Hoe staat de sportsector ervoor?

De gevolgen van de coronacrisis zijn in alle deelsectoren van de sportsector voelbaar, zij het in verschillende mate en op verschillende manieren. Al met al zijn sportverenigingen, sportondernemers en de ondersteuningsstructuur veerkrachtig gebleken, mede dankzij de steunmaatregelen van de overheid. De (nabije) toekomst zien zij in september en oktober met gematigd optimisme tegemoet.

Uiteraard hebben zij elk te maken met hun eigen uitdagingen en aandachtspunten. Zo lijkt de financiële impact van de coronacrisis bij sportverenigingen mee te vallen, maar is de crisis goed voelbaar in een daling van het aantal leden en vrijwilligers. Met name zaalsportverenigingen hebben met ledendaling te maken en voornamelijk veldsportverenigingen beschikken over te weinig vrijwilligers en/of kader. Zij verwachten hierin verbetering, maar het blijft een belangrijk aandachtspunt voor de toekomst van sportverenigingen. Cijfers van NOC*NSF bevestigen het beeld dat vooral binnensportbonden en sportbonden waarbij het ledenbestand geheel of gedeeltelijk tot stand komt door het organiseren van competities en/of evenementen hard worden geraakt. Ook het klantenbestand van sportondernemers is afgenomen. Deze afname is opnieuw sterker bij aanbieders van binnensport. Verder blijkt het voor sportondernemers moeilijk nieuw personeel te werven.

NOC*NSF, het POS en gemeenten zijn de afgelopen tijd druk bezig geweest om sportaanbieders zo goed als mogelijk te ondersteunen. Dit kan financiële ondersteuning zijn, maar ook ondersteuning bij het naleven van regels en protocollen. Zo gaven sportverenigingen aan problemen te ervaren bij het uitvoeren van deze protocollen, bijvoorbeeld het controleren van coronatoegangsbewijzen. Sportbonden gaven aan dat zij nog wel afhankelijk zijn van de hulp en ondersteuning die de overheid biedt. Eén op de vijf sportondernemers geeft aan door het stopzetten van de steun in de financiële problemen te zullen komen.

Sportverenigingen, sportondernemers en de ondersteuningsstructuur zijn veerkrachtig gebleken, maar konden niet voorkomen dat Nederlanders tijdens de coronacrisis anders zijn gaan sporten. Tijdens de perioden met beperkingen nam het individueel en ongeorganiseerd sporten toe en werden flexibele buitensporten populairder. Als het sportgedrag structureel is veranderd, heeft dat op de langere termijn gevolgen voor de organisatie van de sportsector. De deelname- en gezondheidsverschillen tussen lager- en hogeropgeleiden die in de coronacrisis zijn vergroot, zijn zorgelijk.

9.3 Financiële gevolgen voor de sport

De financiële gevolgen van de coronacrisis voor de sportsector zijn in deze rapportage minder uitgebreid aan bod gekomen dan in de voorgaande monitorrapportages. In een volgende rapportage, die naar verwachting in het najaar van 2022 verschijnt, wordt de nettoschade voor het jaar 2021 geïnventariseerd. Doordat inmiddels de gegevens van alle uitgekeerde steunmaatregelen in 2020 beschikbaar zijn, kan de schatting van de nettoschade voor de breedtesport over 2020 uit de vorige Monitor Sport en corona geüpdatet worden. Destijds raamden we de totale omzetsderving voor de breedtesport op ruim 1,8 miljard euro, de kostenbesparing op 782 miljoen euro en kwam, met de oude tussenstand van de steunmaatregelen, de nettoschade uit op ruim 500 miljoen euro. Met het nieuwe bedrag aan steun over 2020 van 619 miljoen euro komt de nettoschade voor de breedtesport in 2020 naar schatting uit op 452 miljoen euro.

Voor de ontvangen ondersteuning vanuit de financiële steunmaatregelen zijn voor het jaar 2021 tot en met begin november voorlopige cijfers beschikbaar. Tot begin november is 451 miljoen euro vanuit generieke en sportspecifieke steunmaatregelen aan de sportsector uitgekeerd. Aangezien voor 2021 nog gegevens over een aantal maatregelen ontbreken, zal de eindstand over 2021 hoger uitvallen.

In de vorige monitorrapportages concludeerden we dat de sportondernemers en evenementensector financieel het hardst door de coronacrisis geraakt werden. Het aandeel ondernemers in de sportsector, inclusief evenementenorganisatoren, dat de omzet of het aantal medewerkers zag toenemen lag in het derde kwartaal van 2021 voor het eerst sinds het begin van de coronacrisis hoger dan het aandeel dat een afname zag. Dit wil niet zeggen dat de omzet weer terug is op het niveau van voor de coronacrisis, maar het is wel een teken dat de bedrijvigheid in de sport weer op gang komt. Vooralsnog zijn er geen signalen dat het aantal faillissementen in de sport toeneemt. Met de versoepelingen in september was er voor de evenementensector weer sprake van enig perspectief, terwijl lange tijd op grote schaal gebrek aan perspectief werd ervaren, personeel moest worden ontslagen of contracten niet konden worden verlengd.

In het najaar van 2021 is de sportsector geconfronteerd met het coronatoegangsbewijs. Niet alleen moeten sportverenigingen, sportondernemers en evenementenorganisatoren de controle hiervan organiseren, het heeft het hoogstwaarschijnlijk ook negatieve gevolgen voor het aantal sporters en evenementenbezoekers. Hoe groot die gevolgen zullen zijn is op dit moment lastig in te schatten. Wel zijn er berichten dat sportscholen afmeldingen hebben ontvangen als gevolg van het coronatoegangsbewijs. Ook in de evenementensector leiden de strengere maatregelen opnieuw tot ongenoegen.

Ondanks de (tijdelijke) versoepelingen in de zomer en het begin van het najaar van 2021 zullen de diverse groepen sportaanbieders de komende tijd nog te maken hebben met de nodige uitdagingen. Buiten de omgang met de nieuwe maatregelen, zoals het coronatoegangsbewijs, zijn dat voldoen aan uitgestelde betalingsverplichtingen en het aantrekken van nieuwe arbeidskrachten en vrijwilligers. Daar komt ook nog eens bij dat het in verschillende situaties voor kan komen dat (een deel van) de ontvangen steun terugbetaald moet worden.

De mogelijkheid om nieuwe financiële klappen op te vangen is aanmerkelijk kleiner dan voor de coronacrisis het geval was. De 452 miljoen nettoschade voor de sportsector vermeerderd met de nettoschade die in 2021 is opgelopen impliceert dat de diverse groepen sportaanbieders hun reserves hebben moeten aanspreken en/of betalingen hebben uitgesteld. Er zijn in de sector dus veel minder (financiële) buffers dan begin 2020. Zelfs als de coronamaatregelen niet strenger worden dan ze begin oktober 2021 zijn én de sportdeelname binnen afzienbare termijn weer op het niveau is van voor de coronaperiode, hebben de sportaanbieders te maken met uitgestelde betalingen en problemen bij de werving van personeel. Beide drukken in de komende jaren het resultaat en beperken de mogelijkheden tot reserveren en investeren. De resultaten zullen nog verder onder druk komen te staan als de sporters niet allemaal terugkomen en als de maatregelen weer strenger worden.

Concluderend zien we een veerkrachtige sportsector en zowel in de vraag als in het aanbod de sterke wens **om terug te gaan naar het 'oude normaal'**, maar **tegelijkertijd dat 'het leed' nog niet geleden is en de sportsector de nodige 'hersteltijd' nodig heeft** om te bekomen van de gevolgen van de coronacrisis.

9.4 Hoe verder?

De samenleving waar we nu in leven is niet dezelfde als anderhalf jaar geleden. De coronacrisis heeft implicaties voor gezondheid, maatschappelijke samenhang, economie, duurzaamheid, digitalisering, bestuur en recht. Zaken die de sport raken of waaraan sport een bijdrage levert. De behoefte om terug te **gaan naar een 'normaal' dagelijks leven** en sport- en beweegpatroon is sterk, maar de verdere ontwikkeling van de pandemie is onzeker. Om handvatten te bieden om met die onzekerheid om te gaan hebben de WRR en de KNAW⁹⁸ **vijf scenario's geschetst voor** het mogelijke verloop van de pandemie. Deze **scenario's vormen** het uitgangspunt van deze paragraaf, waarin we vooruitblikken. We vertalen de **scenario's en aanbevelingen van de WRR en KNAW** door naar de sportsector.

Scenario's

Scenario 1: Terug naar normaal

*In dit scenario wordt het coronavirus uitgebannen: het virus is niet meer in de populatie aanwezig. Wereldwijd zijn voldoende mensen immuun voor het virus doordat zij gevaccineerd zijn en/of een besmetting hebben doorgemaakt. Effectief en gecoördineerd overheidsoptreden (nationaal en mondiaal) heeft bijgedragen aan wereldwijde vaccinatie. De coronamaatregelen worden opgeheven. Nederland gaat **'terug naar normaal'**, in de zin dat het virus geen rol meer speelt in het dagelijkse leven. De gezondheidsgerelateerde, economische en sociale gevolgen van de pandemie zullen echter nog lange tijd merkbaar zijn.*

Ook de sportsector kan weer terug **'normaal'** en zal niet meer met beperkende maatregelen te maken krijgen. Sportverenigingen, sportondernemers, de topsport, evenementenorganisatoren en de ondersteuningsstructuur functioneren zonder beperkingen. De sport- en beweegdeelname van Nederlanders krabbelt op. Toch is het de vraag of iedereen zijn of haar oude sport- en beweeggedrag weer op zal pakken. Er zullen Nederlanders zijn die uiteindelijk minder of juist meer sporten en bewegen dan voor de coronacrisis en het is niet vanzelfsprekend dat zij terugkeren naar de sport of activiteit die zij beoefenden. Tijdens de coronacrisis hebben individuele en flexibele sporten die al aan een opmars bezig waren aan populariteit gewonnen. Mogelijk heeft dit tot structurele verschuivingen geleid of langjarige trends versneld, die op hun beurt doorwerken in de organisatie van de sport.

⁹⁸ WRR & KNAW (2021). [Navigeren en anticiperen in onzekere tijden](#).

De sportsector zal enige tijd nodig hebben om de financiële klap van de coronacrisis te verwerken. Zo is flink ingeteerd op reserves en eigen vermogen, moet nog aan betalingsverplichtingen worden voldaan en blijkt het lastig om weer arbeidskrachten aan te trekken. Toch zijn het heden en de toekomst in dit scenario het meest positief. De sportondernemers en evenementensector zijn het hardst getroffen, maar kunnen bij hun herstel profiteren van een trendmatige stuwkracht en hun innovatieve karakter. Trends als digitalisering, individualisering en informalisering zijn gunstig voor de commerciële sport en de vraag naar (sport)evenementen is groot. De meeste sportaanbieders zullen, ondanks de uitdagingen waarmee zij nog te maken hebben, van de coronacrisis herstellen.

Er is bij groepen die anderhalf jaar minder gesport en bewogen hebben blijvende gezondheidsschade en kinderen kunnen nog lange tijd te maken hebben met een achterstand in motorische ontwikkeling en zwemvaardigheid, vergeleken met eerdere generaties kinderen. In dit scenario kunnen deze achterstanden deels weer ingelopen worden en blijven ze beperkt tot de ‘**coronageneratie**’.

Scenario 2: Griep+

In het tweede scenario wordt het virus endemisch. Covid-19 blijft circuleren in de populatie, maar de pandemische fase is voorbij. Voor de meeste mensen vormt Covid-19 geen groot gevaar. De jaarlijkse cijfers met betrekking tot besmettingen en sterfte worden stabiel (met een beperkte epidemische variabiliteit) door wereldwijde vaccinatie in combinatie met opgebouwde immuniteit. Er is een jaarlijkse Covid-19-golf, die wel per jaar kan verschillen, afhankelijk van de genetische veranderingen van het virus en de opgebouwde immuniteit in de populatie. De golf kan (deels) samenvallen met het griepseizoen, hoewel nog moet blijken hoe de patronen van jaarlijkse griep- en verkoudheidsvirussen zich tot elkaar zullen verhouden. De terugkerende Covid-19-golf kan vragen om seizoensgebonden maatregelen en herhaaldelijke vaccinatie kan nodig zijn.

De uitdagingen en veranderingen uit het eerste scenario spelen ook in dit scenario een rol. De gevolgen voor de sportsector zijn op het eerste oog vergelijkbaar met die in het eerste scenario. De sportsector zal mogelijk gedurende enkele korte perioden te maken krijgen met maatregelen zoals afstand houden en hygiëneregels. Het zullen doorgaans maatregelen zijn die voor het grootste deel van de sportsector goed na te leven zijn. De gemiddelde Nederlander wordt daarmee nauwelijks in zijn sport- en beweegmogelijkheden beperkt. Kwetsbare groepen, voor wie sport juist een belangrijk middel kan zijn, zullen harder geraakt worden in hun sport- en beweegmogelijkheden. Hen wordt aangeraden om uithuizige activiteiten in de perioden dat het virus oplaait zoveel mogelijk te beperken. De kwetsbare groepen sporten en bewegen altijd al minder dan hun gezonde of welvarende tegenpolen. De afgelopen anderhalf jaar lijken de verschillen in sport- en beweegdeelname vergroot. Deze lijn zal zich in dit scenario doorzetten en de ongelijkheid zal toenemen, wat uiteindelijk bijdraagt aan een groeiende gezondheidskloof.

De tijdelijke maatregelen, die voor het merendeel van de sportsector weinig problemen opleveren, kunnen alsnog grote gevolgen hebben voor de evenementensector. Wanneer de anderhalvemeterregel opnieuw van kracht wordt, is het haast onmogelijk om sportevenementen te organiseren. Daarnaast omvat dit scenario enige vorm van onzekerheid: niemand weet precies wanneer het virus weer oplaait en tijdelijk maatregelen getroffen moeten worden. Organisatoren kunnen vrij plots te maken hebben met veranderende regels waardoor het evenement alsnog geen doorgang kan vinden of worden geconfronteerd met regels die om extra mankracht of middelen vragen. Het zorgt voor veel risico en onvoorspelbaarheid voor de sportevenementensector. Als gevolg van dat toegenomen risico zullen verzekeringspremies duurder worden en blijven kosten voor regelingen voor terugbetaling en verlenging van reeds gekochte tickets doorlopen. De (sport)evenementensector zal opnieuw financiële klappen krijgen. De vraag is in hoeverre deze sector in staat is deze klappen op te vangen. Economische steunmaatregelen die

seizoensgebonden en voor bepaalde sectoren worden ingezet, kunnen enigszins verlichting bieden, maar de rek is er aardig uit. De rest van de sportsector zal financieel weinig lijden onder het gegeven dat het coronavirus endemisch wordt.

Een uitdaging voor de sport- en beweegsector in dit en **volgende scenario's**, waarin het coronavirus minimaal endemisch is, is of de sector overtuigend kan aantonen dat die niet alleen een onderdeel van het probleem is (omdat hij bijdraagt aan de verspreiding van het coronavirus), maar ook van de oplossing (hij verhoogt de weerstand tegen het virus). Hoe dan ook is te verwachten dat in deze en volgende **scenario's de gevolgen** van de coronamaatregelen verschillend zullen uitpakken voor onderscheiden segmenten van de sportsector. De sport die zich binnen en in teamverband afspeelt en gepaard gaat met veel verplaatsingen zal harder worden getroffen dan de sport die buiten wordt beoefend, individueel en thuis of vanuit huis. Mogelijk kunnen deze laatste typen sport (fietsen, wandelen, calisthenics of boksen in het park, golf, open waterzwemmen, enz.) zelfs groei laten zien, als (georganiseerde) binnensporten en sportevenementen continu met maatregelen te maken krijgen en mensen daarom structureel hun sport- en beweegpatroon hierop aanpassen. Overigens zal niet iedereen in staat zijn of de wil hebben om de georganiseerde binnensport in te ruilen voor de ongeorganiseerde buitensport.

Scenario 3: Externe dreiging

Het virus is onder controle in welvarende landen die vaccins kunnen betalen of deze zelf kunnen ontwikkelen en produceren, en die een gestructureerd vaccinatieprogramma hebben kunnen opzetten. In andere landen tiert het virus daarentegen welig en muteert het soms tot risicovollere varianten. Dit heeft ontwrichtende gevolgen voor de samenleving en economie in deze landen, met internationale gevolgen. In dit scenario blijft er een dreiging bestaan van herintroductie vanuit landen waar niet of minder gevaccineerd wordt en het virus blijft rondgaan. Kwetsbare groepen en ongevaccineerden lopen een groter risico om ernstig ziek te worden of te overlijden door het virus. Door herintroductie zijn er regelmatig uitbraken in Nederland en andere welvarende landen en contactbeperkende maatregelen zijn dan nodig. Wanneer de herintroductie nieuwe varianten betreft, kunnen gevaccineerde mensen alsnog besmet raken en mogelijk ziek worden.

Het coronavirus lijkt onder controle, maar hangt tegelijkertijd als een dreigende wolk boven de sportsector. Zolang het coronavirus buiten de landsgrenzen gehouden kan worden, blijft de invloed ervan op het dagelijks leven beperkt. De gemiddelde Nederlander merkt niet zoveel van corona in de sport, totdat zij geconfronteerd worden met een lokale uitbraak en tijdelijke (en lokale) maatregelen. Mocht een lokale uitbraak zich voordoen, dan zullen zij beperkingen ervaren in de mogelijkheden om te sporten. Kwetsbare groepen en ongevaccineerden zullen harder in hun sport- en beweegdeelname worden geraakt. Dit vergroot de tweedeling en ongelijkheid in de samenleving en werkt mogelijk negatief door in de (mentale) gezondheid van deze groepen.

De sportsector moet rekening houden met tijdelijke en lokale maatregelen. De onzekerheid en onvoorspelbaarheid van lokale uitbraken trekken een wissel op de veerkracht van de sportsector. Wanneer sportaanbieders niet door lokale uitbraken worden getroffen, zullen de gevolgen voor hen vergelijkbaar zijn met die uit de **voorgaande scenario's**. Hoe groot de gevolgen uiteindelijk zijn is afhankelijk van hoe vaak en hoe lang zij met maatregelen te maken krijgen en in hoeverre de buffers op dat moment weer zijn aangevuld.

De topsport en evenementensector zullen onmiskenbaar negatieve gevolgen van de externe dreiging ondervinden. Vanwege lokale uitbraken zullen competities, toernooien en evenementen geen doorgang kunnen vinden. Daarnaast hebben zij al te maken met kostprijverhogende zaken als uitval van positief geteste atleten, hogere verzekeringspremies, toegangstesten en strengere hygiënemaatregelen. Internationaal reizen gaat gepaard met beperkingen. De focus ligt op strenge controle en afgrenzing van de landen waar het virus onder controle is. De internationale topsport en de evenementensector heeft

hieronder te lijden. Topsporters uit bepaalde landen zijn niet meer welkom op Nederlandse toernooien en evenementen en Nederlandse topsporters worden op hun beurt geweerd van evenementen in het buitenland. De sector krijgt te maken met uitval van positief geteste sporters en voldoende vaccinaties is een vereiste om aan evenementen deel te mogen nemen. Dit werkt uiteindelijk ook door in de concurrentiepositie van topsporters.

Scenario 4: Continue strijd

Covid-19 blijft in dit scenario circuleren en grote aantallen besmettingen en veel ziekte veroorzaken, doordat vaccins onvoldoende (lang) werken. Er wordt wereldwijd gevaccineerd en er worden nieuwe vaccins ontwikkeld, maar het is een kat-en-muis-spel. Er ontstaan steeds nieuwe varianten van het virus, die vooral bij kwetsbare groepen en ongevaccineerden ernstige ziekte kunnen veroorzaken. Contactbeperkende maatregelen, zoals thuiswerken en online onderwijs volgen, krijgen een permanent karakter en toegangscontroles, het gebruik van coronamelders en quarantaineregimes spelen een prominente rol in het dagelijkse leven.

In dit scenario lijkt de situatie op de afgelopen anderhalf jaar. Het coronavirus beïnvloedt ons dagelijks leven en zorgt ervoor dat de sportsector herhaaldelijk met perioden van strengere maatregelen te maken krijgt. Terwijl voldoende sporten en bewegen bij kan dragen aan het verkleinen van ernstige coronaklachten, krijgt de sport als plek waar besmettingen tot stand kunnen komen steeds meer aandacht. De strenge maatregelen beperken de mogelijkheden om te sporten. De sport- en beweegdeelname komt daardoor steeds verder onder druk te staan.

Trends als individualisering, digitalisering en flexibilisering zijn de afgelopen anderhalf jaar versterkt en hebben gezorgd voor een toename in de beoefening van (individuele) sporten in de openbare ruimte of thuis achter een beeldscherm. Deze ontwikkeling gaat ten koste van de georganiseerde sport. Met name binnensporten die in teamverband beoefend worden, worden in hun voortbestaan bedreigd. Wanneer sportaccommodaties gedurende korte en langere perioden gesloten zijn, is de beoefening van binnensport onmogelijk. Leden gaan op zoek naar een andere sport die zij gedurende de sluiting van de binnensport wel kunnen beoefenen en komen dan veelal terecht bij individuele of flexibele sporten in de buitenlucht. Hiermee blijven de individuele en flexibele sportvormen in populariteit toenemen en worden de verschuivingen die voor de coronacrisis al waren ingezet nog eens versneld. Het risico bestaat dat sporters niet meer terugkeren **naar hun 'oude' sport** en het ledental van verenigingen dusdanig afneemt dat verenigingen in zwaar weer terechtkomen. Niet alleen het ledental, maar ook de loyaliteit van vrijwilligers kan onder druk komen te staan als zij steeds vaker als handhaver op de vereniging worden ingezet en anderen op hun gedrag moeten aanspreken.

Ondanks de toegenomen populariteit van individuele en flexibele sportvormen zal niet iedereen zich hiertoe aangetrokken voelen. Daarnaast is ook niet iedereen in staat om de georganiseerde (binnen)sport te verruilen voor sporten als hardlopen, yoga of bootcamp. Denk hierbij kinderen, die veelal sporten als lid van een sportvereniging, of mensen met een beperking. Mogelijk heeft deze verschuiving tot gevolg dat bepaalde groepen minder gaan sporten en bewegen dan de groepen die wel naar flexibele sporten overstappen. Daarnaast heeft de ongeorganiseerde en flexibele (buiten)sport doorgaans te maken met seizoenseffecten: in de herfst en winter wordt er minder buiten gesport. Hierdoor zal de gemiddelde sport- en beweegdeelname over het jaar waarschijnlijk afnemen.

Veranderingen in de sport- en beweeginfrastructuur, zoals een afname van (georganiseerd) sportaanbod, werken vervolgens door in de sport- en beweegdeelname. Afstand tot sportmogelijkheden en de daarbij behorende reistijd en kosten vormen namelijk belemmeringen om te sporten en bewegen.

De continue strijd met het coronavirus vraagt veel veerkracht van de sportsector en de vraag is hoe lang de adem is, ofwel hoe groot de buffers na anderhalf jaar corona nog zijn. Bij de sportondernemers en evenementensector is nauwelijks nog sprake van financiële buffers. Eerdere signalen gaven aan dat diverse ondernemingen al op het punt kwamen waarop eigen geld in de onderneming moest worden gestoken of er van het pensioenpotje **werd 'gesnoept'**. **Ontslagen** en faillissementen zijn op termijn onvermijdelijk. Zelfs als de sportsector een beroep kan doen op nieuwe steunpakketten vanuit de overheid.

Ook van de samenleving vraagt het gebrek aan perspectief veel veerkracht. Het risico op een toename van eenzaamheid, depressieve klachten of zelfs verdeeldheid is aanwezig. De afweging tussen de bescherming van de volksgezondheid en de bredere maatschappelijke impact van de maatregelen is een delicate kwestie **en zorgt regelmatig voor dilemma's**. Sport is op de langere termijn deel van de oplossing, want deze heeft positieve effecten op de gezondheid en verhoogt de weerstand tegen het coronavirus. Tegelijkertijd zijn er op de korte termijn ook negatieve effecten denkbaar, omdat sporten bij kan dragen aan de verspreiding van het virus. Het risico bestaat dat de potentieel negatieve effecten op de korte termijn zwaarder wegen in de besluitvorming dan de positieve effecten op de langere termijn. Wanneer de populairder geworden flexibele sporten een grote bijdrage aan de volksgezondheid leveren, is er vanuit het perspectief van volksgezondheid nauwelijks noodzaak om de sportsector, en dan met name de georganiseerde sport, te blijven ondersteunen.

Scenario 5: Worst case

*Het virus blijft wereldwijd circuleren en het aantal dodelijke slachtoffers als gevolg van de besmettingen neemt toe. Mensen die een besmetting hebben doorgemaakt of gevaccineerd zijn, zijn slechts voor beperkte tijd immuun en worden weer snel vatbaar voor nieuwe varianten. Vaccins zijn beschikbaar, maar het virus muteert sneller dan de vaccins ontwikkeld, geproduceerd en toegepast kunnen worden. Na een aantal jaren **zal het virus minder hevig gaan rondwaren en zal de pandemie wellicht 'uitdoven'**, maar tot die tijd zal voor nog onbepaalde tijd sprake kunnen zijn van hevige uitbraken waarbij eigenlijk iedereen risico loopt op een ernstig of zelfs dodelijk ziekteverloop. De samenleving en de economie maken een lange periode van ernstige ontwrichting door.*

De samenleving gaat voor onbepaalde tijd (mogelijk meerdere jaren) op slot. We hebben als land te maken met grote maatschappelijke vraagstukken. De samenhang staat sterk onder druk en de maatschappelijke kloof groeit (en daarmee ook de kans op polarisatie en radicalisering). Kinderen en jongeren lopen blijvende achterstanden op in leren en sociale ontwikkeling en mentale problemen nemen toe. Het overheidsbeleid is gericht op kerntaken en het bewaren van de sociale orde. Sport is bijzaak.

De sportsector sluit haar deuren voor onbepaalde tijd. De sport- en beweegdeelname van Nederlanders zal daardoor tot een ongekend dieptepunt dalen. Zeker als ook individuele sportbeoefening in de buitenlucht wordt afgeraden. De beweegarmoede neemt toe en motorische vaardigheden van kinderen verslechteren in rap tempo. Dit brengt op de langere termijn andere gezondheidsproblemen dan het coronavirus met zich mee.

De sportsector raakt, net als de samenleving, volledig ontwricht. Alleen innovatieve en sterke sportaanbieders zullen overleven, doordat zij inspelen op de beperkte mogelijkheden die er nog zijn om aanbod te organiseren. Terwijl financiële steun essentieel is voor het voortbestaan van sportaanbieders, de topsport en de evenementensector, is deze niet beschikbaar. Economische steun is in veel sectoren noodzakelijk, maar onhoudbaar. Het sportlandschap verandert zoals we dat nog nooit hebben meegemaakt.

Aanbevelingen

In september 2021 zag de toekomst er rooskleurig uit: er waren geen beperkende maatregelen in de sport van kracht. Niet veel later verschenen er met het coronatoegangsbewijs (donkere) wolken aan de hemel. Of die donkere wolken zich opstapelen of overwaaien kan niemand met zekerheid zeggen. Het verdere verloop van de pandemie en de impact ervan op de samenleving zijn onzeker. Daarbij komen onzekerheden op andere gebieden, zoals het klimaat en internationale economische ontwikkelingen. Dit onderschrijft volgens de WRR en KNAW⁹⁹ de noodzaak van robuust beleid. Daarbij zijn twee zaken van belang, namelijk dat de overheid en samenleving goed voorbereid is **op verschillende scenario's en dat de overheid daarbij een geïntegreerde aanpak hanteert**. Zij doen vier aanbevelingen:

1) Anticipeer op verschillende scenario's

Dit kan voorkomen dat overheid en samenleving steeds weer overvallen worden en noodgedwongen ad-hoc-besluiten moeten nemen. Sommige **beleidskeuzes zijn in alle scenario's zinvol**. Het belangrijkste is zich inzetten voor wereldwijde effectieve vaccinatie, omdat deze het risico vermindert dat zich meer gevaarlijke varianten van het virus ontwikkelen. Andere beleidskeuzes zullen per scenario verschillen - bijvoorbeeld de afweging welke maatregelen gepast zijn - maar men kan zich op dit gebied wel vast op **verschillende scenario's voorbereiden**.

2) Zet in op brede maatschappelijke schokbestendigheid

De volgende crisis kan evengoed uit een andere hoek komen. Niet iedere crisis kan voorzien worden, maar toch zijn vooraf belangrijke stappen te zetten voor het vermogen van de hele samenleving om met schokken om te gaan. Dit betekent dat het er niet alleen om gaat crises op te lossen of te voorkomen, maar ook om de samenleving in staat te stellen op die crises te anticiperen en er goed mee om te gaan.

3) Verbind de herstelopgave met aanpak van langetermijnvraagstukken

De wereld staat voor uiteenlopende belangrijke langetermijnbeleidsopgaven die niet op zichzelf staan, maar onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Het is belangrijk om die samenhang in het herstelbeleid mee te nemen.

4) Bescherm de waarden van de democratische rechtsstaat

De pandemie is een stresstest geweest voor het openbaar bestuur en de democratische rechtsstaat. Er bestaan geen simpele antwoorden op de afwegingen die tussen grondrechten gemaakt moeten worden. Maar het is wel noodzakelijk dat er - ook in een crisis - voldoende waarborgen zijn voor democratische processen en rechtsstatelijke waarden.

Deze aanbevelingen zijn grotendeels door te vertalen naar de sportsector. Dat zullen we in het vervolg van deze paragraaf dan ook doen.

Anticipeer op verschillende scenario's

Voorbereid zijn op **verschillende scenario's vergroot het strategisch handelend vermogen**. In vier van de vijf **scenario's is het coronavirus nog lange tijd onder ons**, met steeds grotere gevolgen voor de sportsector. Om hierop voorbereid te zijn moeten nu al beleidskeuzes voor de lange termijn gemaakt worden. Een voorbeeld hiervan is een grotere inzet op preventie, waar sport en bewegen een belangrijke bijdrage aan kan leveren. Als dit uiteindelijk een van de speerpunten wordt, moet de sportsector niet herhaaldelijk met zeer beperkende maatregelen geconfronteerd worden, maar moet er ingezet worden op het zoveel mogelijk open houden van de sport, zodat Nederlanders kunnen sporten en bewegen en de

⁹⁹ WRR & KNAW (2021). [Navigeren en anticiperen in onzekere tijden](#).

sport op de langere termijn in staat is haar gezondheidswaarde te leveren. Voor het maken van dergelijke beleidskeuzes is het van belang om goed zicht te houden op de sportsector. Aanvullend en verdiepend onderzoek kan hieraan een bijdrage leveren.

Vorbereiding op toekomstige ontwikkelingen vergt het door**denken van dilemma's die zullen gaan spelen in de verschillende scenario's**. Mogelijk kunnen de diverse deelsectoren van de sport in de verschillende **scenario's niet allemaal naar behoefte worden ondersteund en gecompenseerd**. Welke keuze wordt er in dat geval gemaakt? Wordt de deelsector met de grootste maatschappelijke waarde in dat geval ondersteund? En hoe definieer je die maatschappelijke waarde? En wat als daar geen eenduidig bewijs voor is? Eveneens een belangrijk punt is communicatie. Wanneer de situatie het toelaat dat maatregelen worden versoepeld, moet benadrukt worden dat het risico bestaat dat die versoepelingen weer teruggedraaid moeten worden. Er moet behoedzaam met veranderingen in maatregelen worden omgesprongen, omdat veel wijzigingen het voor de sportsector onduidelijk en onoverzichtelijk maken aan welke maatregelen zij moet voldoen. Daarnaast moet die bij veel wijzigingen steeds opnieuw actie ondernemen, terwijl de sector mogelijk al voldoende moeite heeft om het hoofd boven water te houden.

Niet alleen het ministerie van VWS zou op de verschillende scenario's moeten anticiperen, maar ook de sportsector zelf. Zo moeten sportaanbieders, als zij dat nog niet waren, aan de slag met het verkennen van mogelijkheden om in tijden van sterke beperkingen aanbod te realiseren (bijvoorbeeld digitaal). En moet de ondersteuningsstructuur zich voorbereiden op het lichtste, maar ook op het zwaarste scenario, om zo in staat te zijn de achterban zo goed als dat kan te ondersteunen. De sportsector moet strategieën bedenken hoe zij op een prettige manier weer terug naar 'normaal' kan, en hoe financiële klappen opgevangen kunnen worden **in de minder positieve scenario's**.

Zet in op brede schokbestendigheid

De kernuitdaging van het beleid is niet alleen om met een oplossing voor crises te komen of om deze te voorkomen, maar ook om de samenleving en in dit geval de sportsector in staat te stellen beter op crisis te anticiperen en ermee om te gaan. Daarvoor is het soms nodig te investeren op het moment dat het risico nog ver weg lijkt, maar de schade van niet investeren vele malen groter kan zijn. Allereerst kan de weerstand van de bevolking tegen het virus worden vergroot door inzet op preventie en bewegen. De preventieve werking van sport en bewegen moet beter worden benut. In het coronabeleid van de Rijksoverheid is beperkt aandacht voor de preventieve en sociale rol van sport en bewegen. De sportsector **kende enkele versoepelingen in de coronamaatregelen, maar is lange tijd zo goed als 'gesloten' geweest**. Dat is op zijn minst opmerkelijk, omdat de gezondheidswaarde van sport en bewegen, zowel fysiek als mentaal, al lange tijd buiten kijf staat.

De huidige crisis is een gezondheidscrisis, maar de volgende kan evengoed uit een andere hoek komen. Het creëren van maatschappelijke weerbaarheid vraagt buffers, variatie en brandgangen. Variatie betekent dat er verschillende bronnen zijn om de impact van een crisis op te vangen en met brandgangen wordt afstand tussen onderdelen gecreëerd om de verspreiding van een gevaar te voorkomen. Voor de sportsector geldt vooral het belang, en dit is ook een aandachtspunt, van buffers. Buffers zorgen ervoor dat er met (financiële) tegenslagen omgegaan kan worden.

De huidige coronacrisis heeft tot nu toe al een groot beroep gedaan op de financiële buffers van de sportsector en deze tot een minimum doen slinken. Mogelijk wordt in de nabije toekomst een nog groter beroep op de buffers gedaan. Het afgelopen anderhalf jaar was er daarnaast sprake van enige mate van afhankelijkheid van de steunpakketten. Het stopzetten van deze steun zal geen positieve invloed op de buffers hebben. Het is dan ook lastig om in deze tijd de buffers weer aan te vullen, maar het is zaak dat de sportsector nadenkt hoe die over voldoende buffers kan beschikken om een volgende crisis te overleven.

Minder afhankelijk zijn van de bestaande infrastructuur, en dus het inbouwen van meer variatie, vergroot de schokbestendigheid van de sportsector. De afgelopen tijd heeft de digitalisering haar meerwaarde bewezen. Sportaanbieders waren ten tijde van een volledige lockdown in staat om digitaal aanbod te organiseren. Vooral nog lijkt deze adaptiviteit beperkt te blijven tot de sportondernemers, maar het verder ontwikkelen van een digitale sport- en beweeginfrastructuur kan ook voor sportverenigingen van meerwaarde zijn. Een brandgang ontstaat wanneer fysieke sportbeoefening wordt gescheiden van sport **kijken en de ‘derde helft’**, dus wanneer de sportbeoefening zoveel mogelijk wordt gescheiden van sport als activiteit die verplaatsingen genereert en grote groepen in kleine ruimtes bijeenbrengt.

Bovenstaande is niet iets wat sportaanbieders individueel hoeven op te pakken en het wiel hoeft niet honderden keren opnieuw uitgevonden te worden. In een sterk en responsief sportlandschap kan hierin samen opgetrokken worden. Het organiseren van een sterker en responsiever sportlandschap is dan ook een punt van aandacht, al dan niet in de vorm van een brancheorganisatie sport. Korte lijntjes binnen de sportsector en tussen de sector en de overheid zorgen ervoor dat er snel geschakeld kan worden. Dit snelle schakelen is van belang wanneer nieuwe maatregelen nodig zijn en nagedacht moet worden over de implementatie en gevolgen van de maatregelen. Met dit uitgangspunt is het afgelopen half jaar het Platform Ondernemende Sportaanbieders ontstaan en geformaliseerd. Nauw samenwerken is in tijde van **corona, en met name in scenario's 2 tot en met 5**, van belang, maar vergroot ook de slag- en veerkracht van de sportsector om met volgende uitdagingen om te gaan.

Verbind de herstelopgave met aanpak van langetermijnvraagstukken

De sport staat voor een grote herstelopgave. In de herstelopgave gaat het idealiter niet alleen om het opvangen van de schade van de coronacrisis, maar ook om de verbinding met andere opgaven die nu en op de langere termijn aan de orde zijn. Met andere woorden: er doen zich nu kansen voor om andere vraagstukken op te pakken en uiteindelijk sterker uit de crisis te komen. Dit kunnen opgaven zijn die binnen de sportsector spelen, en opgaven die in relatie staan tot andere beleidsterreinen.

Zo kan de preventieve werking van sport en bewegen beter benut worden als de samenwerking met de zorg geïntensiveerd wordt. Op die manier draagt sport en bewegen bij aan de bestrijding van overgewicht en maakt het de uitgaven in de zorg beter beheersbaar, en ontvangt het daarvoor de erkenning en nodige ondersteuning. Dat verstevigt de waarde en onmisbaarheid van de sport en komt tegelijkertijd de zorg ten goede. Ook de verbinding met het onderwijs en andere beleidsterreinen kan de sport versterken, terwijl tegelijkertijd maatschappelijke opgaven worden aangepakt. De achteruitgang van en opgelopen schade voor de motorische vaardigheden van kinderen kan gestopt of ingelopen worden wanneer sport en bewegen een prominentere rol in het onderwijs krijgt. Niet alleen dankzij het stevig inbedden en uitbreiden van lessen bewegingsonderwijs in het curriculum, maar ook dankzij sport- en beweegactiviteiten rondom de school.

Binnen de sport valt te denken aan het oppakken van ongelijkheids-, professionaliserings- en duurzaamheidsvraagstukken. Hoe zorgen we dat de sportbeoefening toegankelijk wordt en blijft voor iedereen? Wat is daarvoor nodig en welke verbindingen of samenwerkingen moeten worden aangegaan? Het is wenselijk om bij het herstel van de sportsector aandacht te hebben voor het energieverbruik van sportaccommodaties en het grondgebruik voor sport. De bijdrage van de sportsector aan de klimaatopgave kan op die manier versneld en vergroot worden. Een van de opgaven binnen het professionaliseringsvraagstuk is hoe de sportsector een aantrekkelijkere sector wordt (en blijft) om in te werken. Het is aannemelijk dat werknemers de sportsector tijdens de coronacrisis hebben verlaten. Wanneer de arbeidsvoorwaarden in andere sectoren interessanter zijn, zullen zij hoogstwaarschijnlijk niet naar de sportsector terugkeren. Dit leidt uiteindelijk tot personeelsproblemen, waardoor het aanbod onder druk komt te staan.

Bescherm de waarden van de sport

Een acute crisis kan een legitieme reden zijn om tijdelijk grondrechten te beperken of noodmaatregelen te treffen die niet in lijn zijn met de gebruikelijke normen en waarden. Tegelijkertijd is het juist in een crisis van belang de kwetsbaren in de samenleving, maar ook de waarden van de democratische rechtsstaat, of de sportsector, te beschermen. Bescherming van de gezondheid en individuele vrijheden kwamen tijdens de coronacrisis herhaaldelijk op gespannen voet met elkaar te staan. Omdat de sport een van de plekken is waar besmettingen tot stand kunnen komen, gelden er beperkende maatregelen en zijn **waarden zoals ‘meedoen’, ‘plezier’, ‘uitdaging’ en ‘winnen’** ondergeschikt aan het beschermen van de volksgezondheid. Terwijl deze waarden de sportsector maken tot wat die is.

Het risico bestaat dat nadelige neveneffecten van beperkende maatregelen op de langere termijn niet of onvoldoende in ogenschouw worden genomen. Zo kunnen de maatregelen nieuwe kwetsbaarheden veroorzaken, zoals het verder verzwakken van sportaanbieders en het vergroten van ongelijkheid in de sport. Met name de kwetsbare groepen worden door de coronamaatregelen in hun sport en bewegen geraakt. Dit vergroot de kloof en zet het inclusieve karakter van de sport onder druk. Meedoen en inclusie zijn niet alleen belangrijke waarden binnen de sport, maar ook in de samenleving als geheel.

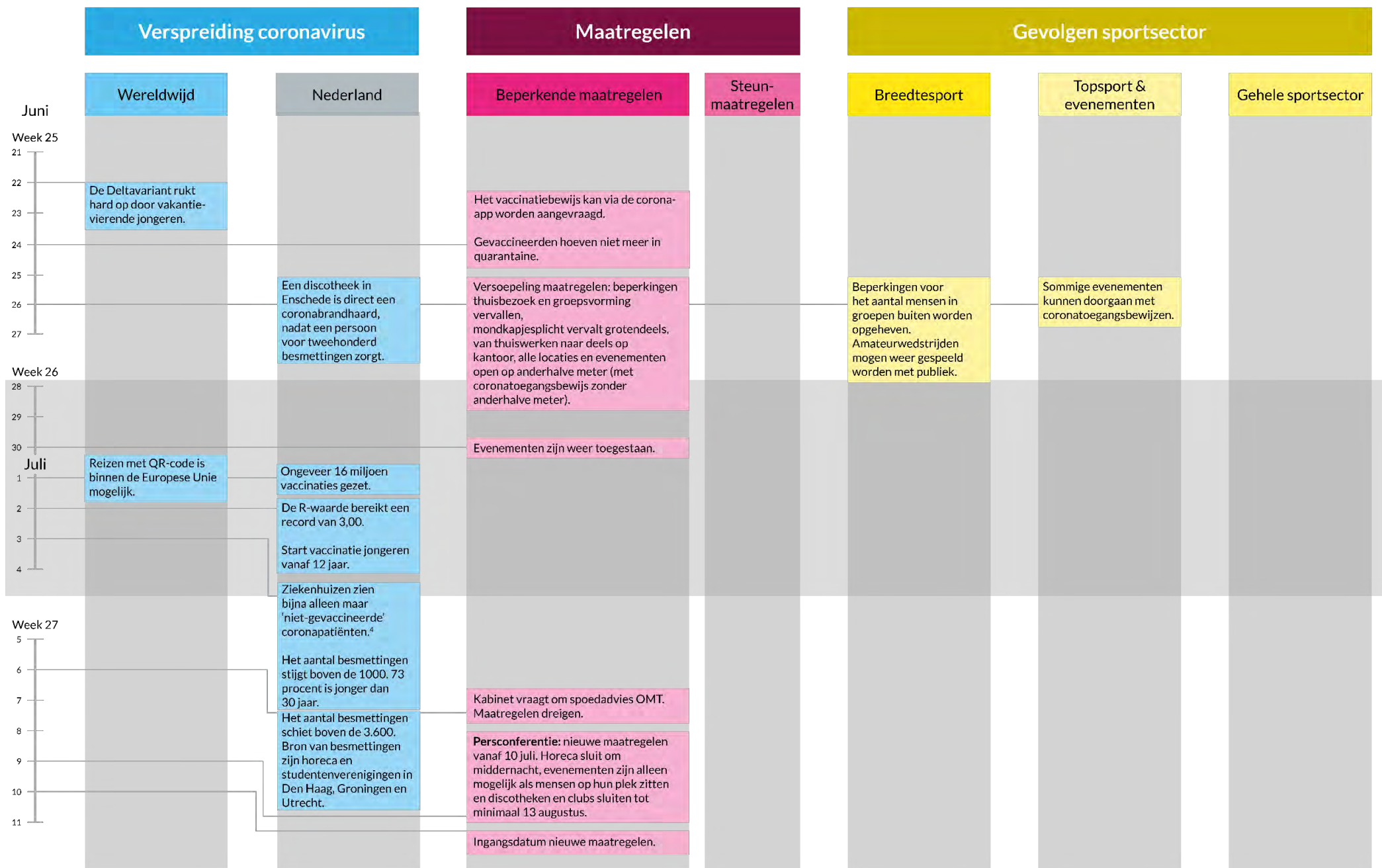
Bij crisismaatregelen moet er een duidelijk moment zijn waarop de maatregelen worden opgeheven. Op het moment dat deze een permanent karakter krijgen, moeten andere afwegingen worden gehanteerd waarbij diverse waarden worden gewaarborgd. Nu het lijkt dat de coronacrisis een semipermanent karakter krijgt, zou sterker voor de waarden van de sport kunnen worden opgekomen. Het is aan de beleidsmakers om aandacht te hebben voor bovenstaande en aan de sportsector om de eigen waarden te beschermen.

Bijlage 1. Tijdlijn verspreiding coronavirus en coronamaatregelen

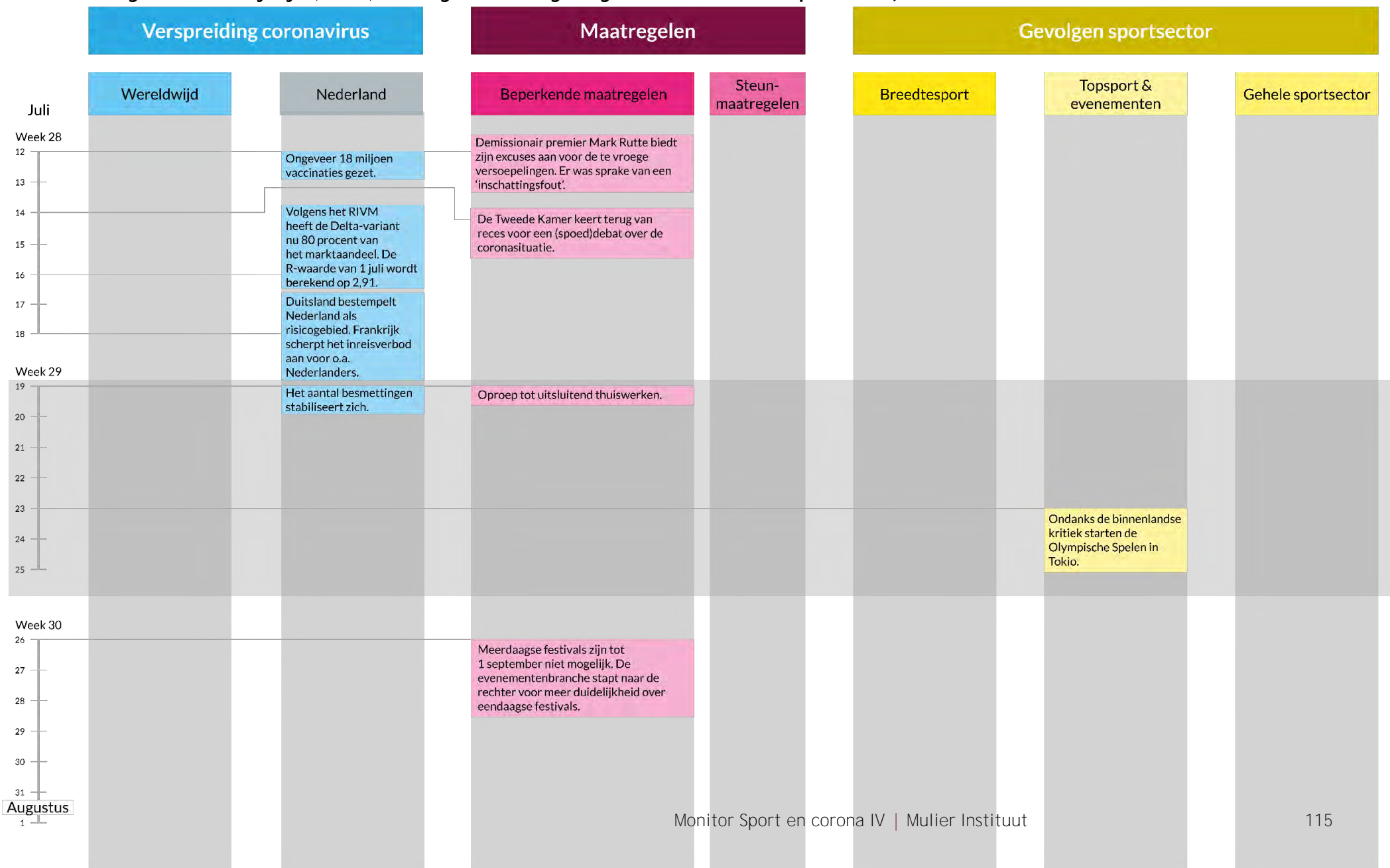
Tabel B1.1 Tijdlijn (steun)maatregelen en de gevolgen hiervan voor de sportsector, mei 2021–november 2021

		Verspreiding coronavirus		Maatregelen		Gevolgen sportsector			
		Wereldwijd	Nederland	Beperkende maatregelen	Steunmaatregelen	Breedtesport	Topsport & evenementen	Gehele sportsector	
Juni	Week 22								
	1								
	2								
	3		Tien miljoenste vaccinatie gezet.			Verlies kort geding door Stichting Fitness is Medicijn en zestig sportscholen tegen coronamaatregelen. ¹			
	4								
	5								
	6	De Deltavariant van het virus blijkt 40 procent besmettelijker dan de Britse variant.		Einde lockdown met diverse versoepelingen. De meeste publiek toegankelijke locaties binnen mogen weer open, zoals restaurants en musea (stap 3 van het openingsplan).		Sporten in groepen is toegestaan (vanaf 18 jaar max. vijftig personen) en anderhalve meter afstand houden is niet verplicht. Tot en met 17 jaar zijn wedstrijden tegen andere clubs toegestaan.			
	Week 23								
	7						Sportkantines, kleedkamers en douches mogen open.		
	8								
	9								
	10				Het openen van middelbare scholen is verplicht: ruim 95 procent opent haar deuren.				
	11		Viroloog Koopmans: de pandemie is nog lang niet voorbij. ²						
12		RIVM ziet een seizoenseffect in de verspreiding van het virus. ³							
13									
Week 24									
14				Het Kabinet wil de coronamaatregelen nog eerder dan gepland verder versoepelen, namelijk vanaf 26 juni.					
15									
16									
17		De Deltavariant van het virus rukt op in Nederland.							
18									
19				Persconferentie: uitgebreide versoepelingen vanaf 26 juni. Alles wat op anderhalve meter afstand kan, wordt toegestaan zonder voorwaarden (stap 4 van het openingsplan). Er wordt rekening gehouden met een vierde golf.					
20									

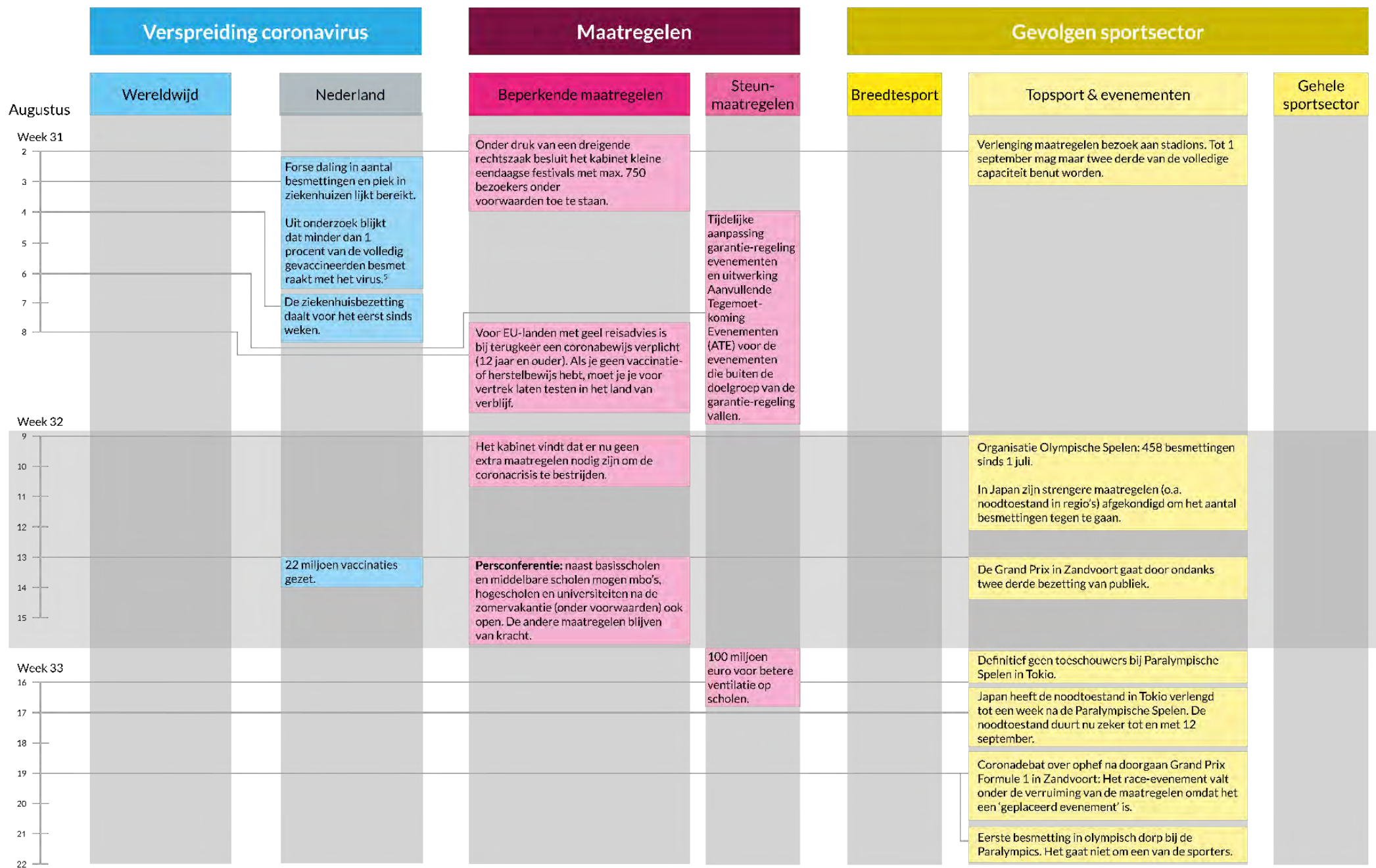
Vervolg tabel B1.1 Tijdlijn (steun)maatregelen en de gevolgen hiervan voor de sportsector, mei 2021–november 2021



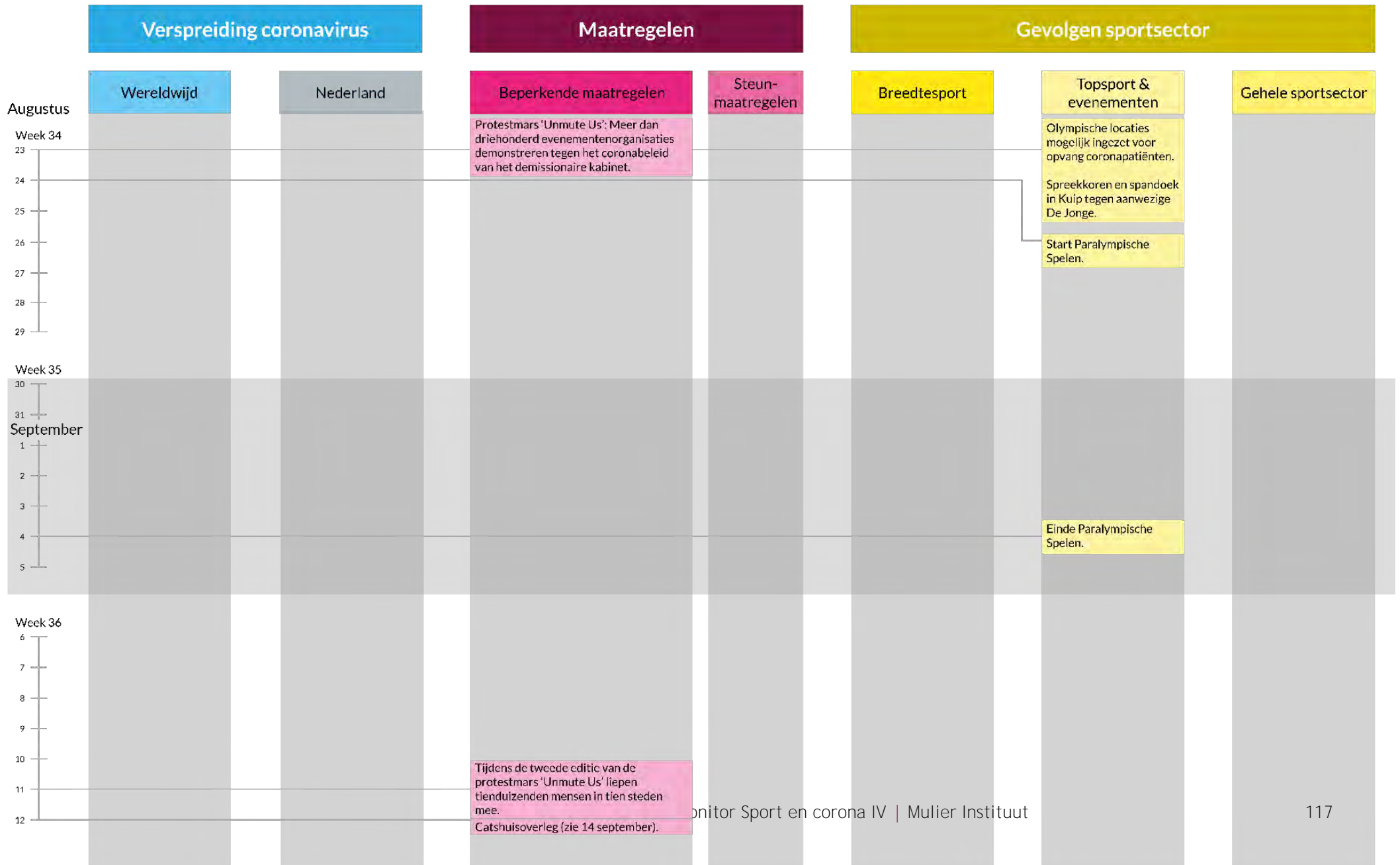
Vervolg tabel B1.1 Tijdlijn (steun)maatregelen en de gevolgen hiervan voor de sportsector, mei 2021-november 2021



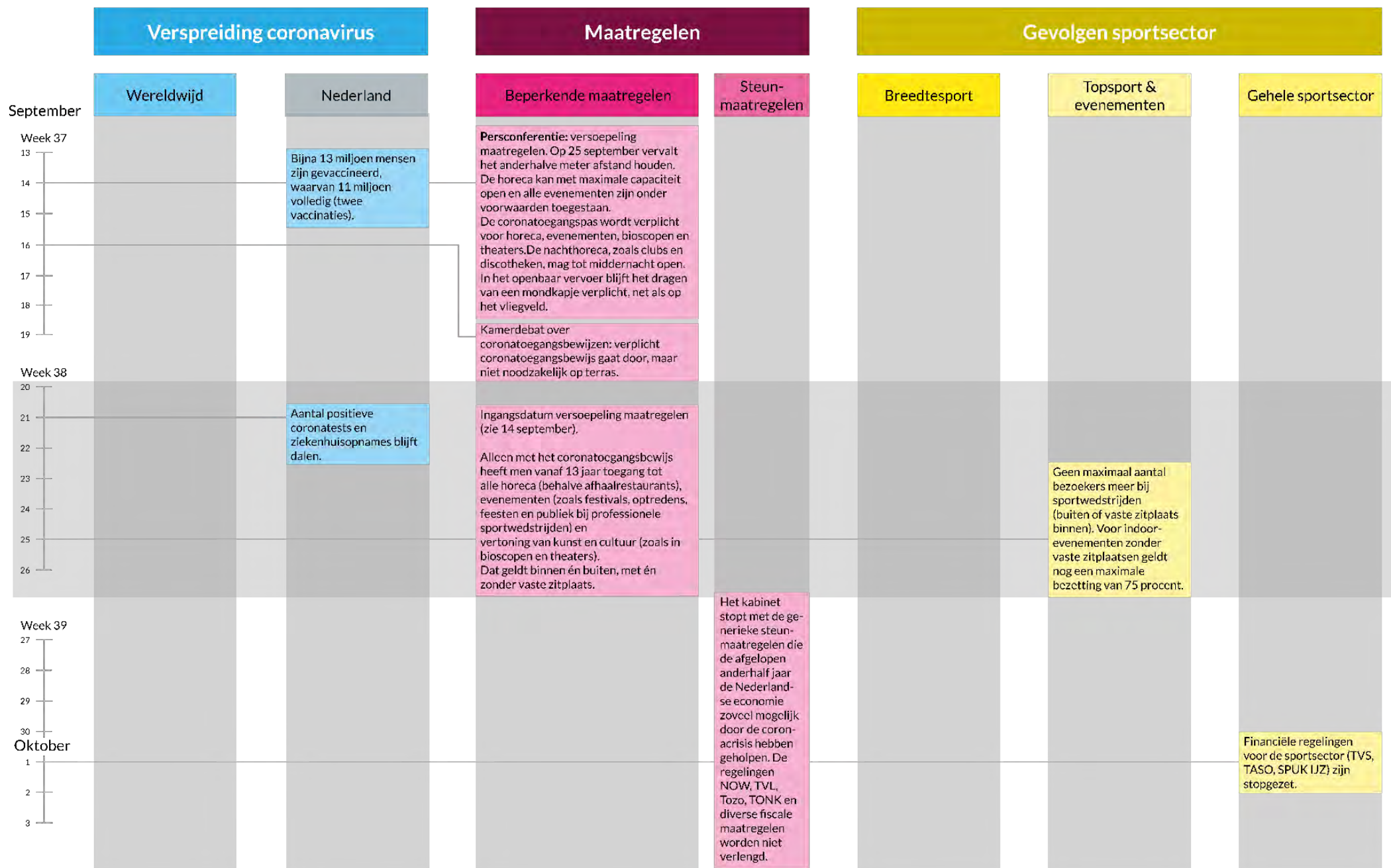
Vervolg tabel B1.1 Tijdlijn (steun)maatregelen en de gevolgen hiervan voor de sportsector, mei 2021–november 2021



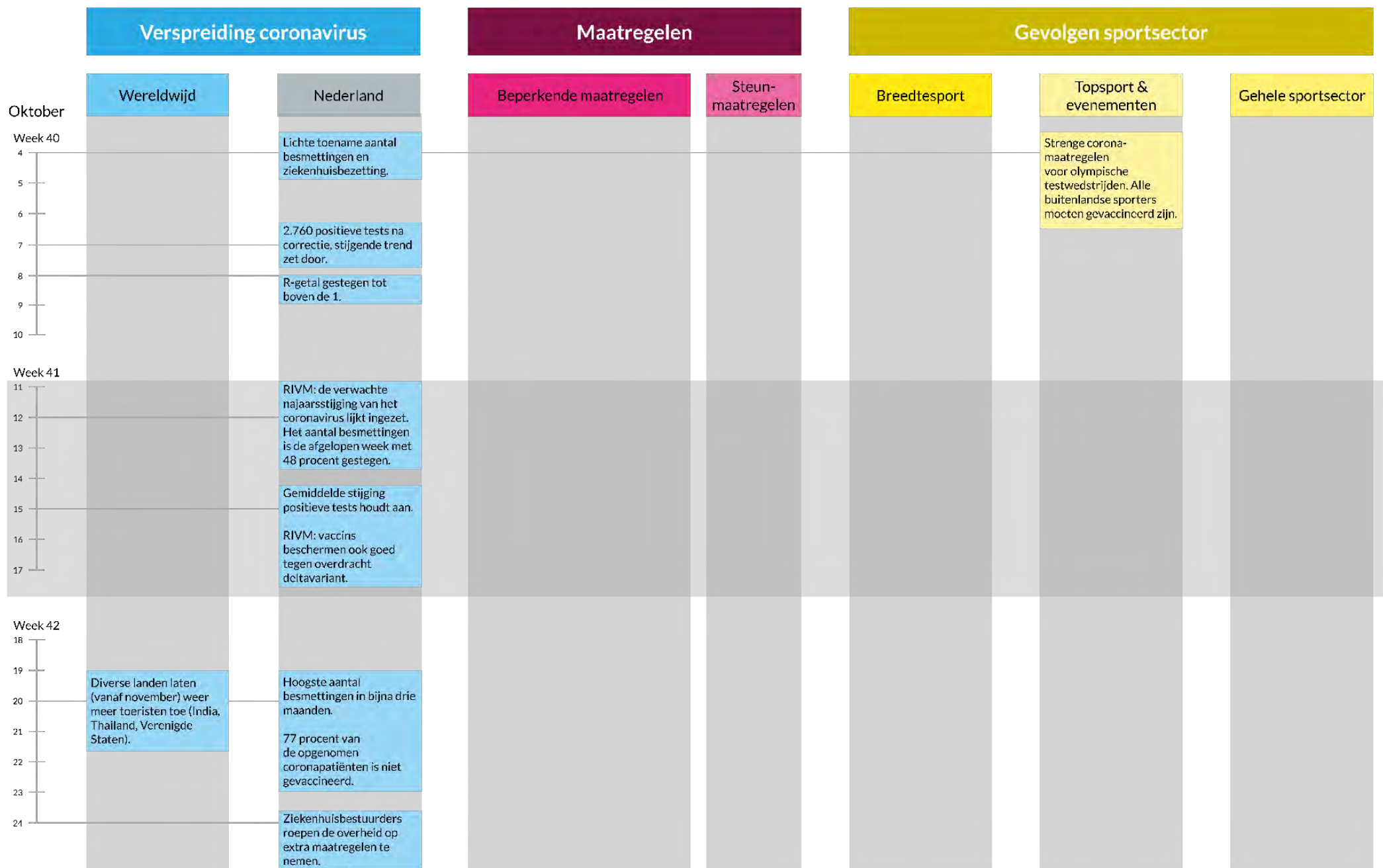
Vervolg tabel B1.1 Tijdlijn (steun)maatregelen en de gevolgen hiervan voor de sportsector, mei 2021–november 2021



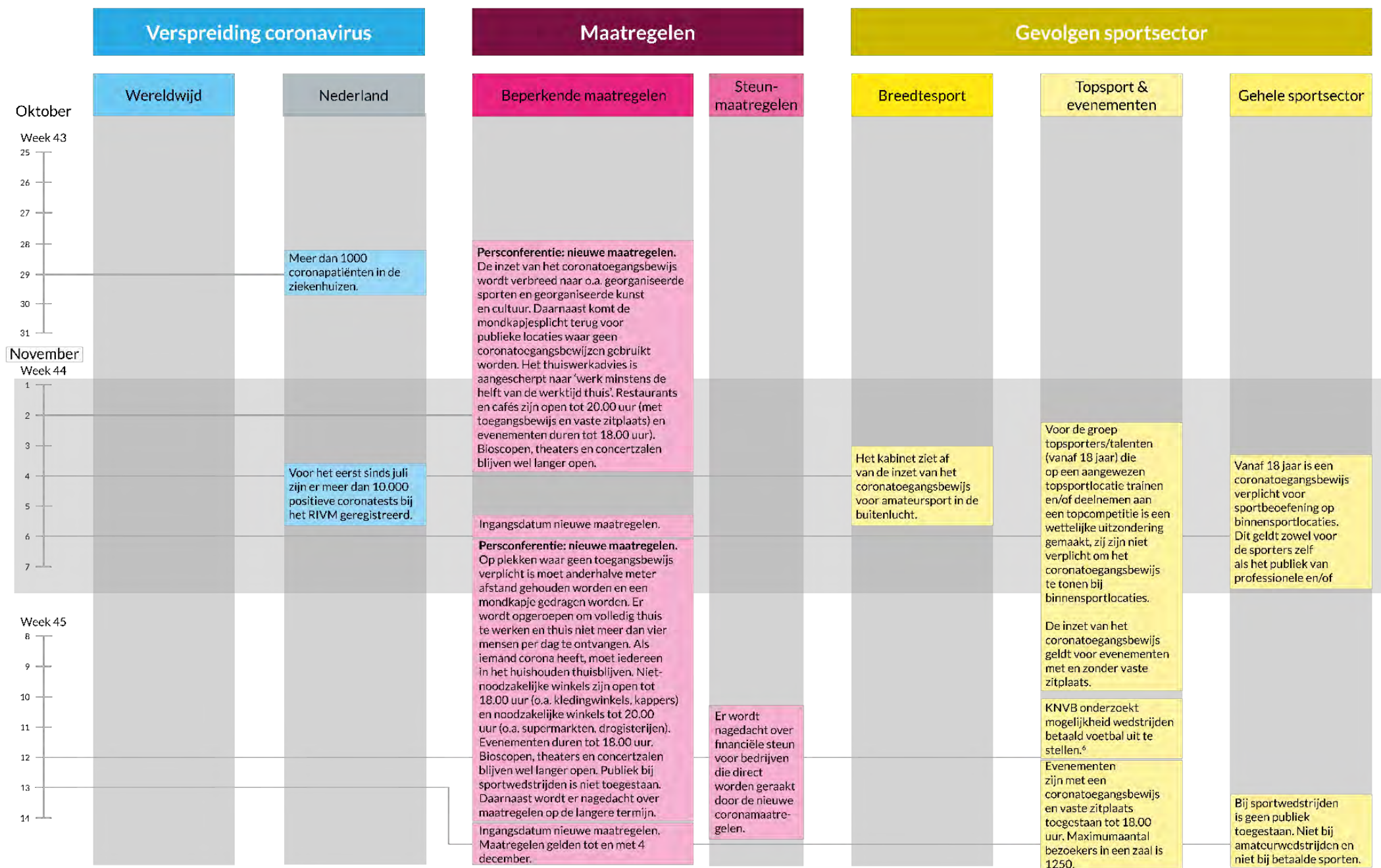
Vervolg tabel B1.1 Tijdlijn (steun)maatregelen en de gevolgen hiervan voor de sportsector, mei 2021–november 2021



Vervolg tabel B1.1 Tijdlijn (steun)maatregelen en de gevolgen hiervan voor de sportsector, mei 2021–november 2021



Vervolg tabel B1.1 Tijdlijn (steun)maatregelen en de gevolgen hiervan voor de sportsector, mei 2021–november 2021



Vervolg tabel B1.1 Tijdlijn (steun)maatregelen en de gevolgen hiervan voor de sportsector, mei 2021–november 2021



¹ NU.nl (2021, 4 juni). [Tegenvaller voor sportscholen: rechter veegt beperkingen niet van tafel.](#)

² RTL Nieuws (2021, 11 juni). [Marion Koopmans: we zijn opgewassen tegen mutaties, maar pandemie nog lang niet voorbij.](#)

³ NOS (2021, 12 juni). [RIVM: 'Het gaat goed en steeds beter'.](#)

⁴ AD.nl (2021, 3 juli). [Ziekenhuizen: bijna alleen maar niet-gevaccineerde coronapatiënten.](#)

⁵ RTL Nieuws (2021, 3 augustus). ['Minder dan 1 procent volledig gevaccineerden raakt besmet met coronavirus'.](#)

⁶ NOS (2021, 12 november). [KNVB onderzoekt mogelijkheid wedstrijden betaald voetbal uit te stellen.](#)

Bijlage 2. Ledentalcijfers NOC*NSF

Tabel B2.1 Ledenontwikkelingen sportbonden 2020 ten opzichte van 2019 (in procenten en aantallen)

	%	Aantal
Skateboard Federatie Nederland	250,0%	200
Sportvisserij Nederland	15,7%	80.000
Koninklijke Nederlandse Cricket Bond	12,3%	500
Koninklijke Nederlandsche Roei Bond	10,5%	4.000
Nederlandse Boks bond	7,8%	700
Koninklijke Nederlandse Schaak Bond	7,7%	2.000
Holland Surfing Association	6,4%	40
Koninklijke Nederlandse Golf Federatie	6,0%	22.000
Nederland Lacrosse	5,3%	50
Nederlandse Waterski & Wakeboard Bond	5,2%	50
Squash Bond Nederland	2,9%	200
Nederlandse Rugby Bond	2,6%	400
Koninklijke Nederlandse Hockey Bond	2,6%	6.000
Nederlandse Toer Fiets Unie	2,0%	2.000
Koninklijke Nederlandse Krachtsport en Fitnessfederatie	1,0%	70
Nederlandse Minigolf Bond	0,5%	0
Nederlandse Onderwatersport Bond	0,4%	50
Bob en Sleebond Nederland	0,0%	0
Nederlandse Roller sports en Bandy Bond	0,0%	0
Badminton Nederland	-0,1%	-50
Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond	-0,2%	-1.210
Aikido Nederland	-0,6%	-20
Koninklijke Nederlandsche Kolf Bond	-0,9%	-10
Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond	-1,3%	-15.700
Nederlands Handbal Verbond	-1,4%	-720
Koninklijke Nederlandsche Schaatsenrijders Bond	-1,8%	-710
Nederlandse Volleybal Bond	-2,0%	-2.280
Nederlandse Klootschiet Bond	-2,1%	-70
Koninklijke Nederlandse Klim- en Bergsportvereniging	-2,1%	-1.380
Koninklijke Nederlandse Kaats Bond	-2,3%	-230
Koninklijke Nederlandse Baseball en Softball Bond	-2,7%	-510
Watersportverbond	-2,9%	-2.090
Reddingsbrigade Nederland	-2,9%	-650
Nederlandse Jeu de Boules Bond	-3,1%	-480
Koninklijk Nederlands Korfbal Verbond	-3,1%	-2.560
Koninklijke Nederlandsche Motorboot Club	-3,1%	-10
Nederlandse Bridge Bond	-3,1%	-2.790
Koninklijke Nederlandse Biljart Bond	-3,2%	-780
Nederlandse Tafeltennis Bond	-3,4%	-840
Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie	-3,4%	-4.900
Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie	-3,5%	-1.300

Bron: NOC*NSF, 2020.

Vervolg tabel B2.1 Ledenontwikkelingen sportbonden 2020 ten opzichte van 2019 (in procenten en aantallen)

	%	Aantal
Nederlandse Basketball Bond	-4,0%	-1.900
Nederlandse Beugel Bond	-5,3%	-60
Atletiekunie	-5,5%	-7.080
Nederlandse Ski Vereniging	-5,7%	-3.710
Koninklijke Nederlandse Dambond	-6,2%	-210
Karate-Do Bond Nederland	-6,2%	-530
Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie	-6,3%	-17.010
Nederlandse Drakenboot Federatie	-6,4%	-20
Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Luchtvaart	-6,8%	-980
Nederlandse Indoor en Outdoor Bowls Bond	-6,8%	-50
Nederlandse Handboog Bond	-7,1%	-720
Nederlandse Bowling Federatie	-7,8%	-720
Judo Bond Nederland	-8,3%	-3.630
Federatie Oosterse Gevechtkunsten	-8,4%	-680
Algemene Nederlandse Sjoelbond	-8,6%	-80
Koninklijke Nederlandsche Kegelbond	-8,7%	-280
Koninklijke Nederlandse Motorrijders Vereniging	-10,4%	-5.400
Nederlandse Curling Bond	-11,4%	-20
Nederlandse Frisbee Bond	-11,8%	-200
Koninklijke Nederlandse Algemene Schermbond	-12,3%	-370
Nederlandse Floorball en Unihockeybond	-12,4%	-150
American Football Bond Nederland	-12,7%	-230
Nederlandse Go Bond	-13,0%	-70
Nederlandse Algemene Danssport Bond	-13,0%	-160
Taekwondo Bond Nederland	-13,2%	-690
Koninklijke Nederlandse Zwembond	-14,1%	-19.700
Nederlandse IJshockey Bond	-18,7%	-1.030
Koninklijke Wandel Bond Nederland	-20,0%	-15.860
KNAC Nationale Autosport Federatie	-22,0%	-1.900
Survivalrun Bond Nederland	-36,6%	-9.090
Nederlandse Kruisboog Bond	-38,1%	-860
Nederlandse Triathlon Bond	-46,4%	-15.720
Nederlandse Darts Bond ^a	-100,0%	-30.040

Bron: NOC*NSF, 2020.

^aAls gevolg van de coronamaatregelen heeft de Nederlandse Darts Bond geen competities kunnen organiseren. Daardoor hebben zij dit jaar geen leden.

Tabel B2.2 Ledentalontwikkelingen 2019–2020 waarbij rekening gehouden wordt met de verwachting voor 2020 op basis van voorgaande jaren (in aantallen en procenten)

	Ledental 2019	Gemiddelde ontwikkeling 2017–2019 (aantal)	Verwachting 2020 (o.b.v. 2017–2019)	Ledental 2020	Verschil (aantal)	Ontwikkeling 2019–2020 rekening houdend met verwachting (%)	Ontwikkeling 2019–2020 (%)
Bob en Sleebond Nederland	40	-11	29	40	11	28,3%	0,0%
Nederlandse Waterski & Wakeboard Bond	980	-118	862	1.031	169	17,2%	5,2%
Sportvisserij Nederland	509.283	466	509.749	589.194	79.445	15,6%	15,7%
Koninklijke Nederlandse Cricket Bond	4.352	-122	4.230	4.889	659	15,1%	12,3%
Koninklijke Nederlandse Schaak Bond	19.828	-573	19.255	21.351	2.096	10,6%	7,7%
Koninklijke Nederlandsche Roei Bond	36.146	426	36.572	39.938	3.366	9,3%	10,5%
Nederlandse Minigolf Bond	399	-25	374	401	27	6,9%	0,5%
Squash Bond Nederland	6.234	-210	6.024	6.416	392	6,3%	2,9%
Koninklijke Nederlandse Golf Federatie	365.713	-169	365.544	387.606	22.062	6,0%	6,0%
Nederland Lacrosse	926	-1	925	975	50	5,4%	5,3%
Koninklijke Nederlandse Hockey Bond	243.621	-2.714	240.907	249.960	9.053	3,7%	2,6%
Koninklijke Nederlandse Kaats Bond	9.723	-540	9.183	9.497	314	3,2%	-2,3%
Nederlandse Onderwatersport Bond	12.545	-283	12.262	12.599	337	2,7%	0,4%
Koninklijke Nederlandse Krachtsport en Fitnessfederatie	6.623	-103	6.520	6.689	169	2,5%	1,0%
Holland Surfing Association	656	28	684	698	14	2,1%	6,4%
Nederlandse Rugby Bond	15.420	74	15.494	15.822	328	2,1%	2,6%
Badminton Nederland	37.064	-674	36.390	37.010	620	1,7%	-0,1%
Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond	527.394	-6.729	520.665	526.188	5.523	1,0%	-0,2%
Aikido Nederland	2.921	-30	2.891	2.904	13	0,4%	-0,6%
Nederlandse Toer Fiets Unie	75.170	1.377	76.547	76.699	152	0,2%	2,0%
Koninklijke Nederlandsche Motorboot Club	356	0	356	345	0	0,0%	-3,1%
Nederlandse Gewichtheftbond		0	0	386	0	0,0%	0,0%
Skateboard Federatie Nederland	86	0	86	301	0	0,0%	250,0%
Watersportverbond	71.546	0	71.546	69.454	0	0,0%	-2,9%

Bron: NOC*NSF, 2020.

Vervolg tabel B2.2 Ledentalontwikkelingen 2019–2020 waarbij rekening gehouden wordt met de verwachting voor 2020 op basis van voorgaande jaren (in aantallen en procenten)

	Ledental 2019	Gemiddelde ontwikkeling 2017–2019 (aantal)	Verwachting 2020 (o.b.v. 2017–2019)	Ledental 2020	Vershil (aantal)	Ontwikkeling 2019–2020 rekening houdend met verwachting (%)	Ontwikkeling 2019–2020 (%)
Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie	143.702	-4.741	138.961	138.800	-161	-0,1%	-3,4%
Koninklijke Nederlandsche Kolf Bond	531	-4	527	526	-1	-0,2%	-0,9%
Nederlandse Indoor en Outdoor Bowls Bond	749	-48	701	698	-3	-0,4%	-6,8%
Nederlandse Volleybal Bond	112.183	-1.641	110.542	109.906	-636	-0,6%	-2,0%
Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond	1.183.631	-7.470	1.176.161	1.167.936	-8.225	-0,7%	-1,3%
Nederlandse Klootschiet Bond	3.167	-41	3.126	3.102	-24	-0,8%	-2,1%
Koninklijke Nederlandsche Schaatsenrijders Bond	38.973	-299	38.674	38.266	-408	-1,0%	-1,8%
Koninklijke Nederlandse Biljart Bond	24.465	-517	23.948	23.684	-264	-1,1%	-3,2%
Nederlandse Roller sports en Bandy Bond	706	9	715	706	-9	-1,3%	0,0%
Reddingsbrigade Nederland	21.879	-292	21.587	21.234	-353	-1,6%	-2,9%
Koninklijke Nederlandse Baseball en Softball Bond	19.154	-181	18.973	18.641	-332	-1,7%	-2,7%
Nederlandse Jeu de Boules Bond	15.678	-149	15.529	15.198	-331	-2,1%	-3,1%
Nederlandse Beugel Bond	1.168	-37	1.131	1.106	-25	-2,1%	-5,3%
Koninklijk Nederlands Korfbal Verbond	83.017	-640	82.377	80.460	-1.917	-2,3%	-3,1%
Federatie Oosterse Gevechtskunsten	8.083	-483	7.600	7.407	-193	-2,4%	-8,4%
Algemene Nederlandse Sjoelbond	976	-57	919	892	-27	-2,7%	-8,6%
Nederlandse Tafeltennis Bond	25.144	-110	25.034	24.301	-733	-2,9%	-3,4%
Nederlandse Bridge Bond	89.697	-145	89.552	86.909	-2.643	-2,9%	-3,1%
Atletiekunie	128.542	-2.373	126.169	121.461	-4.708	-3,7%	-5,5%
Nederlands Handbal Verbond	53.122	1.374	54.496	52.404	-2.092	-3,9%	-1,4%
Nederlandse Ski Vereniging	64.632	-1.163	63.469	60.920	-2.549	-3,9%	-5,7%
Nederlandse Basketball Bond	47.206	-12	47.194	45.311	-1.883	-4,0%	-4,0%
Koninklijke Nederlandse Dambond	3.427	-75	3.352	3.215	-137	-4,0%	-6,2%
Koninklijke Nederlandse Klim- en Bergsportvereniging	65.563	1.325	66.888	64.182	-2.706	-4,1%	-2,1%

Bron: NOC*NSF, 2020.

Vervolg tabel B2.2 Ledentalontwikkelingen 2019–2020 waarbij rekening gehouden wordt met de verwachting voor 2020 op basis van voorgaande jaren (in aantallen en procenten)

	Ledental 2019	Gemiddelde ontwikkeling 2017–2019 (aantal)	Verwachting 2020 (o.b.v. 2017–2019)	Ledental 2020	Verschil (aantal)	Ontwikkeling 2019–2020 rekening houdend met verwachting (%)	Ontwikkeling 2019–2020 (%)
Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie	36.807	231	37.038	35.510	-1.528	-4,2%	-3,5%
Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie	268.319	-5.714	262.605	251.307	-11.298	-4,2%	-6,3%
Koninklijke Nederlandsche Kegelbond	3.229	-133	3.096	2.949	-147	-4,6%	-8,7%
Judo Bond Nederland	43.570	-1.319	42.251	39.943	-2.308	-5,3%	-8,3%
Nederlandse Bowling Federatie	9.239	-230	9.009	8.519	-490	-5,3%	-7,8%
Nederlandse Handboog Bond	10.050	-173	9.877	9.335	-542	-5,4%	-7,1%
Nederlandse Boks bond	9.480	1.384	10.864	10.218	-646	-6,8%	7,8%
Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Luchtvaart	14.441	137	14.578	13.464	-1.114	-7,7%	-6,8%
Nederlandse Drakenboot Federatie	330	6	336	309	-27	-8,3%	-6,4%
Karate-Do Bond Nederland	8.504	178	8.682	7.974	-708	-8,3%	-6,2%
Koninklijke Nederlandse Motorrijders Vereniging	52.022	-1.055	50.967	46.619	-4.348	-8,4%	-10,4%
Koninklijke Nederlandse Algemene Schermbond	3.030	-63	2.967	2.658	-309	-10,2%	-12,3%
Taekwondo Bond Nederland	5.243	-119	5.124	4.550	-574	-11,0%	-13,2%
Nederlandse Floorball en Unihockeybond	1.229	-8	1.221	1.077	-144	-11,7%	-12,4%
American Football Bond Nederland	1.778	12	1.790	1.552	-238	-13,4%	-12,7%
Nederlandse Go Bond	547	9	556	476	-80	-14,6%	-13,0%
Nederlandse Algemene Danssport Bond	1.240	21	1.261	1.079	-182	-14,7%	-13,0%
Nederlandse Frisbee Bond	1.730	53	1.783	1.526	-257	-14,9%	-11,8%
Koninklijke Nederlandse Zwembond	139.680	1.084	140.764	119.980	-20.784	-14,9%	-14,1%
Nederlandse Curling Bond	158	6	164	140	-24	-15,2%	-11,4%
Koninklijke Wandel Bond Nederland	79.415	-3.497	75.918	63.557	-12.361	-15,6%	-20,0%
Nederlandse IJshockey Bond	5.528	-64	5.464	4.495	-969	-17,5%	-18,7%
KNAC Nationale Autosport Federatie	8.625	33	8.658	6.728	-1.930	-22,4%	-22,0%

Bron: NOC*NSF, 2020.

Vervolg tabel B2.2 Ledentalontwikkelingen 2019–2020 waarbij rekening gehouden wordt met de verwachting voor 2020 op basis van voorgaande jaren (in aantallen en procenten)

	Ledental 2019	Gemiddelde ontwikkeling 2017–2019 (aantal)	Verwachting 2020 (o.b.v. 2017–2019)	Ledental 2020	Verschil (aantal)	Ontwikkeling 2019–2020 rekening houdend met verwachting (%)	Ontwikkeling 2019–2020 (%)
KNAC Nationale Autosport Federatie	8.625	33	8.658	6.728	-1.930	-22,4%	-22,0%
Nederlandse Kruisboog Bond	2.269	-98	2.171	1.405	-766	-33,7%	-38,1%
Nederlandse Triathlon Bond	33.915	2.915	36.830	18.195	-18.635	-54,9%	-46,4%
Survivalrun Bond Nederland	24.832	5.004	29.836	15.740	-14.096	-56,8%	-36,6%
Nederlandse Darts Bond ^a	30.042	-549	29.493	1	-29.492	-98,2%	-100,0%

Bron: NOC*NSF, 2020.

^a Als gevolg van de coronamaatregelen heeft de Nederlandse Darts Bond geen competities kunnen organiseren. Daardoor hebben zij dit jaar geen leden.

Bijlage 3. Kerncijfers Ondernemende sportaanbieders

Tabel B3.1 Kerncijfers per categorie ondernemende sportaanbieders

Branche	Brancheorganisatie	Aantal bedrijven**	Aantal bedrijven aangesloten bij brancheorganisatie	Geschatte omzet 2019	Aantal medewerkers incl. parttime
Fitnesscentra	NL Actief	4.000	1.000	€ 2.040.000.000	60.000
<i>Kleine studio's (boutiques)</i>		2.000		€ 600.000.000	
<i>Conventionele centra</i>		2.000		€ 1.440.000.000	
Dansscholen	Dansondernemers Nederland	2.388	1.500	€ 250.000.000	5.000
Yogacentra	VYsN	1.500	370	€ 700.000.000	10.000
Biljartcentra	KNBB	1.193	1.193	€ 110.000.000	3.600
Vechtsportcentra	Vechtsport Autoriteit	1.000	1.000	€ 175.000.000	5.000
Zwembaden*	WiZZ	691	518	€ 500.000.000	9.558
Budosportscholen	JBN	650	550	€ 40.000.000	950
Watersportcentra	HISWA-RECRON	600	350	€ 50.000.000	7.500
Hippische sportcentra	FNRS	423	423	€ 191.181.400	2.700
Squashcentra	SBN	302	70	€ 208.000.000	2.500
Golfbanen	NVG	200	140	€ 325.000.000	3.500
Buitensportbedrijven	VeBON	150	60	€ 90.000.000	3.000
Klim- en bergsportcentra	KlimSport	80	51	€ 48.000.000	1.760
Indoor skicentra	SNOWPROs	56	56	€ 25.200.000	1.400
Airsoftcentra	NABV	29	29	€ 5.925.000	170
Skatecentra	Skateboard Federatie Nederland	18	18	€ 5.400.000	250
Totaal		13.280	7.328	€ 4.763.706.400	116.888

Bron: POS, 2021; NL actief, 2021; FNRS, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Deze categorie betreft commerciële zwembaden.

** Op basis van de indeling naar typen bedrijven en de schattingen van brancheorganisaties is de verwachting dat sommige categorieën bedrijven overlap met elkaar vertonen, waaronder in aantal bedrijven en aantal medewerkers (bv. voor fitnesscentra, yogacentra, vechtsport en/of budosport).

Bijlage 4. Gebruik generieke steunmaatregelen naar SBI-code

Tabel B4.1 Aangevraagde bedragen voor de NOW-regelingen, stand van zaken tot en met 31 augustus 2021, totaal en uitgesplitst naar SBI-code* (in miljoenen euro's)

	NOW 1.0	NOW 2.0	NOW 3.1	NOW 3.2	NOW 3.3**	NOW 4.0***
Totaal sport	151	89	59	95	70	5
85511 Zeil- en surfscholen	1	.	.	1	.	.
85519 Overig sportonderwijs	8	3	2	4	2	.
93111 Zwembaden	16	10	6	9	5	.
93112 Sporthallen en -zalen	12	8	5	8	6	1
93113 Sportvelden	1	1	.	1	1	.
93119 Overige sportaccommodaties	17	10	9	10	7	1
93121 Veldvoetbal	31	24	14	20	21	.
93122 Veldsport in teams (geen voetbal)	2	.	1	1	1	.
93123 Atletiek
93124 Tennis	1
93125 Paardensport en maneges	3	1	1	1	.	.
93126 Wielersport
93127 Auto- en motorsport
93128 Wintersport
93129 Overige buitensport	1
9313 Fitnesscentra	27	13	9	23	18	1
93141 Individuele zaalsport
93142 Zaalsport in teamverband
93143 Kracht- en vechtsport	1
93144 Bowlen, kegelen, biljarten e.d.	1	.	.	1	.	.
93145 Denksport
93146 Sportscholen	8	3	2	5	3	.
93149 Overige binnensport en omnisport
93151 Zwem- en onderwatersport
93152 Roei-, kano-, zeil- en surfsport
93191 Beroepssportlieden	1	2	1	.	.	.
93192 Hengelsport
93193 Verzorgen van vistochten
93194 Supportersverenigingen (sport)
93195 Organisatie van sportevenementen	7	4	3	4	2	.
93196 Sportkoepels en -adviesorganen	10	6	3	5	3	.
93199 Overige sport (rest)	1
93291 Jachthavens	1	.	1	1	.	.

Bron: CBS(-registraties), 2020 en 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Cellen met te weinig waarnemingen of waar cijfers tot onthulling zouden kunnen leiden, worden door het CBS weergegeven met een punt ('.'). Daarnaast zijn de bedragen afgerond op miljoenen euro's.

** NOW 3.3 was ten tijde van de publicatie van de gegevens afgesloten, maar de registraties zijn nog niet compleet. Dit zijn voorlopige cijfers.

*** NOW 4.0 was ten tijde van de publicatie van de gegevens nog niet afgesloten. Dit zijn voorlopige cijfers.

Tabel B4.2 Aantal aanvragen voor de NOW-regelingen, stand van zaken tot en met 31 augustus 2021, totaal en uitgesplitst naar SBI-code* (in aantallen afgerond op vijftallen)

	NOW 1.0	NOW 2.0	NOW 3.1	NOW 3.2	NOW 3.3**	NOW 4.0***
Totaal sport	4.280	1.890	2.490	2.765	1.915	385
85511 Zeil- en surfscholen	30	15	20	15	5	.
85519 Overig sportonderwijs	535	160	190	260	110	25
93111 Zwembaden	140	110	115	120	65	10
93112 Sporthallen en -zalen	220	135	155	180	140	25
93113 Sportvelden	25	10	20	20	15	5
93119 Overige sportaccommodaties	340	190	260	255	200	40
93121 Veldvoetbal	850	320	500	485	400	60
93122 Veldsport in teams (geen voetbal)	120	35	85	75	70	5
93123 Atletiek	5	5	5	5	5	.
93124 Tennis	80	25	45	40	35	.
93125 Paardensport en maneges	275	80	120	120	35	10
93126 Wielersport	10	5	5	.	5	.
93127 Auto- en motorsport	5	5	5	5	.	.
93128 Wintersport	5	.	5	5	5	.
93129 Overige buitensport	50	15	25	25	10	5
9313 Fitnesscentra	675	355	400	525	395	90
93141 Individuele zaalsport	45	15	5	25	25	5
93142 Zaalsport in teamverband	5	.	5	5	.	.
93143 Kracht- en vechtsport	30	15	20	20	15	.
93144 Bowlen, kegelen, biljarten e.d.	20	20	25	25	25	.
93145 Denksport
93146 Sportscholen	435	195	235	310	190	55
93149 Overige binnensport en omnisport	20	10	20	15	15	5
93151 Zwem- en onderwatersport	10	5	5	10	5	.
93152 Roei-, kano-, zeil- en surfsport	10	5	10	10	5	.
93191 Beroepssportlieden	10	5	5	5	5	.
93192 Hengelsport
93193 Verzorgen van vistochten	10	5	5	10	5	.
93194 Supportersverenigingen (sport)
93195 Organisatie van sportevenementen	165	90	110	115	75	20
93196 Sportkoepels en -adviesorganen	75	45	50	50	40	5
93199 Overige sport (rest)	20	10	15	15	10	5
93291 Jachthavens	45	10	20	15	5	.

Bron: CBS(-registraties), 2020 en 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Cellen met te weinig waarnemingen of waar cijfers tot onthulling zouden kunnen leiden, worden door het CBS weergegeven met een punt ('.'). Daarnaast zijn de aantallen afgerond op vijftallen.

** NOW 3.3 was ten tijde van de publicatie van de gegevens afgesloten, maar de registraties zijn nog niet compleet. Dit zijn voorlopige cijfers.

*** NOW 4.0 was ten tijde van de publicatie van de gegevens nog niet afgesloten. Dit zijn voorlopige cijfers.

Tabel B4.3 Aangevraagde bedragen voor de TOGS- en TVL-regelingen, stand van zaken tot en met 31 augustus 2021, totaal en uitgesplitst naar SBI-code* (in miljoenen euro's)

	TOGS**	TVL-1	TVL Q4 2020	TVL Q1 2021	TVL Q2 2021***
Totaal sport	65,8	23	34	84	38
85511 Zeil- en surfscholen	0,4
85519 Overig sportonderwijs	15,3	1	2	4	2
93111 Zwembaden	1,0	1	1	6	1
93112 Sporthallen en -zalen	1,7	2	3	10	3
93113 Sportvelden	0,4
93119 Overige sportaccommodaties	2,8	3	7	15	5
93121 Veldvoetbal	7,4	3	5	8	6
93122 Veldsport in teams (geen voetbal)	2,9	.	1	1	1
93123 Atletiek	0,4
93124 Tennis	3,4	.	.	1	.
93125 Paardensport en maneges	3,8	1	1	2	1
93126 Wielersport	0,2
93127 Auto- en motorsport	0,3
93128 Wintersport	0,1
93129 Overige buitensport	1,3	.	.	1	.
9313 Fitnesscentra	5,7	4	2	14	6
93141 Individuele zaalsport	1,1
93142 Zaalsport in teamverband	0,8
93143 Kracht- en vechtsport	1,0
93144 Bowlen, kegelen, biljarten e.d.	0,4	.	1	1	1
93145 Denksport	0,1
93146 Sportscholen	4,5	2	2	8	3
93149 Overige binnensport en omnisport	0,5
93151 Zwem- en onderwatersport	0,8
93152 Roei-, kano-, zeil- en surfsport	0,6
93191 Beroepssportlieden
93192 Hengelsport	0,1
93193 Verzorgen van vistochten	0,2
93194 Supportersverenigingen (sport)
93195 Organisatie van sportevenementen	2,3	4	4	7	5
93196 Sportkoepels en -adviesorganen	.	.	1	1	1
93199 Overige sport (rest)	0,4	.	1	1	.
93291 Jachthavens	0,6	.	.	1	.

Bron: RVO, 2020 en CBS(-registraties), 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Cellen met te weinig waarnemingen of waar cijfers tot onthulling zouden kunnen leiden, worden door het CBS weergegeven met een punt ('.'). Daarnaast zijn de bedragen van de TVL-regelingen afgerond op miljoenen euro's.

** Voor de TOGS-regeling zijn ook aanvragen gedaan door bedrijven onder de SBI-codes 93 Sport en recreatie (2 miljoen euro) en 56.29 Kantines en contractcatering (3,2 miljoen euro). Deze aanvragen worden wel meegenomen in het totaal voor de sport, maar worden niet los weergegeven in de tabel. De SBI-codes waarvoor het bedrag ontbreekt kwamen niet in aanmerking voor de TOGS.

*** TVL Q2 2021 was ten tijde van de publicatie van de gegevens afgesloten, maar de registraties zijn nog niet compleet. Dit zijn voorlopige cijfers.

Tabel B4.4 Aantal aanvragen voor de TOGS- en TVL-regelingen, stand van zaken tot en met 31 augustus 2021, totaal en uitgesplitst naar SBI-code* (in aantallen afgerond op vijftallen)

	TOGS**	TVL-1	TVL Q4 2020	TVL Q1 2021	TVL Q2 2021***
Totaal sport	16.455	2.015	2.990	3.890	2.095
85511 Zeil- en surfscholen	105	15	20	20	15
85519 Overig sportonderwijs	3.813	240	325	640	265
93111 Zwembaden	251	40	55	75	15
93112 Sporthallen en -zalen	421	115	160	210	110
93113 Sportvelden	98	20	25	20	10
93119 Overige sportaccommodaties	694	185	300	310	205
93121 Veldvoetbal	1.853	365	850	710	455
93122 Veldsport in teams (geen voetbal)	737	50	110	90	55
93123 Atletiek	111	5	5	5	.
93124 Tennis	862	55	95	80	50
93125 Paardensport en maneges	939	85	115	145	60
93126 Wielersport	48	5	5	5	5
93127 Auto- en motorsport	83	5	5	5	5
93128 Wintersport	37	.	5	5	.
93129 Overige buitensport	330	10	20	20	10
9313 Fitnesscentra	1.431	310	265	625	330
93141 Individuele zaalsport	286	5	5	10	5
93142 Zaalsport in teamverband	200	5	10	10	5
93143 Kracht- en vechtsport	238	15	20	25	10
93144 Bowlen, kegelen, biljarten e.d.	92	25	35	40	30
93145 Denksport	24	5	5	5	5
93146 Sportscholen	1.119	200	235	505	235
93149 Overige binnensport en omnisport	127	10	20	20	15
93151 Zwem- en onderwatersport	201	.	10	10	.
93152 Roei-, kano-, zeil- en surfsport	158	20	20	20	10
93191 Beroepssportlieden		5	5	5	5
93192 Hengelsport	15	.	5	5	5
93193 Verzorgen van vistochten	40	10	15	20	20
93194 Supportersverenigingen (sport)		.	5	5	5
93195 Organisatie van sportevenementen	586	180	175	175	105
93196 Sportkoepels en -adviesorganen		15	30	35	25
93199 Overige sport (rest)	104	25	25	25	15
93291 Jachthavens	153	5	15	15	5

Bron: RVO, 2020 en CBS(-registraties), 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Cellen met te weinig waarnemingen of waar cijfers tot onthulling zouden kunnen leiden, worden door het CBS weergegeven met een punt ('.'). Daarnaast zijn de aantallen van de TVL-regelingen afgerond op vijftallen.

** Voor de TOGS-regeling zijn ook aanvragen gedaan door bedrijven onder de SBI-codes 93 Sport en recreatie (505 aanvragen) en 56.29 Kantines en contractcatering (794 aanvragen). Deze aanvragen worden wel meegenomen in het totaal voor de sport, maar worden niet los weergegeven in de tabel. De SBI-codes waarvoor het aantal ontbreekt kwamen niet in aanmerking voor de TOGS.

*** TVL Q2 2021 was ten tijde van de publicatie van de gegevens afgesloten, maar de registraties zijn nog niet compleet. Dit zijn voorlopige cijfers

Tabel B4.5 Aantal aanvragen van de Tozo-regelingen, stand van zaken tot en met 31 augustus 2021, totaal sport en uitgesplitst naar SBI-code* (in aantallen, afgerond op tientallen)

	Tozo-1 en/of Tozo-2	Tozo-3
Totaal sport	9.560	3.170
85511 Zeil- en surfscholen	90	30
85519 Overig sportonderwijs	7.040	2.270
93111 Zwembaden	10	10
93112 Sporthallen en -zalen	50	20
93113 Sportvelden	.	.
93119 Overige sportaccommodaties	140	80
93121 Veldvoetbal	.	.
93122 Veldsport in teams (geen voetbal)	.	.
93123 Atletiek	.	.
93124 Tennis	50	10
93125 Paardensport en maneges	350	100
93126 Wielersport	10	.
93127 Auto- en motorsport	20	10
93128 Wintersport	.	.
93129 Overige buitensport	50	10
9313 Fitnesscentra	440	180
93141 Individuele zaalsport	10	.
93142 Zaalsport in teamverband	.	.
93143 Kracht- en vechtsport	70	30
93144 Bowlen, kegelen, biljarten e.d.	10	10
93145 Denksport	10	.
93146 Sportscholen	550	200
93149 Overige binnensport en omnisport	20	10
93151 Zwem- en onderwatersport	20	10
93152 Roei-, kano-, zeil- en surfsport	20	10
93191 Beroepssportlieden	120	50
93192 Hengelsport	.	.
93193 Verzorgen van vistochten	30	20
93194 Supportersverenigingen (sport)	.	.
93195 Organisatie van sportevenementen	300	80
93196 Sportkoepels en -adviesorganen	40	10
93199 Overige sport (rest)	90	30
93291 Jachthavens	10	.

Bron: CBS(-registraties), 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Cellen met te weinig waarnemingen of waar cijfers tot onthulling zouden kunnen leiden, worden door het CBS weergegeven met een punt ('.'). Daarnaast zijn de aantallen aanvragen afgerond op tientallen.

Bijlage 5. ZonMw sportprojecten COVID-19 programma

Tabel B5.1 Overzicht sportprojecten binnen COVID-19 Programma ZonMw, stand van zaken op 1 oktober 2021

Titel	Samenvatting	Resultaten
Wijkgerichte follow-up van ontsluiting van sportvelden en scholen in Leiden, de COVID Radar in de praktijk	De app 'Covid Radar' is in april 2020 in drie proefgebieden in de gemeente Leiden gelanceerd vanuit het Leids Universitair Medisch Centrum om grootschalig gegevens te kunnen verzamelen over gezondheid, symptomen en gedrag gerelateerd aan Covid-19. Doordat deze gegevens sinds het begin van de uitbraak herhaaldelijk zijn verzameld, kunnen deze inzicht geven in of er vroegtijdig aanwijzingen zijn voor een volgende coronagolf en ondersteuning bieden bij het regionaal gezondheidsbeleid.	Op basis van ruim 285.000 unieke gebruikers werd gezien dat de trends in gedrag en symptomen gerapporteerd uit de app in lijn zijn met de landelijke trends gerapporteerd door het RIVM. Daarnaast werd een helder en sterk verband gevonden tussen symptomen en gedrag en het aantal gevallen van Covid-19 in de regio, waarbij dit verband al een week voorafgaand aan een positieve test uitslag werd geobserveerd. Op basis hiervan worden de data van de Covid-radar nu wekelijks met de regionale GGD's gedeeld om gezondheidsbeleid verder te ondersteunen.
Kwetsbare personen in beweging: aanpassing van het beweegaanbod aan het 'nieuwe normaal'	Doel van dit actie-ondersteunend onderzoek is het beweegaanbod van het Ouderenfonds (Oldstars) en de Bas van de Goor Foundation (Nationale Diabetes Challenge (NDC)) met een lerend onderzoekstraject te begeleiden bij het (continu) aanpassen van hun aanbod aan de eisen van het 'nieuwe normaal' én de behoeften van deelnemers en uitvoerende professionals.	Resultaten hebben geleid tot aanbevelingen voor beide organisaties rekening houdend met de opgelegde coronamaatregelen en wensen en behoeften van de doelgroep. https://www.zonmw.nl/fileadmin/zonmw/documenten/Corona/NDC_L_Rapportage_kwalitatief.pdf
Het COFIT-20 project: het stimuleren van lichamelijke activiteit middels groepslessen via online livestream voor mensen met een ernstige psychische aandoening tijdens Covid-19	Het COFIT-20 project wil met behulp van een beweeginterventie via online livestream de achteruitgang in psychisch en lichamelijk functioneren en sociale interacties stimuleren bij mensen met een ernstige psychische aandoening. Samen met de verschillende partners (de GGZ, de gemeente, sportexperts en ervaringsdeskundigen) wil het UMC Utrecht een protocol ontwikkelen voor een beweeginterventie via online livestream, die zal worden gegeven door beweegcoaches. In de COFIT-20-studie worden veertig mensen met een psychiatrische aandoening onderzocht: twintig mensen doen mee in de sportgroep en twintig in de controlegroep. De sportgroep doet twaalf weken lang twee keer per week via een videoverbinding mee aan fitness of pilates. In kleine groepen krijgen ze van een sportcoach live feedback en bespreken ze voor en na de les hoe ze het sporten hebben ervaren.	Het onderzoek toont aan dat mensen met een psychiatrische kwetsbaarheid het fijn en laagdrempelig vinden om op deze manier te sporten. 55 procent gaf aan dat ze zich minder eenzaam voelden. Daarnaast bleek dat de lichamelijke en de mentale kwaliteit van leven van de deelnemers verbeterde.

Bron: ZonMw, 1 oktober 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Vervolg tabel B5.1 Overzicht sportprojecten binnen COVID-19 Programma ZonMw, stand van zaken op 1 oktober 2021

Titel	Samenvatting	Resultaten
Invloed van grote (hardloop)evenementen op de besmettingsgraad van Covid-19	De Stichting Zevenheuvelenloop ontwikkelt samen met onder andere de lokale en regionale overheden, de veiligheidsregio's en de Nationale Spoorwegen (NS) een protocol om een hardloopevenement voor ca. 20.000 deelnemers op een veilige manier te laten plaatsvinden in november 2020. Het protocol is gebaseerd op de richtlijnen voor de 'anderhalvemetersamenleving' en beslaat de gehele inrichting van de organisatie. Een dergelijk protocol voor de uitvoer van grote (hardloop)evenementen bestaat nog niet, en het is onbekend wat de directe invloed van dit protocol is op de besmettingsgraad van Covid-19 na de Zevenheuvelenloop. In dit onderzoek wordt getest of het protocol voor een 'coronaproof editie' van een groot hardloopevenement voldoet en daarmee direct geïmplementeerd kan worden voor andere (hardloop)evenementen.	De resultaten van dit onderzoek laten zien dat mensen minder sporten tijdens de Covid-19-pandemie, met een grotere afname in sportgedrag onder mensen die een Covid-19-besmetting hebben doorgemaakt. Bij deze personen was de fysieke activiteit één maand en drie maanden na de Covid-19-besmetting respectievelijk 42 en 25 procent lager dan voor de Covid-19-pandemie. Factoren die invloed hebben op deze afname in sportgedrag zijn het hebben van een ziekte in de medische voorgeschiedenis en een leeftijd hoger dan 50 jaar. Daarnaast hebben we gekeken naar de voornaamste redenen voor verandering in sportgedrag. Covid-19-gerelateerde symptomen als vermoeidheid, kortademigheid en algehele malaise blijken de belangrijkste reden zijn dat mensen minder sporten één en drie maanden na een Covid-19-besmetting.
Cooling solutions for (Covid-19) healthcare workers	Covid-19-zorgpersoneel draagt beschermende kleding, zoals een plastic schort, mondkapje, haarnetje en spatbril, om besmetting met het coronavirus op de werkvloer te voorkomen. Hoewel effectief, beperkt deze beschermende kleding de afgifte van warmte aan de omgeving, waardoor veel Covid-19-zorgmedewerkers hittestress ervaren. Het COOLVID-project 'Cooling solutions for (COVID-19) healthcare workers' is een spin-off van het Thermo Tokyo-project en heeft als doel om kennis en kunde over het inzetten en toepassen van koelstrategieën uit de topsport naar de zorgsector te vertalen en te implementeren. Specifiek richten wij ons op verplegend personeel. Toegepaste koelinterventies kunnen hittestress substantieel verminderen, waardoor de fysieke en cognitieve prestaties van zorgprofessionals verbeteren en de hersteltijd na een werkshift vermindert. Het onderzoek wordt uitgevoerd door het Radboudumc in samenwerking met TNO, Inuteq en NOC*NSF.	
Metingen en CFD-simulaties van aerosolverspreiding en aerosolreductie in fitnesszaal	Doel van het onderzoek is te kijken hoe sportscholen en overige binnensportruimtes op een verantwoorde manier open kunnen blijven voor sporters, ook wanneer er minder buiten gesport kan worden of bij een tweede of derde golf van dit virus of toekomstige pandemieën. Er is een film gemaakt van deze testdag. De studie wordt uitgevoerd door de faculteiten Built Environment en Industrial Design van TU/e en PlasmaMade en is mede mogelijk gemaakt door Sportinnovator en de gemeente Eindhoven. Isala Ziekenhuizen, Go2Sure, NL Actief, NOC*NSF en de multinationale organisaties Ansys en de Avicenna Alliance for Predictive Medicine zijn nauw betrokken bij het onderzoek.	

Bron: ZonMw, 1 oktober 2021. bewerking: Mulier Instituut.

Vervolg tabel B5.1 Overzicht sportprojecten binnen COVID-19 Programma ZonMw, stand van zaken op 1 oktober 2021

Titel	Samenvatting	Resultaten
Verdiepingsonderzoek aerosolen en binnensport	Het doel van deze opdracht is meer zicht te krijgen op de mogelijkheden om aerosolconcentraties tijdens sportbeoefening in een binnensportaccommodatie te reduceren en te reguleren met inzet van luchtreiniging en bijbehorend monitoringssysteem. Onderzoek hiernaar acht het Topteam Sport relevant in het kader van de actuele situatie rondom Covid-19.	
Online Life Goals-sessies voor kwetsbare mensen	Door het coronavirus zijn Amsterdammers die het moeilijk hebben, de doelgroep van dit initiatief, nog kwetsbaarder. De meest kritieke groep zijn de jonge dak- en thuislozen. In allerijl bouwt gemeente Amsterdam samen met hulporganisaties sporthallen voor noodopvang. De online Life Goals-sessies beogen om minimaal tweehonderd dak- en thuisloze jongeren in Amsterdam te bereiken en via een online platform, in tijden van de coronacrisis, weer deel te laten nemen aan de maatschappij. Het initiatief bereikt deelnemers via samenwerkende instellingen en tijdelijke lokale opvanglocaties (sporthallen) en brengt hen letterlijk en figuurlijk in beweging door online Life Goals-sessies. Door twaalf Maatschappelijke Sportcoaches op te leiden en in te zetten op dit project beogen zij minimaal tweehonderd dak- en thuisloze jongeren te bereiken met online Life Goals sessies. Wij beogen middels deze digitale sessies eenzaamheid onder onze doelgroep te bestrijden en het contact met onze huidige deelnemers te behouden, zodat wij ze in de toekomst weer op veld terugzien. Life Goals Amsterdam wil bijdragen aan een stad waarin niemand buitenspel staat en gebruikt de kracht van sport en ontmoeting om mensen weer mee te laten doen. Sport en ontmoeting maakt het mogelijk om grenzen te verleggen, het gevoel van eigenwaarde te hervinden en een nieuw sociaal netwerk te creëren.	
Introductie van de Special Olympics 'Scoor Je Pr! App' in VG-zorginstellingen	In Nederland wonen veel mensen met een verstandelijke beperking die gedurende de dag ondersteuning nodig hebben bij alle aspecten van het dagelijks leven. Door de verregaande maatregelen vanwege de Covid-19-uitbraak zijn deze mensen gedwongen thuis te blijven. Ze worden liefdevol door de dagelijkse groepsleiding ondersteund, maar door de opgelegde restricties komen aspecten voor een betekenisvolle dag en dagelijks geluk zwaar onder druk te staan. Denk aan sporten, beweging, bewegingstherapie, een zinvolle invulling van de dag en betekenisvolle relaties. Om hier iets aan te doen heeft Special Olympics Nederland Mentech Innovations de Scoor je PR!-app laten ontwikkelen. Deze app stimuleert mensen met een verstandelijke beperking via instructiefilmpjes om te bewegen om zo hun kracht, beweging en uithoudingsvermogen te trainen en daarmee een gezonde levensstijl te ontwikkelen. In de filmpjes met de oefeningen voor het verbeteren van kracht, balans en uithoudingsvermogen spelen 'athlete leaders' van Special Olympics de hoofdrol. Bij het ontwikkelen zijn de WCAG-richtlijnen aangehouden en hebben sporters met een verstandelijke beperking meegedacht. Ook is er een voorleesfunctie aanwezig om zo ook sporters die moeite hebben met lezen te kunnen helpen.	https://specialolympics.nl/scoor-je-pr-sporter/
Protective Full Face Snorkeling Mask	Door de coronacrisis is er een continu gebrek aan beschermende middelen voor hulpverleners in de medische, paramedische, verzorgings-, voedsel-, beveiligings- en transportsector. Honderdduizenden hulpverleners en medewerkers in vitale sectoren staan bloot aan het risico van besmetting. Sterker nog: honderden mensen in deze sectoren raken momenteel besmet. De continuïteit van de medische zorg, onder meer op de IC's, staat onder druk door het gebrek aan inzetbaar personeel. In samenwerking met het Albert Schweizer ziekenhuis in Dordrecht heeft Pacific Diving op 20 maart zogenaamde Full Face-snorkelmaskers zodanig aangepast dat er luchtfilters van beademingsautomaten op gemonteerd kunnen worden. Het doel van het project is stabiele, betrouwbare, produceerbare en goed gedocumenteerde concepten voor de levering van met luchtfilters uitgeruste standaard 'off the shelf' full face-snorkelmaskers te ontwikkelen en te implementeren en om een website te ontwikkelen waarin de kennis en ervaring over de ontwikkeling, het gebruik en de documentatie van dergelijke maskers is vastgelegd.	

Bron: ZonMw, 1 oktober 2021. bewerking: Mulier Instituut.

Vervolg tabel B5.1 Overzicht sportprojecten binnen COVID-19 Programma ZonMw, stand van zaken op 1 oktober 2021

Titel	Samenvatting	Resultaten
Oefenkit thuisrevalidatie voor patiënten met een neurologische aandoening op leeftijd met een verminderde handfunctie	Volgens de hersenstichting krijgen jaarlijks 42.300 mensen in Nederland een Cerebraal Vasculair Accident (CVA), van wie er ongeveer 9.000 overlijden. Een groot deel van deze mensen gaat naar huis en maar liefst één op de vijf heeft zorg nodig in het verpleeghuis vanwege (ernstige) beperkingen. Veel van de CVA-patiënten hebben een beperkte handfunctie en uit onderzoek blijkt dat het trainen/oefenen van de aangedane arm van groot belang is voor herstel en taken in het dagelijks leven. Ouderen vinden de inzet van en het werken met digitale hulpmiddelen niet altijd even makkelijk. In combinatie met de huidige situatie, waarin contactmomenten met therapeuten tot een minimum zijn beperkt, heeft dit geleid tot de ontwikkeling van een oefenkit voor thuisrevalidatie. Deze kit bestaat uit een handboek met oefeningen voor een verzwakte handfunctie en objecten waarmee de oefeningen gedaan kunnen worden. De kit zal zo worden ontworpen dat patiënten op leeftijd met een verzwakte handfunctie direct aan de slag kunnen. Dit betekent dat de patiënt de oefeningen zelfstandig kan uitvoeren zonder dat ondersteuning van een therapeut vereist is.	https://www.hankamprehab.nl/blog/
Samen spelen met jong en oud – gezellig en gezond	Om de verspreiding van het coronavirus zoveel mogelijk te beperken heeft de overheid verschillende maatregelen genomen. Dit heeft consequenties op verschillende gebieden, zoals mentale en fysieke gezondheid. Bij kwetsbare ouderen ligt (een toename van) eenzaamheid op de loer, die tot een lagere kwaliteit van leven kan leiden. Daarnaast kan het thuisblijven bij hen leiden tot verminderde dagelijkse beweging en minder gezond eten, wat ondervoeding, verhoogde kans op botbreuken en een verlaagde weerstand tot gevolg kan hebben. Een app-ontwikkelaar, een kinderfysiotherapeut en een voedingskundig onderzoeker hebben de handen ineen geslagen en een tool bedacht waarmee kinderen en ouderen samen via digitale mogelijkheden sociaal contact met elkaar kunnen hebben en tegelijkertijd op een positieve en speelse manier gestimuleerd worden voldoende te bewegen en gezond te eten. Wij willen kinderen weer in contact brengen met ouderen (hun grootouders, tante, de buurvrouw, enz.) via online spelletjes die zij samen kunnen spelen. Het doel van educatieve spelletjes is eenzaamheid tegen te gaan en op een speelse manier met gezonde voeding en beweging binnenshuis bezig te zijn.	
Ongelijkheid in sport en bewegen onder Covid-19: De impact van sport voor een veerkrachtige samenleving	<p><i>Onderzoeksvraag</i> In welke mate neemt ongelijkheid in sport toe of af door Covid-19, hoe spelen relevante actoren (gemeenten, bonden en lokale sportaanbieders) hierin een rol en wat betekent dit in termen van een inclusieve sport en de maatschappelijke waarde van sport en bewegen?</p> <p><i>Urgentie</i> De sportsector is, na onderwijs, als eerste (deels) opgestart na de 'lockdown'. Sport wordt daarbij gezien als vehikel om problemen als gevolg van coronamaatregelen te verzachten of op te lossen en bij te dragen aan een veerkrachtige samenleving. Maar hoe wordt bereikt dat burgers actief zijn, en in het bijzonder maatschappelijk kwetsbare mensen met weinig financiële middelen, veel zorgtaken en geringe zelfredzaamheid?</p> <p><i>Hypothesen</i> Door armoede, zorgtaken, sociaal isolement en/of gezondheidsvraagstukken, veroorzaakt of versterkt door de coronamaatregelen, kunnen (te) hoge drempels worden ervaren voor sport- en beweegdeelname, waardoor ongelijkheid naar o.a. gender, opleiding, etniciteit en gezondheid toeneemt en juist mensen in kwetsbare maatschappelijke posities niet (meer kunnen) meedoen.</p> <p><i>Aanpak</i> Het voorstel verbindt expertise van onderzoekers, instituten en organisaties. Met de inzet van postdocs wordt aansluiting gezocht bij bestaande expertise van ervaren onderzoekers. De consortiumpartners zijn partijen die impact hebben op organisaties en individuen binnen de sport- en bewegingssector. Hiermee zijn we samen in staat om te komen tot handreikingen voor een samenleving waarin iedereen kan (blijven) meedoen aan sport en bewegen. Het project kent twee werkpakketten. Werkpakket 1 richt zich op het bestuderen van veranderingen in sport- en beweeggedrag van de bevolking en van specifieke doelgroepen om te bezien of sociale ongelijkheid in de sport toe- of afneemt. Werkpakket 2 gaat over ervaringen en leefwereldperspectieven van de specifieke doelgroepen tijdens Covid-19 en op de effectiviteit van beleidsinzet om iedereen te laten meedoen en de maatschappelijke waarde van sport te optimaliseren.</p>	

Bron: ZonMw, 1 oktober 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Vervolg tabel B5.1 Overzicht sportprojecten binnen COVID-19 Programma ZonMw, stand van zaken op 1 oktober 2021

Titel	Samenvatting	Resultaten
Is onze omgeving toekomstbestendig voor voldoende lichaamsbeweging in een anderhalvemetersamenleving?	<p><i>Onderzoeksvraag</i> In dit project onderzoeken we wat de effecten zijn van de nieuwe 'anderhalvemetersamenleving' op ons beweegpatroon. Urgentie: Onze huidige leefomgeving is niet gebouwd voor deze 'anderhalvemetersamenleving', waardoor het risico bestaat dat kwetsbare doelgroepen minder bewegen, met aanzienlijke gezondheidsrisico's tot gevolg. In een recente pilotstudie onder 4.000 respondenten in april 2020 hebben we al een 20 procent lager activiteitenpatroon kunnen vaststellen vergeleken met data uit 2019. Het is de verwachting dat de impact van de 'anderhalvemetersamenleving' niet evenredig verdeeld zal zijn. Uit eerder onderzoek van ons consortium blijkt dat de leefomgeving van wijken met veel inwoners uit lagere sociaaleconomische klassen minder goed is ingericht ter stimulering van fysieke activiteit in de omgeving.</p> <p><i>Hypothese</i> We verwachten dat vooral personen uit lagere sociaaleconomische klassen moeite hebben om hun activiteitenpatroon te normaliseren. Omdat deze groep relatief veel mensen bevat die de geldende beweegadviezen niet halen en hiermee extra gevoelig zijn voor negatieve gezondheidseffecten, verwachten we daarnaast, zonder aanvullend beleid, op middellange termijn bij deze doelgroepen meer hart- en vaatziekten en diabetes. Gerichte fysieke interventies in specifieke wijken kunnen bijdragen aan het verbeteren van een actieve leefstijl en het verkleinen van gezondheidsrisico's.</p> <p><i>Plan van aanpak</i> 1) meten van activiteitenpatronen gedurende verschillende stadia van het 'lockdownbeleid'; 2) modelleren van de (potentiële) gezondheidseffecten van social distancing en lockdown, op basis van een GIS-analyse van de gebouwde omgeving; 3) verkennen, uitvoeren en monitoren van relevante interventies in de bebouwde omgeving en/of infrastructuur waarmee actief beweeggedrag kan worden gestimuleerd; 4) ontwikkelen module 'Leefomgeving, bewegen, gezondheid' voor dashboard gemeenten.</p>	
SBIR-ronde: Binnensportaccommodaties veilig en volledig open voor sporters en publiek	<p>Bij deze oproep gaat het om het ontwikkelen van nieuwe producten en diensten met als doel binnensportaccommodaties verantwoord open te stellen voor sporters en publiek met zoveel mogelijk vrijheden. Dat is op dit moment een grote maatschappelijke uitdaging vanwege het risico op verspreiding van Covid-19. Binnensportaccommodaties mogen sinds 1 juli 2020 onder voorwaarden open. Hier zijn onder andere strenge ventilatie-eisen aan gesteld. Lang niet alle accommodaties voldoen aan deze eisen. Besmetting kan op verschillende manieren plaatsvinden, onder andere door fysiek contact, aanraking van materialen en zeer waarschijnlijk ook door verontreinigde lucht.</p> <p>Looptijd van de opdracht: oktober 2020-januari 2021. Belangrijk is dat bedrijven die inschrijven, de motivatie hebben om van hun innovatie een succes te maken en doorgaan als de financiering vanuit de SBIR stopt.</p>	
(SBIR 1e fase)	Deze oplossing is: in het hele gebouw dusdanig gezonde luchtkwaliteit waarborgen, inclusief plaatsen met weinig tot geen luchtstromingen, dat virussen direct worden vernietigd. Onderdeel van de haalbaarheidsstudie is het detecteren van virussen.	
(SBIR 1e fase)	Innovatieve computersimulaties waarin besmettingsrisico's bepaald worden, combineren met unieke meetapparatuur. Hiermee wordt een passend ventilatiesysteem voor binnensportaccommodaties ontworpen.	
(SBIR 1e fase)	Dit onderzoek brengt de luchtkwaliteit in kaart. Zelfs de kleinste onzichtbare deeltjes in de lucht worden gemeten en hieruit kan worden afgeleid of een virus of bacterie door de lucht kan zweven. Met een online 'dashboard' kunnen bezoekers zien of het veilig is om in de sportaccommodatie te zijn. Als oplossing is er de mogelijkheid om lucht met mogelijk schadelijke deeltjes te reinigen.	
(SBIR 1e fase)	Het sluiten van sportscholen tijdens de intelligente lockdown en de angsten van sporters en sportinstructeurs om via aerosolen besmet te raken moet voorkomen respectievelijk weggenomen worden. De i-VENION, een responsive luchtsysteem, ventileert, reinigt en koelt op basis van een intelligent sensornetwerk en algoritmes.	

Bron: ZonMw, 1 oktober 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Vervolg tabel B5.1 Overzicht sportprojecten binnen COVID-19 Programma ZonMw, stand van zaken op 1 oktober 2021

Titel	Samenvatting	Resultaten
SBIR-ronde: Sportevenementen voor publiek	Bij deze oproep gaat het om het ontwikkelen van nieuwe producten en diensten met als doel grote binnen- en buitensportevenementen verantwoord open te stellen voor publiek en deelnemers met zoveel mogelijk vrijheden. Dat is op dit moment een grote maatschappelijke uitdaging vanwege het risico op verspreiding van Covid-19. Met goede voorzorgsmaatregelen en met inzet van innovaties is het wellicht mogelijk om publiek veilig bij sportevenementen toe te laten met een maximale bezetting. Looptijd van de opdracht: oktober 2020-januari 2021. Belangrijk is dat bedrijven die inschrijven, de motivatie hebben om van hun innovatie een succes te maken en doorgaan als de financiering vanuit de SBIR stopt.	
(SBIR 1e fase)	Dit project wil een beheerplatform opstellen dat de technische ondersteuning is van maatregelen/procedures die kunnen of moeten genomen worden om op een veilige manier sportevenementen te laten doorgaan voor zowel de sporters als publiek.	
(SBIR 1e fase)	Het desinfecteren van de lucht in binnensportaccommodaties is van groot belang als het gaat om het weer openstellen van wedstrijden voor publiek. Dit project richt zich op de haalbaarheid van een luchtdesinfectiesysteem, bijvoorbeeld op basis van UV-C.	
(SBIR 1e fase)	Het Contact Buddy Crowd Management Systeem richt zich op het slimmer spreiden van grote groepen mensen en het inperken van besmetting, met als doel om weer events te kunnen houden. Op een veilige manier.	
(SBIR 1e fase)	Detact Diagnostics ontwikkelt een snelle, diagnostische test om besmetting met corona aan te tonen. Iedereen kan de test ter plekke uitvoeren. Hierdoor is de beoogde test ideaal in te zetten voor grootschalige sportevenementen, omdat er per meter zo'n 3.600 personen per uur getest kunnen worden.	
(SBIR 1e fase)	Een simpele en goedkope IoT-tracker in een polsbandje wordt uitgereikt aan bezoekers van evenementen. Via deze tracker wordt bijgehouden wat de dichtheid van bezoekers op elke plek binnen een evenementlocatie is.	
(SBIR 1e fase)	De beoogde uitkomst is een prototype van een real-time corona-testsysteem, speciaal ontworpen voor maximale doorvoer van evenementtoeschouwers.	
(SBIR 1e fase)	De beoogde innovatie van het CrowdBand-project ontwikkelt een slim armbandje dat met andere armbandjes kan communiceren zodra deze dichtbij elkaar zijn. Blijkt de drager van een armbandje later Covid-19-positief, dan wordt het unieke ID van dit bandje als een soort alarm via een radiosignaal naar alle bandjes verzonden.	
(SBIR 1e fase)	SMART-Access is een B2B-platform in combinatie met een consumentenapp dat ondersteuning biedt bij de beheersing van besmettingsrisico's bij evenementen, met als doel maximale publiekstoegankelijkheid in een gezonde sfeer.	
(SBIR 1e fase)	Dexels en SynchronicIT ontwikkelen een innovatieve Covid-19-wearable voor social distancing & contact tracing bij binnen- en buitensportevenementen. De armband is volledig compatible met de Corona Melder-app en hanteert dezelfde privacystandaarden, maar is veel nauwkeuriger en bereikt ook doelgroepen zonder smartphone, zoals kinderen en ouderen.	
(SBIR 1e fase)	Pro Health Medical wil de methode Safe@ Event ontwikkelen om te voorkomen dat bezoekers besmet met het Covid-19-virus binnentreden in een stadion, theater of andere publieke bijeenkomst. Dit willen zij doen door het gebruik van een nieuwe sneltest, de ontwikkeling van een digitaal gezondheidspaspoort en het gebruik van snelle digitale toegangscontrole.	

Bron: ZonMw, 1 oktober 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Vervolg tabel B5.1 Overzicht sportprojecten binnen COVID-19 Programma ZonMw, stand van zaken op 1 oktober 2021

Titel	Samenvatting	Resultaten
SBIR-ronde: Binnensport- accommodaties veilig en volledig open voor sporters en publiek	De winnende innovaties richten zich op de uitdagingen rond hygiëne en luchtkwaliteit in binnensportaccommodaties.	
(SBIR 2e fase)	Deze oplossing is: in het hele gebouw dusdanig gezonde luchtkwaliteit waarborgen, inclusief plaatsen met weinig tot geen luchtstromingen, dat virussen direct worden vernietigd. Onderdeel van de haalbaarheidsstudie is het detecteren van virussen.	
(SBIR 2e fase)	Dit onderzoek brengt de luchtkwaliteit in kaart. Zelfs de kleinste onzichtbare deeltjes in de lucht worden gemeten en hieruit kan worden afgeleid of een virus of bacterie door de lucht kan zweven. Met een online 'dashboard' kunnen bezoekers zien of het veilig is om in de sportaccommodatie te zijn. Als oplossing is er de mogelijkheid om de lucht met mogelijk schadelijke deeltjes te reinigen.	
(SBIR 2e fase)	Het sluiten van sportscholen tijdens de intelligente lockdown en de angsten van sporters en sportinstructeurs om via aerosolen besmet te raken moet voorkomen respectievelijk weggenomen worden. De i-VENION, een responsive luchtsysteem, ventileert, reinigt en koelt op basis van een intelligent sensornetwerk en algoritmes.	
SBIR-ronde: Sportevenementen voor publiek	De winnende innovaties richten zich op triage (onder andere sneltesten) en risicobeheersing met betrekking tot bezoekersstromen (tracken en traceren).	
(SBIR 2e fase)	Dit project wil een beheerplatform opstellen dat de technische ondersteuning is van maatregelen/procedures die kunnen of moeten genomen worden om op een veilige manier sportevenementen te laten doorgaan voor zowel sporters als publiek.	
(SBIR 2e fase)	Een simpele en goedkope IoT-tracker in een polsbandje wordt uitgereikt aan bezoekers van evenementen. Via deze tracker wordt bijgehouden wat de dichtheid van bezoekers op elke plek binnen een evenementlocatie is.	
(SBIR 2e fase)	De beoogde uitkomst is een prototype van een real-time corona-teststelsel, speciaal ontworpen voor maximale doorvoer van evenementtoeschouwers.	
(SBIR 2e fase)	SMART-Access is een B2B-platform in combinatie met een consumentenapp dat ondersteuning biedt bij de beheersing van besmettingsrisico's bij evenementen, met als doel maximale publiekstoegankelijkheid in een gezonde sfeer.	
(SBIR 2e fase)	Dexels en SynchronicIT ontwikkelen een innovatieve Covid-19-wearable voor social distancing & contact tracing bij binnen- en buitensportevenementen. De armband is volledig compatible met de Corona Melder-app en hanteert dezelfde privacystandaarden, maar is veel nauwkeuriger en bereikt ook doelgroepen zonder smartphone, zoals kinderen en ouderen.	
(SBIR 2e fase)	Pro Health Medical wil de methode Safe@ Event ontwikkelen om te voorkomen dat bezoekers besmet met het Covid-19-virus binnentreden in een stadion, theater of andere publieke bijeenkomst. Dit willen zij doen door het gebruik van een nieuwe sneltest, de ontwikkeling van een digitaal gezondheidspaspoort en het gebruik van snelle digitale toegangscontrole.	

Bron: ZonMw, 1 oktober 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Bijlage 6. Toelichting vergoeding NOW-regeling

De hoogte van de vergoeding van de NOW-regeling was afhankelijk van het omzetverlies en is tussen de verschillende NOW-regelingen twee keer aangepast. In tabel B6.1 worden deze verschillen schematisch weergegeven. Voor de eerste drie perioden van de NOW (NOW 1.0, 2.0 en 3.1) gold een vergoedingspercentage van 90 procent bij volledig omzetverlies. Wanneer voor een bedrijf de omzet helemaal vervalt, wordt dus 90 procent van de loonsom vergoed. Dit percentage nam verhoudingsgewijs af, zoals in tabel 8.1 te zien is.

Voor de NOW 3.2 en 3.3 werd het vergoedingspercentage verlaagd tot 85 procent, waardoor ook de vergoeding bij een lager omzetverlies lager uitvalt. Zo bedroeg de vergoeding bij een omzetverlies van 60 procent nog 51 procent, waar deze onder de eerdere NOW-regelingen nog 54 procent bedroeg voor dit omzetverlies (tabel B6.1).

Voor de laatste NOW-regeling (NOW 4.0) werd het vergoedingspercentage intact gehouden, maar werd het maximaal op te geven omzetverlies begrensd op 80 procent. Bedrijven konden daardoor bij de NOW 4 voor maximaal 80 procent omzetverlies een vergoeding aanvragen, ook al was het daadwerkelijke omzetverlies hoger. Zoals te zien is in tabel 8.1 kregen bedrijven met een omzetverlies van 80 procent of hoger allemaal hetzelfde vergoedingspercentage op de loonsom als voor een omzetverlies van 80 procent, namelijk 68 procent. Bij een lager omzetverlies (tot ten minste 20%) kwam het vergoedingspercentage overeen met de voorgaande twee NOW-regelingen.

Tabel B6.1 Vergoedingspercentage naar omzetverlies en NOW-regeling

Omzetverlies	Vergoedingspercentage bij:		
	NOW 1.0 t/m NOW 3.1	NOW 3.2 en NOW 3.3	NOW 4
100%	90%	85%	68%
90%	81%	76,5%	68%
80%	72%	68%	68%
70%	63%	59,5%	59,5%
60%	54%	51%	51%
⋮	⋮	⋮	⋮
20%	18%	17%	17%

De NOW-regeling was in beginsel bedoeld om banen te beschermen en mede daardoor zat er in de regeling een correctie ingebouwd voor ontslagen. Wanneer een medewerker om bedrijfseconomische redenen werd ontslagen, werden de loonkosten van deze medewerker in mindering gebracht op het subsidiebedrag dat het bedrijf kon aanvragen. Hiermee wilde de overheid bedrijven stimuleren om hun medewerkers, ondanks de gevolgen van de coronacrisis, zoveel mogelijk in dienst te houden. In de eerste periode van de NOW (NOW 1.0) zat er ook een boete op ontslagen. Het subsidiebedrag werd destijds verminderd met de loonkosten van de ontslagen medewerker plus een boete van 50 procent van dit bedrag. Onder NOW 2.0 verviel deze boete.



Mulier Instituut | Sportonderzoek voor beleid en samenleving
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl